

Grønlands naturforvaltning ressourcer og fangstrettigheder

Sejersen, Frank

Publication date:
2003

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):
Sejersen, F. (2003). *Grønlands naturforvaltning: ressourcer og fangstrettigheder*. Akademisk Forlag.

Grønlands Naturforvaltning

ressourcer og fangstrettigheder

Af Frank Sejersen

Debatten om naturforvaltningen i Grønland i dag er intens, ophedet - og fastlåst. Biologerne tæller dyr og anbefaler at nedsætte jagttrykket på en række arter. Miljøorganisationerne presser på i den retning. Fangerne argumenterer for, at jagten både er en kulturel og en økonomisk nødvendighed. Politikerne har et ben i hver lejr samt en mængde internationale hensyn at tage.

Bogen her giver nyt liv til debatten ved at vende den på hovedet. I stedet for kun at fokusere på miljø-mæssig bæredygtighed er det lige så vigtigt at se på social bæredygtighed. Hvad med de mennesker, der lever af og med naturen? Hvordan tilgodeser man også deres interesser? Først og fremmest ved at inddrage dem i diskussionen.

Bogen beskriver, hvorfor lokal viden og lokale perspektiver bør være vigtige elementer i en naturforvaltning, som også er en forvaltning af mennesket og dets aktiviteter. Og blotlægger samtidig de kulturelle forudsætninger, der, før som nu, præger diskussionen om naturforvaltningen i Grønland.

Frank Sejersen er antropolog, ph.d. og lektor ved Institut for Eskimologi på Københavns Universitet.

ISBN 87-500-3756-0

9 788750 037569

AKADEMISK

Grønlands Naturforvaltning

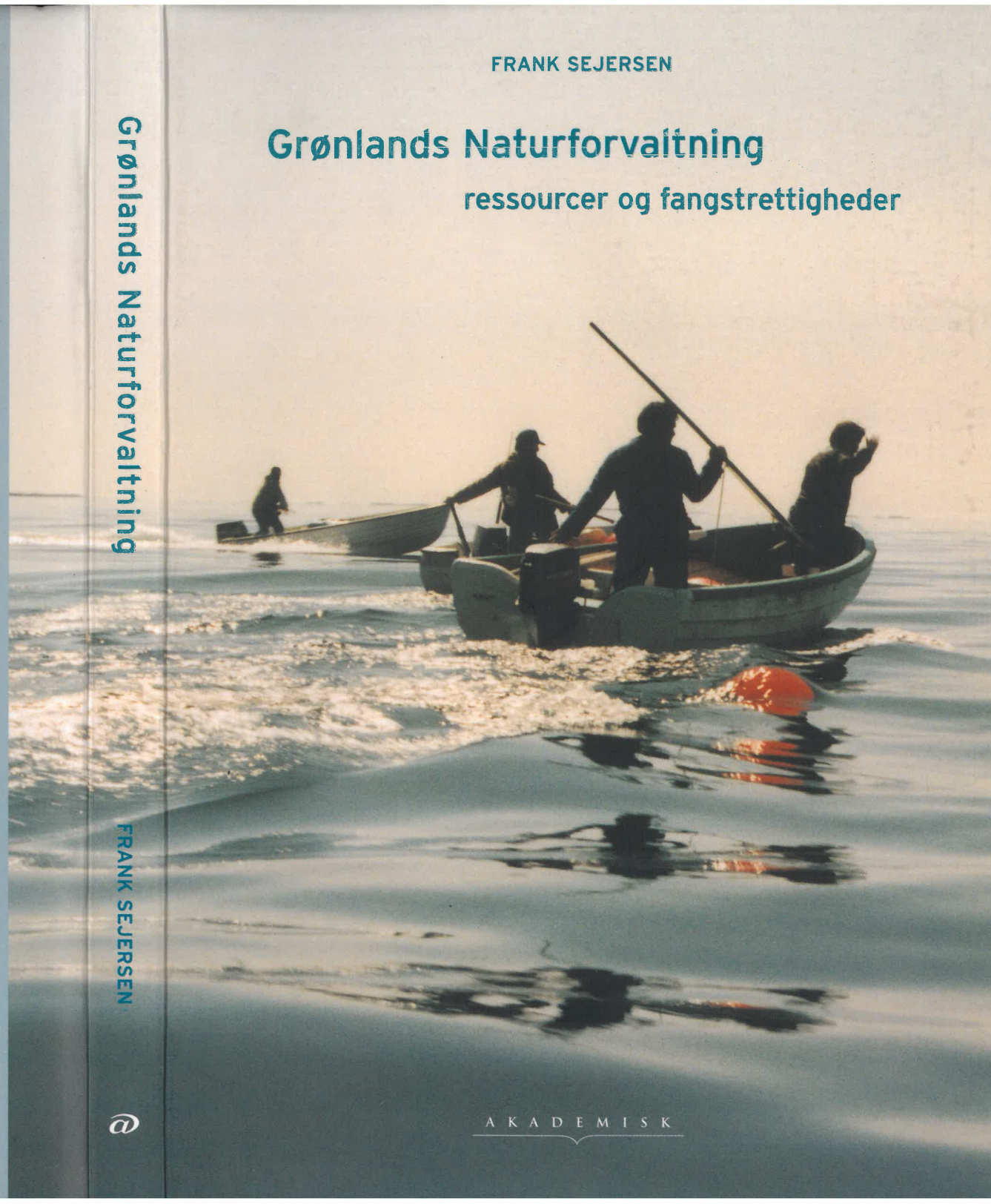
FRANK SEJERSEN

FRANK SEJERSEN

Grønlands Naturforvaltning

ressourcer og fangstrettigheder

AKADEMISK

Grønlands naturforvaltning

Ressourcer og fangstrettigheder

Frank Sejersen

Grønlands naturforvaltning

Ressourcer og fangstrettigheder

A K A D E M I S K

Frank Sejersen

Grønlands naturforvaltning

- ressourcer og fangstrettheder

© Akademisk Forlag A/S 2003

Forlægsredaktion: Katrine Graugaard

Omslag: Kvorning design & kommunikation

Forsidefoto: Frank Sejersen

Sats: Nørhaven Book

Tryk: Nørhaven Book

Kopiering fra denne bog er kun tilladt ifølge aftale med Copy-Dan.

Nærverende bog er finansieret med støtte fra Miljøstyrelsen via programmet for miljøstøtte til Arktis. Bogens resultater og konklusioner er forfatterens egne og afspejler ikke nødvendigvis Miljøstyrelsens holdninger.

Miljøstøtte til Arktis

Danish Cooperation for Environment in the Arctic
Miljøministeriet

ISBN 87-500-3756-0

Printed in Denmark 2003

www.akademisk.dk

Indhold

Indledning	7
Ressourcer og fangerøkonomi	13
Grønlands ressourcer	14
Fangernes økonomi	17
Flere ressourcer til fangerne?	20
Turisme som alternativ til fangst	24
Naturforvaltning og forvaltningens natur	39
Hvem skal naturforvaltningen gavne?	43
Jagtbeviser og befolknings sammensætning	44
Jagtbeviser og optagelseskriterier	46
Jagtbeviser og fordelingen af ressourcer	53
Social bæredygtighed	61
Hvilken natur vil man have?	64
Hvordan forvaltes mennesket?	67
Hvem er beslutningstagere i naturforvaltningen?	70
Hvem kontrollerer, at reglerne overholdes?	76
Lokal viden	83
Biologer kontra fangere	85
Hvem har lokal viden?	87
Lokal viden som erfaring	89
Lokal viden som fortolkning	97
Lokal viden som organisering	105
Forskellige former for viden	109
Udveksling af viden	111

Indledning

Naturen i Grønland er slående. Dyrelivet er overvældende, og mange, som har opholdt sig i Grønland i kortere eller længere tid, fortæller, hvordan netop naturoplevelserne gør et stort og uigenkaldeligt indtryk. Også for grønlænderne er naturen fantastisk. Ud over at udgøre en økonomisk ressource, er naturen en vigtig del af deres dagligdag og kultur. Den giver stolthed og er med til at gøre det gode liv muligt.

Det er almen viden, at grønlænderne bruger og er afhængige af naturen. Stærkt i folks bevidsthed står især rejfiskeriet, sæl- og hvalfangsten. Naturens mangfoldighed og rigdom koblet med en lille befolkning synes ikke at give anledning til, at man skal bekymre sig om overudnyttelse som en mulighed. Fangst forstås som en aktivitet, der er tæt knyttet til inuitkulturen, og fangerlivet fremhæves ofte som essentielt for bevarelsen af både den grønlandske kultur, og af naturen. Derfor kommer det som et chok for både grønlændere og andre, at Grønland også bliver kritiseret for at overudnytte nogle af ressourcerne. Kritikken af naturforvaltningen og udnyttelsesgraden er vokset, hvilket i de seneste år har affødt en intens grønlandsk debat om miljøbevidsthed. Hjemmestyret har blandt andet taget initiativ til oplysningskampagner for at højne befolkningens naturforståelse i takt med, at Hjemmestyrets biologiske rådgivere fra Grønlands Naturinstitut fremkommer med den ene rapport efter den anden, som indikerer et fald i nogle dyrebestande. Ofte peges der på fangerne og deres fangst, når der skal findes en forklaring på disse fald. Fangerne har skudt for meget og tænker økonomisk kortsigtet, lyder kritikken blandt andet. Det er ikke nemt at være fanger. I det ene øjeblik fremhæves de og deres erhverv som støtteværdige og som vigtige kulturbærere, mens de i det næste øjeblik kritiseres og underkastes

Forskellige natursyn	119
Holdningsændringer og manglende miljødebat	119
Drømmen om den bæredygtige inuit	123
Fangersamfund og fremtidsopfattelser	126
Administrationens syn på grønlændernes natursyn	128
Hvornår er der tale om rovdrift?	133
Menneskets indflydelse på naturen	137
Bæredygtig levevis	139
Teknologi og bæredygtighed	141
Fredningstanken og de traditionelle inuits natursyn	153
Politisk nytænkning	162
Noter	167
Litteratur	178

strengt reguleret. Fangernes manøvrer muligheder og rettigheder udfordres løbende, og deres økonomiske muligheder er meget svingende. Fangerne og deres repræsentanter har imidlertid taget til genmæle. De kritiserer de pessimistiske biologer for ikke at kende nok til de grønlandske forhold og for at undervurdere bestandenes størrelse. Forvalterne kritiseres for ikke at lytte til de lokale interesser og perspektiver, hvorfor mange af reguleringerne bliver svære at føre ud i praksis lokalt.

Den intensiverede debat og de gensidige beskyldninger for manglende forståelse for grønlandske forhold tegner et billede af et Grønland i krise, hvad angår miljøspørgsmål. Internationalt er der kommet mere fokus på Landstingets beslutninger, og internationale miljøorganisationer opfordrer til handling. De forskellige holdninger og meninger står hårdt mod hinanden, og det er en situation, der på ingen måde gavner den dialog mellem parterne, som alle efterlyser.

Udgangspunktet for denne bog er, at der er masser af ressourcer i Grønland. Det er et positivt og optimistisk udgangspunkt, som mange kan nikke genkende til, når de for eksempel har været ude at se de store flokke af overvintrende lomvinter, de fyldte fuglefjelde, alle rensdyrene i indlandet, de mange sæler i flok om sommeren og de enorme mængder af lodder, hellefisk og rejer, som landes. Grønland er i sandhed et rigt land, hvad angår nogle ressourcer, og det afspejles også i fangstrapporterne. Alene i 1998 blev der skudt 167.506 sæler, og kvoten på rensdyr var i 2002 på 32.000. Denne optimisme, hvad angår ressourcernes tilstand, bevares ikke for at skjule, at der er problemer med nogle arter, men for at tage udgangspunkt i, hvordan mange lokale ser deres omgivelser – nemlig som rige og med masser af potentiale.

Selv om forudsætningen er, at der er masser af ressourcer i Grønland, vil et gennemgående tema i bogen imidlertid være spørgsmålet om, hvorvidt der er nok til alle. Dette afføder spørgsmålet om, hvordan ressourcerne skal fordeles i befolkningen. Det er noget, som altid har været debatteret i Grønland, men det bliver det ikke mindre aktuelt og vedkommende af. Når der diskuteres bæredygtig udnyttelse af ressourcerne, er der en tendens til at fokuser

sere på de naturmæssige problemstillinger; for eksempel på, om biologerne har regnet rigtigt, og på, hvor grænsen går mellem det, der er bæredygtigt, og det, der ikke er det. Dette har nogle konsekvenser for dialogen. For det første bliver den domineret af biologer og deres videnskabelige sprog, og det kan medføre en marginalisering og en fremmedgørelse af befolkningen. For det andet kan diskussionen om, hvad der er bæredygtigt ud fra miljømæssige betragtninger, hurtigt komme til at overskygge en lige så vigtig diskussion, nemlig hvad der er bæredygtigt ud fra sociale betragtninger. Det er denne sociale dimension i bæredygtighedsdiskussionen, der er den røde tråd igennem bogen her. Et sådant menneskeligt fokus indvirker på nogle af de indgroede måder at forstå og tale om naturforvaltning på. For det første betyder det, at man må erkende, at det ikke er naturen, man forvalter – det er mennesker. For det andet betyder det, at der ikke kan være tale om miljøkriser – kun om kriser i menneskets relation til miljøet. Fokus på den sociale dimension afstedkommer også, at dialogen mellem biologer, fangere og forvaltere ikke kun handler om at blive klogere på naturen og dyrene, men også om at blive klogere på hinanden. Der tales meget om, at lokal viden skal integreres i biologernes og forvalternes arbejde, men som der vil blive argumenteret for i bogen, så er det lige så vigtigt at integrere lokale personer i arbejdet. Fokuserer man alene på viden, vil det kunne svække den lokale deltagelse og integration, som er en forudsætning for bæredygtig udvikling og en konstruktiv dialog.

Selv om de fleste i Grønland efterhånden anvender termen bæredygtighed, er spørgsmålet stadig, hvem der skal definere, hvad det er? Hvis der sker en monopolisering af definitionen i de tilfælde, hvor bæredygtigheden for eksempel kun bliver defineret af biologer eller forvaltere, opstår der ikke alene hurtigt en manglende forståelse blandt brugerne, men også en reduktion af vinklerne på bæredygtighed og af alle de forskellige manifestationer, den kan have. Lokale folks viden om ressourcer, sociale forhold og værdier er en vigtig, måske den vigtigste, kilde til at styrke den bæredygtige udvikling og er med til at give den et alsidigt, fleksibelt og anvendeligt ansigt. Set i dette perspektiv er ovenfra-og-

ned-initiativer, som flere naturvejledere, bedre naturundervisning i skolerne, en genoplivning af traditionelle fangerværdier eller informationskampagner fra forvaltere eller biologer, kun meget små skridt på den lange vej til bæredygtighed. Den lokale vinkel, og hvad det indebærer af samarbejde, dialog og netværk, udgør et vigtigt redskab i arbejdet med at etablere nogle nedefra-og-op-initiativer.

Påstanden om, at lokale folk er vigtige brikker i naturforvaltningen, og at de skulle ligge inde med vigtige bidrag til bæredygtighed, kan udlægges som en romantisering af lokale folks erfaringer og rationaliseringsevne. Det er imidlertid et udgangspunkt for bogen, at uden lokal medvirken og viden vil bæredygtighed aldrig blive en realitet; det er hverken en romantisering eller op-højelse af lokale folk, men snarere en grundlæggende respekt for folks erfaringer, viden og placering i et demokratisk system. At lokale skal inddrages er ikke ensbetydende med, at de ved bedre eller ved mere end forvaltere og biologer, men en erkendelse af, at de som brugere er en vigtig del af et kompliceret bæredygtighedskompleks.

Diskussionen om naturforvaltning i Grønland finder sted i et kulturelt, økonomisk og socialt rum med mange forskellige lokale behov. Der findes derfor ikke nogen entydig lokal vinkel, men en masse lokale stemmer, holdninger og interesser, som afføder konflikter og uenighed. Det gør integrationen af konkrete lokale personer vanskelig, men ikke mindre nødvendig. Her i bogen fremstilles nogle af disse mange lokale stemmer, opfattelser og værdier i et forsøg på at nuancere debatten om, hvordan ressourcerne skal udnyttes og fordeles. Bogen vil ikke argumentere til fordel for specifikke gruppers interesser, men præsentere diskussionen om bæredygtighed i Grønland i dens konfliktfyldte kompleksitet.

Samtlige parter i forvaltningsdiskussionen fremkommer med en række idéer og påstande, som grundlæggende bygger på nogle kulturelle forestillinger om blandt andet menneskets placering, rolle og ret i naturen, og en del af bogen er rettet mod at synliggøre disse kulturelle forudsætninger. De har stor indflydelse på, hvordan man opfatter modparten i diskussionen og i et videre samar-

bejde. Endelig har de kulturelle forudsætninger betydning for opfattelsen af, hvad der kan betegnes som bæredygtigt og som brugbar viden. Kun ganske få andre værker berører i dybden det kulturelle udgangspunkt for forvaltningen i Grønland og slet ikke på en systematisk måde.¹ Bogens fokus er ikke artsspecifikt, i stedet anlægger den en helhedsbetragtning på fangst og forvaltning og tager fat i de problemstillinger, som går på tværs af arter og ofte også af regioner. De primære problemstillinger, der indkredses, er: a) fangernes mulighed for økonomisk fleksibilitet og deres mulighed for alternative indtægter fra turisterhvervet, b) den sociale dimension i forvaltningen af fangsten – og især fordelingen mellem brugergrupper, c) integration af lokal viden i videnskabeligt og politisk arbejde og d) de eksisterende natursyn i Grønland og deres indflydelse på forståelsen af bæredygtighed.

Nærværende bog inddrager de lokale diskussioner, som efter min opfattelse netop relaterer sig mere til fordelingen af ressourcerne end til selve bestandsvurderingerne. Et sådant udgangspunkt giver diskussionen om bæredygtighed et andet afsæt end biologiske rapporter. Således inddrages materiale hentet fra aviser, rapporter og bøger samt fra interviews samlet under flere ophold i Sisimiut og Nuuk som bidrag til diskussionen om naturforvaltning i Grønland. Opholdene og de mange samtaler med folk i Sisimiut udgør det primære etnografiske materiale; det giver en antropologisk indfaldsvinkel til stoffet, der adskiller denne bog fra tidligere værker. Selv om Sisimiut på ingen måde er repræsentativ for forholdene i Grønland, så kondenseres her nogle af de problemstillinger, som kan ses andre steder i landet.

Jeg er mange mennesker i Sisimiut, på Naturinstituttet og i forvaltningen dybt taknemmelig for tålmodigt at have indviet mig i nogle af de muligheder, dilemmaer og problemer, som de står over for i deres forhold til udnyttelsen og forvaltningen af Grønlands ressourcer. Jeg håber, at jeg i bogen har været tro mod deres perspektiver og idéer. En speciel stor tak til fangerne i Sisimiut, der tog mig med på fangst og inviterede mig ind i deres hjem. De holdninger, vurderinger, perspektiver og konklusioner, som fremlægges i bogen, er mine egne og afspejler således hverken holdning-

Ressourcer og fangerøkonomi

erne i Miljøstyrelsen, der har finansieret arbejdet med denne bog (projekt MST J.nr. 123/001-0107 under miljøbistandsprogrammet Miljøstøtte til Arktis), eller holdningerne i Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland, som finansierede starten (projekt 603-48).

Bogen her er på samme tid en bog om debatten og et bidrag til den. Bogen vil fremkomme med både eksempler, analyser, fortolkninger og sammenligninger og vil fremhæve problemstillinger. Læsere vil uden tvivl kunne finde eksempler, som vil kunne underbygge nogle problemstillinger bedre, eller som vil kunne udpege bogens vinkler og eksempler som regionalt betingede eller fejlagtige. Men netop det, at hver læser ligger inde med egne erfaringer, fortolkninger og eksempler, der bekræfter eller afkræfter bogens, er vigtig for diskussionen af fangst og forvaltning i Grønland og vil i sidste ende være bidrag til nytænkningen af dialogen mellem fangere og forvaltere/biologer og af selve forvaltningen af fangsten.

Mange forskellige forestillinger har været knyttet til Arktis gennem tiderne. Arktis er for folk uden for regionen både fremstået som goldt og ufremkommelig og som frodigt og vildt. Arktis, og dermed også Grønland, har på én gang været et mytologisk og et geografisk sted: hjemsted for frygtelige søuhyrer, men også for enorme ressourcer i form af hvaler, sæler, pelsdyr, fisk, fugle og mineraler. Og netop ressourcerne synes at have haft en tiltrækkende virkning på folk sydfra. Arktiske økosystemer er meget produktive og har derfor udgjort et potentielt indbringende pionerområde, en såkaldt »frontier«, for handelselskaber og ekspanderende stater. Det særegne miljø i Arktis er stadig et pionerområde, men er for miljøorganisationer nu også en bemærkelsesværdig og bevaringsværdig vildmark, et »wilderness«, og dermed et af de få tilbageværende dele i verden, hvor store områder af natur kan opfattes som uspoleret og urørt af menneskehånd.

For inuit-grupperne er Arktis den region, som de har beboet i 7.000-10.000 år. Denne historiske tilknytning har givet landskabet en speciel værdi og betydning for de nuværende inuit, og de betragter det som deres hjemland. Det arktiske landskab er i dag for inuit både reelt og potentielt indbringende, mytologisk, hvor historie og sagn trækker sine klare spor, og i høj grad bevaringsværdigt. I inuits taler, politiske papirer og parlamentariske arbejder fremstår deres ansvarsfølelse over for dette landskab klart. Inuits politiske arbejde overalt i Arktis viser således, at de har måttet kæmpe hårdt for at få respekteret deres ret til netop at forholde sig til Arktis som deres hjemland og for at få det forpligtende ansvar, der følger heraf. For inuit fremstår ansvaret som indlysende og forpligtende både som en *arv* og som en *fremtidsvision*. Inuit

væver sig ind i landskabet og investerer sig selv med en helt anden både bagud- og fremadrettet historisk opfattelse end andre aktører, som også påberåber sig aktier i Arktis. Fangst kan således ses som både en symbolsk og konkret manifestation af den historiske tilknytning og den kontinuerlige brug af naturen. Både arven og visionen muliggøres af og er tæt knyttet til ressourcerne. Det er ressourcernes eksistens koblet med menneskelig opfindsomhed og virksomhed, der har understøttet de arktiske kulturers historiske udvikling, ligesom det i dag er ressourcerne, der sætter nogle afgørende rammer for inuits muligheder for øget selvstyre og uafhængighed.

De levende ressourcers tilstedeværelse har altid spillet en væsentlig rolle for de arktiske samfunds økonomi og velfærd. Inuit på tværs af Arktis deler i dag en række fællestræk, hvad angår deres økonomi. Alle inuitsamfund har økonomiske strategier, der er baseret på en fleksibel brug af ressourcerne kombineret på forskellige vis i løbet af året, og mange fangerhushold er afhængige af, at de levende ressourcer udnyttes af mindre produktionsenheder. Udnyttelsen af levende ressourcer er orienteret mod at imødekomme samfundenes og husholdenes behov for friske råvarer til eget forbrug såvel som behovet for en pengeindtægt. Fangsten er afhængig af til tider meget store investeringer i udstyr og vedligeholdelse, og derfor kan indtægter fra andre erhvervsaktiviteter, for eksempel fiskeri eller turisme, have en positiv effekt på fangstaktiviteterne. Der er således ikke en entydig modsætning mellem lønarbejde og fangstaktiviteter.² Endelig er muligheden for at kunne afsætte deres produkter på et marked vigtig for de fleste inuitsamfund, selv om mulighederne er varierende og mange steder ikke udviklet i en sådan grad, at de afspejler fangernes og fiskernes forventninger og behov.

Grønlands ressourcer

De arktiske samfund har op gennem historien forholdt sig til adgangen til fangstdyrene og deres tilstedeværelse. Når dyrene kommer nordpå i meget stort antal for at yngle, er Arktis et sandt el-

orado. Om vinteren derimod kan fangerne i nogle områder have svært ved at brødføde deres familier, og tidligere var hungersnød ikke et ukendt fænomen.³ De canadiske rensdyreskimoer oplevede for eksempel sultperioder mellem 1919 og 1925. Disse eskimoer havde i sidste halvdel af 1800-tallet jaget regionens moskusokser intensivt, og de vendte sig siden mod rensdyret som det primære fangstdyr. De betragtede sælkød og spæk som uegnet til menneskeføde, selv om de tidligere havde udnyttet havpattedyr.⁴ Da rensdyrbestanden kollapsede i 1919, sandsynligvis på grund af klimaforandringer, betød det, at 70 % af rensdyreskimoerne døde.

Tilstedeværelsen af fangstdyr og fisk svinger. Disse svingninger kan skyldes naturlige cyklusser, som forløber over mange år⁵, specifikke ændringer i miljøet, som vulkanudbrud eller isforekomster, eller menneskelig påvirkning af dyrene og miljøet, som fangst, trafik eller forurening. Fangernes afhængighed af fangstdyrene gør dem meget sårbare for disse svingninger. Grønlands Landsting besluttede derfor i 1994 at etablere et naturinstitut, som på et videnskabeligt grundlag skulle overvåge ressourcernes tilstand og rådgive Hjemmestyrets forvaltere, således at udnyttelsesstrategierne ikke ville true bestandene, og så man sikrede en biologisk mangfoldighed. Denne videnskabelige rådgivning afspejles i en løbende række af rapporter og publikationer, som fortæller, hvordan nogle arter synes at trives, mens andre er i kraftig tilbagegang. Biologerne anslår for eksempel, at hvidhvalen er gået tilbage med ca. 60 % i løbet af de seneste 20 år. Den Nordatlantiske Havpattedyrskommission NAMMCO vurderer, at en fangst på 100 hvaler om året er bæredygtig. Der er i de seneste år fanget 500 hvaler om året.⁶ Også de ynglende lomvier er gået drastisk tilbage. Der findes i dag 23 eksisterende lomviekolonier og 20, der er uddøde. Bestanden er faldet med 35-50 % inden for de sidste 60 år. I Uummannaq, hvor der tidligere var mere end 100.000 lomvier, er der i dag ingen ynglende fugle. Kolonien på Ydre Kistsut i Qaqortoq Kommune er i perioden 1992-1999 gået tilbage med ca. 37%.⁷ Andre kolonier, som for eksempel den i Arsuk Fjord mellem Qaqortoq og Paamiut, der blev etableret i 1970'erne, synes imidlertid at være stabile. Da lomviefangsten i Sydgrønland primært

foregår på overvintrende fugle fra ynglebestande i Norge, Canada og Island, er disse lande også meget opmærksomme på Grønlands fangst. Denne anslås til årligt at ligge på ca. 250.000 fugle, selv om der på baggrund af undersøgelser af forskellen mellem antallet af nedlagte og antallet af indberettede fugle også er blevet fremsat tal på helt op til 400.000.⁸

Edderfluglene yngler heller ikke i Grønland i samme store stil som tidligere, selv om edderfuglen allerede blev forsøgt beskyttet mod overudnyttelse gennem instruks af 19. april 1782 udstedt af Handelsdirektionen.⁹ I Upernavik var der i 1965 2.600 ynglepar, og de er i dag blevet reduceret til ca. 600 ynglepar – en tilbagegang på 80 %, svarende til den tilbagegang, som man regner med, at hele den grønlandske edderfuglebestand har oplevet i de sidste 100 år.¹⁰ Antallet af edderfugle i Grønland om sommeren er estimeret til 40.000, og de får om vinteren selskab af ca. 460.000 edderfugle fra Canada. Fangsten af edderfugle i Grønland er på ca. 57.000 fugle om året, udregnet på baggrund af fangstindberetninger.¹¹ Dette tal kan sammenholdes med, at man for 150 år siden indsamlede dun fra mindst 110.000 reder. Det store fald i ynglende edderfugle kan måske netop tilskrives dun- og ægindsamlingen i 1800-tallet.¹²

Biologerne vurderer, at bestandsnedgangen for edderfugle og lomvier skyldes lokal overudnyttelse, og at det derfor især er gået hårdt ud over kolonier, som ligger tæt ved byer.¹³ I Sydvestgrønland har man formået at bremse udnyttelsen af de ynglende lomvier, mens man i Nordvestgrønland stadig ønsker at drive jagt på yngledygtige lomvier om sommeren.¹⁴

Den hastige nedgang i vigtige arter som lomvie, edderfugl og hvidhval har skabt en ophedet debat mellem fangere, biologer og forvaltere, som er uenige om, hvorvidt der overhovedet er tale om en krisesituation, og i bekræftende fald, hvordan man skal holde sig til den. For journalisten Kjeld Hansen er krisen af en sådan størrelse, at han allerede bebuder dommedag i titlen på sin debatbog fra 2001: *Farvel til Grønlands natur*. Ifølge forfatteren er alt skudt væk.¹⁵

Der er imidlertid ingen tvivl om, at andre af de grønlandske

fangstdyr har det rigtig godt i dag. De store bestande af rensdyr og moskusokser gjorde det i 2002 muligt at foretage en bæredygtig fangst på henholdsvis 32.150 rensdyr og 1.154 moskusokser. Også grønlandssælterne findes i stort og stigende antal. Med hensyn til arter som for eksempel vågehal og ringsæl skønnes bestandene at være stabile.¹⁶

Når nogle arter reduceres i antal, betyder det dårligere muligheder for fangerne. Derfor forsøger Hjemmestyret at forvalte resourceudnyttelsen, så nedgangen vendes samtidig med, at man forsøger at sikre, at forvaltningen tilgodeser de specielle grupper i befolkningen, som er afhængige af resourceudnyttelsen. Da fangerne benytter sig af mange forskellige arter, kan en nedgang i én bestand have en afsmittende effekt på andre arter, som fangerne i stedet vælger at udnytte som kompensation. I 1993 og 1994 blev ørrederne for eksempel fisket mere intensivt end normalt, da rensdyrjagten var lukket. Og da torsken forsvandt, modtog Hjemmestyret syv gange så mange ansøgninger til erhvervsmæssig udnyttelse af lomvier.¹⁷ Da deltagerne i arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle diskuterede forvaltningen af edderfugle og lomvier i 2001, blev der derfor på et af møderne fremlagt forslag om, at jagt- og fredningstiden for de to fuglearter skulle være sammenfaldende for at undgå, at den ene art netop skulle komme til at kompensere for den anden.¹⁸

Fangernes økonomi

Fangernes økonomi er ofte sammensat af en række ressourcer, og fangere med mange forskellige ressourcer i deres årscyklus har større mulighed for at klare sig i perioder, hvor enkelte arter aftager eller mister betydning, for eksempel på grund af dårlig indhandling eller fredning.¹⁹ Andre brugere med mere specialiserede økonomier og dermed mere specialiseret udstyr er mere sårbare i deres økonomi og resourceudnyttelse. Det gælder for eksempel de, der fisker rejer med trawlere.

Selv med en sammensat og alsidig økonomi har ressourcerne forskellige betydning. I Sisimiut udgør sælfangsten og salget af kød

og skind for mange fangere det grundlag, som betyder, at de kan betale de løbende udgifter til benzin, patroner og udstyr. Endvidere sikrer sælfangsten en vigtig kødforsyning til fangernes egne hushold. Sælfangsten er en *løbende aktivitet* – når sælerne er der selvfølgelig – som understøtter husholdets kødforsyning og den fortsatte fangst. Andre aktiviteter er kortvarige og kan være gan- ske indbringende. Hvidhvalfangst er et eksempel. Fangerne i Sisimiut giver forskellige bud på, hvad en hvidhval kan indbringe, men mener, at det ligger over 10.000 kr. alt afhængig af størrelse, marked og tidspunkt. Hvidhvalfangst kan betegnes som en *strategisk aktivitet*, som afføder *potentielt* stort overskud både i form af kød og penge. For indtægterne fra salg af hvidhval har fangeren mulighed for at tilføre både jollen og husholdet et betragteligt økonomisk bidrag, som kan medvirke til både at opretholde og forny produktionen samt bevare en tilfredsstillende levestandard.²⁰ Aktiviteternes forskellige økonomiske betydning resulterer i, at indskrænkninger, forbud og forslag til alternativer må ses i relation til, hvilken effekt de har på husstandens løbende og strategiske aktiviteter. Ønsker man at erstatte en ressource med en anden – for eksempel hvidhval med fisk i Sisimiut, som det blev foreslået af en hjemmestyreansat under et interview – så må det blandt andet vurderes, om fiskeri kan erstatte den strategiske position, som hvidhvalfangsten har. Andre overvejelser som ressourcetil- stedevarelse, indhandlingsmuligheder, teknologi, viden og kompetencer skal selvfølgelig også indgå.

Selv om man kan opstille forskellige generelle skemaer over, hvordan ressourceudnyttelsen ser ud i løbet af året, så følger den enkelte fanger sin egen udnyttelsesstrategi og tilpasser den ressourcerne, andre fangere, markedet, husholdets behov og økonomien. Nogle gange er fangststrategierne bestemt og begrænset af udgiftsniveauet. Udgifterne til to timers sælfangst ligger for eksempel på over 300 kr., fordelt med 140 kr. til benzin og 160 kr. til patroner.²¹ Direktoratet for Fiskeri, Fangst og Landbrug har i en række interviews undersøgt nogle fangeres økonomi, og det viste sig, at benzin- og patronudgifterne til jagt på sæl eller lomvie løb op på ca. 400-800 kr. pr. tur i 1993. Det generelle billede af fangerøko-

nomien viste, at udgifterne var store i forhold til indtægterne, og at de fleste fangeres og fiskeres resultat, dvs. indtægt minus udgift, ikke oversteg 50.000 kr. om året.²² Derfor er fangerkonernes løn- indtægt og fangernes eventuelle bierhverv, for eksempel en mid- lertidig ansættelse på en trawler, af fatal betydning for husholdets samlede økonomi. Fangernes betragtelige bidrag af kød til hus- holdet er dog ikke opgjort i dette regnskab. Fangerhusholdenes hårde økonomiske situation er forståeligt nok et tilbagevendende politisk dagsordenspunkt og har blandt andet betydet, at flere fangerfamilier i Sisimiut råder deres børn til at søge andre erhverv.²³ Den økonomiske usikkerhed og sårbarhed er i sagens natur et om- drejningspunkt i fangerens politiske retorik om bedre forhold.

Fangerne prøver hver især at sammensætte strategier inden for det register af fangst dyr, de udnytter. Men de individuelle valg – og muligheder – kan forsvinde i statistikken. Et eksempel er lom- viefangsten i Nuuk. Erhvervsfangerne indberettede i 1999, at de havde nedlagt 242.000 lomvier, edderfugle, kongeedderfugle og rider – heraf var de 61.900 fanget af Nuuk-erhvervsfangerne. Det giver en gennemsnitlig fangst på 377,4 fugle fordelt mellem de 164 registrerede erhvervsfanger i Nuuk, svarende til 1,2 % af Nuuks samlede befolkning. Med en gennemsnitlig pris på 30 kr. pr. fugl betyder det en gennemsnitlig indtægt på ca. 11.322 kr. pr. fanger i perioden august til maj. Herfra skal man huske at trække udgif- ter til benzin og patroner, hvilket bringer indtægten ned og gør fuglefangsten meget lidt indbringende på trods af det store antal, der fanges. Men tallene snyder. For det er kun ca. 40 erhvervs- fangere, der ernærer sig som jollefangere, og det er primært dem, der skyder fugle. De 40 jollefangere skyder altså i gennemsnit 1.547,5 lomvier hver, hvilket betyder en gennemsnitlig indtægt på 46.425 kr. Men tallene snyder igen. For ud af disse er der ca. 10 fangere, der har specialiseret sig i fuglefangst, og de tjener højst sandsynligt mere.²⁴ Denne specialisering er nok økonomisk gi- vende, men øger også de 10 fangeres sårbarhed ved restriktioner eller ved et fald i antallet af overvintrende lomvier. Fangstaktivi- teterne, som er økonomisk vigtige for fangerne og deres familier, er altså mikroøkonomier, som hurtigt kan forsvinde i de store sta-

tistikker.²⁵ I Sisimiut udgør den kommercielle del af fangsten kun 1/100 til 1/1000 af værdien af fiskeriet.²⁶ Størrelsen, kompleksiteten og forskelligheden i fangernes økonomi komplicerer endvidere både forvaltningen og diskussionerne om, hvordan ressourcerne fordeles, og om, hvordan eventuelle alternativer opstilles. For at støtte fangernes økonomi anføres det ofte, at de bør have flere ressourcer tilført.

Flere ressourcer til fangerne?

Der findes flere måder, hvorpå man kunne forbedre fangernes økonomi. Man kunne for eksempel give fangerne mulighed for at fange et større antal fangstdyr, udvide ressourcegrundlaget, give fangerne mere i tilskud eller bedre priser for deres produkter. Det er også en mulighed at udnytte de eksisterende ressourcer og mængder bedre. Endelig kunne man finde alternativer til fangererhvervet.

Hvis fangerne skal have flere ressourcer, så er der måske en pointe i at reflektere over, hvad en ressource er. I fremmedordbogen står der blandt andet, at det er en hjælpekilde. Sagt på en anden måde, så er noget en ressource, hvis det er til hjælp for nogen. Begrebet tager således udgangspunkt i menneskets behov. Lad mig tage et eksempel. De fleste i Grønland og Danmark vil nok ikke betragte fluer som en ressource – snarere som en plage (især under rensdyrjagten!). Men i Sydamerika er der familier, der har specialiseret sig i at fange og forarbejde fluer til en proteinpasta, som sælges på markeder og udgør en vigtig indtægtskilde. En organisme, som for eksempel fluen, er ikke en ressource i sig selv, men bliver det først ved menneskelig mellemkomst. I Grønland er der organismer, som endnu ikke bliver betragtet og udnyttet som ressourcer; søpølser og søpindsvin er eksempler. På søgøgsbasis har man i Sisimiut arbejdet med disse to arter for at undersøge mulighederne for at konvertere dem fra organismer til ressourcer – men uden held. Krabberne er en af de organismer, som man for nylig er begyndt at udnytte som ressource, selv om krabberne har levet i de grønlandske farvande siden tidernes morgen.

At inkludere nye arter i ressourcegrundlaget er en besværlig og dyr affære, da der ofte skal investeres i ny teknologi og nye markeder, og fangerne skal tilegne sig nye kompetencer og ny viden. Derfor kan det på kort sigt være nemmere for fangerne at få forbedret markedsmulighederne og forarbejde deres nuværende produkter, så de får så meget for dem som muligt. Da de makroøkonomiske ændringer tager tid, har fangerne udviklet en række forskellige strategier inden for mikroøkonomien for at nærme sig disse mål.

En resources værdi kan manipuleres i den foirstand, at den samme organisme kan bearbejdes til at indtage en ny position i økonomien. Når fangerfamilier bruger lang tid på at tørre sælkød til salg, så betyder det, at fangeren forfiner sin fangst fra en hverdagsret, som frisk sælkød, til en eftertragtet delikatess ved at indvestere tid, arbejde, erfaring og risiko. Kiloprisen stiger til det tredobbelte. Samtidig indtager denne fanger en helt ny plads på brætten, som de åbne kødmarkeder i de store byer kaldes. Han skal nu ikke længere konkurrere med de andre fangere, der sælger frisk sælkød, men indtager i stedet en markedsniche i »delikatesseafdelingen« med sit alternative produkt.

Andre fangere undgår den hårde konkurrence på brættet ved at lave en del opsøgende arbejde hos potentielle kunder for at indgå kortere eller længerevarige leveranceaftaler. Der er nogle fangere, der aldrig tager af sted på fangst uden på forhånd at have fået afsat fangsten til institutioner, private aftagere mv. Andre igen laver specielle udskæringer for at tilfredsstille specielle kunders ønsker. Den samme organisme, her sælen, kan altså alt afhængigt af, hvordan fangeren forholder sig til den, og hvilke muligheder samfundet giver, udgøre forskellige ressourcemuligheder og give forskellig indtægt.

På brættet i Sisimiut og i Nuuk er konkurrencen til tider hård, og det er derfor vigtigt, at man som fanger forholder sig manipulerende til ressourcen. Og tid kan faktisk være en manipulerende faktor. I Sisimiut kan det nogle gange betale sig at være hurtigt på brættet med én sæl hellere end at komme nogle timer senere med to sæler. Den fanger, som vælger at blive lidt længere

ude for at skyde to sæler – og dermed hypotetisk set øger muligheden for at fordoble sin dagsindtægt i forhold til fangeren med kun én sæl – kan ved lukketid risikere at stå tilbage med halvdelen sæl, mens den hurtige fanger solgte hele sin sæl, fordi han kom til, før markedet blev mættet og udbuddet for stort. En tredje fanger kan vælge at bruge tid på sælfangst efter unge sæler længe til havs. Selv om han også kommer sent på brættet, går salget strygende, fordi det mørke kød fra de unge sæler er eftertragtet. Her skal gives et sidste eksempel på, hvordan den beregnende sælfanger kan forøge sin indtægt ved at inddrage tidsfaktoren. Om foråret begynder mange fangere i Sisimiut at investere tid i at søge efter hvidhvaler, som kan være højt indbringende, hvis man er heldig. Fangerne har i denne periode således ikke tid til at tage målrettet på sælfangst. Mange gange er de væk fra byen i flere dage, i nogle tilfælde i flere uger. Mens de fleste fangere er ude for at spejde efter hvaler, vælger enkelte fangere at satse på sælfangsten, som i denne periode netop kan være indbringende. Somme tider kan en enkelt fanger afsætte næsten alt kødet fra for eksempel fire eller flere sæler, fordi så mange fangere er på hvidhvalfangst.

Formålet med disse eksempler er at vise, at fangerne forfølger en række forskellige økonomiske strategier inden for deres mikronøkonomiske univers. Bedre betingelser for fangeren hænger således ikke entydigt sammen med at give ham flere ressourcer, men kan opnås ved at sikre, at fangeren har et fleksibelt råderum og gode afsætningsmuligheder. Faktisk kan tildelingen af flere ressourcer have en negativ effekt på fangernes økonomi. Rensdyrjagten i 2000 og 2001 er udmærkede eksempler på dette problem. Den store rensdyrkvote til både erhvervsfangerne og fritidsfangerne gav et stort udbud af kød, men en lille efterspørgsel – især fordi mange hushold selv gik på rensdyrjagt som fritidsfangere – og mange erhvervsfangerne måtte opgive at bruge hele deres kvote og at afsætte al deres kød.²⁷

Flere ressourcer er altså ikke nødvendigvis ensbetydende med bedre økonomiske muligheder. Der kan være masser af ressourcer, men ingen indhandlingsmuligheder eller et dårligt marked.

Og da er det svært at opretholde et levedygtigt erhverv. Indhandlingsmulighederne i Grønland er meget svingende, både hvad angår pris og muligheder, dvs. tilstedeværelse, kapacitet mv. Dette er et tilbagevendende dagsordenspunkt i Landstinget og i forhandlingerne mellem fangerforeningen KNAPK og Royal Greenland. For fangerne og fiskerne er det et tilbageværende og utilfredsstillende usikkerhedsmoment. Der synes at være mange forskellige dagsordener forbundet med debatten om indhandling, og det vil være for pladskrævende at afdække dem alle her. Det er dog en tilbagevendende kommentar, at mange lokalt er utilfredse med den måde, som indhandlingen og distributionen er organiseret på i Grønland i dag.

Fangerne selv argumenterer for at få mere i tilskud, så de kan holde de stigende udgifter nede, samtidig med at de moderniserer erhvervet. Fangererhvervets afhængighed af tilskud har ellers været et kritikpunkt, særlig i Kjeld Hansens bog *Farvel til Grønlands natur*, men spørgsmålet er om fangererhvervet, som så mange andre erhverv, kan hænge sammen uden offentlig støtte. Potentialer i tilskuddene ligger imidlertid ikke i at øge deres omfang – Hjemmestyret har trods alt begrænsede midler – men i at målrette tilskuddene, så de når de personer og grupper i samfundet, der virkelig har brug for dem for at overleve og for at udvikle erhvervet. Hjemmestyrets tilskud til indhandlingen af skind gives for eksempel til alle, fritidsfangerne som erhvervsfangerne,²⁸ og kan således ikke betragtes som et erhvervstilskud, men snarere som et aktivitetstilskud, der ikke har nogen specifik brugergruppe som modtager.

For at give fangerne bedre betingelser kan løsningen være øget ekspansion, dvs. flere arter, større mængder, bedre priser og mere tilskud, men de bedre betingelser kan i nogle sammenhænge godt frembringes ved at manipulere de eksisterende mængder og bringe fangsten en anden og i nogle tilfælde mere sikker værdi. Idéen om i stor stil at forarbejde sæler til pølser, som skulle sælges til Kina, udsprang af en sådan tankegang. Desværre fik initiativet en brat slutning i 2000 med et underskud i størrelsesordenen 50 millioner kroner. Vanskelighederne med at give fangerer-

hvervet det ønskede økonomiske opsving og en større grad af stabilitet har fået flere til at foreslå, at fangerne skulle omskoles til alternative erhverv. Turisme er et af dem. Det er relevant at diskutere, hvorvidt turisme kan udgøre et beskæftigelsesalternativ for fangere og fiskere, fordi man kan observere nogle vidtrækkende kriser i mange små samfund, som har fiskeri og fangst som primære erhverv:

1. Muligheden for at udnytte ressourcebasen er meget svingende og flere steder stærkt nedadgående. Der er således en *bestandsnedgang*, som er medvirkende til, at fangstmængden er reduceret. Endvidere er *adgangen* til ressourcerne i stigende grad blevet begrænset af politiske og administrative tiltag.
2. Muligheden for at etablere en økonomisk rentabel levevej på baggrund af ressourceudnyttelsen er faldende. *Råvarepriser* og *indhandlingsmuligheder* er ligesom selve ressourcebasen meget svingende og flere steder nedadgående. Internationalt ligger der ligeledes nogle *markedshindringer*, som underminerer en optimal kommerciel udnyttelse af de tilgængelige ressourcer. Konkurrencen på markedet er med til at presse priserne eller helt ødelægge rentable afsætningsmuligheder. Den økonomiske krise forværrer yderligere af det stigende *udgiftsniveau* på udstyr og renter.

Turisme som alternativ til fangst

Udviklingen af turisterhvervet i Grønland følges af overvejelser over, hvem udviklingen skal gavne. Flere steder bliver turismen betragtet som en reel mulighed for grupper i samfundet, hvis nuværende erhvervsmuligheder er begrænsede. Det er derfor vigtigt at reflektere over, hvorvidt turisme er en aktivitet, som kan skabe alternative indtægtskilder for fangerne. I den forbindelse er der tre perspektiver, som er interessante at integrere: for det første nogle generelle perspektiver forbundet med turisme som fænomen, for det andet nogle strukturelle perspektiver knyttet til det grønlandske samfund og endelig det lokale perspektiv.

På lokalt plan oplever fangere og fiskere fluktuerende muligheder. Selv om det kan gå fantastisk godt i de såkaldte boom-perioder, så er der også altid nedgangsperioder, hvor krisen kan ramme hårdt både i de enkelte familier og i samfundene som sådan. Det er i disse nedgangsperioder, at ønsket om alternative udnyttelsesstrategier for fanger- og fiskerfamilierne bliver presserende, da det også handler om at undgå en overudnyttelse af ressourcerne i bestræbelserne på at opretholde indtægtsniveauet og levestandarden. Turismen bliver – af mange branchefolk og politikere – tænkt ind som et alternativ: en ny ressource i en ressourceknapp tid.²⁹ Derfor er turismen kommet til at spille en væsentlig rolle i diskussionen om, hvordan man etablerer en bæredygtig udvikling i de grønlandske småsamfund. Mange håber, at turismen kan bruges til at afværge overudnyttelsen af ressourcerne og den deraf afledte nedgang i levestandard. Hvis dette er målet, skal turisterhvervet være et *reelt* alternativ for den lokale og berørte befolkningsgruppe, dvs. fangere og fiskere. Turisme kan nemlig uden tvivl udvikles i disse samfund, uden at det kommer fanger- og fiskerfamilierne til gode, men mange forventer, at turisterhvervet *kan og skal* være et alternativ for de nuværende lokale primærproducenter. Dette falder fint i tråd med diskussionen om bæredygtig udvikling, som ikke kun handler om at få kontrolleret udnyttelsesgraden af ressourcerne, men også om at få fordelt disse ressourcer i samfundene på en retfærdig måde – et aspekt man kunne kalde for social bæredygtighed.

Potentialer

Turisme kan betragtes som et relevant erhvervsalternativ for fangerne, fordi dette erhverv er blevet et stærkt prioriteret satsningsområde i både Grønland og i resten af verden. Turismen har udviklet sig til en af verdens største industrier, og både i- og ulandestatser på turisme for at skabe økonomisk vækst, øget velstand og for at tiltrække udenlandsk valuta og investeringer. Men ifølge Verdens Turist Organisation er der mere i turistindustrien end blot økonomiske vækstpotentialer: »Turismen kan være et instrument

til at beskytte natur og kulturarv mod den øgede ensretning og homogenitet i verden i dag, et middel til åbenhed og kommunikation kulturel imellem, som kan fremme større forståelse for den gensidige afhængighed mellem forskellige lande og følgelig reducere international spænding og samtidig fostre samarbejde, solidaritet og verdensfred.³⁰ Det er flotte og prisværdige forventninger at have til turismen, og de afspejler måske også fint den entusiasme, man kan møde blandt politikere og i turistindustrien. Der er stor enighed om, at der er mere i erhvervet end blot penge. Der er både »hårde« og »bløde« effekter. Det grønlandske Landsstyre nævner af samme grund i sin turismeredegørelse, at den »fremtidige målsætning [bør] være bredere end blot et økonomisk mål. Det gælder ... om at synliggøre flere af turismens positive effekter end blot øget beskæftigelse og indtjening.«³¹ Landsstyrets målsætning lægger sig tæt op ad den målsætning, som blev foreslået af en analysegruppe nedsat af Landsstyret: »Turisme skal gøre Grønland rigere på både penge, arbejde og kulturel forståelse samt skabe oplevelsesmuligheder for såvel lokalbefolkningen som turisterne.«³²

Tal, visioner og realiteter

I Grønland har man defineret turismen som den ene af fire søjler, der skal holde den grønlandske økonomi oppe – de tre andre er fiskeri, råstofudvinding og landbaserede erhverv. Det er således store forventninger, der stilles til turismen på det *nationaløkonomiske* niveau. Målet er, at turismen i 2008 skal have sikret en omsætning på 500 millioner kr. årligt i rejse- og turistbranchen. Der er stor usikkerhed om, hvilken afsmittende effekt det vil have på beskæftigelsen. En arbejdsgruppe skønner, at der i 2005 vil være ca. 450 beskæftigede i turistbranchen³³, og Landsstyret håber på i alt 1.500-2.000 årsværk i alle relaterede erhverv³⁴. Det anslås, at beskæftigelsen i 1996 var på ca. 210 årsværk i turistbranchen³⁵, men fordi turismen i Grønland er sæsonbestemt, vil disse 210 årsværk egentlig udmønte sig i langt flere sæsonjobs.

Det er endvidere også usikkert, hvor mange turister, der er nødvendige for at nå det ønskede mål på 500 millioner kr. i merom-

sætning. I 1996 vurderede Landsstyret, at tallet var 61.000 turister. Til sammenligning er det årlige besøgstal til Island over 150.000.³⁶ Bare for at sætte tallet yderligere i perspektiv kan det nævnes, at Bornholm modtager 450.000 turister om året. Set i forhold hertil lyder 61.000 turister i Grønland som en realistisk målsætning. Markedsundersøgelser viser endvidere, at der faktisk er et turistpotentiale, der langt overstiger målsætningen.³⁷ Landsstyret konkluderer da også i sin turismeredegørelse, at »*turistmarkedet er til stede for Grønland som et kolossalt vækstpotentiale*«, mens man i samme åndedrag påpeger en af hindringerne, nemlig at der »*fremover [skal] fremskaffes endog meget store investeringer*«.³⁸ De allerede implementerede investeringer har indtil videre kun gjort turismen til en omkostning for det grønlandske samfund og har ikke kunnet indfri håbet om, at turisme skal være et bærende erhverv.³⁹

Diskussionen om turismen i Grønland handler blandt andet om, hvorvidt man overhovedet kan modtage så mange turister som målsat, om de reelt vil give den kalkulerede økonomiske effekt, og om beskæftigelsespotentialet vil være så stort som statistisk udregnet. De helt store stridspunkter er dog for det første, hvor investeringerne skal lægges, såvel geografisk som branchemæssigt, da dette også vil indikere, hvor den fremtidige vækst vil være, og for det andet, om investeringerne vil give det forventede afkast eller være en underskudsforretning, hvor turisten så at sige får tilskud for at komme til Grønland.

Turismen i Grønland er kendetegnet ved at være stærkt subsidieret. Beregninger viser, at Hjemmestyret »støtter« hver turist med 2.000 kr., og set i lyset af beskæftigelseseffekten støttes hvert årsværk i branchen med over 225.000 kr.⁴⁰ Cirka 70 % af disse årsværk oppebæres af personer født i Grønland.⁴¹ Inden for oplevelsesformidlingen, og det er her, vi mest sandsynligt skal finde fangerne, var beskæftigelsen i 1996 på ca. 50 årsværk, og i 1997 lå indtjeningen på 6-7 millioner kr.⁴² 80 % af disse årsværk var imidlertid tilkaldt arbejdskraft.⁴³ Denne omsætning er lille set i relation til omsætningen i turistindustrien generelt, som det grønlandske turistråd, Greenland Tourism A/S, vurderede til at være på 170-180 millioner kr. i 1998.⁴⁴

Det store behov for nye investeringer inden for turismen fremgår af de nuværende turiststatistikker. Af de ca. 31.000 personer, som besøgte Grønland i 1999, anslås det, at 26.410 kan betegnes som turister. Hvis forretnings- og studierejser frasorteres, så er tallet nede på ca. 19.000 turister.⁴⁵ Det er en flot stigning fra de 3.500 turister, der besøgte landet i 1992.⁴⁶ Greenland Tourism A/S regnede imidlertid med, at infrastrukturen – flytransport, hoteller mv. – kun kunne presse i alt 21.000 turister igennem systemet om året.⁴⁷ Antallet af turister har siden 1999 dog været stigende og nåede i 2001 op på 34.039.⁴⁸ Derfor er det relevant at spørge om, hvor meget mere infrastrukturen kan klare.

Tallene viser nogle af de problemstillinger, som Grønland står over for, og de viser samtidig en stor kløft mellem mål og realiteter. Det bliver meget svært at nå det ønskede mål på 61.000 turister, og avisdebatten i Grønland bærer præg af, at mange undrer sig over de politiske visioner. Vendinger som »klap hesten«⁴⁹, »et narrespil«⁵⁰, »utopi«⁵¹ og »kejserens nye klæder«⁵² er blevet anvendt om den måde, som turismens herligheder og muligheder markedsføres på. Og det er midt i dette felt, mellem mål og resultater, strategier og investeringer, statistikker og formaninger, at fangeren befinder sig.

Lokal beskæftigelse

På trods af at turismepolitikken i Grønland fokuserer meget på at nå de opstillede kvantitative mål, så fremhæves det i turismeredegørelsen⁵³, at den beskæftigelsesmæssige effekt af turismen skal modsvares af størst mulig lokal beskæftigelse. Det er netop dette kvalitative mål, der gør turismen interessant for lokalbefolkningen. Landsstyret forventer altså, at turismen også bidrager positivt på det mikroøkonomiske niveau. Der er imidlertid langt til dette mål, da der ifølge Landsstyrets nedsatte analysegruppe er: »en bemærkelsesværdig ubalance mellem det centrale og det lokale niveau. Denne kan i høj grad henføres til, at det ikke er lykkedes (GT) at markedsføre turismeudviklingsprojektet til store dele af den grønlandske befolkning og til lokale politiske niveauer. På lokalt plan er opfattelsen,

at der styres hen over hovedet på de lokale aktører, som derfor efterlyser lydhørhed og involvering.«⁵⁴ Turismen som erhverv har åbenbart ikke den ventede tiltrækningskraft. Kun et begrænset antal studerende har for eksempel følt sig tiltrukket af turismerelaterede uddannelser.⁵⁵ Grønland står her med et problem, som også kendetegner andre samfund med en lille befolkning: Personer med de relevante erhvervs- og sprogkompetencer har nemt ved at finde mere attraktive jobs inden for andre erhverv, som er kendetegnet ved større sikkerhed, stabilitet og højere lønninger.

Hvor passer fangeren ind?

Forventningen om, at de lokale bliver involveret i turismen, bygger ofte på forestillingen om, at de lokale kan fungere som lokale eksperter. De anses som de rette til at formidle viden om lokale forhold og guide i det lokale miljø. Det er denne status som lokale eksperter, der skal trække fangerne ind i turistindustrien som aktører, uden at de skal omskoles helt. Denne forestilling passer fint ind i de fleste turistbilleder af de lokale. Fangerne skal være et autentisk grønlandsk kulturslæt og være involverede i jagtture, sportsfiskeri, hundeslædekørsel, vandreture, husflidsarbejde og sociale arrangementer som kaffemik. Det er alle aktiviteter, som ligger inden for eller tæt op ad fangerens nuværende kompetencer og forudsætninger – og det er da også Landsstyrets strategi, at »... en national turismeudvikling sker med udgangspunkt i de lokale/regionale kulturelle, naturmæssige og menneskelige kompetencer«.⁵⁶ Det er Landstingets forhåbning, at flere lokale bliver involveret i turismen, blandt andet som outfittere – det vil sige som lokale baserede oplevelsesformidlere. Lige nu er der omkring 15-20 outfittere i hele Grønland⁵⁷, og dette lave niveau kan skyldes manglende forudsætninger eller interesse på lokalt niveau.

Nødvendige forudsætninger

Hvis turismen skal være en reel og attraktiv erhvervsmulighed for de lokale, skal de interesserede gives realistiske muligheder for at

vurdere, hvorvidt de har eller kan komme i besiddelse af de nødvendige forudsætninger og kompetencer. En af de vigtigste forudsætninger, som fangeren må besidde for at deltage i oplevelsesformidlingen, er *kommunikationskompetence*. Dette indebærer sprogkunderskaber, hovedsageligt i dansk, men også i engelsk og tysk. Yderligere skal sprogkunderskaberne understøttes af en reel evne og lyst til at kommunikere med turisterne. Turister i Grønland er ofte veluddannede og forventer et højt fagligt informationsniveau både omkring natur- og kulturforhold. Man må regne med, at en opgradering af fangerens kommunikationskompetencer vil medføre længerevarende undervisning uden for lokalsamfundet, væk fra familien og fangerhvervet. Det kan være en medvirkende faktor til, at mange fangere er tøvende og ikke finder det attraktivt eller muligt at blive integreret i turisterhvervet.

For at fangerne kan deltage i oplevelsesformidlingen, er det også væsentligt, at der er oplevelser at formidle. Denne forudsætning synes mange at finde indlysende. At der er attraktive og store oplevelser i Grønland, er der ingen tvivl om, men spørgsmålet er, hvordan man som oplevelsesformidler *garanterer* sådanne oplevelser i en meget begrænset sæson. Diskussionen synes på nuværende tidspunkt at være drevet af grønlændernes store stolthed over deres nationale værdier snarere end af en reel vurdering af, om der er nok og realistiske tilbud for de forventningsfulde turister, der opholder sig i Grønland i en uge eller to. I sin analyse af Grønlands samfundsøkonomiske problemer giver økonomen Martin Paldam for eksempel udtryk for den opfattelse, at seværdighederne er begrænsede og svært tilgængelige.⁵⁸ En stigning i antallet af oplevelsesturister kan paradoksalt nok også være med til at ødelægge oplevelsesgrundlaget. Mange turister tager til Grønland, fordi de dér venter at kunne opleve naturens storhed og stilhed i et uberørt land; men selv om Grønland er stort i både areal og oplevelser, så foregår rejseaktiviteterne i begrænsede områder og ad få ruter til lands og til havs. Sisimiut Kommune har Grønlands største bagland, og alligevel bliver hovedparten af turisterne transporteret ad de samme slæderuter, hvor trafikken til tider er meget intens, og det kan selvsagt påvirke oplevelsen. At området

er stort, er således ikke ensbetydende med, at det hele egner sig til færdsel. De mest velegnede færdselsårer anvendes af både hundslædeturister, moskusfangere og snescooterkørere, og flere gange har turistførere givet udtryk for, at turisterne har følt oplevelsen spoleret af den megen trafik.⁵⁹ Her er altså et punkt, hvor turisterne og den måde, som Grønland forvalter turiststrømmen på, kan komme til at save den gren over, de selv sidder på. Dette er ligeledes et problem for oplevelsesturismen andre steder i verden – pludselig er oplevelsen ikke så unik og autentisk, som turisten forventede det.

Kulturen er et andet af Grønlands store trækplastre for turister. For at sikre et kulturelt oplevelsestilbud ud over de obligatoriske besøg på museet, på havnen og i byen, så kræver det en stor velvilje blandt lokalbefolkningen, der ofte ender med at blive kulturelle objekter for turisterne. Denne status er problematisk og giver ofte anledning til konflikt. I en lille østgrønlandsk bygd har turister således været ude for, at alle beboere lukkede sig inde ved deres ankomst.⁶⁰ Det var så en ren spøgelsesby, der kom til at udgøre den kulturelle oplevelse. Andre steder har beboerne afskærmset deres aktiviteter eller omlagt dem for at undgå turisternes til tider anmassende nærvær. Dette kendes fra mange andre turistdestinationer rundt omkring i verden og indikerer den potentielt problemfyldte relation mellem gæster og værter. De lokales oplevelse af fremmedgørelse og deres fornemmelse af at være objekter for turisterne kan intensiveres, når de hverken er involverede i eller får økonomisk udbytte af turiststrømmen. I Landsstyrets turismedegørelse kan man læse, at det ikke er lykkedes at gøre turisme attraktiv og relevant for lokalbefolkningen – turismen synes således at have et imageproblem i Grønland. En lokal entreprenør i Sisimiut efterlyser da også, at »*hele samfundets indstilling til at modtage turister og til det at »dele naturen« med turisterne skal udvikles*«. ⁶¹ For mange lokale kan turismen ende med at reducere dem til uforvarende statister i et kulturelt show styret af få og ofte udefrakommende turoperatorer. Faren er yderligere, at præstationen af den lokale kultur ender som et kommercielt, iscenesat og masseproduceret produkt.⁶² For turisten kan den kul-

turelle oplevelse i Grønland være noget af en skuffelse, da virkeligheden sjældent stemmer overens med kulturpræsentationen i de fine og glitrende brochurer, som produceres af Greenland Tourism og af private selskaber.⁶³ Det er paradoksalt, at turismen er afhængig af en kulturel stereotypisering og romantisering, samtidig med at mange grønlandere forventer, at turismen er med til at fremme forståelsen for den grønlandske kultur. Men turismen *fortærer, understøtter og ændrer* kulturen på én og samme tid. Det er turismens natur, og løsningen er således ikke at gå imod den, men snarere at diskutere, hvem der styrer udviklingen, og hvem der skal have gavn af den. Som Paldam påpeger, så kan turismens ulemper måske være nemmere at leve med end manglen på økonomisk udvikling.⁶⁴ I nogle inuitsamfund har turismen faktisk været medvirkende til, at unge inuit er blevet mere bevidste om deres kulturelle arv og mere interesserede i at værne om den.⁶⁵ Hvis disse forudsætninger for natur- og kulturoplevelser ikke udvikles gennem uddannelse, holdningsændringer og større lokal kontrol og gevinst, så kan det blive meget svært at øge beskæftigelsen inden for oplevelsesformidlingen.

Hvad enten oplevelsen fokuserer på natur eller kultur, så skal turistene transporteres ud til oplevelserne. Dette krav om *infrastruktur* giver nogle helt specielle problemer i Grønland. På grund af den korte højsæson – 40 % af turisterne besøger Grønland i juli og august⁶⁶ – og det relativt beskedne antal turister er det svært at gøre lokal transport økonomisk rentabel. Det bringer de lokale i den paradoksale situation, at mange af attraktionerne er svære at komme til, men at det ikke altid er rentabelt at investere i transportmidler som passagerregistrerede turbåde eller snescootere. Lokale fangere tager i ny og næ turister med ud i deres joller, men på grund af de strenge krav til sikkerhed kan denne aktivitet ikke kommercialiseres, markedsføres eller formaliseres. Et andet infrastrukturproblem er hotelkapaciteten, som i den grad skal forøges for at kunne modtage de mange turister, der vil klumpe sig sammen i sæsonen. Problemet er, at hotellerne vil stå med tomme værelser uden for sæsonen. Den store sorteper i diskussionen om turisme er trafikforbindelserne fra København og Island. I et

avisindlæg klager turistcheferne i Sydgrønland over, at svingende priser, ændringer i fartplaner og usikre beflyvninger gør planlægning og udvikling af turistprodukter i Sydgrønland meget svær: »Mange udenlandske rejsebureauer vælger Sydgrønland fra og udvikler meget få nye produkter til regionen, da rejsebureauernes tilbud i katalogerne og brochurer ikke kan holde, fordi allerede offentliggjorte fartplaner ofte pludselig ændres med kort varsel.«⁶⁷ De infrastrukturelle forudsætninger synes at kræve stadig større investeringer uden for fangernes rækkevidde og ekspertise. Og uden denne infrastruktur vil oplevelsesformidlerne have svært ved at udvikle deres erhverv.

Som skitseret er der nogle forudsætninger, som må opfyldes, for at turistindustrien i Grønland kan udvikles, men som på nuværende tidspunkt er svære at indfri på lokalt niveau. Et andet aspekt er, at højsæsonen finder sted om sommeren, hvor de lokale har mange andre aktiviteter, og derfor bliver det svært at gøre turismen til et attraktivt erhverv for de lokale – der er simpelthen andet at lave. Mange grønlandere rejser på familiebesøg langs kysten i denne periode, hvilket, set med turistoperatørens øjne, belaster den allerede begrænsede infrastruktur og gør arbejdsstyrken mindre. Flere turoperatører har således svært ved at få grønlandske guider i højsæsonen, og af den grund bliver det fristende at hente guider udefra.

Kombinationen af fangererhvervet og turismen

Netop muligheden for at kunne sammenkæde de eksisterende aktiviteter med turisme er afgørende for fangernes succesfulde integration i turistindustrien. Hvis fangerne skal ind i turismen, så skal de pt. enten omskoles helt eller kunne finpudse og anvende deres nuværende kompetencer. Og det er højest sandsynligt den sidste strategi, der virker mest tiltrækkende for fangerne. På den måde kan turisme give mening inden for et konkret og allerede eksisterende kulturelt og socialt system.

Et godt eksempel på, hvordan fangerne kan kombinere turisme med egne aktiviteter, er hundeslædekørsel i Sisimiut. En del fang-

ere har her hundespad for at kunne deltage i moskusoksefangsten, og hundene anvendes også til fangst og fiskeri på isen. Det er meget arbejdskrævende og dyrt at holde hunde, men hundene holdes ikke kun af økonomiske årsager. Slædekørsel er også en aktivitet, som er kulturelt værdsat, og som er tilknyttet mange sociale netværk. Antallet af hunde i Grønland er generelt for nedadgående, men i Sisimiut synes antallet af hunde ikke at falde, snarere tværtimod. Ud over at være en yndet fritidsbeskæftigelse er turismen i vintermånederne nemlig med til at stimulere brugen af hundeslæde. Både fangere og ikke-fangere er involveret i turistkørsel, og det er en indbringende aktivitet for dem, der prioriterer det. En fanger i Sisimiut valgte således at opholde sig væk fra familien i to måneder for udelukkende at køre med turister. Flere ture om dagen med en indtjening på 350 kr. pr. turist gav denne fanger en indtægt på mellem 60.000 og 70.000 kr. Som hundeslædekusk kan man endvidere vælge forskellige turlængder og på den måde tilpasse turistkørslen til ens andre aktiviteter. Hvis turismen skal indtage en større plads i fangerens økonomi, er det vigtigt med overgangsfaser, hvor fangerne hver især kan afprøve turismen og se, hvorledes turismen passer ind i det, de betragter som deres primære aktiviteter. Men selv om slædeturismen er et attraktivt økonomisk alternativ, som trækker på allerede eksisterende kompetencer og teknologi, så er der mange af de lokale folk, der ikke ville kunne være med. Uden hundespad og erfaring samt de af industrien krævede sprogkundskaber og samarbejdsevner så udgør slædeturisme ikke noget alternativ. Endvidere skal erhvervet være økonomisk attraktivt for fangerne. Beck vurderer for eksempel, at én slædetur med turister til en pris af 600 kr. svarer til markedsværdien af 17 tørrede skind á 35 kr. Hvis en fanger plejer at producere 85 tørrede skind om året, så svarer det til fem slædeture. Problemet er, ifølge Beck, at fangerne får tilskud, så de kan indhandle de 17 skind til 6.000 kr. – og så er den økonomiske motivation for at involvere sig i turisterhvervet ikke nødvendigvis til stede.⁶⁸ Men denne udregning er foretaget før indhandlingstilskuddet faldt i efteråret 2001, hvor fangerens pris styrteddykkede fra 533 kr. til 240 kr. for et skind af første klasse.⁶⁹ Tanken om, at det

er økonomisk smallkost, som skal lokke fangerne ind i turistindustrien, er imidlertid skræmmende og vil ikke harmonere med den politik, som Hjemmestyret hidtil har ført over for fangerne.

Turismen rummer dog mange andre nicher muligheder end slædekørsel. I Ammassalik Kommune tjener man for eksempel mellem 1,5 og 2 millioner kr. om året på kunsthåndværk.⁷⁰ Et andet eksempel på en succesfuld kombination af allerede eksisterende erhverv og turisme findes i Sydgrønland. Her arrangerer færeholderne overnatningssteder for vandreturister, hvor de bl.a. tilbyder privat indlogering eller vandrehjem, måltider, proviant, husflidskunst samt kulturelle oplevelser. Det giver en fin biindtægt for nogle af de lokale, og turisterne forbruger tjenesteydelser, der stammer direkte fra lokalsamfundet.⁷¹ Færeholderens erhverv og den lokalisering og stabilitet, der kendetegner det, synes at være forholdsvis nemt at kombinere med et engagement i turismen.

Hvor meget kan samfundene bære?

Der ligger et potentiale i det lokale engagement i turismen, men spørgsmålet er selvfølgelig, hvor mange turister, der er interesserede i dette, og hvor mange turister et lille samfund kan og har lyst til at modtage. Hvad enten turismen er kontrolleret af lokale eller udefrakommende, så har alle samfund både en infrastrukturel, en kulturel/social og en psykologisk grænse. I Østgrønland oplevede Ammassalik, der har en befolkning på ca. 1.500, for eksempel, at 450 krydstogtturister besøgte byen i 10 timer. Forsyningsskibet, som man havde ventet på i ni måneder, havde netop afleveret nye forsyninger af varer og frisk frugt til befolkningen. De indkøb, som turisterne gjorde, reducerede vareudbuddet betragteligt for den lokale befolkning.⁷² Dette er et paradoks: På den ene side vil Grønland gerne have, at turisterne køber varer i Grønland, og på den anden side kan det undergrave de lokales indkøbsmuligheder. I de fleste tilfælde medbringer udenlandske turoperatører imidlertid egne forsyninger, da både kvalitet, pris og udbud er langt bedre i hjemlandet.

Turisterne forbruger og slider på ressourcerne, og dette kan resultere i konflikter med de lokale, som kan få deres aktiviteter forstyrret eller ødelagt. I Kangerlussuaq har flere fangere for eksempel fået deres rensdyrjagter ødelagt af forstyrrende vandreturister. Om vinteren er der til tider meget trangt i de små fangsthytter mellem Sisimiut og Kangerlussuaq, da både moskusfangere, turister, slædekuske og fritidsfolk overnatter i dem. Disse problemer er små og kan løses, men kan alligevel være årsag til, at lokale kræfter ikke går helhjertet ind i turismen eller ikke fremstår som de gæstfrie værter, som man gerne så fra turistbranchens side. Endvidere indtræder der på både lokalt og politisk niveau til tider en angst for, at turisterne får noget at se, som de ikke bryder sig om, og at det, de ser, derfor på langt sigt vil skade Grønland. Det har for eksempel været fremme i de grønlandske medier, at riffelfangst af vågehvaler kan virke overvældende på turister, og at turisterne derfor bør holdes væk fra de områder, hvor fangsten finder sted.⁷³ Denne form for værdikonflikt mellem ressourceudnyttelse og turisme kendes også fra sælfangst andre steder i Arktis⁷⁴, og det er heller ikke et ukendt problem ved grøndfangsten på Færøerne.

Ressourcerne og turismen

De fire økonomiske søjler, som Landstinget satser på, er som nævnt fiskeri, landbaserede erhverv, råstofudvinding og turisme. Ekspansionsmulighederne inden for de to første kategorier er begrænsede, og råstofundersøgelserne har heller ikke kunnet give drømmene konkret indhold endnu. Turisme bliver på den måde det eneste erhverv, hvor ekspansionsdrømmen kan trives, og hvor man kan sige, at der hersker en pionerånd. I promoveringen af turismen internt i Grønland skabes således en forførende sammenhæng mellem beskæftigelsesmulighederne for *lokale*, vækst i den *ationale* økonomi og store natur- og kulturoplevelser for den *globale* turist. Men forventningerne og de flotte ord om turismeresourcernes uendelighed synes at have svært ved at følges med de nationale og lokale realiteter.

Landstyrets mål om en meromsætning på 500 millioner kr. om året, som måske skal hentes fra 61.000 turister, er store tal, som er afhængige af store investeringer. Retorikken må nødvendigvis også blive stor for at holde begejstringen oppe og for at fastholde troen på, at turisme kan udgøre en nationaløkonomisk erhvervsøjle. I den fase, som turismen i Grønland er i nu, er det at turde tro på projektet af største betydning for den fremtidige udvikling. Og mange i Grønland tror: De opfatter turismen som en global ressource og ser med stolthed deres land som værende i besiddelse af udtømmelige oplevelser. Der er ingen tvivl om, at Grønland har meget at byde på af både natur- og kulturoplevelser, og det er derfor nærliggende at forvente, at turismen virkelig kan være en økonomisk løftestang for både den nationale økonomi og de trængte fangersamfund. Imidlertid står Grønland over for nogle problemer, hvad angår transport, kompetenceudvikling, investeringer, prisniveau, sikkerhedsgarantier, spidsbelastningsperioder, overnatningsmuligheder og demografi, som gør udviklingen af turismen langsommelig og vanskelig. Og selv hvis de ambitiøse mål nås, så er det spørgsmålet, hvor mange fangere, som kan og har mulighed for at udnytte erhvervet som et attraktivt alternativ til deres fangstaktiviteter. For nogle få dygtige og entreprenante fangere placeret nær de rigtige turistlokaliteter ville turismen dog kunne udgøre en rigtig god indtægt i nogle få måneder om året, hvis den lokale organisering og infrastruktur er til det.

Når talen falder på turismens velsignelser, så indføres ofte det lille forbehold, at det selvfølgelig skal ske på Grønlands betingelser. Mere problematisk er det at koble dette forbehold sammen med det faktum, at turismen også skal være på turistens betingelser. En af de måder, man har forsøgt at løse dette problem på, er ved at satse på et begrænset antal turister med høj betalingsevne. Denne strategi er udmærket, men har det problem, at netop denne gruppe også stiller store krav til indkvartering, måltider, servicering, grad af organisering og sikkerhed. Dette kræver igen store investeringer og kompetenceudvikling hos turistpersonalet. I begyndelsen vil det være nødvendigt at bruge importeret kvalificeret arbejdskraft, som det er tilfældet nu. Senere vil en stigende del af denne ar-

Naturforvaltning og forvaltningens natur

bejdsstyrke kunne erstattes af uddannet grønlandsk arbejdskraft. Spørgsmålet er bare, om fangerne vil komme på tale her, eftersom det kræver storstilet omskoling til et erhverv, som fangerne endnu ikke rigtig har haft mulighed for at prøve af ved siden af fangstaktiviteterne. Det kan måske være en af årsagerne til, at megen arktisk turisme er kendetegnet ved en lav frekvens af lokal ansættelse.

Spørgsmålet er stadig, om turismen kan udgøre et attraktivt og realistisk økonomisk alternativ for lokale fangere og fiskere. Turismens betingelser i Grønland kan nok gøre det meget svært at gennemføre den lokale deltagelse i den udstrækning, man håber på. For at turismen i Grønland skal udvikle sig, kræver det massive investeringer og omfattende kompetenceudvikling hos den grønlandske befolkning generelt, men især blandt fangere og fiskere. Den sæsonprægede turisme medfører endvidere, at erhvervet aldrig kan udgøre en helårsbeskæftigelse og dermed kun fremstår som et beskæftigelsesalternativ i en kort periode. Forrentningen af investeringerne og den begrænsede infrastruktur vil højst sandsynligt medføre en koncentration af turismen og dermed afskære mange samfund fra at deltage.

Fangernes nuværende mulighed for at styrke deres økonomi synes primært at ligge i at forfølge en fleksibel ressourceudnyttelse og forædle og koordinere produkterne, så de tilpasses et skiftende marked – turisme kan for nogle få udgøre et alternativ i perioder. Samfundet kan styrke fangerens økonomiske muligheder gennem forbedret indhandling og udviklingen af bedre markedsmuligheder. Det sidste er muligt ved at øge markedet gennem en begrænsning af fritidsfangernes fangstmuligheder og ved at nedbringe antallet af erhvervsfagere. Hjemmestyrets tilskud til fangererhvervet vil derefter komme færre til gavn, men betyde mere for den enkelte fangerfamilie. Økonomiske forbedringer er mulige inden for de eksisterende rammer og indebærer ikke nødvendigvis en intensivering af ressourceudnyttelsen. Spørgsmålet er snarere, hvordan man fordeler de eksisterende ressourcer mellem brugerne, og hvordan deres tilskuds- og afsætningsmuligheder forbedres.

Naturforvaltning forstås almindeligvis som forvaltning af naturen. Men spørgsmålet er, om man overhovedet kan forvalte naturen – eller rettere, om det er naturen, man forvalter, når man udfører naturforvaltning. Udgangspunktet for den efterfølgende diskussion er, at man forvalter mennesker og deres aktiviteter snarere end natur. Gennem denne menneskeforvaltning håber man så på, at menneskers ændrede adfærd vil få de forventede effekter i naturen. Dette udgangspunkt trækker naturforvaltningen i en uventet retning. Det kommer til at handle mere om mennesker, deres behov, visioner, levevis og valg snarere end om natur. En sådan menneskeliggørelse af naturforvaltningen gør det også klare, at naturforvaltning i traditionel forstand bryder ind i folks liv og aktiviteter – på godt og ondt. Naturforvaltning kan være meget smertefuld for lokalbefolkninger, lige så vel som manglende forvaltning kan være det.

Endvidere kan man sige, at mens mennesker har interesser og træffer valg på baggrund af dem, så er naturen ligeglad. Hvis en dyreart bliver udryddet eller dens omgivelser ødelægges, så har det konsekvenser for det økologiske system og de enkelte arter, men naturen er ligeglad – dette udgangspunkt er naturligvis modernistisk og deles ikke af de inuit, der mener, at dyrene er subjekter, som forholder sig aktivt, bevidst og med interesse til mennesket og dets handlinger. Naturen er aldrig i krise; krisen ligger altid hos os, i vores forhold til naturen.¹ Naturens neutralitet kendetegner ikke mennesket; vi har interesser, og vi forholder os derfor sjældent ligegyldigt til ændringer i naturen – især ikke, hvis de skader vores interesser. Hvis antallet af hvidhvaler for eksempel er faldende, så er det ikke en krise for hvidhvalerne, men i første instans en krise for fangerne og forvalterne. Det kan også blive en krise for andre, der ind-

drager hvalerne i deres interesserum. Menneskets interesser kan være begrænset af tid og rum – nogle er for eksempel ligeglade med naturkatastrofer, der foregår langt væk, det er en rumlig begrænsning, og andre er ligeglade med om børnebørnenes børn har noget at leve af, det er en tidsmæssig begrænsning. Atter andre følger derimod med stor interesse med i, hvad der foregår andre steder uafhængigt af afstanden. Masser af mennesker i Schweiz er for eksempel meget optaget af hvaler, selv om de ikke lever af dem, aldrig har observeret dem i fri natur, endsize været ved havet. De opfatter hvalerne som en del af deres interesseområde, og mange har udraabt hvalerne og regnskoven til menneskehedens fælles arv for at understrege og legitimere deres dybtføjte interesse og engagement. Flere andre emner ud over hvaler og regnskov har fået denne grænseoverskridende opmærksomhed, og her er menneskerettigheder, forurening og klima nok nogle af de mest kendte.

Netop fordi mennesker både har langsigtede og kortsigtede interesser i naturen, er det naturligt, at de præsenterer deres egne perspektiver og interesser, når der diskuteres forvaltningsstrategier. Alligevel sker det ofte, at repræsentanter for arktiske folk i politiske organer bliver kritiseret for at politisere arbejdet for naturbevaring.² Man er fristet til at sige: »Selvfølgelig politiserer det! Hvad skulle de ellers gøre?« Det er fejlagtigt at tro, at man kan arbejde med naturforvaltning, uden at det indebærer en politisering. Ethvert forslag til naturbevaring eller ressourceudnyttelse er et politisk forslag, som bunder i specifikke interesser. I naturforvaltningsammenhænge, hvor indfødte folk er integrerede, fordi de har en interessant og brugbar lokal og traditionel viden, kan de hurtigt blive reduceret til leverandører af viden om Arktis snare end at blive anset for at være leverandører af visioner for Arktis, da det sidste opfattes som en politisering af naturbevaring. Forsøg på at afpolitisiere naturforvaltningen ved at fokusere på viden den snare end visioner vil derfor i yderste instans medføre en yderligere marginalisering af arktiske folk, på trods af at de kan være integreret i forvaltningsorganerne.³

Grønland har gennem tiderne skullet forholde sig til en række politiske interessegrupper med hver deres specifikke dagsorden

for naturbevaring og -udnyttelse: vestlige miljøorganisationer, EU's fiskerioorganer, internationale forvaltningsorganisationer, fiskerikationer og danske partier, for blot at nævne nogle få. Af nogle af disse institutioner er Grønland blandt andet blevet kritiseret for at være »bagefter« og »umoderne«, hvad angår naturforvaltning, fordi Grønland – efter deres opfattelse – ikke lever op til de standarder, som disse grupper og institutioner opstiller og betragter som indlysende.⁴ I en rapport⁵ over de 11 grønlandske vådområder udvalgt til speciel beskyttelse, de såkaldte Ramsar-områder, konkluderes det blandt andet, at Grønland ikke sikrer en forsvarlig udnyttelse af de vigtige vådområder og dermed ikke lever op til den internationale Ramsar-konvention. Rapporten pointerer, at forsvarlig udnyttelse »kræver, at menneskelige aktiviteter reguleres i højere grad, end det er tilfældet i dag. I visse tilfælde kan man dog nøjes med at håndhæve gældende lovgivning«.⁶

Nogle interessegrupper og politiske institutioner har ydret utilfredshed med eller bekymring over naturforvaltningen i Grønland, og Grønland har så skullet forholde sig til udefrakommende standarder og dagsordener. Som deltager i det internationale samfund bliver Grønland påvirket udefra og er selv med til at påvirke politiske processer i det internationale samfund; et eksempel er den internationale sammenslutning af inuit, ICC, og det arbejde, organisationen har udført i FN for indfødte folk. I mange tilfælde indgår Hjemmestyret aftaler, der både giver fordele, udfordrer og forpligter.⁷ Da Grønland ikke er isoleret og heller ikke ønsker at være det, bliver landet vævet ind i et komplekst internationalt spind af krav, forventninger, fordomme og fristelser. I et avisindlæg gør landstyreformand Jonathan Motzfeldt blandt andet opmærksom på, at omverdens opfattelse af Grønland spiller en stor rolle for dens velvilje over for Grønlands behov – for eksempel i forhold til hvalfangst.⁸ Der ligger et stort og kompliceret arbejde i at finde en balance mellem standarderne i Grønland og i omverdenen, og uden denne balance afskærer Grønland sig ifølge Motzfeldt fra muligheder, der er nødvendige, hvis »... vi vil udvikle vores Hjemmestyre mod et Selvstyre«. Grønland er således tvunget til at forholde sig konstruktivt til normer, der ikke nød-

vendigvis har den store opbakning i den grønlandske befolkning. Hjemmestyret vil gerne være en aktør på den internationale scene, og for at blive en legitim og troværdig medspiller kopierer det til en vis grad de standarder, der sættes her. Problemerne opstår for Hjemmestyret, hvis der ikke i det grønlandske samfund findes en folkelig forankring af disse standarder.

Grønlandske forvaltningsinitiativer, som har rod i ikke-grønlandske normer, fremføres for det meste af biologer og politikere, der indgår i relationer på den internationale scene. Det afføder et problem, som afspejles i den grønlandske debat: Biologerne og politikerne kommer til at fremstå som opponenter til den grønlandske befolkning. Det kan have en afsmittende effekt på den måde, som befolkningen opfatter Naturinstituttet og Landsstyret på. Disse institutioner kan komme til at fremstå som repræsentanter for det »udefrakommende« og »ikke-grønlandske«. Hvis der ikke er nogle folkelige interessegrupper, som udfordrer de gældende standarder, amputeres debatten, og legitimiteten af nye standarder kommer udefra snarere end indefra. Dette skaber en distance til beslutningerne, som for befolkningen både kan være nedbrydende og fremmedgørende. Men er der da ingen i Grønland, der udfordrer de gældende normer og har nye idéer og nye visioner? Jo, men de er ikke organiseret godt nok og er derfor svære at drage ind i forhandlinger. I debatten om naturforvaltning er den ornitologiske forening, Timmiaq, og Grønlands natur- og miljøorganisation, Uppik, undtagelser. Kritikken mod disse organisationer har været, at de begge alligevel repræsenterer udefra-kommende, ikke-grønlandske, standarder, og det bliver i Grønland ofte opfattet som et tungtvejende og legitimt argument for at afvise noget.

Et andet og måske større problem end betydningen af udefra-kommende standarder presser sig imidlertid på: Er grønlænderne selv tilfredse med landets naturforvaltning og de standarder, de selv sætter? For at nærme sig et svar kan man starte med først at svare på følgende kluntede spørgsmål: *Hvem definerer og beslutter, hvordan folk forvaltes for at opnå hvilken form for miljø og samfund til gavn for hvem?*

Hvem skal naturforvaltningen gavne?

Spørgsmålet om bæredygtighed kommer i de fleste tilfælde til at handle om grænserne for, hvor meget bestandene kan klare. Det er ofte biologerne, der regner sig frem til disse grænser, og de kommer hurtigt til at sætte dagsordenen. Debatten kommer derfor næsten altid til at handle om, hvorvidt biologerne har ret, har talt og regnet rigtigt eller forstår det økologiske system godt nok til at udtale sig om dets grænser. På et tidspunkt i debatten vrider diskussionen sig fri af biologernes sprogbrug og over i det, som bekymrer folk: Hvordan vil de foreslåede forvaltningsiltag påvirke mig/os, og er det rimeligt? Det er min opfattelse, at megen naturforvaltning i Grønland har taget og stadig tager sit udgangspunkt netop i spørgsmålet om, hvordan ressourcerne skal fordeles i befolkningen.

Et af de vigtigste redskaber i den grønlandske naturforvaltning er inddelingen af befolkningen i forskellige kategorier eller grupper, som tildeles forskellige rettigheder og muligheder for at udnytte naturen. I dag arbejder man med to kategorier: fritidsfangere og fuldtidsfangere. I 1980'erne havde man en mere kompliceret opdeling mellem fiskeriaktiviteter og fangstaktiviteter samt forskellige grader inden for hver kategori. Der var blå, røde og grønne jagtbeviser, og et grønt bevis gav indehaveren de bedste muligheder for at skaffe sig den væsentligste del af livsformødenhederne gennem fangst. I Nunavut, Canada, arbejder man med følgende tre gradueringer af fangere: Fangere med intensiv fangst, fangere, som er aktive, og fangere med lejlighedsvis fangst. Denne opdeling af befolkningen afspejler en opfattelse af, at forskellige grupper i befolkningen har forskellige behov. Er man for eksempel trawlerfisker og får den altovervejende del af sin indtægt fra rejefiskeri, kan behovet for at få del i kvoterede og indtægtsgivende fangstdyr virke mindre nødvendig end for den, der overvejende ernærer sig gennem fangst. På samme vis kan man sige, at en skolelærer også har mindre behov for at få del i økonomisk værdifulde ressourcer end den nabo, hvis elregning kun kan blive betalt, hvis fangsten er god.

En inddeling af befolkningen i kategorier afføder tre spørgsmål:

a) Afspejler kategorierne befolknings sammensætningen?, b) Hvilke kriterier optages man efter? og c) Hvordan fordeles ressourcerne mellem kategorierne og brugerne? For at en naturforvaltning, der er baseret på en fordelingsnøgle mellem forskellige befolkningsgrupper, skal kunne accepteres, er det nødvendigt, at disse spørgsmål er ordentligt besvaret, og at der er opstillet troværdige procedurer for tilkendelsen af jagtbeviser. Den eksisterende uklarhed og utilfredshed i jagtbevisproblematikken udgør en akilleshæl i den grønlandske naturforvaltning. Er der for stor utilfredshed og usikkerhed omkring kategorierne, vil det være svært at opnå en social bæredygtighed, hvor en overvejende del af befolkningen mener, at fordelingen er retfærdig, og at der er taget hensyn til deres behov.

Jagtbeviser og befolknings sammensætning

Ifølge gældende lovgivning kan personer med fast tilknytning til Grønland, der er eller ønsker at være erhvervsmæssigt afhængige af udnyttelsen af naturens ressourcer, søge om erhvervsjagtbevis.⁹ Personer, der opfattes som mindre afhængige af fangsten, kan søge om at få et fritidsjagtbevis. Med denne opdeling forsøger man at tilgodese fangst som henholdsvis erhverv og levevej eller som en værdsat og for mange grønlandere kulturbærende aktivitet. Men de to kategorier afspejler ikke nødvendigvis befolknings sammensætningen og de lokale behov. I Sisimiut kan man for eksempel møde fritidsfangere, som klager over, at betegnelsen fritid ikke dækker over den betydning, som fangsten har for dem og deres familie. Fangst er for dem ikke en fritidsaktivitet på linje med frimærkesamling eller perlebroderi. Ud over at være en aktivitet af kulturel og social betydning giver fangsten nemlig kød på bordet i perioder, hvor familiens indtægt er lav. Den enhed, som fangsten forstås ud fra, for eksempel husholdet eller familien, understøttes ikke af den nuværende fordelingspolitik, hvor det alene er individets status, der er bestemmende for tildelingen af jagtbeviser. Da jagtbeviser er personlige, er det individets og ikke familiens samlede indtægt, som er udslagsgivende. Det betyder, at en

lavtlønnet mand med en hjemmegående kone ikke kan få erhvervsjagtbevis og dermed del i de større kvoter, der tildes erhvervsfangere. Omvendt kan en person, hvis ægtefælle indtægt uden problemer kan forsørge familien, få erhvervsjagtbevis og dermed adgang til langt flere ressourcer end en fritidsfanger, selv om fangsten kun betragtes som en hobby af den pågældende. Befolknings sammensætningen i Grønland og de mange forskellige behov synes altså ikke helt at kunne indfanges af dette system baseret på to kategorier. Utilfredsheden med to-kategorisystemet dukker gang på gang frem i samtaler med lokale, for eksempel i Sisimiut, hvor befolkningen på 5.000 repræsenterer mange forskellige behov.

Problemet i at tilgodese mange forskellige behov ved hjælp af kun to jagtbeviser står meget klart, når kvoterede arter som moskus og rensdyr skal fordeles mellem fritidsjægerne. Hjemmestyret har besluttet, at fordelingen mellem fritidsfangere skal ske ved lodtrækning. Lodtrækningen er en offentlig begivenhed omgærdet med stor opmærksomhed og mediebevågenhed. Det er her, sommerens jagtmuligheder afgøres. De 595 fritidsfangere, som i 1995 ansøgte om rensdyrlicenser i Nuuk, skulle deles om 167 rensdyr – og i 1996 skulle 1.328 ansøgere deles om 209 rensdyr. I lodtrækningen står fritidsfangere, der har en lang tradition for rensdyrjagt, og som i mange tilfælde har brug for kødet, fordi de har lavtlønnede jobs, side om side med fritidsfangere, som aldrig har set et rensdyr, ikke har de nødvendige kompetencer og ikke er i besiddelse af udstyr som riffel og jolle. Fælles for dem alle er dog, at de har betalt 30 kr. for deres jagtbevis. »Jeg ved simpelthen ikke, hvad jeg skal gøre, hvis jeg får et rensdyr!«, udtalte en fritidsjæger i et interview før lodtrækningen. Mens lodderne bliver trukket, stiger frustrationen blandt mange tilhørere, især hvis licenserne går til danskere. For nogle synes det at deltage i lodtrækningen i sig selv at være en vigtig kulturel aktivitet, som kan markere interessen for jagt, mens selve jagten står i baggrunden. Man kan gennem deltagelse i lodtrækningen vise, at man stadig har en interesse for fangst og livet uden for byen. Diskussionerne og stemningen flere uger op til selve lodtrækningen har for nogle karakter

ter af et lottohysteri, mens andre nervøst føler, at der spilles roulette om deres behov. En ung grønlandsk fritidsjæger udtrykte i 1998 sin skuffelse over ikke at være blevet udtrukket i lodtrækningen og mente, at danskerne ikke skulle have lov til at deltage, fordi de bare kommer til Grønland for at tjene penge i to år: »De har slet ikke forstand på jagt og skal ikke stjæle naturens rigdomme fra os grønlandere.«¹⁰ For at øge sandsynligheden for at få del i lodtrækningsrensdynere har flere personer fra samme familie registreret sig som fritidsfangere. Dette træk kan være med til at forklare stigningen i det samlede antal fritidsfangere i Grønland efter 1995, jf. figur 1.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Erhvervsfangere	4.067	3.099	3.113	3.954	2.570	2.556	2.700
Fritidsfangere	5.452	4.100	3.912	5.837	6.878	7.601	8.305
I alt	9.519	7.199	7.025	9.791	9.448	10.157	11.005

Figur 1. Antallet af erhvervs- og fritidsfangere 1993-1999.¹¹

I de år, hvor kvoterne er lave, og ikke alle fritidsfangere er heldige at få licens, er sandsynligheden for, at nogle alligevel nedlægger rensdyr til eget brug, overhængende stor. Fangernes følelse af at være blevet overset og uretfærdigt behandlet kan overskygge respekten for den fastsatte fordelingsprocedure.

Jagtbeviser og optagelseskriterier

Et problem er, at der kun er to kategorier af fangere, og at det derfor kan være svært at målrette fordelingen af ressourcerne til de personer og grupper, som man ønsker at prioritere. Et andet og relateret problem er selve optagelseskriterierne. Hvem bliver betegnet som fritidsfanger, og hvem som erhvervsfanger?

Når kvoterede arter som rensdyr og moskusokse skal fordeles mellem erhvervsfangerne, får alle lige meget. Nogle erhvervsfang-

ere i Sisimiut med fangst som primær indtægtskilde følger sig uretfærdigt behandlet, når de optages i samme erhvervsbevisgruppe som personer, hvis primære indtægt kommer fra fiskeri, for eksempel rejefiskere. Det betyder nemlig, at begge får det samme antal rensdyr. Hvor de kvoterede arter for fiskeren kan betegnes som en bonus, så er indtægten fra denne fangst imidlertid af stor betydning for jolle- og kutterfangeren og hans familie. I Sisimiut, hvor der i 1995 var registreret 335 erhvervsfangere, var det kun omkring 40-50 af disse, der kunne siges at have fangst som det primære erhverv.¹² Der er altså tale om en social og økonomisk skævvridning i fordelingen af ressourcer.

I tider med begrænsninger opfatter mange grønlandere også danskeres deltagelse i lodtrækningen om fangstkvoter som en skævvridning og en uretfærdighed. Man er irriteret over, at danskerne, som sjældent er i Grønland i mere end to år, får samme adgang til ressourcer, der er rift om. Præsidenten for den internationale sammenslutning af inuit (ICC) er i en avisartikel citeret for at sige, at der »er et stærkt behov for en principiel diskussion om, hvem der bør have ret til at gå på fangst og jagt i Grønland«.¹³ Denne principielle diskussion udspringer ifølge artiklen af, at ICC mener, at grønlandernes rettigheder til fangst som et oprindeligt folk er truet af danske fritidsjægere i Grønland.¹⁴ Følelsen af, at grønlanderne bliver uretfærdigt behandlet, når danskere får del i de begrænsede goder, har ifølge en grønlandsk debattør »... givet anledning til megen forståelig harme blandt landets egen befolkning med det resultat, at mange efterhånden er begyndt at snakke om at se stort og flot på, om der overhovedet er love og regler, og derfor alligevel agter at tage på jagt«.¹⁵

Danskernes adgang til kvoterede arter har være skiftende gennem tiderne. I 1996 skulle man for eksempel have haft fast bopæl i Grønland i tre år for at kunne ansøge om rensdyrlicens. Dette krav blev fjernet i 1997, og alle nyankomne med en grønlandsk folkeregisteradresse kunne ansøge om licens. I efteråret 1999 besluttede Landstinget ved lov, at fritidsfangere skulle have været tilmeldt folkeregisteret i Grønland i to år for at kunne ansøge om licens til kvoterede arter. Der er en generel tilfredshed med denne

regel blandt mange grønlandere, da de formoder, at danskerne dermed kan få en fornemmelse af de grønlandske forhold og opnå kompetence udi jagt, navigation og overlevelse, inden de får lov at gå på jagt efter kvoterede arter. Hvilke konkrete kompetencer, danskerne skal erhverve sig, og hvordan de helt konkret opnås, er der ingen klarhed omkring eller bud på. Det formodes blot, at to års ophold i Grønland er nok.

Det er usikkert, om dette bopælskrav egentlig er et kompetencekriterium eller et etnisk kriterium. Grønlandere, som havde været væk fra Grønland i mere end to år, for eksempel på studieophold, skulle oprindeligt også leve op til reglen og havde i nogle tilfælde svært ved at få adgang til ressourcerne, primært rensdyr, på lige fod med andre grønlandere, selv om der faktisk i lovgivningen var åbnet for, at toårsreglen kunne fraviges, når ansøgeren havde opholdt sig midlertidigt uden for Grønland. Alligevel gav reglen problemer for en stor gruppe grønlandere, og de gav udtryk for, at deres kulturelle og civile rettigheder blev krænket.¹⁶ I 2001 besluttede Landstinget, at toårsreglen ikke skulle gælde for grønlandere, der tidligere var fastboende. Som den fremstår nu, kan toårsreglen derfor snarere tolkes som et udtryk for en etnisk forskelsbehandling mellem grønlandere og danskere i de tilfælde, hvor der er rift om ressourcerne, end som et decideret kompetencekriterium.

Selv om toårsreglen kun rammer en lille persongruppe, er den en gråzone, hvor nogle principielle problemstillinger kommer til at fremstå klart. Når befolkningen oplever strenge restriktioner i adgangen til ressourcerne, så bliver spørgsmålet om, hvem der skal have ret til at gå på fangst i Grønland, presserende. De nyankomne danskere er som regel den første gruppe, man foreslår fraseret. De har ikke viden, udstyr, tilknytning til eller økonomisk brug for jagten, argumenteres det. Argumentet er bygget op omkring kravet om: 1) kompetencer, 2) kulturel betydning og 3) økonomisk behov. Imidlertid er der også en del grønlandske erhvervsfangere og fritidsfangere, som har svært ved at leve op til både kravet om kompetencer og behov. Yderligere er der kun få, der ytrer ønske om, at kompetencerne skal dokumenteres, for eksempel ved en

jagtprøve. Toårsreglen synes altså udelukkende at blive understøttet af det kulturelle argument.

Når det kulturelle argument er tungtvejende, får det konsekvenser. Spørgsmålet er for eksempel, hvad det betyder for integrationen af danskere i Grønland, når man fratrager dem retten til rensdyrjagt. Rensdyrjagten udpeges af flere grønlandere som en af de vigtige kulturelle aktiviteter i Grønland. Den grønlandske forsker H.C. Petersen siger for eksempel: »*Jægerinstinktet har overlevet gennem generationer. At gå på rensdyrjagt er en oplevelse af ubeskrivelig skønhed – en psykisk påvirkning, der sikker dybt i de fleste grønlandere. Det er en magt, som man ikke kan modstå, når man står ude på de store vidder og dirrer af spænding over chancen for at få et dyr med sig hjem. Så glemmer man alt besværet med at partere byttet og slæbe det kilometer efter kilometer ned til båden. Det fylder hele bevidstheden – selve jagtopplevelsen er tit større end glæden ved måltidet bagefter.*»¹⁷

Det kan derfor virke paradoksalt, at man vil udelukke nyankomne danskere fra at deltage i dette væsentlige stykke grønlandsk kultur, når det samtidig ofte påpeges, at de nyankomne skal arbejde mere for at lære den grønlandske kultur og mentalitet at kende. Et andet problem, som affødes af vægtningen af rensdyrjagten kulturelle aspekter, er, at det der i Grønland opfattes som kulturel retfærdighed og anerkendelse, dvs. en fordeling af ressourcer efter etniske kriterier, ofte kommer til at spille en vigtigere rolle end økonomisk retfærdighed, dvs. en fordeling efter behov. Det synes at være omdrejningsproblematikken i megen naturforvaltning i Grønland: Skal man tilgodesø økonomiske eller kulturelle behov? Eller sagt på en anden måde: Skal man beskytte erhvervet eller aktiviteten?

I Sisimiut ser man denne problemstilling, når hvidhvalerne skal deles mellem de deltagende fangere. I fangsterne deltager kommunalpolitikere, skolelærere, trawlerejere, taxachauffører samt kutter- og jollefangere på lige fod, og de har alle samme ret til at udnytte ressourcen. Både fritidsfangere og erhvervsfangere kan uhindret deltage i fangsten, så længe deres båd ikke er for stor, jf. bekendtgørelserne vedtaget i 1995 og 1996. Men når kød,

spæk og hvalhud (mattak) skal deles, opstår problemerne. De fangere, som forsøger at leve af fangsten, mener ikke, at det er retfærdigt, at fiskere med erhvervsjagtbevis og fritidsfangere skal have samme del i fangstudbyttet. Set fra nogle erhvervsfangeres synspunkt må fritidsfangerne gerne være med i selve fangsten (anerkendelse af kulturelle behov), men bør ikke have ret til den samme mængde kød og mattak som erhvervsfangerne (anerkendelse af økonomisk behov). Fordelingen mellem brugergrupperne foregår efter lokale regler, og i Sisimiut har reglen i mange år været, at alle både fik lige del i udbyttet, uafhængigt af typen af jagtbevis og økonomisk behov. I Sisimiut, hvor mangfoldigheden i fangergruppen er stor, er de lokale diskussioner eskaleret i takt med, at erhvervsfangerne, især jollefangerne, følger sig uretfærdigt behandlet. Man har forsøgt at ændre de lokale regler til både at anerkende de kulturelle og de økonomiske behov, og det er gået ud over fritidsfangeres andel. I ét tilfælde har en fritidsfanger lagt sag an mod de erhvervsfangerne, han folte sig snydt af.

At Hjemmestyret har opretholdt fritidsfangeres ret til at deltage i hvidhvalfangsten i en periode, hvor de rådgivende biologiske institutioner på det kraftigste opfordrer til stramminger, må ses som et udslag af en kulturel anerkendelse. Hjemmestyret har forsøgt at håndtere dilemmaet mellem kulturelle og økonomiske behov i dets hvidhvalsbekendtgørelser siden 1993. Heraf fremgår det, at alle med jagtbevis grundlæggende har ret til hvidhvalfangst, men at deres adgangs- og anvendelsesrettigheder afhænger af den båd størrelse, de anvender under fangsten. Således er det kun de mindste både, på maks. 25 BRT, som må sælge deres fangst. Større både, på mellem 25 og 50 BRT, må gerne deltage i fangsten, men ikke sælge deres fangst. Både over 50 BRT må kun bruge fangsten til proviant om bord, og mandskabet må kun skyde to hvaler pr. tur. De allerstørste både på 79,9 BRT og derover må slet ikke bruges til hvidhvalfangst. Med denne inddeling forsøgte Hjemmestyret formodentlig at sende det signal, at fangere med joller og kuttere har større behov for fangsten end trawlerfiskere. Men mange af de større både tog bare en jolle med på slæb for dermed at

kunne skyde og sælge uden begrænsninger. For at sætte en stopper for dette vedtog Hjemmestyret i 1996 en bekendtgørelse, hvori det klart formuleres, at større skibe ikke må medbringe små joller til fangst.

Hjemmestyret synes at have store kvaler med at røre ved grønlændernes ret til fangst. Hvidhvalsbekendtgørelserne hindrer ikke nogen med gyldigt jagtbevis i at gå på hvidhvalfangst, så længe det gøres fra små både. Trawlermandskabet kan således nyde godt af de åbne fangstrettigheder i fritiden, hvor de tager på jollefangst eller får sejløjlelighed på kuttere. Hjemmestyret har det altså svært ved at skulle afskære dele af befolkningen fra ressourcerne. Finhval, vågehval, isbjørn og hvalros er de eneste ressourcer, som indtil dato er forbeholdt erhvervsfangerne – men fritidsfangerne i Avannarsuaq og Iltoqqortoormiit Kommuner har dog opretholdt fangstretten til hvalros.

Inddelingen i båd størrelser viser, at der faktisk er et behov for at differentiere mere mellem fangerne. Spørgsmålet er så, om denne differentiering skal finde sted på et overordnet niveau, som ved jagtbeviskategorierne, eller på et underordnet niveau, hvor der tages stilling til spørgsmålet fra gang til gang, når bekendtgørelser forhandles. I det sidste tilfælde skal metoderne for inddelingen af personer hver gang tilpasses den pågældende ressource og dens udnyttelsesgrad.

I nogle tilfælde afskærer selve fangsten en stor brugergruppe helt af sig selv. Da hvidhvalfangst i flere områder i Grønland er en krævende aktivitet, er det de færreste nyankomne danskere, som kan eller ønsker at deltage. Fordi fangsten af hvidhvaler dags dato ikke er kvoteret, kan man dog principielt deltage, hvis man er over 12 år, har folkeregisteradresse i Grønland og har betalt de 30 kr. for sit fritidsfangerbevis.

Diskussionen om fordelingen af ressourcerne mellem forskellige brugere kompliceres af, at der kun er to fangerkategorier, og at den overordnede fordelingspolitik føres på hver enkelt art. Det er ensbetydende med, at de store forvaltningsproblemer sjældent bliver behandlet under et, og at utilfredshed med det overordnede fordelingsystem kun kommer til udtryk, når hver enkelt art skal

fordeles. En fordel ved det nuværende system er imidlertid, at fordelingen af specifikke fangstarter kan tilpasses konkrete regionale og økonomiske behov. Man afholder sig fra at tage det store, uoverenskomelige slagsmål om den overordnede fordeling, samtidig med at man lige klarer sig igennem til næste år.

Blandt fangere, der forsøger at have fangst som en levevej, kan der spores en vis utilfredshed med, at det er forholdsvist nemt at få erhvervsjagtbevis, og at kommunerne ikke altid forvalter kontrollen ved den årlige jagtbevisfornyelse strengt nok, så nogle får fornyet deres erhvervsjagtbevis, selv om de faktisk har skiftet erhverv. Indtil 1992 var det ret let at få erhvervsjagtbevis, så længe man kunne bevise, at man ikke havde andre erhverv, og at man havde boet i Grønland i to år. I 1992 strammedes reglerne yderligere, så man nu krævede, at ansøgeren til erhvervsjagtbevis skulle have ernæret sig ved fangst i mindst 125 dage i det forudgående kalenderår eller ikke have haft fast erhvervsindtægt i mindst 125 dage op til ansøgningstidspunktet. I 1993 gav man endvidere pensionister ret til at få et erhvervsjagtbevis – denne ret forsvandt imidlertid igen i 1996, med mindre man var erhvervsfanger, før man blev pensioneret. I 1996 gjorde Landsstyret erhvervsjagtbeviset indtægtsbestemt, således at mindst 50 % af ansøgerens bruttoindkomst skulle stamme fra fangst eller fiskeri fra de kystnære fartøjer under 75 BRT. Derved afskar man gruppen af fiskere på de allerstørste trawlere, og deri lå en klar prioritering af de personer, som ikke har en god indtægt fra fiskeri. I 1999 ændrede man imidlertid grænsen, således at selv fiskere på de større havgående trawlere, op til 150 BRT, kan få erhvervsjagtbevis og dermed adgang til de kvoterede arter.

Nogle opfatter den forholdsvis nemme adgang til ressourcerne som en hån mod fangererhvervet. Praksis er i dag, at forvaltningen forholder sig til fangererhvervet både som et erhverv, som en social sikkerhedsventil, som en fritidsbeskæftigelse og som et pensionistgode. En grønlandsk konsulent i fangst- og fiskerispørgsmål gav udtryk for sin frustration over dette i Sisimiuts lokalavis: »Skal vi nedgøre fanger- og fiskererhvervet så meget, at ... enhver kan sige op fra sit job og straks få udleveret et jagtbevis [på]... lige

fod med alle de hårdtarbejdende erhververe i dette, og disse kan så bare finde andre erhverv/jobs, når [en] ... tidsbegrænset fangstperiode er [ovre] ... det er ikke fordi, jeg vil bagvaske de arbejdsløse ... Det må være hårdt for en fanger at erfare, at en husmoder får sig et [erhvervsjagtbevis] og er med til fangst, indtil tidsperioden/kvoten er brugt, skal man virkelig organisere det på den måde?]¹⁸ Den til tider lempelige omgang med udstedelsen af erhvervsjagtbeviser og dermed retten til større kvoter var også et problem i Paa-miut i 1996-97. Her havde flere erhvervsfangeres familiemedlemmer ladet sig registrere som erhvervsfagere, selv om de ikke var aktive fagere, for at få del i de eftertragtede rensdyrlicenser.¹⁹ Utilfredsheden med optagelseskriterier og optagelsesprocedure ses også på brættet (de lokale friluftskødmarkeder) og ved skindindhandlingsstederne. På brættet i Sisimiut kan man til tider støde på besætningsmedlemmer fra trawlere, som i deres fritid skyder hvidhvaler fra jolle og sælger mattak, side om side med fagere, der skal leve af et sådant salg. Et andet eksempel er retten til at indhandle sælskind, som ikke er erhvervsbestemt, hvorfor alle med jagtbevis kan tjene lidt ekstra ved at sælge skind i de områder, hvor der foretages skindindhandling.²⁰ Fordi skindsalget er støttet af tilskud, tærer dette på det samlede, budgetterede tilskud fra Hjemmestyret. I sidste ende kan det undergrave selve fangererhvervet, at tilskuddet ikke er målrettet til erhvervet, men til en aktivitet, i dette tilfælde til sælfangst. I de år, hvor tilskuddet til indhandling af sælskind sættes ned – for eksempel i 2001, hvor indhandlingspriserne på tørrede skind blev halveret – rammes mange fagere, der reelt forsøger at erhverve sig som fagere. Ifølge en fanger fra Qaanaaq betød det faldende tilskud i 2001, at fangerne ville miste 60-70 % af deres indtægtsgrundlag, og det ville medføre, at de 45 erhvervsfagere i Qaanaaq måtte stoppe som fagere for at overleve.²¹

Jagtbeviser og fordelingen af ressourcer

Alle bosiddende i Grønland har en grundlæggende ret til at udnytte landets ressourcer, men det betyder ikke, at alle har samme

adgangsrettigheder. Hjemmestyret stiller krav til teknologi, behov, organisering, jagtbevis mv. Det er vigtigt at adskille fangstrettigheder fra adgangsrettigheder, men forskellen mellem de to begreber ændrer intet ved, at det er irriterende og frustrerende at blive begrænset i sin adgang til de ressourcer, som man mener, man har en legitim ret til at udnytte. Fordi man ikke er heldig i lodtrækningen om rensdyrlicenser, betyder det ikke, at man har mistet sin grundlæggende ret til rensdyrjagt; man har »bare« mistet sin adgangsret og forhåbentlig kun i det år. I forbindelse med hvidhvalfangsten er der en anden form for begrænsning i adgangsretten. Alle har ret til at skyde hvidhvaler, men kun fangere om bord på både af en vis størrelse har adgang til det. Det samme med lomvier. Alle har ret til denne form for jagt, men nogle, dvs. erhvervsfangerne, får adgang til et større antal fugle pr. tur end andre, dvs. fritidsfangerne. I Avangersuaqs Kommune stilles der endvidere krav om, at hvidhvaler og narhvaler harpuneres fra kajak, før de skydes med riffel. Sådan en vedtægt fjerner ikke hele den grønlandske befolknings grundlæggende ret til hvalfangst i kommunen, men fordi det er kompliceret og meget krævende at harpunere en hval fra kajak, begrænser det adgangen, som kun kommer til at gælde nogle få fangere.

Adgangsrettighederne kan i nogle tilfælde blive så svære at opnå, at det føles som om, man reelt bliver frataget sine fangstrettigheder. Det kan være tilfældet, hvis sandsynligheden for at blive udtrukket ved licensuddelingen er forsvindende lille. Med mange ansøgere til få dyr kan det derfor virke, som om at fordelingssystemet faktisk fratager en ens fangstrettigheder.

Når ressourcerne skal fordeles mellem fritidsfanger og erhvervsfanger, prioriteres sidstnævnte gruppe, da man forestiller sig, at de økonomisk har mest brug for fangsten. Erhvervsfangerne må således skyde et ubegrænset antal lomvier, mens fritidsfangerne efter gældende lovgivning kun må skyde fem pr. dag. Når jagttryk skal nedsættes, eller når det drejer sig om kvoterede arter, foretrækker fangerforeningen KNAPK, at det er fritidsfangerne jagt, der begrænses. Men dette krav har affødt problemer. Da rensdyrene skulle fordeles i Nuuk i 2000, var der 22,8 dyr pr. er-

hvervsfanger, men kun 0,57 pr. fritidsfanger. Underskuddet på rensdyr til fritidsfangerne skabte yderligere utilfredshed, da erhvervsfangerne meddelte, at de ville få svært ved at opbruge hele deres kvote.²² Kvoten syntes at være blevet fordelt efter en forhandlet fordelingsnøgle opgivet i procenter: 75 % til erhvervsfangerne og 25 % til fritidsfangerne. Fritidsfangerne reelle kvotebehov blev således overbudt af en automatisk og blind prioritering af personer med erhvervsjagtbevis.²³

Fordelingskonflikten mellem erhvervsfanger og fritidsfanger er en tilbagevendende begivenhed. I Sisimiut blev de 4.453 rensdyr fordelt i 2001, så hver af de 1.025 fritidsjægere fik to dyr, mens de 213 erhvervsfanger hver fik 11 – og 95 af disse fik ved lodtrækning yderligere et rensdyr hver. Fritidsjægerne var tilfredse, men fordelingen var et problem for erhvervsfangerne, da deres marked blev begrænset, og de havde svært ved at få afsat deres dyr.²⁴

Ikke kun fordelingen er et moment i konflikten mellem brugerne, jagtperioden er det også. I begyndelsen af 1990'erne foreslog et landstingsmedlem for eksempel, at rensdyrsæsonens sidste 14 dage skulle forbeholdes erhvervsfangerne. Vedkommende mente, at det ville løse erhvervsfangerens problem med at få tid til både rensdyrjagt og fiskeri, ligesom jagtområderne ikke ville blive for overrendte i slutningen af sæsonen.²⁵ Erhvervsudvalget og Landstingets øvrige medlemmer stillede sig kritiske over for forslaget, fordi det ville forhindre fritidsjægerne i at gå på rensdyrjagt, når rensdyrene var i deres bedste stand, dvs. når de var fedest. Et landstingsmedlem måtte over for forslagsstilleren understrege, at »de levende ressourcer ejes af hele befolkningen, og der er ingen, der bliver undertrykt i vort samfund ... Hvis og såfremt nogle fritidsjægere tilrette lægger deres ferie under fangstperioden, så kan vi ikke sige, at det må de ikke. Det er alt for stærke bemærkninger at komme med. Det er vores menneskerettighed selv at bestemme, hvilke dage vi vil tage ud på jagt. Det er der ikke nogen, der kan undertrykke. Fra paragraf 70 vedrørende menneskerettighedskonventionen kan man læse sig frem til disse bestemmelser.«²⁶ Den paragraf, som landstingsmedlemmet omtaler, må være artikel 7 i

»Verdenserklæringen om menneskerettighederne«. Artikel 7 understreger, at »alle er lige for loven og har uden forskelsbehandling af nogen art lige ret til lovens beskyttelse. Alle har ret til lige beskyttelse mod enhver forskelsbehandling i strid mod denne erklæring og mod enhver tilskyndelse til en sådan forskelsbehandling«. Erhvervsudvalget begrundede deres endelige afvisning af forslaget med, at »befolkningens traditionelle mulighed for at drive jagt på rensdyrene, når dyrene er i bedste kondition og fedest, og vejrforholdene er mest hensigtsmæssige at gå på jagt i, fortsat bør være en mulighed for alle, som ønsker at supplere kommende vinters forråd med frisk kød.«²⁷

Selv om en henvisning til menneskerettighederne må betegnes som noget malplaceret i denne sammenhæng, så afspejler landstingsmedlemmets udtalelse klart en bekymring for, om fordelingen af ressourcerne til befolkningen er retfærdig – der må helst ikke gøres forskel på folk. Dette aspekt ses også i diskussionen om lomviefangsten.

Fangere skyder lomvier langs hele Vestkysten. I Sydgrønland er der en intensiv vinterjagt på fuglene i deres overvintringsområder, hvor der skydes 85 % af de 200.000 lomvier, som ifølge fangerne egne indberetninger skydes om året. Lomvier skydes også på træk op til ynglepladserne nordpå og i yngleområderne.²⁸ Biologerne har især yttret bekymring over sommerjagten på ynglefugle i Upernavik Kommune, mens vinterjagten i Midt- og Sydgrønland inkluderer både ungfugle og bestande fra Canada, Norge og Island. Vinterjagten er derfor, ifølge biologernes vurdering, potentielt langt mindre skadelig for den grønlandske ynglebestand end sommerjagten. Biologernes anbefaling blev grundlaget for den nye jagsæson for lomvier, der trods en ophædet diskussion trådte i kraft 1. januar 2002 med den såkaldte fuglebekendtgørelse.

Upernavikfangerne mener, at det er uretfærdigt, at de skal indstille deres jagt, fordi lomvierne kun findes i området omkring Upernavik, når de yngler. Fuglebekendtgørelsen afskærer derfor Upernavikfangerne fra overhovedet at jage lomvier, mens man fortsat må skyde lomvier sydpå. Flere Upernavikfagere kræver

derfor, at jagsæsonen på lomvier udvides, så fangsten kan fortsætte i sommerperioden.²⁹ En fanger udtrykker sin utilfredshed således: »Nu har folk i Nuuk spist alk [lomvie] hele vinteren, nu vil jeg også have nogle.«³⁰ Nordpå spiller fugle en ikke ubetydelig rolle i husholdenes økonomi, og reguleringer lavet uden hensynstagen til lokale forhold og behov vækker derfor bekymring.³¹

Relationen mellem national lovgivning og lokale forhold har altid været anfægtet og har ofte været årsag til kontroverser. I 1957 stillede et medlem af Landsrådet sig for eksempel kritisk over for vedtagelsen af et forbud mod indsamling af edderfugleæg på hele Vestkysten, fordi ægindsamling i Upernavik spillede en væsentlig rolle for befolkningens mulighed for at skaffe sig frisk proviant.³² Formanden for Landsrådet mente også, at man igen burde se på den dispensationsansøgning som Upernavik havde indgivet, og som var blevet afvist med den begrundelse, at når ægindsamling var forbudt i Sydgrønland, så skulle den også være forbudt i Nordgrønland. Ved nærmere eftertanke syntes formanden imidlertid, at det kunne opfattes som »ret usagligt«. Landsrådet besluttede derefter at tillade ægindsamling i begrænset omfang i Upernaviks norddistrikt. Et medlem mente så, at hvis Upernavik skulle have dispensation, så skulle Diskobugten også have dispensation. Dette blev dog afvist.

Hensynet til lokale forhold, behov og traditioner på den ene side og ønsket om at lave en jagtlovgivning gældende for større regioner, for eksempel for hele Vestkysten, på den anden side er en tilbagevendende problemstilling, som kompliceres yderligere, når der er tale om en migrerende, dvs. ikke-lokal art. Jagt eller ægindsamling i en region kan således skade en anden regions erhvervsudøvelse, lige så vel som strenge begrænsninger i én region kan have svært ved at finde forståelse hos denne regions befolkning, hvis den samme begrænsning ikke gælder for andre regioner, der driver jagt på de samme arter. Forvaltningen står over for at skulle få følgende elementer til at hænge sammen: respekt for lokale behov, forståelse for regionale naturmæssige forskelle og tilstræbelsen af en retfærdig fordeling af ressourcerne mellem regionerne og mellem brugerne.

Inddragelsen af lokale forhold i national lovgivning har både fordele og ulemper. Fordelen er, at regionerne kan argumentere for at få dispensation fra den nationale lovgivning, når de lokale forhold er specielle. Ulempen er, at det lokale argument kan have svært ved at være slagkraftigt, hvis den nationale lovgivning faktisk er formuleret med hensynstagen til netop de specifikke lokale forhold, som er gældende i den region, hvor klagerne kommer fra. Fuglebekendtgørelsen er et sådant eksempel. Den indtænker de regionale naturmæssige forskelle sådan, at fuglene fredes i de pe-rioder, hvor de yngler. Herved tilgodeser fuglebekendtgørelsen imidlertid nok fuglene, men ikke de regionale økonomiske behov, idet muligheden for fuglefangst i yngleområderne reduceres betydeligt.

De regionale forskelle i Grønland udmøntes i bekendtgørelserne både i form af dispensationer, der signalerer en forståelse for be-folkningens lokale behov, og i form af strengere regler, der viser forståelse for lokale naturmæssige forudsætninger. At fangerne øn-sker at få lokale behov og forhold inddraget i den nationale lov-givning, modsiges i nogle tilfælde paradoksalt nok af en indgroet modstand mod forskelsbehandling mellem regionerne. Det er en lighedstanke, der også understøttes af idéen om, at det skal være muligt at gå på fangst uden for sin bopælsregion: Der skal ikke opsættes regionale hindringer for fangerne – Grønland skal være ét land og ét fangstterritorium. Denne holdning blev slået meget klart fast på et Landsrådsmøde i 1961, hvor det blev vedtaget, at »grønlænderne skal have ret til at jage og fiske hvor som helst i de-res eget land«.³³

Det lokale som argument præger i høj grad diskussionerne om naturforvaltningen i Grønland, og det er ofte i modstrid med na-tionale interesser og arternes migrerende adfærd. Det er, som om det nationale perspektiv på forvaltning har flyttet rationaliteten længere og længere væk fra brugerne. Nu skal fangerne også for-holde sig til en trækkende bestand, til Hjemmestyrets internatio-nale forpligtelser og til andre landes bekymringer over bestan-dene, og ikke kun til den lokale fangsts nødvendighed, det som ofte omtales som »de faktiske forhold«. Globaliseringen har gjort,

at andre lokale befolkningers interesser, behov og rationalitet, når det for eksempel gælder lomvier, pludselig er kommet tættere på. Men i Grønland har man faktisk også gennem tiderne været op-mærksomme på, hvorledes andre landes naturudnyttelse har på-virket dyrene og fangsten. I 1952 diskuterede Landsrådet for ek-sempel et forslag om at begrænse andre landes sæljagt, hvis det havde indflydelse på den grønlandske fangst. Et indlæg i debatten dengang lød således: »Hvis det viser sig, at sælerne kommer fra de farvande, hvor der drives rovdrift, må man anmode FN om at søge at begrænse rovdrift på sæler.«³⁴ I dag er der i Grønland stor be-kymring over den effekt, som forureningen fra Europas industrier og storbyer får på fangstdyrene, lige såvel som antifangsthold-ningernes konsekvenser for opretholdelsen af fangsten ligger mange på sinde. Denne relation mellem lokale, nationale og glo-bale positioner gør forvaltningen yderst kompleks.

I Nordalaska oplevede inuit (inupiat) eksempelvis i begyndelsen af 1960'erne, at deres traditionelle jagt på ænder og gæs blev under-kastet den jagsæson, som sportsjægere i USA havde fået gen-nemtruffet. De lokale behov var således ikke taget i betragtning. Loven tilgodeså sportsjægere langs vestkysten af USA og hindrede inuit og indianere i at gå lovligt på fuglejagt. I 1961 blev en jæger i Barrow arresteret for at have skudt nogle ænder uden for jagt-sæsonen, og dagen efter anholdelsen ankom 150 jægere til politi-stationen med hver deres and og bad om at blive arresteret. Der-efter valgte politiet at se gennem fingrene med inupiaters traditio-nelle fuglefangst. Hændelsen, som er gået over i historien som »Barrow Duck-In«³⁵, er et eksempel på civil ulydighed, men også et eksempel på, at det både er meget svært at leve med og hånd-hæve love, som bliver opfattet som uretfærdige, og som ikke ta-ger udgangspunkt i lokale behov. Inupiat krævede, at alle langs Canadas og USA's vestkyst skulle bidrage til begrænsningen af jagt på ænder – ikke kun dem. Det har i dag medført en forvaltning, som begrænser alles jagt, og således er de lokale og de nationale behov blevet forenet.

I Grønland vil en accept af Upernaviks behov for fuglefangst ifølge biologerne medføre en yderligere tilbagegang i ynglebe-

standen til skade for lokalbefolkningen selv og for de nationale interesser, der er i at beskytte lomvien som national ynglefugl. Omvendt er det spørgsmålet, om en fuglebeskyttelse i Upernavik vil kunne lade sig gøre uden at indtrænge lokalbefolkningens behov. Men det, som først kunne se ud som en rationalitetsfordyring væk fra det lokale, er faktisk et meget lokalt problem, for uden lokale initiativer vil de lokale fangeres fremtidige muligheder for fuglefangst jo også undergraves. Et eksempel herpå er kolonien Salleg i Uummannaq Kommune. Her blev bestanden af lomvier vurderet til at være på omkring 100.000-150.000 fugle i 1950, på omkring 100 fugle i midten af 1980'erne, mens der i dag ikke er flere fugle tilbage.³⁶ I alt regner man med, at der faktisk var knyttet 202.000 lomvier til denne koloni i 1950'erne. En bæredygtig udnyttelse af de 202.000 lomvier vurderes til at være ca. 10.777 om året i Uummannaq, men lomvierne forsvandt, selv om kommunen fredede kolonien i 1969-1972. Biologerne vurderer, at dette indgreb kom for sent og under alle omstændigheder var af kort varighed til at have nogen effekt på den langsomt reproducerende art.³⁷ Formanden for fangerne i Uummannaq forklarede nedgangen på følgende måde: »der kan være så mange årsager til, at lomvien er forsvundet fra fuglefjeldet Salleg, men at et vist jagttryk har været medvirkende årsag, må vi nok erkende».³⁸ Kjeld Hansen nævner dette regnestykke i sin debatbog *Farvel til Grønlands natur* og foreslår, at man stimulerer Upernavik til at betragte en levende lomvie som mere værd end en død gennem det såkaldte Cross Compliance-princip.³⁹ Det indebærer, at hvis kolonierne vokser, skal lokalsamfundet støttes og kompenseres, men hvis nedgangen i lomviebestanden fortsætter, så må det trække fra i støtten fra Hjemmestyret. Dette »stok-gulerods«-princip er svært at vurdere effekten og legitimiteten af, men med idéen introducerer Kjeld Hansen en potentiel ny faktor i den lokale rationalitet, som de lokale aktivt kan arbejde med, så lokale behov og naturmæssige forhold på langt sigt kan samordnes til gavn for samfundenes opretholdelse og udvikling. Det kan imidlertid være svært at føre ud i livet, fordi der altid har været en lokal tradition

for at gå på fuglejagt. Som en politisk talsmand fra Upernavik udtalte, så »lever vi tæt på store lomviekolonier og må derfor kunne få lov til at tage på lomviejagt på en eller anden måde».⁴⁰

Social bæredygtighed

Naturforvaltningen i Grønland drejer sig om langt mere end om, hvor stort et antal dyr, der kan fanges fra en specifik bestand. Selv om diskussionen om grænserne for økologisk bæredygtighed kan bølge frem og tilbage, synes spørgsmålet om fordelingen af ressourcerne til befolkningen og imødekommelsen af deres behov at være vigtigere og mere nærværende for en overvejende del af brugerne. Her er det ikke udelukkende artens antal, der fokuseres på, men snarere retfærdigheden i fordelingen. Hvis fordelingen ikke betragtes som retfærdig, dvs. hvis den ikke medtænker både økonomiske og kulturelle behov, så er der ikke tale om social bæredygtighed.

Mange mennesker i lokalområderne stiller sig kritiske over for jagtbeviskategorierne, optagelseskriterierne og måden, som ressourcerne bliver fordelt mellem brugerne på. Samtaler med lokale fangere indikerer, at folk nemmere kan leve med stramninger i naturforvaltningen, hvis de ikke rammer i flæng eller opfattes som uretfærdige. Men følelsen af at blive uretfærdigt eller ligegyldigt behandlet gennemstrømmer mange brugere uanset jagtbevis. Det er således utilfredsstillende ikke at få tildelt et rensdyr ved lodtrækningen, når naboen får hele tre, selv om man har de samme behov. Endvidere har det en afsmittende og negativ effekt på opfattelsen af de biologer, der sætter grænserne, fordi folk fristes til at overføre deres frustrationer over ressourcefordelingen på biologerne, selv om ressourcefordelingen egentlig er politikernes arbejdsområde.

Mange fangere i Sisimiut foreslår at indføre nye jagtbeviskategorier for at gøre ressourcefordelingen mere tidssvarende og smidig og for at få den til at afspejle befolkningens forskellige økonomiske og kulturelle behov. Som udgangspunkt refereres der ofte til det gamle tredelte jagtbevissystem og det, som mange forestiller sig, er en ny tredeling efter følgende retningslinjer:

- *Erhvervsjagtbevis:* Skal gives til personer, som erhverver hovedparten af deres indtægt fra fangst og jollefiskeri gennem størstedelen af året.
- *Bierhvervsjagtbevis:* Skal gives til personer, som har økonomisk behov for at supplere deres hovederhverv gennem fangst.
- *Fritidsjagtbevis:* Skal gives til personer uden økonomisk behov for fangst.

Når fangerne omtaler denne nyfordeling, understreger de ofte følgende: Økonomisk behov skal ikke kun forstås som indtægt, men i lige så høj grad som kødets værdi for husholdets selvforsyning. Endvidere betyder fritidsfangerens manglende økonomiske behov ikke en underkendelse af personens kulturelle interesse i fangst.

Generelt forestiller fangerne sig, at en stor del af de, der i dag har erhvervsjagtbevis, skal begrænses i deres fangstmuligheder og tildeles bierhvervs- eller fritidsjagtbevis. For andre brugere vil en omstrukturering betyde, at de går fra en status som fritidsfanger til bierhvervsfanger og dermed får bedre mulighed for at få deres økonomiske behov dækket. Fordelen ved denne tredeling er, at den hårde kerne af fangere indkredses, og at deres erhvervsinteresser tages alvorligt, samtidig med at befolkningens kulturelle behov respekteres. En af ulemperne ved inddelingen er, at når jagtbeviserne skal omfordes, så betyder det storvask i de enkelte kategorier, og for mange vil der være tale om, at deres aktiviteter begrænses. Trawlerskipperen vil således opleve, at han ikke længere får lige så mange rendyr som jollefangeren. Et andet problem er, at introduktionen af flere kategorier vil gøre systemet administrativt tungere og potentielt åbne for, at flere vil føle sig sat i den forkerte kategori.

Fra flere hold bliver det endvidere foreslået, at man indfører strengere krav til indhandlingsrettigheder – parallelt med de krav, der nu gælder for indhandling af hvidhval og lomvie – sådan at erhvervsfangerne får ubetinget ret til indhandling, mens fritidsfangerne ingen ret skal have. Bierhververe skal have begrænsede indhandlingsrettigheder. På den måde undgår man, at markedet oversvømmes og derved ødelægges erhvervsfangeres afsætnings-

muligheder. Mange vil med dette system miste en værdsat økonomisk bonus, og i tider med strenge kvoter vil de være henvist til at købe de produkter, som de er vant til at fange selv. Et sådant forslag ville altså være et stærkt angreb på den selvforsyningsret, som mange grønlandere værdsætter og betragter som en iboende ret.

Som alle andre kategoriseringer vil en ny fordeling af jagtbeviser medføre problemer, gråzoner og uretfærdigheder. Ligesom nu vil man få svært ved at etablere en smertefri optagelse af nye personer i kategorien erhvervsfangere. Hvis en jern- og metalarbejder for eksempel ønsker at blive fuldtidsfanger, så kan landsstyremedlemmet for erhverv nu dispensere fra kravet om, at 50 % af ansøgerens indtægt i det forudgående år skal stamme fra fangst og fiskeri. Med det foreslåede tredelingssystem, forestiller nogle fangere i Sisimiut sig, at man kunne stille krav om, at man skal have haft bierhvervsjagtbevis i et vist stykke tid, før man kan indsende en ansøgning om at få erhvervsjagtbevis. Dermed ville man indføre en progression mellem de tre former for jagtbevis.

Jagtbeviser er individuelle, og ansøgeren vurderes på baggrund af, om man som enkeltperson kan leve op til kriterierne. Dette fokus på individet opfattes i nogle sammenhænge som uretfærdigt, da den individuelle bevisghaver indgår i en større social og økonomisk helhed med dertil knyttede muligheder og pligter. Det blev derfor i 1981 foreslået, at bierhvervsbeviser ikke måtte udstedes til personer, der indgik i en husstand med en samlet indtægt på over et givent beløb.⁴¹ På Landstingets efterårssamling i 1997 diskuterede man også muligheden for at introducere en ny fordelingsnøgle for tildelingen af rendyrlicenser. Man fandt det uretfærdigt, at der var mange husstande med fritidsfangere, som in-fået flere, fordi flere i samme husstand havde erhvervet sig et fritidsjagtbevis for at øge husstandens chancer i lodtrækningen. Der blev argumenteret for, at det ville være mere retfærdigt, hvis rendyrene blev fordelt, så alle husstande i hvert fald fik ét dyr. Denne praksis ville tilgodese flere familier ved licensuddelingen. Også i 1998 var der utilfredshed med tildelingen af rendyrlicenser. Ad-

ministrationen stillede sig imidlertid kritisk over for husstandsargumentet, fordi det ville være vanskeligt præcist at definere en husstand, og fordi forslaget administrativt og ressourcemæssigt ville være svært at forfølge. Et af de grundlæggende problemer var, at »mange adresseoplysninger i folkeregistret er mangelfulde eller forkerte eller ikke opdaterede, og at man her risikerer at medtage flere husstande i en«.⁴² Sagen viser, hvorledes indførelsen af, hvad befolkningen opfatter som social retfærdighed, kan støde på hindringer af administrativ karakter. Økologisk bæredygtighed, dvs. at ressourcerne ikke overudnyttes, og social bæredygtighed, dvs. at ressourcerne fordeles på en måde, som er socialt og økonomisk acceptabel, kan således ikke tænkes uden administrativ bæredygtighed. Det er også væsentligt, at administrationen skal opretholde sig selv over tid og evne at løse problemerne med de redskaber, de har.⁴³

Hvilken natur vil man have?

I mange nordatlantiske fiskerisamfund betragter man sæler som konkurrenter til fiskeriet. Sæler æder for mange fisk, ødelægger udstyr og er værter for fiskeorm. Når antallet af sæler stiger, fremkommer fiskerne ofte med ønske om, at bestanden holdes nede. Men det er ikke kun sæler, som af og til bliver opfattet som uønskede. Mange lande har gennem tiderne stimuleret lokale til at nedlægge arter, der betragtes som irritationsmomenter eller konkurrenter og derfor ofte omtales som skadedyr. Det Nordgrønlandske Landsråd diskuterede allerede i 1934 idéen om at udrydde ravne og ørne, fordi disse fugle spiste edderfugleæg, sælunger, rensdyrkvalpe og ræve fanget i fælder⁴⁴, og 1943 blev der iværksat »foranstaltninger til udryddelse af ravne ...«.⁴⁵ I 1958 foreslog det danske fiskeriministerium, at spækhuggere »beskydes med kanon eller riffel af enhver kaliber ... uden hensyn til, om dyret kan bjerpes«⁴⁶, og begrundede forslaget med, at spækhuggere var til ulempe for alle hvaler. Denne holdning til spækhuggere sås også på Island, hvor man i 1955 opfordrede den amerikanske flåde til at hjælpe med til at rydde farvandet for spækhuggere af hensyn til silde-

fiskeriet, hvorefter hundredvis af spækhuggere blev dræbt med maskingeværer, raketter og dybvandsbomber.⁴⁷ I 2002 udtalte formanden for fanger- og fiskerforeningen i Qeqertarsuaq, at man burde skyde spækhuggere ned, lige så snart man så dem, fordi mange spækhuggere hærgede området og skræmte fangstdyrene væk.⁴⁸ Arbejdsgruppen om Forvaltning og Fangst af Fugle har på lignende vis vendt idéen om at begrænse antallet af ræve på yngleoerne. En deltager mente, at »der bør være lokale vedtægter, hvor der er krav om begrænsning af rævene. F.eks. kan en ansat i kommunen eller jagtbetjent regulere rævene. Dette er et godt udgangspunkt for kontrol og overvågning«.⁴⁹ Det er endvidere blevet foreslået, at også pukkelhvalerne begrænses, da de konkurrerer med sæler og lomvier om føden.⁵⁰

Befolkningen forholder sig således manipulerende og kreativt til naturen. Man vil gerne forme naturen, så dens kulturelle, økonomiske og æstetiske nytteværdi bliver størst mulig. Biologerne har yderligere presset befolkningen til at skulle tage stilling til, hvordan de vil se bestandene udvikle sig. Og med biologernes modeller som udgangspunkt bliver spørgsmålet lige til: Vil man have en bestand, der er faldende, stabil eller stigende i forhold til den nuværende? Det er især i forhold til hvidhvalerne og lomviekolonierne, at biologerne har stillet disse regnestykker op. Selv om alle, inklusive biologerne, ved, at det ikke altid er så nemt at regulere og forme naturen, som man ønsker og tror, at man kan, så er det et grundlæggende udgangspunkt for naturforvaltningen i Grønland, og det trækker et stort ansvar med sig. Spørgsmålet kræver svar, og man skal tage et valg. Det valg, man tager, har egentlig indtiet med naturen at gøre, men er snarere knyttet til, hvem den for medede natur skal gavne: dagens fanger, næste generation, fuglelskere, troføjægere, fjeldvandrere, fåreavlere, turister, slædekørere mv. Naturen har ingen optimal naturlig tilstand upåvirket af mennesket. Mennesket er en del af naturen og er blevet en vigtig spiller i forsøget på at definere, hvordan naturen skal se ud. Mange miljøorganisationer arbejder politisk for, at hvalbestanden skal tilbage til det niveau, den havde, før den europæiske hvalfangst begyndte i 1500-tallet – de ser det som det naturlige leje for hvaler.

Mennesket har imidlertid påvirket økosystemet kraftigt på mange fronter siden hvulfangstens start for 500 år siden, og det må man forholde sig til og ikke blot fremsige urealistiske drømme, der handler om at genskabe en uspoleret fortid. Det paradoksale i denne holdning, som man ofte støder på i miljøorganisationer, er, at man på den ene side vedkender sig ansvaret for at forme økosystemet – på godt og ondt – og på den anden side refererer til og håber på et urealistisk slutresultat, hvor mennesket er en forsvindende og usynlig del af økosystemet.

I Grønland er konflikten mellem snescooterkørere og hundeslædefolk et eksempel på, hvordan man nationalt som lokalt er blevet tvunget til at forholde sig til, hvilken form for natur man vil have. Vil man leve med de konsekvenser, som den stigende brug af landskabet medfører, eller vil man begrænse slitage ved kun at tillade hundeslædekørsel og indkapsle snescooterfolk i veldefinerede korridorer og områder? Lige meget hvilket valg man tager, har det konsekvenser for en brugergruppe og for naturen. Det stigende antal snescooterfolk kræver deres rekreative interesser taget i betragtning, og de mener selv, at deres påvirkning af naturen er til at leve med. Mange hundeslædefolk argumenterer for, at hele deres oplevelse ødelægges, og at naturen forurenes og forstyrres af snescooterne. Snescooterkørernes interesser afspejler et stigende behov for at udnytte naturen på nye rekreative måder – en tendens, der også ses i det høje antal ansøgninger om grunde til fangsthytter og sommerhuse i Sisimiut Kommune. Imødekommer man de rekreative behov hos befolkningen, vil det uden tvivl påvirke naturen og de andre brugere. Man står med det samme problem i overvejelse omkring anlæggelsen af en vej mellem Sisimiut og Kangerlussuaq. Fortalerne for projektet spår, at vejen vil trække Sisimiut ud af et infrastrukturelt vakuum og medføre nye erhvervsmuligheder og et økonomisk opsving for kommunen. Trafikken og aktiviteterne i indlandet vil uden tvivl stige, og det vil medføre slitage, forurening og højst sandsynligt nye former for jagtudøvelse. Valget er ikke udelukkende afhængigt af, om naturen har godt af den ene eller anden løsning, men om man kan leve med konsekvenserne af valget, og om man er op-

mærksom på, hvilke interessegrupper der varetages. En grønlandsk fortæller for vejbyggeriet stillede sig kritisk over for det, han omtalte som en romantisk, økonomisk og protektionistisk holdning til udnyttelsen af baglandet: »Det er et stort område, og hvis/når der kommer forurening, så må vi leve med det. Det er udviklingens pris. Vi kan ikke både kræve udvikling, og at vi samtidig skal svæve 20 centimeter over jorden«. De, der kritiserer både snescootere og vejbyggeri, er bekymrede for, at naturen aldrig vil blive den samme igen, og at det vil være et frontalt angreb på den grønlandske kultur og livsstil. De har således også et klart billede af, hvordan naturen skal formes og af og for hvem. Både fortalere og modstandere forsøger at henvise til det indlysende og naturlige i henholdsvis udviklingen og kulturen. Herved sløres argumenterne og menneskets rolle som beslutningstager. Hverken udviklingen eller den grønlandske kultur er indlysende eller naturlig, og diskussionen handler i virkeligheden om, hvis interesser der skal prioriteres. Sådan bliver diskussionen egentlig en social diskussion, og dette er årsagen til de fleste problemer i det meste af forvaltningen.

Hvordan forvaltes mennesket?

Forvaltere har en række værktøjer, som kan anvendes til at forvalte mennesker i håb om, at det har en effekt på de ressourcer, som man har i tankerne, og/eller en effekt på fordelingen af ressourcerne mellem brugere. De mest almindelige værktøjer til naturforvaltning er:

- Regulering af fangstmængden, for eksempel i form af kvoter
- Regulering af arten af fangsten, for eksempel forbud mod at skyde hanner, hunner eller ungdyr
- Regulering af anvendt teknologi, for eksempel forbud mod snescootere eller krav om specielle netstørrelser
- Regulering af fangstperiode, for eksempel indførelsen af færdningsstider
- Regulering af afsætningsmulighederne, for eksempel begrænsning af salg af fugleæg

- Regulering af organisering, for eksempel krav om udpegning af hvalfangstleder
- Regulering af fangstområder, for eksempel ved at frede et yngleområde
- Regulering af adgangsrettigheder, for eksempel ved at adgangen til en bestemt ressource forbeholdes en bestemt brugergruppe
- Regulering af kontrol og etik, for eksempel et krav om, at alt kød skal hjembringes og anvendes.

Forvalterne kombinerer så disse forskellige reguleringsredskaber på kryds og tværs alt afhængigt af, hvilke hensigter og interesser man ønsker at prioritere. I Canada har man for eksempel fjernet de kommercielle afsætningsmuligheder for mange fangstprodukter, og det har medført, at den økonomiske motivation ikke driver fangsten i samme grad som i Grønland, hvor afsætningsmulighederne er alfa og omega for fangererhvervet. Mange miljøfolk er af den overbevisning, at så snart fangsten kommerialiseres, så kommer forvaltningen ud på et skråplan, hvor ressourcerne bliver taget som gidsler i et kapitalistisk spil. De mener, at begrænsninger har svært ved at blive accepteret af brugerne i et sådant spil, fordi deres kommercielle interesser grundlæggende er uendelige. Men sådan behøver det ikke være. Med den rette kombination af ovenstående reguleringer, kan udnyttelsen målrettes rimelig godt, også selv om den er kommerialiseret. Spørgsmålet er dog, om forvalternes målrettedhed stemmer overens med de lokale forhold og forventninger. Ofte vil nogle områder i Grønland føle sig overset, når fredningstiderne lægges sådan, at ressourcerne ikke bliver tilgængelige. Da mange brugere ikke har samme fragmentariske fokus på enkeltarter som forvalterne, men snarere har en mere helhedsorienteret forståelse, der inddrager mange arter på en gang, kan reguleringer, som var gode det ene år, være bekymrende det næste. For eksempel har havisen mange gange styrret fangsten i Nordgrønland, og derfor søger fangerne ofte om dispensation til at udvide sæsonen og få en reel mulighed for at tage på fangst.

Andre gange stemmer forvalternes regulering ikke overens med den lokale praksis og organisering, hvorfor reguleringen kan være vanskelig at forstå og føre ud i livet. Et eksempel er jollefangst af vågehval, hvor forvalterne har krævet en stor lokal organisering, for at fangerne kan få del i licenserne. Det er en organisering, som ikke alle har, og som nogle har svært ved at få til at fungere. Et andet eksempel kan være regulering af teknologi. Et krav om at skulle bruge en speciel kaliber riffel til rensdyrjagt eller et påbud om at bruge harpungranat til fangst af vågehval kan for nogle fangere virke overflødig, hvis de allerede bruger en anden teknologi, der fungerer fint – ja, måske endda bedre, set ud fra deres kriterier.

Forvalterne må således hele tiden forsøge at kombinere behovet for at regulere fangsten med behovet for at tilgodese forskellige behov og opfattelser blandt brugerne. Og det er spørgsmålet, om lokalbefolkningen ville regulere fangsten på samme måde som forvaltningen, hvis de altså fik muligheden. Den førnævnte regulering af rensdyrjagten er et godt eksempel på forvaltningens og brugernes forskellige opfattelse af ret og rimeligt. I bekendtgørelsen for rensdyrjagt står der klart og tydeligt, at fritidsfangernes del i den samlede kvote skal fordeles ved lodtrækning (§4).⁵¹ Selv om der i tider med små kvoter er lokal utilfredshed med kvotens størrelse og den procentvise fordeling af licenserne mellem fritidsfangere og erhvervsfangere, så synes utilfredsheden at samle sig om, at det begrænsede antal rensdyr fordeles til fritidsfangernes ved lodtrækning – altså blindt og tilfældigt. Nogle familier er helde og kan få tre rensdyr, mens andre må gå tomhændede hjem, selv om begge familier har samme behov. Opfattelsen af uretfærdig fordelingspraksis kan utvivlsomt have en negativ effekt på, hvorvidt reglerne bliver overholdt.⁵² Det rygtedes således i Sismiut i 1995, at nogle fritidsfangere var taget på jagt uden licens, fordi de mente, at de var i deres gode ret dertil. Ofte anklages fangerne, i bedste klicheagtige stil, for at være ligeglade med loven og ressourcerne – de skyder på det, der kommer forbi, og efter alt, hvad de har lyst til. Siges der. Men problematikken kan også vendes på hovedet, og så er det forvalterne, som ikke tilgodeser lo-

kale opfattelser af, hvad der er en ret og rimelig fordelingspraksis. Det er ikke altid kvotens størrelse, som udløser utilfredsheden – det kan lige så godt være fordelingen af kvoten mellem brugerne. Forvalterne kan dog med god grund argumentere for, at forvaltningen ser ud som den gør i dag, fordi man blandt andet gennem forhandlinger med parterne har taget brugerne og erhvervets interesser og behov alvorligt og har integreret dem i lovgivningen. Forvalterne argumenterer dermed for, at magten ikke udelukkende ligger hos dem.

Når man for eksempel ser på forvalternes udkast til de første hvidhvalsbekendtgørelser og siden på selve resultatet, fremstår det da også klart, at forhandlingsparterne og de lokale behov kan have indflydelse på reguleringerne. Efter forhandlingerne blev den første hvidhvalsbekendtgørelse således støvsuget for de stramninger, der skulle reducere fangsten – som det ellers var intentionen, da Fælleskommissionen for Hvidhvaler og Narhvaler (JCCMNb) i begyndelsen af 1990'erne anbefalede at reducere fangsten kraftigt; fra de daværende ca. 600³³ til omkring 43-78. Blot fordi reglerne tilgodeser fangerne, behøver det imidlertid ikke at betyde, at de lokale har været integreret som aktive og ansvarlige medspillere.

Hvem er beslutningstagere i naturforvaltningen?

Netop graden og karakteren af lokal involvering er et vigtigt aspekt i hele spørgsmålet om, hvem der definerer og beslutter forvaltningstiltag. Hvordan vil brugerne selv regulere fangsten og kombinere forvaltningsredskaberne? Hjemmestyret arbejder i dag med høringsrunder, informationsmøder, dialogmøder, konferencer, forhandlinger, rådgivende tænketanke og arbejdsgrupper, hvor kommuner, lokale fangerforeninger, repræsentanter, interesseorganisationer og almindelige fangere kan komme til orde, reagere på Hjemmestyrets udkast og idéer og foreslå ændringer. For at styrke forvaltningen arbejder Hjemmestyret på at forbedre strømmen af dokumentation til forvaltningen og strømmen af information om nye regler ud til borgerne. Centralforvaltninger synes at have en umættelig appetit på dokumentation og data, og det er

i dette tilfælde biologer, fangere og kommuner, som skal løbe hurtigere, ændre deres praksis og stramme sig op. For den almindelige fanger vokser papirarbejdet, og for kommunerne bliver administrationen af reglerne meget ressourcekrævende.

Centraladministrationens forvaltning er overbevist om, at den bliver bedre, jo mere dokumentation den modtager. Men på den måde bliver den kun bedre til en vis grænse. På et tidspunkt må der være behov for at stille spørgsmålstegn ved systemets grundlæggende struktur og løse nye problemer ved nytænkning. De situationer, hvor fangere giver udtryk for, at de føler, at der er distance mellem dem og forvaltningen, kan passende udgøre en lejlighed til at stoppe op og spørge, om forvaltning i nogle sammenhænge kan tænkes anderledes. Kan der etableres nye måder, hvorpå Hjemmestyret kan håndtere deres forvaltningspligt og fangerne deres udnyttelsesret? Etableringen af nye forvaltningsorganer kunne være en måde at bibringe Hjemmestyret nytænkning. Men fangerne er gennem deres organisation KNAK allerede med til at påvirke reglerne i så stor grad, at man i nogle tilfælde kan sætte spørgsmålstegn ved centraladministrationens magt. KNAK har således i mange forbindelser haft held med gennem forhandling at influere lovgivningen i en sådan retning, at den gavner fangerne muligheder. Det kan imidlertid *ikke* tages som et entydigt tegn på, at KNAK og fangerne er medspillere, som tager del i det ansvar, der er knyttet til at formulere en sammenhængende naturforvaltning.

En af de vigtigste former for brugerinddragelse finder sted ved de høringsrunder, der afholdes i forbindelse med nye bekendtgørelser. Det er ikke altid, fangerne og kommunerne svarer på disse høringer. I betragtning af at disse høringers betydning for lokal indflydelse er stor, kan det undre, at der ikke er foretaget undersøgelser, som kunne kaste lys over, hvordan systemet kan styrkes. Nogle fangere i Sisimiut peger på, at årsagerne til, at høringerne ikke altid er optimale, er, at de foregår under stærkt tidspres, og at sproget er for bureaukratisk. Spørgsmålet er, om Hjemmestyret og de andre involverede forhandlingsorganisationer, som Sammenslutningen af Grønlands Kommuner (KANUKOKA) og

KNAPK, med denne form for høringsrunder opretholder en strukturel passivitet, som afføder en kultur, hvor lokalt udspil og lokal dynamik placeres i hænderne på nogle få, der har meget lidt tid til at svare på de komplicerede oplæg.

Siden Hjemmestyrets indførelse i 1979 har man arbejdet hen imod at gøre Grønland mere grønlandsk, den såkaldte grønlandiseringsproces, og her synes meningsfuld borgerinddragelse at være et vigtigt aspekt. Derfor er det tankevækkende, at man lokalt kan observere, at den utilfredshed, som før var rettet mod danskernes administration, nu er vendt mod Hjemmestyrets, og at den formuleres i samme termer. Hjemmestyret beskyldes for mangel på kompetence, forståelse, erfaring, kendskab og evne til at lytte. Kritikken skal nok snarere forstås som udtryk for borgernes følelse af fremmedgørelse end som en kvalitativ vurdering af hjemmestyrepersonalets kompetencer. Kritikken af Hjemmestyret kan også forstås på en anden måde: Utilfredshed med lovgivningen afføder nemlig ofte en kritik af forvalternes kompetencer, viden og forståelse for lokale forhold – forstået på den måde, at hvis forvalterne besad de nødvendige (grønlandske!) indsigter og kompetencer, så ville udformningen af lovgivningen være meget bedre og mere forstående over for lokale behov. Set fra dette udgangspunkt ville det falde lige for at anklage forvaltningen for at være neokolonialistisk, for alt, hvad der er imod lokale grønlandske interesser, må i sagens natur være kolonialistisk, dvs. ikke-grønlandsk og undertrykkende.

Blandt andet for at komme befolkningens følelse af fremmedgørelse til livs har man i Canada og Alaska flere steder indført forvaltningsorganer, hvor brugere og stat sidder ved samme bord og skal formulere en sammenhængende naturforvaltning. Dette kaldes »co-management«.⁵⁴ Det er staten, som har det overordnede ansvar for naturforvaltningen, men staten lægger i stigende grad alene nogle rammer for forvaltningsorganerne og træder kun ind, hvis disse rammer overskrides. Nogle af disse samarbejdende forvaltningsorganer er en integreret del af de landkravsaftaler, som inuit og indianere har forhandlet sig frem til siden 1970'erne. Andre udspringer af et reelt behov for nytænkning inden for for-

valtningen af en enkelt art. Fremkomsten af disse forskellige forvaltningsorganer er blandt andet et resultat af, at de ansvarlige ministerier har erkendt, at de ikke kan forvalte ressourcerne uden at inddrage brugerne. De har derfor givet brugerne en ny og betydelig rolle i forvaltningsspørgsmål, langt fra deres tidligere position som »konsulenter« eller »rådgivere«.

Et canadisk eksempel på denne nytænkning inden for forvaltningen er forvaltningsorganet Berverly-Qamanirjuaq Caribou Management Board, som blev etableret i 1982 for at afværge et forventet kollaps i rensdyrflokkene af samme navn. Samarbejdsorganet kom efter mange forhandlinger til at bestå af fem regeringsmedlemmer og otte brugerrepræsentanter, og det fik til formål at være ansvarlig for koordineringen af forvaltningen af rensdyrene med udgangspunkt i de traditionelle brugeres interesser, samtidig med at det anerkendte, at alle canadiere havde en interesse i at beskytte rensdyrene som ressource. Sammen gennemgik man forskningen på området og foreslog ændringer i indsamlingsmetoden. Resultatet var, at det beregnede antal rensdyr måtte ændres og til sidst blev meget højere.⁵⁵ Endvidere brød man med den lange tradition for, at fangere, forvaltere og biologer går til angreb på hinanden. Opbakningen til det nye forvaltningsorgan afspejledes blandt andet i, at fangerne fordoblede deres fangsttilbagemeldinger, og organet udarbejdede en række regler, hvis formål var at sikre ressourcen mod overudnyttelse. Berverly-Qamanirjuaq Caribou Management Board har endvidere opfordret provinsregeringerne til at beskytte vigtige rensdyrområder mod ødelæggelse, men endnu uden resultat. Den amerikanske forsker Osherenko ser regeringernes manglende reaktion på denne opfordring som en trussel mod hele forvaltningssystemet, og hun frygter, at fangerne vil have svært ved at acceptere fangstrestrictioner nu, hvor regeringerne har vist manglende vilje til at beskytte rensdyrområderne.⁵⁶

I Alaska samarbejder inupiat-hvalfangerne, gennem organisationen Alaska Eskimo Whaling Commission (AEWC), med det føderale ministerium National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA) om forvaltningen af fangsten af grønlands-

hvaler.⁵⁷ Ligesom Berverly-Qamanirjuaq Caribou Management Board udspringer AEWG af en akut kritesituation, og begge organisationer er eksempler på succesfuld konfliktløsning og forvaltning gennem samarbejde. I Alaska har man siden 1982 ligeledes etableret et samarbejde omkring forvaltningen af gæs, som i 1985 førte til den såkaldte Yukon-Kuskokwim Delta Goose Management Plan. Dette samarbejde nedbragte fangsten med 56 % fra 1980 til 1985, og antallet af indsamlede æg faldt fra 15.000 til 1.600 fra 1981 til 1986.⁵⁸

Filosofien bag disse samarbejdsorganer er, at ansvaret for at komme med sammenhængende udspil lægges ud til mange flere, heriblandt til de lokale brugere. Dette hænger også sammen med en erkendelse af, at man som forvaltningsinstitution ikke kan være alvidende. En integration af de lokale er ikke ensbetydende med, at man mener, at de lokale »ved bedre«, eller med, at forvaltningen automatisk vil blive bedre. Men det kan skabe en engageret brugergruppe og betyde, at forvaltningsorganerne hurtigere kan reflektere over og respondere på lokale ændringer. For nogle i centraladministrationen kan decentralisering virke skræmmende, fordi den spredter magten. For brugerne kan decentralisering synes som en beskidt måde at tørre det svære arbejde af på de lokale; centraladministrationen sætter rammerne, mens det er op til de lokale at få nedskæringer og kvoter til at fungere i praksis. Ud over en helt speciel vilje til åben dialog kræver sådanne samarbejdsorganer også en kompetenceopbygning blandt lokale og lige adgang til økonomiske ressourcer.

Co-management er altså ikke problemfrit og giver ikke nogen garanti for fornuftig forvaltning eller retfærdig fordeling af ressourcerne. Ifølge en canadisk embedsmand er det en lang og sej proces. I forbindelse med Berverly-Qamanirjuaq Caribou Management Board påpegede han, at etableringen tog seks år og mellem 70 og 80 møder.⁵⁹ Der er mange eksempler på, at co-management ikke er en garanti for, at lokale brugere vil blive ordentligt intergreret. Faren for, at et samarbejdsorgan bare bliver et nyt og fjært skud på centraladministrationen, er overhængende. I Nunavut, Canada, var fangerne for eksempel skeptiske over for forvaltnings-

organet Nunavut Wildlife Management Advisory Board, da det foreslog en nedskæring i hvidhvalskvoten⁶⁰ – og det selv om inuit var godt repræsenteret og havde stor indflydelse i samarbejdsorganet. Mange års mistillid til forvaltningen og biologerne samt de mange misforståelser parterne mellem kan være svære at glemme. Chapeskie beskriver for eksempel, hvorledes ojbwe-indianerne fra det nordlige Ontario og provinsens biologer og forvaltere har svært ved at kommunikere hen over de kulturelle og sproglige forskelle.⁶¹ I Quebec har cree-indianere klaget over, at der stadig tages vigtige beslutninger om udnyttelsen af ressourcerne hen over hovedet på samarbejdsorganerne etableret i landkravsaftalen – organer, som ellers skulle sikre både inuit og cree-indianere indflydelse og medbestemmelse.⁶² Det var netop også følelsen af ikke at komme nogen vegne i det eksisterende samarbejdsorgan i Quebec og den manglende kommunikation med lokalsamfundene, som i 1983 fik inuit til at danne deres eget forvaltningsorgan, Anguivigaq Wildlife, med det formål at forvalte fangsten af hvidhvaler.⁶³ Inuit brød dermed med den konfrontationistiske linje, som herskede i det tidligere samarbejdsorgan. Anguivigaq indførte en række regler, blandt andet forbud mod fangst af hunner med unger, krav om harpunering før aflivning og etableringen af kvoter og fredede områder, som det ansvarlige ministerium, Department of Fisheries and Oceans, accepterede. Dette var en form for uformelt samarbejde og gensidig accept, som virkede langt bedre end det formelle samarbejde, der var etableret som en del af landkravsaftalen.

Som eksemplerne viser, vil etableringen af nye organer ofte trække gamle konflikter med sig og være med til at skabe nye problemer. Selv inden for co-management er det altså svært at opnå enighed om forvaltningen.⁶⁴ Det er derfor vigtigt at få klarlagt, hvor meget magt et nyetableret samarbejdsorgan har. Er der tale om partnerskab, hvor staten har magten, men integrerer lokale i mere eller mindre grad, eller er der tale om en magtdeling, hvor stat og lokale deler ansvaret for forvaltningen? Fordelingen af arbejdsområderne må også stå klart. Er der tale om, at staten står for videnskabelige undersøgelser og grænsesætning, mens det er

samarbejdsorganerne, der udtænker implementeringen? Eller er samarbejdsorganet med i hele forløbet? Endelig er det også vigtigt at få reflekteret over, hvem der skal sidde i disse organer, både hvad angår interessegrupper og repræsentanter for lokalområdet.⁶⁵

Hvem kontrollerer, at reglerne overholdes?

Enhver forvaltning, det være sig central, lokal eller fælles, ønsker at opnå, at dens principper, forventninger og regler følges af brugerne. Spørgsmålet er imidlertid, hvordan man får brugerne til at acceptere nye idéer, især i de tilfælde, hvor det betyder en markant indskrænkning i deres handlefrihed. Lovgivningen giver mulighed for at udstede bøder til lovovertrædere og konfiskere deres fangst eller værdien heraf. Men det kan være svært at straffe erhvervsfangeren hårdt, når det kan have katastrofale konsekvenser for hans familie – og så står man med et helt andet og mere uoverskueligt socialt problem end ulovligt nedlagte fangstdyr.

Det er mest almindeligt at straffe lovovertrædere med bøder. I 2001 fik fem fangere fra Upernavik således en bøde på kr. 8.000 hver for at have fanget en fredet pukkelhval. Men ifølge den grønlandske natur- og miljøorganisation Uppik er bøder ikke nok, og Uppik foreslår hårdere sanktioner, såsom fratagelse af jagtbevis og i værste fald konfiskation af både.⁶⁶ Dette ønske om at få strammet reglerne udspringer af flere tilfælde af ulovlig ægsamling fra rederne på øgruppen Grønne Eiland i Diskobugten, en unik fuglelokalitet i Grønland. Her blev antallet af ynglende havterner vurderet til at være 25.000 i 1980, mens der i 1993 blev observeret omkring 5.000 individer og i 1996 kun nogle få par. Det er især ægindsamlingen, som giver problemer for havterner og for enkelte andre arter.⁶⁷ I sommeren 2002, midt i fredningstiden, blev en 60-årig mand taget på Grønne Eiland med 398 ulovligt indsamlede terneæg.⁶⁸ Politiet fik samtidig meldinger om, at der var observeret 16 andre ægsamlere.⁶⁹ Modsat de værste forestillinger var der overraskende mange ynglende ternar på øerne – det blev vurderet til hele 15.000-17.000 ynglende par i 2002.⁷⁰ Ud over pro-

blemerne på Grønne Eiland findes ulovlig fuglefangst især på fuglefeldene i yngletiden. I de 11 dage i 1998, da en gruppe biologer opholdt sig ved fuglefeldet Kingittoq i Upernavik, blev der for eksempel skudt to til tre procent af hele ynglebestanden af lomvier i fredningstiden.⁷¹ Nogle af de ulovligt nedlagte fugle sælges videre. I Maniitsoq blev 37 ulovligt nedlagte søkonger således lagt til salg på det lokale kødmarked. I den forbindelse udtalte den lokale stationsleder følgende: »... vi finder det utroligt, at så mange fredede fugle kan blive lagt til salg, og nogle endda plukket på brøttet, uden at nogen opdager noget. De øvrige fangere må også have en interesse i, at lovgivningen bliver overholdt.⁷² Men i små samfund som de grønlandske er det ikke så nemt at anmelde sin nabo, sin ven, sin fangstpartner, sit familiemedlem eller en kollega. Altså er anmeldelser til politiet og læserbreve i aviser, der komplementerer ulovligheder og uetisk jagtpraksis, ikke et ukendt fænomen i Grønland. Den sociale faktor kan imidlertid betyde, at det er sjældent, at ulovlig fangst bliver indberettet og får konsekvenser for de involverede. Det kan også være svært at retsforfølge fangere, da beviserne ofte allerede er sunket til bunds, drevet væk med isen eller spist. Det kan også være svært at give store bøder til eler konfiskere udstyr fra allerede økonomisk hårdt trængte fangere.

For nogle går retten til at forsyne sig og sin familie med nødvendig proviant og forråd, også selv om det er ulovligt, forud for alle regler. En dansk chef giver her udtryk for, hvilke grundlæggende problemer det giver for en lovgivende myndighed: »det er svært at reoffiggøre, at man skal have ret til noget for at få noget – at det ikke er nok, at man har et behov.«⁷³ For andre kan lovovertrædelser også være en form for politisk protest. I begyndelsen af 2002 meddelte den lokale fangerforening i Nuuk for eksempel, at dens medlemmer ville fortsætte med fuglefangsten på trods af nye, strammere fredningsregler: »Vi vil fortsætte med at jage, som vi altid har gjort. Vores opfattelse er, at der ikke er nogen risiko for udryddelse blandt de pågældende arter.«⁷⁴ I 1995 demonstrerede fangere og fiskere for at vise deres utilfredshed og deres mistillid til politikerne, som det år krævede betaling for rensdyrlicenser. I

den forbindelse udtalte formanden for fritidsjægere og -fiskere i Nuuk: »*Ud over betaling for hvert fanget rensdyr kræver Landstinget, at alle rensdyrkæber afleveres gratis til Hjemmestyret. Gu' vil vi ej, de smager jo godt ... Der er ikke plads til os alle i fængslerne. Hvis I fastholder betaling for rensdyr, gør I os alle til forbrydere. Men det bliver vi, for vi vil ikke frarøves vores ældgamle traditioner. Rensdyrjagt er en del af vores kultur.*»⁷⁵

Civil ulydighed er en måde, hvorpå fangerne tydeligt kan vise deres utilfredshed over for centraladministrationen, men det indebærer en overhængende fare for, at de bliver stemplet som anarkister og ikke-lovlydige borgere. Landstyremedlemmet for miljø og natur kritiserede for eksempel fangerne i Nuuk for ikke at ville overholde fredningstiden på fugle og gjorde det klart, at Hjemmestyret ikke ville støtte anarkisme. Han relaterede fangernes pligt til at overholde loven med de mange privilegier og rettigheder, som Hjemmestyret giver fangerhvervet.⁷⁶ Nogle argumenterer for, at årsagen til jagtovertrædelserne simpelthen skal findes i, at den lovgivning, som produceres i Nuuk, ikke stemmer overens med lokale forhold, behov og traditioner.⁷⁷

Spørgsmålet om overholdelse af reglerne er ikke kun aktuelt i relationen mellem bruger og forvaltning. Også på lokalt niveau medfører ulovlig adfærd blandt nogle få, at andre brugere bliver stillet i en position, hvor de som vidner må tage stilling til ulovligheden på den ene eller anden måde. En stiltiende accept, på trods af at man egentlig er fortørnet over ulovligheden, kan føre til, at den generelle respekt for regler svækkes. På langt sigt vil en manglende lokal markering over for ulovligheder altså medføre, at ulovlig fangst bliver acceptabel, selv om mange faktisk er imod. I debatten om jagtetik og ulovligheder er der nogle, der fremfører, at det er grønlandsk kultur at sætte individets autonomi i højsædet. Det skulle være en forklaring på, at folk ikke blander sig i andres handlinger.

Samfundet kan reagere meget forskellige på overtrædelser af lovgivningen. I 1980'erne da en gruppe unge mænd uden stor jagterfaring tog uden for byen Baker Lake i Canada og i sjov skød og efterlod en mængde rensdyr, vidste jagtbetjenten ikke, hvad han

skulle stille op. Det ville være fatalt at anklage en stor gruppe af byens unge, og det ville være svært at bevise, præcis hvem der havde skudt. I stedet valgte han at lægge de døde rensdyr midt i byen til offentligt skue, og den skam, som dette syn fremkaldte, fik de ældre og fangerforeningen til at tale med store bogstaver til de unge.⁷⁸ I Igloolik i Canada oplevede den lokale jagtbetjent i 1970'erne, at mange inuitfangere kun tog hovederne af hvalrosser og matakken af hvid- og narhvaler. Han forsøgte at indgå i en dialog med fangerne, men de kunne ikke se, at deres handlinger udgjorde et problem. Den lokale fangerforening mente heller ikke, at der var behov for at ændre på praksis ved at lægge sag an mod fangerne (og sig selv?). I desperation tog jagtbetjenten billeder af de bjerge af kød, som fangerne efterlod, og hængte billederne op i den lokale butik, så alle kunne se, hvad der foregik. Samfundet blev pinligt berørt, og fangerne blev opmærksomme på, at der langt fra var tale om enkeltstående tilfælde. Man nedsatte herefter en komite af ældre og storfangere til at tage sig af problemet, og alle episoder skal nu anmeldes til dem, hvorefter de irttesætter den pågældende fanger. Endvidere bruger komiteen meget tid på at opfordre folk til at gå på fangst og på i det hele taget at oplyse om jagtetik.⁷⁹ I Coral Harbour, Canada, er man gået hårdere til værks. I 1980'erne stævnedes den lokale fangerforening tre fangere for kun at have taget hovederne på de hvalrosser, de havde fået tildelt gennem kvoteuddelingen. Retten tildelte bøder, der i sidste ende tilfaldt fangerforeningen, og fangerne selv mistede retten til at få del i kvoten i en årrække.⁸⁰

I Grønland har pressen omtalt lignende sager om overtrædelser af lovgivningen. I 1996 blev politiet i Sisimiut og Aasiaat for eksempel bedt om at efterforske en sag, hvor 30 hvalroshoveder an-giveligt var fundet uden kroppe.⁸¹ Et grønlandsk folketingsmedlem var oprørt og ønskede at få undersøgt, hvilke restriktioner der skulle indføres for at undgå »*afrikanske tilstande*«, en henvisning til jagten på elefanter udelukkende for deres stødtænderes skyld.⁸² Formanden for fangerforeningen KNAPK beklagede i Grønlands Radioavis, at enkelte fangere havde udøvet en sådan fangst på hvalros og tilføjede, at der burde strammes op på kontrol og lovgiv-

ning. På trods heraf påpegede han imidlertid, at »dette måske også viser, hvor hårde betingelserne er for de grønlandske fangere og fiskere, at de måtte ty til den slags metoder for at opnå den bedst mulige indtjening«.⁸³ Hermed appellerede formanden for KNAK altså til en vis forståelse for fangernes handling.

Mange grønlandske fangere har allerede en klar opfattelse af, hvad god jagtetik indebærer, og hvor problemerne er – det er bare sjældent, at der tales om jagtetik og om overtrædelserne i en forpligtende sammenhæng. Uden en løbende lokal synliggørelse og diskussion af den grønlandske jagtetik mister lokalsamfundene måske deres bedste mulighed for at takle problemerne lokalt og må i værste fald sætte deres lid til eksterne foranstaltninger, såsom en bedre jagtbetjentordning, en strammere lovgivning og mere information fra direktoraterne.⁸⁴ Man flytter dermed ansvaret, rationaliteten og legitimiteten væk fra lokalområderne, og paradoksalt nok er man med til at understøtte magten i en centraladministration, som man ellers på andre tidspunkter kritiserer for at være for magtfuld. I Canada har samarbejdsorganet Berverly-Qamanirjuaq Caribou Management Board forsøgt at imødegå dette problem ved at udgive en plakat, hvor man eksplicit formulerer den jagtetik, som man mener bør gælde.⁸⁵ Man peger således *direkte* på de kvaliteter, en god jæger skal have. Denne form for eksplicitering af moral, viden og kundskab kan for nogle synes overflødig, men den kan også være medvirkende til at opgradere og kvalificere de lokale diskussioner om jagtetik.

Bevar rensdyrene – udøv fornuftig jagt

Rensdyrene udgør et levegrundlag for folk i Arktis. Brugen af rensdyr skal være bæredygtig og efterleve de alment accepterede praksisser for bevarelse. Rensdyrene skal ikke kun bevares med henblik på de kommende generationer, men de generationer skal også undervises i måder, hvorpå rensdyrene kan beskyttes og bruges bæredygtigt. De nuværende rensdyrjægere skal undervise de unge.

På tværs af rensdyrområder og kulturer er der almene regler og værdier for, hvordan rensdyrene kan udnyttes på en acceptabel måde. De jægere, der jager Berverly- og Qamanirjuaq-rensdyrene har følgende jagtetik:

- Bevarelse af rensdyrene indebærer brug og beskyttelse af rensdyrene.
- En jæger hjemtager de rensdyr, han skyder. Der efterlades ingen spiselige dele af dyrene tilbage i jagtområder, hvor de rådnar op eller går til spilde. Denne regel efterfølges, både når der er mange og få rensdyr.
- En jæger opmagasinerer kød i depotet, hvis der er for meget at bære. Køddepoter sikrer, at kødet ikke rådner og forhindrer ravne og andre dyr i at komme til det. Køddepoter er markeret godt, så de kan genfindes af jægeren. Kødet hentes så hurtigt som muligt af jægeren.
- En jæger skyder kun det antal, hans familie og samfund har brug for.
- Rensdyrkød er ikke foder til kæledyr. Folk, som tit er ude på jagt og fangst, og som går på jagt på traditionel vis, bruger i nogle tilfælde kødet som foder til deres slædehunde.
- En jæger respekterer rensdyrene. Rensdyr forfølges ikke med snescootere eller andre terrængående køretøjer på land eller med både i søer. Sådanne transportmidler bruges kun til at komme ud til rensdyrområderne og til at finde et såret dyr.
- Rensdyrjægere opretholder en høj standard af viden og færdigheder.
- En jæger håndterer sit våben på en sikker måde. Et ladet våben transporteres ikke i båd, på snescooter, slæde eller andet terrængående køretøj. Før affyring sikrer han sig, at der ikke skydes i retning af personer eller teltpladser.
- En jæger er en god skytte. Før affyring tager jægeren sigte på det udvalgte dyr og sikrer sig, at han får et rent skud.

- En jæger prøver at slå rensdyret ihjel hurtigt og undgå kun at sære det.
- En jæger forfølger et såret dyr. Hvis et rensdyr er såret, efterlades det ikke. Selv når det er svært at følge et såret dyr, gør han sit bedste for at finde det og få det med hjem.
- En jæger bruger sine færdigheder til at jage rensdyr. Snescootere, terrængående køretøjer og både bruges ikke til at drive rensdyr hen til andre jægere.
- En jæger lærer sine børn de færdigheder, der er brug for, når rensdyrene skal bevares og jages på en sikker og etisk måde.
- En jæger respekterer landskabet og andre personers ejendom. Lejrpladser og hytter klargøres efter brug. Affald fjernes eller genbruges.
- Rensdyrjægere deltager i bevaringen og overvågningen af rensdyrene.
- En jæger lærer unge de færdigheder, der er nødvendige for en fornuftig jagt og bevarelse af rensdyrene.
- En jæger deler sin viden med andre jægere og med biologerne. De samarbejder for at afgøre rensdyrenes helbredssituation, bevægelser og tilstedeværelse.

Den sociale kontrol, som tidligere i høj grad lå ude i lokalsamfundene, er med tiden blevet lagt mere og mere i hænderne på Hjemmestyret, på jagtbetjente og på politiet. Spørgsmålet er ikke, om det er godt eller skidt. Spørgsmålet er, hvilke konsekvenser det har. En af konsekvenserne synes at være, at der er skabt et tomrum, fordi Hjemmestyret har svært ved at lovgive sig ud af problemerne og kontrollere hele befolkningen. Selv om diskussionen og implementeringen af regler og sanktioner er et vigtigt aspekt i forvaltningen af ressourcerne, er den lokale kontrol og det lokale forvaltningsengagement også højt værdifuld, da den egentlige forvalter i sidste ende er fangeren med fingeren på aftrækkeren. Det er også lokalt, at man kan finde værdifuld viden om fangstdyrene og naturforholdene.

Lokal viden

I Sisimiut bliver vinterlandskabet i stor stil udnyttet af både hundeslæde- og snescooterkørere. Det har givet anledning til en del konfrontationer mellem de to grupper om adgangsrettigheder og forstyrrelsesniveau. Et af de store stridspunkter er, hvor meget snescooterne forstyrrer rensdyrene. Vil den øgede trafik, støj og røg forværre rensdyrenes livsbetingelser, og vil det i værste fald udgøre en trussel mod bestanden? Gennem kvalitative interviews indsamlede jeg i 2001 erfaringer fra mange forskellige brugere for at finde ud af, hvad folk mente om disse spørgsmål. Og et interessant billede begyndte at tegne sig.

De fleste hundeslædefolk var enige om, at snescooterne skræmte rensdyrene væk, stressede dem og var skyld i, at man ikke mere så mange rensdyr – eller andre dyr for den sags skyld – på turene. Hundeslædeturismen led under dette, fordi mange turister forventer at se dyr som en del af selve naturoplevelsen. Flere hundeslædefolk kunne berette om, hvordan de i »gamle dage« altid mødte *masser* af rensdyr tæt på sporene. Man kunne stadig opleve rensdyr tidligt i sæsonen, før snescooterne for alvor begyndte at bruge landskabet, men så snart snescooternes aktiviteter steg, så forsvandt rensdyrene. Slædekørere fortalte, hvordan de havde observeret rensdyr, som pludselig blev nervøse og stak af, når de fik færtten af en snescooter. Disse erfaringer, videregivet af personer med stor indsigt i lokale forhold, udgør en del af det, som i det følgende vil gå under betegnelsen *lokal viden* – altså lokale folks erfaringer med lokale forhold.

Der var mange af de interviewede, som understregede sammenhængen mellem en stigning i snescooteraktivitet og et fald i rensdyrobervationer, og problemets karakter begyndte at stå klart. Men en dag fortalte en snescooterkører, der flere gange havde prø-

vet at køre i landskabet både før andre snescootere, og også før hundeslædesæsonen for alvor begyndte, at han så masser af rensdyr. *Årsagen* til at rensdyrene forsvandt senere på sæsonen, mente han, var hundeslæderne. Rensdyrene var bange for hundene og betragtede dem som naturlige fjender. Denne udlægning dukkede op flere gange blandt snescooterførere. Mange af dem mente også, at rensdyrene ikke var bange for snescootere. »*Man kan faktisk komme ret tæt på, uden de reagerer*«, fortalte de.

Disse forskellige forklaringer på samme fænomen var forvirrende. Erfaringerne på ét niveau var de samme – nemlig at man i begyndelsen af sæsonen så flere rensdyr end senere. Når man skulle komme med en forklaring på dette, så blev der imidlertid fremlagt forskellige versioner. Versionerne var formuleret over samme tema – nemlig hvordan rensdyr reagerer på menneskelig aktivitet og teknologi. Hvor følsomme rensdyrene er over for henholdsvis snescootere og hundeslæder blev vurderet og tolket fornetop deres tolkning.

En dag kom en erfaren hundeslædekører så med en tredje forklaring på rensdyrenes opførsel. Han fortalte, at det var rigtigt, at man ikke så så mange rensdyr på sporene, jo længere ind i sæsonen man kom. Men *årsagen*, mente han, var hverken snescootere eller hundeslæder, men simpelthen at dyrene af naturlige årsager søgte højere op i fjeldene, hvor sneforholdene var anderledes. Denne »naturlige forklaring« adskilte sig fra de andre forklaringer – ikke fordi den nødvendigvis var mere rigtig, men fordi årsagen fandtes i naturen frem for i menneskenes aktiviteter. En anden hundeslædekører pegede på, at problemet var trafikken generelt og gav således hverken den ene eller anden brugergruppe skylden. Han var af den opfattelse, at man så færre rensdyr end tidligere, simpelthen fordi der var flere mennesker, som brugte landskabet. Han tilføjede yderligere, at trafikken hovedsageligt var koncentreret i nogle specifikke korridorer og områder, hvorfor både påvirkningen af rensdyrene og følelsen af, at der var færre dyr, intensiveredes der.

De mange versioner af samme problem gør det svært at sige noget endegyldigt om, hvorvidt snescootere skræmmer rensdyrene – i hvert fald på baggrund af ovennævnte interviewundersøgelse. Eksemplet kan imidlertid give en idé om, hvor kompleks lokal viden er, hvilke problemer, der er knyttet til indsamlingen af den, og hvor mange forskellige opfattelser af den samme problemstilling der kan findes inden for samme lokalområde.

Biologer kontra fangere

Det er ikke kun på lokalt plan, at folk er uenige og har forskellig viden og fortolkning. Den helt store videnskabskonflikt synes at være den, der udspiller sig mellem biologer og fangere. Ofte fremkommer fangerne med kritik af biologernes resultater og anklager dem for ikke at stemme overens med virkeligheden. Det er nemlig i reglen fangerens opfattelse, at der er langt flere dyr, end biologerne har regnet sig frem til. Derfor mener fangerne ikke, at biologernes indstillinger entydigt skal følges af forvaltningen. Biologerne hævder på den anden side, at fangerens perspektiv og systematik ikke kan indfange de data, der er nødvendige for at vurdere en given bestands størrelse.

Konflikten mellem biologer og fangere i Grønland er ikke ny. I 1949 anmodede overkateket Isak Lund for eksempel Landsrådet om at vedtage, at biologernes oplysninger omkring ørnebestanden var forkerte.¹ En læsning af mødereferatet fra dette Landsrådsmøde giver et godt indblik i den tids debat og natursyn, samtidig med at det kan sætte dagens diskussioner i perspektiv. Centralt i de fremførte argumenter er, at de grønlandske landsrådsrepræsentanter har mistillid til biologernes vurderinger, og at de ønsker at få beskyttet deres erhvervsinteresser. Det er argumenter, som også fremføres i dag. I dette kapitel vil jeg komme med overvejelser over den kompleksitet, der er forbundet med diskussionen af lokal viden i Grønland, og samtidig udstikke nogle potentielle metoder til at styrke dialogen mellem fangere og biologer.

Overkateket Isak Lund mente, at udtalelserne i styrelsens skrivelse om *ørnebestanden* i Julianehåb distrikt ikke er rigtige, idet der tværtimod bliver flere og flere ørne, og han troede ikke på, at ørnene fortrinsvis lever af ådsler.

Han ønskede derfor en vedtagelse fra Landsrådets side om, at zoologernes oplysninger er forkerte. Taleren mente heller ikke, at zoologerne har ordentlig indsigt i, hvor mange ørne der findes. Først i 1947 efter Landsrådets behandling af spørgsmålet har de undersøgt sagen og har her indskrænket sig til at undersøge rederne, hvilket ikke giver virkeligt indtryk, da ørnene også skaffer sig føde andre steder end ved rederne. Han mente, at zoologerne først og fremmest burde have benyttet sig af jægerne og fåreholdernes erfaring.

Isak Lund havde hørt flere eksempler fra Julianehåb distrikt, der beviser, at zoologerne ikke har ret. F.eks. havde en mand fra sin motorbåd set 32 ørne på een gang, og det er ofte blevet iagttaget, at ørnene slæber af med levende lam.

Isak Lund havde forstået på dr. Salomonsen, at han ikke ønsker fredning, men mener, at befolkningen må lide visse tab, for at ørnene kan bevares som en zoologisk sjældenhed. Dette vil medføre, at fåreholderne før eller senere vil kræve erstatning for deres tab.

Fillemønsen mente ligeledes, at ørnene bør udryddes.

Albrecht Skifte udtalte, at fåreholdernes interesser først og fremmest bør beskyttes.

Formanden oplyste, at forhandlingerne i Landsrådet i 1947 alene havde drejet sig om en præmiering for at skyde ørnene. Dette har styrelsen frarådet under henvisning til zoologernes undersøgelser. Da ørnene ikke er fredede, er der ikke noget i vejen for, at man skyder dem, og formanden fandt derfor ikke, at der var nogen grund til at gøre mere ved sagen nu.

Hvem har lokal viden?

Biologernes bestandsvurderinger er forbundet med stor usikkerhed. De anslår for eksempel, at antallet af hvidhvaler ved Vestgrønland var 7.941 i 1998/99, og at det er 95 % sikkert, at antallet lå mellem 4.264 og 14.789.² Altså et resultat, der må siges at være behæftet med en stor usikkerhedsmargen. At reflektere over denne usikkerhed er imidlertid en del af det videnskabelige arbejde.

Når fangerne kommer med bud på, hvor stor en bestand er, så er usikkerhedsmomenterne nok mindre reflekterede og mere åbenlyse, men det betyder ikke nødvendigvis, at tallene er helt ved siden af. Det var netop samtaler med en erfaren fanger, som fik en af Naturinstituttets biologer til at arbejde mere målrettet med lokal viden. Der viste sig nemlig at være overraskende stor overensstemmelse mellem biologens egne tællinger og fangerens tal, når det gjaldt antallet af ynglende edderfugle omkring Nuuk. Hvis man altså kunne finde erfarne personer langs hele Vestkysten, ville det være en meget nemmere og billigere måde at vurdere bestanden på, end ved at lade en biolog sejle fra ø til ø for at tælle reder.

I sommeren 2000, under tællingerne af edderfuglekolonier i Nordgrønland, besøgte forskerne forskellige lokalsamfund for at drøfte edderfuglenes antal med de lokale.³ Under dette arbejde blev det imidlertid klart, at der ikke var ét, men mange forskellige bud på størrelsen af den lokale ynglebestand. Biologerne havde bedt de lokale fangerforeninger (KNAPP) om at udpege fangere med viden om edderfugle, men havde alligevel skiftende held med at finde personer med stor indsigt inden for feltet. Gennem de lokale fangerforeninger kan man nok finde vidende personer, men da KNAPP og deres hovedorganisation KNAPK er en form for fagforening, kan der være nogle, som de ikke vil pege på af politiske eller personlige årsager. Enkelte fritidsfangere har således livslang erfaring med fuglefangst og rensdyrjagt, men dem kommer man ikke nødvendigvis i kontakt med, hvis man går gennem KNAPP, fordi de primært repræsenterer erhvervsfangere. Andre nævnes ikke af KNAPP, fordi organisationen måske er uenig med vedkommendes fortolkninger og forslag til tiltag. Først efter et

længerevarende lokalt ophold kan den udefrakommende forsker danne sig et indtryk af, hvem i samfundet der har den viden, som er mest anvendelig for forskeren.

Både fangere og biologer er interesserede i, at de lokale, som udvælges til informationskilder, har en grundig viden om de forhold, der undersøges. Spørgsmålet er imidlertid, om fangere og biologer har samme udvælgelseskriterier. For hvad vil det sige at være vidende om noget? Man kan for eksempel godt være en fangstisk dygtig fanger, men ikke være særlig god til at kommunikere eller reflektere over sine erfaringer. Det er således væsentligt, at den lokale kan fremstille sine erfaringer i en form, som tilgodeser biologens undersøgelser. I Sisimiut er der for eksempel en gruppe fangere med stor viden om hvidhvaler, om dyrenes adfærd og om fangsten, men kun en af disse fangere kunne kvalificere sine observationer ud over fangststatistikken. Han havde indtaget alle sine hvidhvalsobservationer, lokalitet, dato, antal og unger, på sin GPS (elektronisk navigeringsinstrument). Det er ikke nødvendigt for en fanger at gå så langt for at blive betragtet som vidende eller for at fange hvaler, men det hjælper, hvis man vil i dialog med biologerne. En fanger kan således være både vidende og dygtig, men, set med biologens øjne, have svært ved at kommunikere sin viden på en tilfredsstillende måde.

Der ligger et stort arbejde i at forbedre udvælgelsen af lokale informanter og i at udvikle kommunikationen, så alle parter tilgodeses. Biologerne kan også være mere direkte i deres forventninger⁴, og lokalt kan man prøve ikke at fastlåse udvælgelseskriterierne for at forbedre dialogen. Omvendt kan fangerne have stor gavn af at være mere udadvendte, ved for eksempel at påvirke indsamlingsmetoder og interviewguider, så de sikrer sig, at de aspekter, de betragter som væsentlige, også integreres af biologerne.

Hvis målet med integration af lokal viden er, at biologerne skal komme med bedre rådgivning, er det vigtigt, at udvælgelsen af lokale deltagere kvalificeres mere. Hvad betyder fangerens alder, båd-størrelse og daglige aktiviteter for hans lokale viden om edderfugle for eksempel? I en interviewundersøgelse fra 2000 viste det sig, at især ældre fangere og jollefangere havde en præcis viden

om edderfuglenes yngleforshold, mens kutterfiskere havde en mere begrænset viden om emnet.⁵ Den lokale diversitet i vidensfordeling kan forsvinde i den overordnede debat mellem biologer, forvaltere og fangere, da lokal viden her primært indtager en position som en abstraktion med politiske undertoner løsrivet fra den lokale virkelighed. En måde at åbne og kvalificere diskussionen om lokal viden på er ved at se på lokal viden som bestående af tre niveauer: erfaring, fortolkning og organisering.

Lokal viden som erfaring

Der er ingen tvivl om, at grønlandske fangere ved en masse om naturen og fangstdyrene. Uden en indgående viden om for eksempel dyrenes adfærd og tilholdssteder ville det være næsten umuligt at fange noget, endsize ernære sig som fanger. Grundlaget for fangerens viden er deres egne erfaringer og observationer, men i lige så høj grad andres, som de får rig mulighed for at blive introduceret til, når folk kommer hjem fra fangstture og begynder at berette. Fangerkulturen er nemlig i høj grad en kultur, hvor fortællingen og det at dele erfaringer er en vigtig grundsten. De daglige fangst- og fisketure giver praktisk erfaring, og disse erfaringer er ikke noget, man kan læse eller studere sig til.

Et af de fineste eksempler på en succesfuld integration af lokal viden i biologisk arbejde findes i Alaska. I 1977 modtog inupiat den forfærdelige besked, at den Internationale Hvalfangstkommission (IWC) ville forbyde fangsten af grønlandshvaler på grund af biologernes rapporter. Biologiske tællinger viste, at bestanden var faldet til et sted mellem 600 og 1.800 hvaler.⁶ Dette skal sammenholdes med, at man i 1976 havde en fangst på 48 nedlagte og 43 anskudte/tabte. I 1977 ændredes disse tal til henholdsvis 29 og 82, og det bekymrede i høj grad IWC. De kulturelle, sociale og økonomiske konsekvenser af et fangstforbud ville imidlertid være katastrofale for inupiat-samfundene. Marie Adams Carroll, som selv er inupiaq fra byen Barrow, beretter, hvorledes både mænd og kvinder græd, da de fik nyheden om fangststoppet.⁷ Fangerne protesterede og mente, at der var langt flere hvaler, end biologer-

nes tællinger viste – omkring 7.000 mente de. Fangerne etablerede også et modspil, der var langt mere end blot en protest. De etablerede deres egen kommission, Alaska Eskimo Whaling Commission, med det for øje at forvalte fangsten bæredygtigt og ordinere forskning, som skulle trække på både videnskabelig og lokal viden. I 1981 overtog fangernes kommission hvaltællingerne, og deres chefforskere fortæller følgende om forsøget på at udarbejde nye tællemetoder: »Vi konstruerede vores forskningsprogrammer udelukkende på baggrund af, hvad nogle få ældre fangere fortalte os og især en person – Harry Brower. Han tog mig meget forsigtigt under sin vinge og forklarede, hvordan dyrene bevæger sig gennem isen. Det gav ikke ret meget mening for en almindelig biolog, fordi vores udgangspunkt er »jeg er bange for is – jeg er sikker på, at det er hvalerne også«. Men i realiteten er disse hvaler ikke bange for is, og det er centralt. Han vidste det, og resten af os gjorde det ikke. Vi har brugt omkring 14 års forskning og mange, mange millioner af dollars for at finde ud af, om han havde ret eller ej, og han havde ret hver gang.«⁸ Fangerne ledte altså forskernes opmærksomhed hen på, at grønlandshvalerne trækker under isen og ikke, som biologerne troede, kun i renderne i isen. Resultatet af de forbedrede optællingsmetoder afspejledes i de nye bestandsvurderinger, og i 1992-94 vurderede man således, at bestanden var på 7.500 grønlandshvaler. AEWC arbejdede endvidere målrettet med at forbedre fangstmetoderne, så antallet af anskudte hvaler kunne reduceres.⁹

I Grønland vil historien fra Alaska vække en vis genklang. De grønlandske fangere har for eksempel i flere tilfælde udtalt, at der er langt flere rensdyr, end biologernes tællinger og beregninger viser. Hvad angår hvidhvaler, er mange fangere enige om, at der er masser af hvaler – masser! De har derfor svært ved at tage biologernes dommedagsprofetier alvorligt, og de nægtede for eksempel at tro på, at hvalerne ville være væk i 2005 som beregnet i begyndelsen af 1990'erne.¹⁰ I 2001 blev denne prognose ændret til følgende advarsel: »Hvis der fremover bliver fanget så mange hvaler som nu, vil hvidhvalerne sandsynligvis være forsvundet fra Vestgrønland i løbet af de næste 20 år.«¹¹ Denne udmelding sendte de

samme chokbølger gennem det grønlandske samfund, som IWC's fangstforbud havde gjort det i Alaska. Det kom til en tilspidset kontrovers om hvidhvaler, som endte med, at fangerne på en konference om forvaltning af kvoterede arter i Qeqertarsuaq i 2000 krævede, at biologerne og forvalterne brugte to år på at indsamle lokal viden – først da mente fangerne, at grundlaget ville være fornuftigt, og de ville derefter være indstillede på at tale om, hvorledes hvidhvalerne skulle forvaltes. Fangerne i Sisimiut har eksempelvis nogle interessante overvejelser om relationen mellem is, vind og hvalernes adfærd. De mener, at hvalerne opholder sig i isen, når nordenvinden blæser, men er ud i frit vand ved søndenvind. Dette kunne være et vigtigt bidrag i vurderingen af tællingerne. Fandt forskernes overflyvninger sted under nordenvind, kunne man nemlig forestille sig, at tallene skulle opjusteres, mens det omvendte ville være tilfældet, hvis det havde været søndenvind. For at kunne komme med kvalitative bidrag til biologernes arbejde er det vigtigt, at de lokale går ind og vurderer nogle af de konkrete parametre, som biologerne arbejder med i deres møder. I dette tilfælde altså vilkårene under overflyvningerne. Et andet parameter kunne for eksempel være relationen mellem antallet af synlige hvaler og neddykkede. En fanger berettede således, at han var sammen med 42 både på hvidhvalfangst i Nuusuaq i Upernavik. Da hvidhvalerne kom, kunne han se 10. Han overvejede, om det var besværet værd – 42 både om 10 hvaler. Men efter to timer talte han fangsten til 300 hvaler. »Der er mange flere hvaler, end biologerne tror!«, sluttede han.

I Canada har enkelte biologer benyttet ældre fangeres observationer og beretninger om rensdyrfangst til at danne sig et overblik over rensdyrenes historiske svingninger.¹² H.C. Petersens omfattende arbejde med at indsamle lokal viden i Grønland er beslægtet med det canadiske initiativ.¹³ I den ældre grønlandske literatur findes endvidere mange beretninger, som giver et indblik i dyrenes udbredelse og mulighederne for fangst. Det er altså ikke uden grund, at idéen om at samle al denne værdifulde viden i, hvad man kunne kalde en »vidensbank«, er dukket op.¹⁴ Man forestiller sig formodentlig, at videnskabsfolk så kan dykke ned i denne

»bank« – udformet som en database – og hente værdifuld lokal viden frem, som de så kan integrere i deres arbejde.

At tage lokal viden alvorligt handler i høj grad også om at tage de lokale alvorligt, og der er globalt set sket et stort skred i denne retning. Viden bliver således ikke længere udelukkende betragtet som et privilegium for de uddannede, centralt placeret på universiteter og i bureaukratier, men også som noget almindelige mennesker har. Og ikke nok med det. Lokal viden opfattes af mange som mere rigtig, mere alsidig og mere brugbar end for eksempel videnskabelig viden. I Grønland er det på grund af brugernes daglige omgang med naturen. Som et landsstyremedlem har udtrykt det, så er den lokale viden »en viden, som mennesker gennem livslang omgang med og dyb afhængighed af fangstdyrene har erhvervet sig. En viden, som kan være videregivet fra ældre generationer og udvekslet med andre fangere. En viden og en erfaring, som er indsamlet og anvendt af livsnødvendighed – for at overleve og for at få sig en indtægt.«¹⁵ Et andet argument, som bruges til at fremhæve værdien af lokal viden, er denne videns historiske tyngde. Oprindelige folks viden fremhæves som rodfæstet i traditionen og baseret på erfaringer gennem generationer. Man taler for eksempel om »Traditional Ecological Knowledge« (TEK). På trods af anerkendelsen af værdien af lokal viden er der ikke desto mindre en række problemer knyttet til indsamling og anvendelse af lokal viden.

Et vigtigt spørgsmål knyttet til lokal viden som erfaring er, hvordan observationerne skal indsamles for i sidste ende at være anvendelige for fortolkning. For eksempel overflyver biologer åbenvandsområdet mellem Sisimiut og Diskøen om vinteren for at tælle hvidhvaler, men denne observationsmetode synes at vække kritik blandt mange fangere: Man kan ikke se hvalerne ordentligt, man flyver alt for stærkt, og det hele flimrer.¹⁶ Den samme kritik rettes mod flytællinger af rensdyr. Et andet af fangernes kritikpunkter er det *mekaniske* i tællingsmetoderne. Tællingerne skal gennemføres på samme måde, med kun få justeringer fra år til år. Lokalkendskab, lokal tilknytning og fornemmelsen for lokale forandringer synes at miste sin relevans i disse tællingsmetoder. De

øjebliksbilleder, som biologerne indsamler, synes for mange fangere ikke at have en værdi, når naturen er i løbende forandring og bevægelse. Fiskere ser på samme måde hovedrystende til, mens biologerne forsøgsfisker i områder, hvor fiskerne ved, at der ikke er nogen fisk.¹⁷ Der er stor forskel på den måde, en fisker og en biolog arbejder på. Naturinstituttet begrundet deres metoder således: »For en biolog gælder det ikke om at fiske så meget som muligt. Det gælder om at få et billede af den udvikling, der er sket i bestanden af fisk eller rejer. En biologisk undersøgelse er ofte en del af en større undersøgelse, hvor biologen får en serie af ensartede oplysninger, der kan sammenlignes år for år. For at kunne sammenligne fra år til år er der en række forhold, der skal være de samme hver eneste gang. I en rejeundersøgelse bruger biologen for eksempel det samme skib, de samme redskaber og endda helst den samme besætning hver gang. De trawler lige lang tid hver gang og med samme fart. Undersøgelsen skal gennemføres på samme årstid hvert år, og der må kun fiskes i dagtimerne.«¹⁸ Denne metode-konservatisme er anderledes, end den måde hvorpå fangerne forholder sig til fangstdyr og fisk. Fangerne må til stadighed være dynamiske i deres vidensproduktion og relatere sig til skiftende og til tider meget uforudsigelige omgivelser. Værdien af en fangers og en fiskers lokale viden fremkommer netop i det rum, der udspænder sig mellem erfaringer, forventninger og skiftende realiteter. Desværre er der fejlagtigt opstået en opfattelse af lokal viden som udelukkende bagudrettet, baseret på traditioner og konservatisme. Lokal viden er blevet en »traditionel genstand«, noget man kan samle ind og arkivere i vidensbanker til glæde for forskerne og de fremtidige generationer. Viden kan imidlertid også anskues som noget, man producerer løbende og i en dialog med omgivelserne – det være sig de menneskelige som de naturlige omgivelser. Indgår fangerne i en dialog eller i et samarbejde med for eksempel biologer, bliver biologernes betragtninger en del af den lokale viden. Det betyder ikke, at biologernes viden optages blindt og ufortolket, men at den er noget, man forholder sig reflektivt til. Et interessant eksempel på dette er, at flere fangere i Sisimiut var bekendte med og meget interesserede i biologernes satellitundersøgelser af

hvid- og narhvaler. Disse undersøgelser drejede sig ikke om at vurdere en bestands størrelse, men om at udforske individuelle dyrs adfærd og trækmønstre: Satellitundersøgelser er som at følge spor i sne. Disse kvalitative data anvendes af biologerne til at finpudse deres modeller og bestandsopfattelser. Fangerne kan bruge dem til at forstå hvalerne bedre og dermed forbedre deres fangst. Men biologer »observerer« på flere måder, og det er ikke altid, at de finder lige stor opbakning lokalt. Satellitundersøgelser adskiller sig for eksempel meget fra den mere stikprøvelignende form, som kendes fra flytællinger og prøv fiskeri. Biologerne anvender også de såkaldte totaltællinger. Her bruger man ikke stikprøver som grundlag for at vurdere mængden af dyr, for eksempel en bestand, men man tæller *alle* dyr og regner så med en vis usikkerhed. Denne metode er blandt andet blevet brugt ved tællinger af lomvier.¹⁹ Forskellen mellem totaltællinger og stikprøvetagning, synes at forvirre mange. Nogle fangere har således ytret stor utilfredshed med flytælling af hvaler med den begrundelse, at biologerne jo ikke kan se alle hvalerne. Men biologerne er ikke interesseret i at tælle alle hvaler – kun i at tage stikprøver inden for et begrænset og veldefineret område. Ser tællerne hvaler uden for dette område, må de ikke tælles med. Stikprøver kan virke meget usikre, begrænsede og løsrivet fra sammenhængen, når man skal udtale sig om komplekse og store forhold som bestandssvingninger. En debatør fra Ilulissat stiller sig således kritisk over for biologernes stikprøver: »Det er ikke nok, at de [biologerne] kommer til Ilulissat hvert andet år og møder op ved fabrikken for at måle en enkelt hellefisk og se efter, hvor mange tons, der er indhandlet i løbet af året. Og så udtale, at hellefiskene er i tilbagegang, og at kvoten må skæres ned. Nej, de skal have reelle og faktiske forhold som grundlag for beslutningerne ... Derfor mener jeg, at biologernes grundlag for at sige, at hellefiskene er i tilbagegang skyldes uvidenhed og for meget papirpusseri.«²⁰ Anklagen om, at biologerne laver for meget gætværk og papirusseri, fik kort tid efter fiskeribiologen til at respondere således: »Biologerne indsamler stikprøver fra det kommercielle fiskeri for at få indblik i længde og aldersforhold i bestanden. De sidste to år har vi alene i Disko Bugten undersøgt 28.848 fisk. Stikprøverne

indsamles både om vinteren og om sommeren på fabrikkerne og indhalingsskibene, og indsamles direkte fra joller og fra fiskeriet på isen.«²¹ Da misforståelser af biologernes arbejde øger den generelle mistillid til rådgivningen, har Naturinstituttet taget initiativ til at udgive et populærvidenskabeligt tidsskrift, Pitu, hvor arbejde og resultater beskrives for netop at overvinde mistilliden og skabe en forståelse for biologernes måde at »observere« på.

Fangerne erfaring er medvirkende til, at de kan nærme sig dyrene og nedlægge dem. Man kan sige, at erfaringen og deres måde at observere på hjælper fangerne til at være på det rigtige sted på det rigtige tidspunkt. Og megen vidensudveksling fangerne imellem fokuserer da også på tid og sted: Hvor og hvornår var fangsten god? Og hvor og hvornår kan man forestille sig, at den vil være det igen? Derfor kritiserer fangerne ofte biologernes manglende forståelse for fangstdyrenes tilstedeværelse i tid og rum. For manden for KNAPK beskriver det således: »Problemet er, at biologerne aldrig har evnet at være på rette sted til rette tid. Når det kommer til stykket, er det fangeren, der har den største viden om naturens gang. Derfor bør biologerne lytte til vores erfaringer – også når der skal foretages optællinger. Det bør være os, der udpeger stederne og tidspunkterne for optællingerne.«²² Og en skuffet canadisk fanger beskriver samme problemstilling således: »Det er jo nemt for biologerne at komme herop, studere vores ressourcer og derefter skabe alle mulige former for misforståelser af, hvad der sker heroppe. De var her for at tælle dyr, og de afslog mit tilbud om at vise dem hen til der, hvor dyrene var, fordi de allerede havde planlagt, hvad de skulle gøre, før de tog mod nord. Folk vil så læse deres rapporter, og før vi ved af det, er der reguleringer på vores fangst ... Dette problem vil fortsætte, fordi vi ikke har nogen måde at kritisere det, fangerne skriver. Selv hvis vi havde en chance for at se, hvad de skrev, så har vi ingen magt til at ændre det.«²³ Biologernes magt ligger, som antydnet i citatet, ikke i direkte indflydelse, men snarere i, at det er dem, der sætter dagsordenen.

Tilliden til biologerne og deres arbejde er meget svingende blandt lokalbefolkningen. Nogle er kritiske, og en debattør går så vidt som til at sige, at »... uanset hvor meget tiltro, vi har til biolog-

ernes arbejde, så er kun 20-50 procent af deres rapporter rigtige. Det gør, at den største del af deres arbejde forbliver prognoser. Men fangeres beretninger er sande budskaber, som altid har grundlag i fakta.»²⁴ Andre har større tiltro til biologer og forskere og deler deres bekymring over bestandsnedgange, men kan ikke vente på den videnskabelige langsommelighed: »... der skal handles nu ... det er for sent, hvis vi skal vente op til fem år. Da vil skaden være for stor«, udtaler en krabbefisker fra Aasiaat.²⁵

Alt andet lige så ligger der i den lokale viden i form af erfaring et enormt potentiale, som allerede bliver udnyttet i Grønland – men ikke til fulde. Fangststatistikkerne, dvs. den løbende registrering af fangstniveauet på hver art og i nogle tilfælde af dyrets alder, køn og fangststed, er en form for formaliseret vidensformidling fra lokale til forvalterne og til biologerne. De er et eksempel på, hvordan man har gjort lokales erfaringer anvendelige, og på, hvordan man har etableret formaliserede kanaler, hvori denne viden kan kommunikeres. Fangststatistikken i Grønland er et unikt værktøj, som man ikke har udviklet i samme grad i andre arktiske egne. Fangststatistikkerne er imidlertid behæftede med nogle problemer. Således er tilbagemeldingsgraden svingende, kun 60 % af rensdyrjægerne meldte for eksempel tilbage i 2001.²⁶ Dette, sammen med usikkerheden om oplysningernes korrekthed, har givet anledning til, at enkelte biologer tvivler på, om fangststatistikken afspejler den reelle fangst. En undersøgelse sammenlignede således antallet af edderfugle lagt til salg på brættet i Nuuk med antallet af indrappoterede fugle, og det viste sig, at 93 % af fuglene blev indrappoteret som almindelige edderfugle, mens de på brættet kun udgjorde 12 %. Resten var kongeedderfugle. I undersøgelsesrapporten konkluderes det, at »med mindre Kongeedderfuglene i højere grad end Alm. Ederfugl er genstand for handel via brættet, må den foreløbige vurdering derfor være, at jægerne ikke altid rapporterer edderfuglefangsterne fordelt rigtigt på de to arter«.²⁷ I 1989 rapporterede fangerne i Upernavik en hvalfangst på 116 hvaler, mens en biolog talte 427.²⁸ Sådanne forskelle mellem antallet af nedlagte fangstdyr henholdsvis indberettet af fangerne og observeret af biologer har blandt andet givet fangerne et troværdig-

hedsproblem i nogle biologiske kredse. Fangstindberetningerne er dog blevet mere pålidelige med årene, og i dag er der ifølge Direktoratet for Fangst en god og troværdig tilbagemelding. Men disse fangstdata er nødvendige for både forvalterne og biologerne, og da de udgør en potentiel kilde til lokal selvforvaltning og politisk argumentation, er der ingen tvivl om, at enhver yderligere styrkelse af systemet vil gavne alle parter. Der er nemlig stadig »huller« i indberetningssystemet. Nogle fangere er for eksempel usikre på, hvordan deres fangstoplysninger bliver tolket, og på, hvilke konsekvenser det kan have for dem, både personligt og i forhold til deres erhverv. Enkelte fangere tøver med at indberette alle deres fangster, da de frygter, at forvalterne og biologerne vil bruge indberetningerne til at sige, at de fanger for meget, og at kvoter mv. derfor er nødvendige. Der er også stadig knyttet en del usikkerhed til, hvordan fangststatistikken skal udfyldes, fordi den ikke afspejler fangernes egen organisering af fangsten. Hvordan skal man for eksempel registrere det antal hvidhvaler, som man har fanger? Flere fangere samarbejder ofte om at nedlægge hvidhvaler, og det er ikke altid, at alle får samme del i fangsten.²⁹ En gennemgang af nogle fangeres fangstindberetninger fra Sisimiut viser, at der er op til tre vidt forskellige måder at indberette hvidhvalfangsten på – måder, som alle giver mening, og som er logiske ud fra hver deres præmisser.

Mulighederne for, at biologer og fangerne kan kommunikere og samarbejde om lokal viden, er mange, når det drejer sig om erfaringer og observationer, og dialogen og samarbejdet eksisterer allerede mange steder i Grønland. Når det gælder biologernes integration af lokale fangeres fortolkninger af observationer og erfaringer, er situationen imidlertid anderledes.

Lokal viden som fortolkning

Fangeres observationer og erfaringer udgør en stor del af det, der går under betegnelsen lokal viden, og som er det råstof, mange inuit er interesserede i skal blive indsamlet og nedskrevet for eftertiden. Det er imidlertid vigtigt at vide, at lokal viden er mere end

kun observationer og erfaringer. Fangernes erfaringer fortolkes og sættes ind i en større sammenhæng, en kosmologi.

Fortolkningerne er imidlertid forskellige, alt efter hvem der fortolker. Her understreger en debattør for eksempel forskellene i fangernes og biologernes fortolkninger: »Brugerne følger jo arterne år ud og år ind og kan således mærke svingningerne i deres tilgængelighed. Alligevel lyttes der mere til de akademisk uddannedes vurderinger, selvom disse kan være meget forskellige fra brugerne vurderinger. Og akademikernes bygger deres vurderinger på en respekt og forståelse for naturen, som den er i den vestlige verden.«³⁰ Debattøren argumenterer således for, at der er en grundlæggende forskel på brugernes og akademikernes vurderinger, fordi de både bygger på forskellige erfaringer og forskelligt natursyn. Selv på lokalt niveau kan der være mange forskellige fortolkninger af erfaringer – eksemplet med de forskellige versioner af relationen mellem rensdyr, hundeslæder og snescootere, nævnt i begyndelsen af dette kapitel, illustrerer dette – men nogle gange virker det, som om at nogle specielle fortolkninger er udbredte. Når for eksempel hvidhvalernes antal langs kysten et år virker faldende, så tolker nogle fangere det som udtryk for, at hvalerne er et andet sted – en fortolkning, som disse fangere underbygger ved at fremhæve nogle af de faktorer, der kunne have påvirket hvalernes adfærd: trafik, is, føde, vind, fangst og støj. Fangerne er vant til, at tilstedeværelsen af hvaler og andre dyr svinger fra år til år, og de mener, at det skal man ikke nødvendigvis være bekymret over. Som denne fanger udtrykker det: »Idet jeg fra barndommen har fulgt havternebestanden, har jeg bemærket, at størrelsen af flokkene varierer fra år til år ... det har undret os, at bestandene er små i nogle somre, mens bestandene i de følgende somre kan være enorme«.³¹

For nogle betyder et fald i observationer, at dyrene må være »... flyttet til et andet sted«.³² For biologerne kan et fald i observationer imidlertid tolkes som et fald i bestanden, hvis de andre faktorer, der påvirker bestanden, er konstante. En fanger kan altså tro på, at der er masser af hvaler, selv om han ikke ser så mange, mens biologen på samme måde kan fastholde, at der er en sammenhæng mellem fald i observationer og fald i bestanden. Spørgsmå-

let er stadig, hvordan faldet i observationer af en given art skal fortolkes. Mens biologer og fangere forholdsvis nemt kan udveksle konkrete erfaringer og observationer, så virker en dialog på fortolkningsniveauet mere problematisk, fordi parternes fortolkningsrammer er så forskellige. Alligevel synes fangere og biologer somme tider at kunne mødes på trods af forskellighederne. Nogle fangere i Sisimiut har således ytre bekymring over, at de ikke har set så mange hvidhvaler som tidligere – et faktum, som gør fangsten sværere. Det kunne være, at hvalerne var et andet sted, men fangernes grundlæggende bekymring over faldet i observationer har gjort dem mere åbne over for biologernes fortolkninger. Samtidig har biologerne på deres side også været lydhøre over for nogle af fangernes fortolkninger. De har for eksempel på opfordring af fangerne udvidet overflyvningsområdet og flyver nu ud over isen, hvor fangerne mener, at hvalerne også opholder sig. At inddrage fangernes erfaringer og fortolkninger er også noget, som biologerne i Alaska har haft stor gavn af i deres bestandsvurderinger af grønlandshvalen. Et samarbejde på fortolkningsniveauet kan således være til gavn for alle.

Selv om man i princippet er enige om tællingsmetoderne og de data, der fremskaffes, så kan fortolkningen alligevel være meget forskellig. Antropologen Paul Nadasdy har fulgt et samarbejde mellem biologer og Kluane-indianere i Yukon, Canada, der kan demonstrere dette.³³ Parterne gik sammen om tællingerne af Dalls bjergfår og var efter endt arbejde enige om, at det observerede antal på tællingsdagen var 45. Indianerne så med bekymring på disse data. De frygtede for bestanden og talte om at introducere kvoter, fordi de i andre år på samme tid af året, havde observeret hundredvis, ja tusindvis, af Dalls bjergfår. Biologerne derimod var afvisende over for overhovedet at lave statistik på et så lille datagrundlag; de mente, at bestanden havde det fint, og kunne ikke tage indianernes tidligere observationer som bevis for et drastisk fald. Eksemplet viser, at man sagtens kan have de samme data, her 45 Dalls bjergfår, men fortolke og bruge disse data vidt forskelligt. Fortolkninger er blandt andet afhængige af, hvordan man ser på relationen mellem teknologi, fangst og dyrenes tilstedeværelse.

Kjeld Hansen skriver følgende om lomvierne i sin debatbog: »*Alt var væk! Skudt væk!*«³⁴ Og det er da også nærliggende at udpege fangsten som årsag til nedgange i bestande med det resultat, at det også er fangsten, der skal reguleres. Fangerne plejer naturligt nok at protestere mod denne årsagssammenhæng. Hos fangerne i Sisimiut møder man forskellige opfattelser. Nogle mener, at de næsten ikke influerer på bestandene – dertil er deres udnyttelse alt for lille og naturen alt for stor. Isforhold, fødegrundlag, forurening og industrielt fiskeri udpeges i stedet som forklaringer på bestandsnedgange. Hvalrosserne har efter manges mening fået undermineret deres fødegrundlag, da de store muslingebanker er blevet ødelagt af fiskeri. Andre i Sisimiut fremhæver fangst som en vigtig årsag til nedgange – men sjældent deres egen fangst: Det er for eksempel omringningsfangsten i Upernavik, der truer hvidhvalerne, og fuglefangsten i Sydgrønland, der truer lomvierne.

En ældre fanger har berettet, hvorledes han i 1942 tog på hvalrosjagt med skibet *Hvalros*. De sejlede ud i Davidstrædet, og efter lang tids sejlads fik de øje på nogle øer i det fjerne. Fangeren huskede stadig, hvor forundret han var over allerede at være kommet til Canadana. Da de kom tættere på øerne, viste de sig imidlertid at være hvalrosser, der lå på isen så langt øjet rakte til både styrbord og bagbord. Han sagde, at han aldrig vil glemme dette syn. Samme fanger arbejdede senere med nedsaltning af kød og spæk på fabrikken i Sisimiut, men mente ikke, at produktionen af hvalrosprodukter dér på nogen måde stod mål med det enorme antal dyr, han så på isen dengang. Der *måtte* være andre faktorer, der spillede ind på bestandsnedgangen, var hans opfattelse; det kunne ikke kun være fangsten. Han pegede på ødelæggelsen af muslingebankerne som en mulig faktor og konkluderede: »*Biologerne må finde ud af, hvorfor hvalrossen er væk – ikke bare sige, at det er fangsten.*«

Hvis fortolkningsniveauet skal forstås som en integreret del af den lokale viden – og det argumenterer jeg for, at det skal – så er det vigtigt at få foldet fortolkningerne ud og få etableret en dialog på dette niveau, hvis man ønsker at få integreret lokal viden. De forskellige fortolkningsvinkler vil blive diskuteret i kapitlet om natursyn.

De forskellige opfattelser af, hvor meget den lokale fangst influerer på dyrenes tilstedeværelse og antal, er et centralt problemkompleks. Tæt knyttet til dette kompleks er spørgsmålene om *skyld*, og om hvem der skal *bøde*. Set fra fangerens synspunkt kan svingninger i bestandene fortolkes som konsekvenser af et kompliceret spil mellem mange forskellige naturlige og menneskeskabte faktorer, som i nogle tilfælde kan spores langt tilbage i tid. Derfor kan det opfattes som uretfærdigt, at fangerne skal »betale regningen« for noget, *de* mener, de ikke har været skyld i. Set fra forvalternes synspunkt er mennesker imidlertid det eneste, man kan regulere. Det er for eksempel umuligt at bede lomvien om at lægge flere æg. Det er også umuligt at spole tiden tilbage og stoppe tidligere tiders europæisk rovdrift på Grønlands ressourcer. Derfor fremstår dagens fangere som den vigtigste målgruppe for forvaltnings tiltag: fordi disse fangere på en meget synlig måde bruger naturen. Da næsten al naturforvaltning er smertefuld for dem, der lever af naturen, kan det opleves som en dobbelt straf: Fangerne udråbes som de skyldige og er dem, der skal bære konsekvenserne forbundet med forvaltningens nye tiltag. Dette tvinger fangerne ind i en moralsk nedbrydende position, som en debat-tør her gør opmærksom på: »*Vi fangere må tage bladet fra munden og dreje beskyldningerne til den anden side. Det kan ikke kun være os, der skal hænges op som de ansvarlige.*«³⁵

Det er dette skyldkompleks, som Kjeld Hansens debatbog skriver sig ind i og forstærker.³⁶ For Kjeld Hansen er det ikke kun fangerne, men hele det politiske system og den grønlandske kultur, der er skyldige. Således citeres Kjeld Hansen blandt andet for at be-skyldte politikerne for at lyve for det internationale samfund om naturforvaltningen i Grønland. Han skulle bl.a. have udtalt: »*Det er et bedrag, der i udlandet får Grønland til at fremstå som en af de ringeste afrikanske bananstater.*«³⁷ Men fordi det er fangerne, der skal bære eventuelle reguleringer, så er det ikke nødvendigvis dem, der har skylden for den påståede nedgang i bestanden. Det er en vigtig skelnen, der skal gøres her.

At fangerne ønsker at få nuanceret årsagerne til nedgange i antallet af fangstdyr ses bl.a. i diskussionerne op til udformningen

af fuglebekendtgørelsen i 2001. Hjemmestyret nedsatte en arbejdsgruppe om lomvier og edderfugle, hvor konkrete forslag til begrænsninger i fangsten blev debatteret, og her er repræsentanten for erhvervsfangerne blevet refereret for at sige følgende: »i radio- og tv-debatten får grønlænderne skylden for tilbagegangene, og ... disse påstande må dokumenteres«. ³⁸ I slutningen af samme møde beder repræsentanten om at få at vide »hvem der eksakt har skylden«, og om at få undersøgt andre faktorer, der kunne påvirke lomviebestanden, såsom canadisk jagt, helikoptertrafik, fiskeri og forurening, da »... fangerne ikke kan have skylden for alle problemerne«. ³⁹

Skyld er ikke en særlig konstruktiv byrde at bære rundt på, og i spørgsmålet om fangsttyrenes op- og nedgange er det sjældent muligt entydigt at pege på en årsag. Selv om fangernes lomviefangst har indflydelse på bestanden, er det ikke det samme som at sige, at nedgangen udelukkende skyldes fangsten. Fangerne er meget opmærksomme på, at der i forbindelse med nogle arter er brug for restriktioner i fangsten. Repræsentanter for erhvervsfangerne i arbejdsgruppen for lomvier og edderfugle fremlagde for eksempel følgende forvaltningsstrategi: »... vi går ind for restriktioner på lomviefangsten, som vi kan se er uundgåeligt«, og fortsatte: »[men] efterstræber, at erhvervsfangerne ... friholdes«. ⁴¹ Det synes primært at være bekymringen for, at erhvervsfangernes økonomi skal eroderes yderligere, der gør det svært for erhvervsfangernes repræsentanter at støtte restriktioner, som rammer erhvervsfangerne direkte. For at sikre fangernes økonomi i en periode med restriktioner spillede KNAPK ud med et forslag om en kvote til erhvervsfangerne på 20 fugle om dagen ⁴² og i tilfælde af yderligere restriktioner, at erhvervsfangerne måtte kompenseres, for eksempel i form af bedre indhandlingsmuligheder af fjordtorsk ⁴³ eller mulighed for vinterjagt på rensdyr. ⁴⁴ Erhvervsfangernes forslag gik også på at få begrænset fritidsfangernes jagtandel, der var på 60.000 lomvier. ⁴⁵

Erhvervsfangernes repræsentanter arbejder med stor respekt og ansvarfølelse for det nuværende fangererhvervs økonomiske overholdelse. Når man tager i betragtning, hvor meget fangst bety-

der også for fritidsfangerne, kan erhvervsfangernes insistens på, at restriktionerne næsten udelukkende skal ramme fritidsfangerne, dog betyde, at de på den måde afskærer en stor gruppe af den grønlandske befolkning fra at bruge naturen. En avisdebat tør kritisere da også KNAPK's holdning til, at det ofte er fritidsfangerne, der skal bære restriktionerne. Derfor foreslår debatteren, at »fritidsjægerne må melde mere klart ud og samarbejde mere sammen for at beskytte deres rettigheder«. ⁴⁶

Fangerne kommer tit med idéer til, hvorledes man kan bevare fangsttyrene. For eksempel i 2001, hvor fangerne i Illoqqortoormiut opfordrede kommunen til at sætte kvoten på moskusokser ned fra 200 til 150, fordi de mente, at bestanden var faldende. ⁴⁷ På borgermøder i Upernavik Kommune har fangerne ligeledes fremlagt flere forslag til, hvorledes lomvierne kunne beskyttes: gennem kvoter, reducere jagten i Sydgrønland. ⁴⁸ Forslagene viser, hvordan fangerne ser nedgange i tilstedeværelsen af fangsttyr i et perspektiv med komplekse årsagssammenhænge, og det gør skyldaspektet multidimensionelt.

Et andet eksempel på, hvorledes fangerne foreslår reguleringer, som kan være til gavn for fangsttyrene, stammer fra Sisimiut. Her mener jollefangerne, at trawler-aktiviteterne i området forstyrrer hvidhvalernes fouragering i fjordene. De har observeret, at hvalerne ikke kommer så tæt på land og så langt ind i fjordene som tidligere. ⁴⁹ En af konsekvenserne er, at fangerne ofte må tage forholdsvis langt ud til havs i deres joller for at komme i nærheden af hvidhvaler. Fangerne i Sisimiut berettede, hvordan de stillede forslag om at begrænse trawler-aktiviteten ud for Amerloqfjorden for at give hvalerne ro til at søge føde om natten. Forslaget blev afvist af kommunen. Fangerne forsøgte således at få reguleret flere af de menneskelige aktiviteter, som influerer på dyrenes adfærd og deres tilgængelighed.

Fortolkning af observationer er afhængig af fortolkerens forståelse af årsagssammenhænge, for eksempel relationen mellem mennesker og dyr og processer i naturen generelt. Disse forståelsesrammer kommer blandt andet til udtryk i anvendelsen af for-

skellige begreber og inddelinger. Qikirtamiut, en gruppe inuit på Belcher Island i Canada, har for eksempel en måde at organisere dyrene på, som ikke stemmer overens med biologernes artsinddeling.⁵⁰ De anvender snarere adfærdsmønstre og fysiske ligheder, når fuglene skal kategoriseres; blandt andet kategoriseres flere forskellige fuglearter, der alle er med i det kystnære økosystem, under den samme term »irqamiutait«. Inuit og biologernes forskellige måder at organisere flora og fauna på er også berørt af antropologen Ann Fienup-Riordan⁵¹, og fra en vietnamesisk sammenhæng gør Timmins og Hendrichsen opmærksom på de mange problemer, der opstår, når biologer og lokale anvender forskellige termer for dyrene, især når forskellige dyrearter har samme navn.⁵² Det er ikke sådan, at de lokale begreber bare bør vige for de videnskabelige, men de lokale kategoriseringer af dyrene kan blandt andet være vigtige bidrag til forståelsen af økologiske og adfærdsmæssige aspekter ved dyrene.

Når fortolkning betragtes som en integreret del af lokal viden, opstår et generelt problem, som afspejles i hele diskussionen om integration af lokal viden i forvaltning og biologisk arbejde: Når fangerne har kommunikeret deres viden i den ene eller anden form, lægger de den i realiteten i hænderne på institutioner, der har andre interesser og vidensstrukturer end de selv. Den lokale viden bliver sorteret, evalueret, redigeret, fortolket og arkiveret, så den passer til institutionernes relevans- og dokumentationskriterier. Og denne behandling kan være meget ødelæggende for forståelsen af de komplekse sammenhænge, informationer og fortolkninger, som videregives af lokale. Ønsker man at give de lokale mulighed for at beskytte deres viden, bliver man således nødt til at integrere dem i »redigeringsfasen«. At sådan en åbenhed kan være frugtbar pointerer antropologen Henry Huntington i sin beskrivelse af en interessant episode fra Alaska, hvor han skulle indsamle lokal viden om hvidhvaler.⁵³ Huntington havde lavet en række spørgsmål med fokus på hvidhvaler, men havde struktureret dem, så der var plads til, at lokale kunne bidrage med perspektiver, som han ikke selv havde taget højde for. Det viste sig så, at fangerne begyndte at tale om bævernes betydning for hvidhvalerne. Huntingtons åbne

spørgsmål og løst strukturerede interviews åbnede på den måde for, at de lokale kunne fremkomme med sammenhænge, som de fandt relevante for forståelsen af hvidhvalernes økologi. Netop muligheden for, at lokale kunne være med til at påvirke relevanskriterierne, betød, at nye aspekter i hvidhvalernes økologi kunne komme frem – til biologerne vel at mærke.

Er de lokale fangere ikke meget opmærksomme på, hvordan deres viden bliver brugt i resten af systemet, så kan arbejdet med at integrere lokal viden paradoksalt nok medvirke til at marginalisere fangerne yderligere. For biologernes vedkommende er det en speciel udfordring at inddrage fangere i deres arbejde, som jo er domineret af en række videnskabelige relevanskriterier – hvis integrationen af den lokale viden ikke kan ske inden for disse kriterier, så kan biologernes rådgivning ikke siges at være videnskabelig. Hvad fangerne og deres talsmænd betragter som dokumentation på stigning i en bestand⁵⁴, kan for biologen nok være interessante erfaringer og fortolkninger, men også ubrugelige langt hen ad vejen, hvis de ikke lever op til de videnskabelige kriterier for indsamling og fortolkning af data. Den store opgave består således i at få gjort lokal viden brugbar for biologerne, samtidig med at biologerne inden for deres videnskabelige felt skal være åbne over for at integrere nye idéer til dataindsamling og fortolkning.

Lokal viden som organisering

Erfaringer og fortolkninger udgør dele af det vidensgrundlag, hvorpå handling finder sted. Et yderligere element i vidensgrundlaget er, hvordan folk organiserer sig i forhold til hinanden og i forhold til naturen. Lokalt kan der være forskellige måder at organisere sig på, og denne organisering er en del af den lokale viden. Omringningsfangst i Upernavik er et godt eksempel på, hvordan man lokalt har organiseret sig for at udnytte hvidhvalerne. I Sisimiut har man etableret hvalfangerlav, som administrerer og organiserer vågehvalfangsten fra joller.

Inuit i Nunavut har taget konsekvensen af, at viden om organisering og anvendelse af teknologi er væsentlig for fangstsuccesen.

Da de efter to årtiers fangstforbud i 1996 fik mulighed for igen at fange en grønlandshval, sendte de først udvalgte fangere over til erfaringerne hvalfangere hos inuialuit i Vestcanada, og senere inviterede de inuialuit til Nunavut for at undervise fangerne der i organisation og anvendelse af fangstteknologien.⁵⁵ De havde, som formanden for forvaltningsorganet Nunavut Wildlife Management Board sagde, »brug for en opfrisker!«.

Organisationen af fangsten er en måde at regulere den på, og den valgte organisering har konsekvenser for både samfund og ressourcer. Organiseringen afspejles blandt andet i de lokale regler for rettigheder og pligter, der er en integreret del af alle fangersamfund. Disse regler ændrer sig med tiden. I Upernavik kan man således observere, hvorledes hvidhvalfangsten ændrede karakter fra at være organiseret som en individuel fællesfangst⁵⁶, hvor flere fangere roede ud i kajak sammen for så at jage hver for sig. Når en fanger havde harpuneret en hval, kunne han tilkalde hjælp fra de andre. Den rolle, man fik i fangsten, var afgørende for, hvilken fangstpart man havde ret til. Med introduktionen af især motorbåde og strategien med at omringe hvidhvalerne og lede dem mod kysten ændrede man organiseringen til at være kollektiv. Alle fik lige stor del i udbyttet uafhængigt af den rolle, de havde haft i fangsten. Deltagelse erstattede rolle som det vigtigste kriterium for ret til fangstpart. Med forbuddet mod omringsfangst i 1995 ændrede fangerne igen deres organisering og begyndte at jage mere individuelt til stor utilfredshed for mange.⁵⁷

Ændringer på lokalt plan er ikke problemfrie, og de medfører ofte sociale konflikter.⁵⁸ Yderligere problemer opstår, når den nationale forvaltning regulerer fangsten på en måde, som ikke har resonans lokalt. Som tidligere nævnt er defineringen af forskellige brugergrupper og den efterfølgende tildeling af ressourcer og rettigheder et tilbagevendende problem: Hvordan skal rensdyrene eksempelvis fordeles mellem fritidsfanger og erhvervsfanger, og hvor mange skal hver gruppe have? Det er de forskellige behov, forventninger og idéer lokalt og nationalt, der gør spørgsmål som disse svære at besvare. Tildeling af vågehvalskvoter til jollefangere er endnu et eksempel. Hjemmestyret uddeler især vågehvals-

kvoter til jollefangere i områder, hvor kødforsyningen ikke kan imødekommes med kutternes fangst. Vågehvalfangsten er en potentielt vigtig kilde til indtægt og kødforsyning, og derfor er jollefangerne meget interesserede i at få del i denne kvote, som ellers primært går til kuttere med harpункanon. På trods af fangerernes interesse i at fortsætte denne fangst og Hjemmestyrets forståelse, er Hjemmestyret fanget i et større globalt spil, hvor de lokales behov og standarder har svært ved at få ørenlyd. Allerede i 1976 gjorde den danske landshøvding det for eksempel klart over for Landsrådet, at *han* betragtede riffelfangst af vågehvaler som værende i modstrid med de dyrevelfærdsintentioner, som var nedfældet i Landsrådets vedtægt om fangst af vågehvaler fra 1974⁵⁹, og at han derfor anså denne riffelfangst for at være et overgangsfænomen på dispensation.⁶⁰ En lignende holdning præsenteredes af Hjemmestyret i 1992, hvor landsstyremedlemmet for erhverv i en redegørelse for Hjemmestyrets hvalfangstpolitik fastslog, at jollefangst af vågehvaler skulle begrænses mest muligt.⁶¹ I spørgsmålet om vågehvalfangsten er Hjemmestyret særligt under pres fra den Internationale Hvalfangstkommission (IWC), og Hjemmestyret lovede i 1990 kommissionen at begrænse jollefangsten til kun at omfatte 30-35 vågehvaler om året.⁶² Man kan forestille sig, at Hjemmestyret frygter en negativ afsmining på den samlede kvotetildeling, hvis ikke jollefangsten minimeres. Hjemmestyrets stadige tildeling af kvoter til jollefangerne må altså ses som en positiv tilkendegivelse over for lokale ønsker, men spørgsmålet er, hvor lang tid IWC vil betragte det som acceptabelt, da spørgsmålet om dyrevelfærd til stadighed er et punkt på dagsordenen i IWC. I 2000 fik landsstyremedlemmet for erhverv til opgave af Landsstyret, i samarbejde med KNAPOK og Fangstrådet at bane vejen for, at vågehvalfangst med rifler stoppes helt.⁶³ Hjemmestyret synes at være som en lus mellem to negle: Hvordan skal man gå den fine balancegang mellem jollefangerne behov og IWC's krav? Det ville betyde, at IWC og de mange forskellige politiske agendaer dér får en fremtrædende position frem for de lokale forhold, når den konkrete organisering og forvaltning af fangsten skal finde sted. Jollefangerne i Sisimiut har ellers

imødekommet en del af IWC's kritik ved i betydelig grad at modernisere deres vågehvalfangst, både hvad angår teknologi og organisering, således at fangsten er blevet langt hurtigere og mere succesfuld. Hvalen nedlægges hurtigt og bugseres sikkert til flænsstedet. Fangerne har satset på at udvikle organiseringen af vågehvalfangsten, fordi de har et stort ønske om at fortsætte denne fangst, men disse positive tiltag synes at forsvinde i det politiske spil mellem IWC og Hjemmestyret. Sagen om riffelfangst af vågehvaler viser flere ting – blandt andet at lokal viden som organisering er yderst dynamisk, og at den relaterer sig til globale processer og diskussioner. Men sagen viser også, at den lokale viden til stadighed udfordres og kastes ind i politiske spil, hvor det lokale aspekt kan forsvinde til fordel for nationale og globale prioriteter.

Rensdyrjagten er et andet eksempel på divergerende nationale og lokale opfattelser af, hvordan man skal organisere fangsten på en rimelig måde. Under de lave rensdyrkvoter i 1995 var der mange lokale, der anså lodtrækningen mellem fritidsfagere som en uretfærdig måde at fordele en så vigtig ressource på. Nogle familier var heldige og fik flere rensdyr, mens andre måtte gå tomhændede fra lodtrækningen. Lokalt var der megen snak om, at rensdyrene til fritidsfangerne burde fordeles til husstande og ikke til individer. På den måde kunne man sikre, at alle familier kunne deltage på lige fod, og hvis kvoten tillod det, at alle fik mindst et dyr. Men Hjemmestyret havde svært ved at definere, hvad en husstand var, og insisterede på fordeling gennem lodtrækning. I bekendtgørelserne for jagt på rensdyr har det siden 1995 stået direkte, at fordelingen af rensdyrlicenser til fritidsfangerne skal ske ved lodtrækning. De nationale forvaltningsidéer og behov, dvs. det, at man skulle kunne lave en national definition på en husstand, underkender således de lokale idéer og behov. Pointen er ikke, at de lokale idéer er bedre end centraladministrationens; man kan nemt forestille sig, at husstandsdefinitionen også ville have givet problemer lokalt. Pointen er, at man ønsker at opretholde en central styring af fordelingen og organiseringen af rensdyrjagten og ikke lade fordelingen af den fastlagte kvote foregå efter lokale mo-

deller. Det aspekt af lokal viden, der her betegnes som organisering, bliver således ikke anvendt.

Fordi Grønland er et stort land med stor diversitet inden for både sociale vilkår og naturforhold, ville centralforvaltningen kunne trække på lokal organisering og på den måde åbne op for, at forvaltningen bliver mere følsom over for lokale behov og idéer. I den forbindelse er det også vigtigt at pointere, at lokal viden ikke er statisk; de lokale forholdler sig løbende til nye sammenhænge, det være sig nye kvoter som ny teknologi.

Forskellige former for viden

I Alaska og Canada gør inuit meget ud af at adskille deres viden fra den videnskabelige viden. De mener, at der er tale om radikalt forskellige måder at se verden på: Inuits viden er holistisk og handler ikke kun om økologi og enkeltarter, men omfatter snarere alle aspekter af livet, det er en såkaldt »way of life«. ⁶⁴ Dette modsætningsforhold var tydeligt at finde ved den workshop om lokal viden, der blev holdt i Nuuk i 1999 med deltagelse af biologer og repræsentanter for de grønlandske fagere. Gang på gang trak fangerne dialogen i en retning, hvor lokal viden kom til at handle om langt mere end blot enkeltarters adfærd og status. Biologerne på den anden side gjorde alt, hvad de kunne, for at adskille diskussionen af lokal viden fra de større sammenhænge. Det var ikke deres bord, men snarere forvaltnernes og organisationernes – biologernes opgave var dyrenes adfærd og status, hverken mere eller mindre. Begge parter måtte at tale om lokal viden på er meget forståelig. For fangerne er det ikke kun interessant, hvor mange dyr der er, men i lige så høj grad, hvordan disse dyr fordeles og forvaltes. For biologerne virker det farligt at beskæftige sig med forvaltningsområdet, fordi de ikke har den politisk kompetence. Biologerne har altså en forståelig berøringsangst for at stå i modsætningsforhold til og kommentere den større (politiske) helhed, når de agerer som ansatte fra Naturinstituttet.

Det virker paradoksalt, at biologer og lokale så ofte opfordres til at tale sammen og integrere hinandens viden, når deres ind-

faldsvinkler er så forskellige: Biologerne er specialister, mens fangerne er generalister. Der er fordele og ulemper ved begge indfaldsvinkler. Anvendes den foreslåede niveaudeling af viden, dvs. ser man på viden som bestående af både erfaring, fortolkning og organisering, og forsøger man at opretholde skarpe skel mellem de tre niveauer, kan vidensudveksling og dialog måske forbedres kvalitativt. Det kunne således være muligt at finde områder på erfaringsniveauet, hvor biologer og fangere kunne være enige – eksempelvis i at der ses færre hvidhvaler ved kysten – og andre områder, hvor uenigheden kunne stå klarere – for eksempel om hvorvidt faldet i observationer af hvidhvaler skyldes fangstryk i Grønland, eller at hvalerne opholder sig et andet sted, dvs. under isen. Denne tredeling har således været anvendt af blandt andet canadiske inuit og biologer i bestrebelserne på at finde de mange berøringsfelter, hvor dialog og gensidig udveksling er frugtbar.⁶⁵

I Grønland er lokal viden anvendt i stor stil, men det er især på erfaringsniveauet, at udvekslingen mellem fangere, fiskere og biologer finder sted. Det kniber med at få etableret en konstruktiv dialog mellem forvaltere, biologer og fangere på fortolkningsniveauet og på organisationsniveauet. Hvis lokal viden skal integreres, så handler det primært om at etablere et socialt rum, hvori parterne kan lytte til hinanden og føre en konstruktiv dialog. Og det er netop den sociale dimension af lokal viden, som skal udvikles, og ikke ophobningen af viden i publikationer eller i vidensbanker. I stedet for vidensbanker er der brug for banker med informationer om netværk, kontaktpersoner og møder mellem biologer, fangere og forvaltere. Lidt firkantet kunne man sige, at det ikke i første omgang er viden, der skal være i fokus, men snarere etableringen af lokal deltagelse og holdbare relationer mellem parterne.

Hjemmestyret tog i 2002 initiativ til en kampagne med navnet Tulugaq, som netop skulle sætte dialog og konfliktløsning i centrum. I samråd med Center for Konfliktløsning introducerede man de såkaldte cafémøder, hvor deltagerne mødes i grupper og gennem dialog overvinder barrierer og uenighed.⁶⁶ Dette er et bemærkelsesværdigt initiativ, da det angriber spørgsmålet om inte-

gration af lokal viden og samarbejde på tværs af parterne på en helt ny måde. Det bliver endvidere interessant at se, hvilken indflydelse det vil få for lokalt engagement og deltagelse.

Selv om man kan sige, at integration af lokal viden grundlæggende handler om lokal deltagelse i en eller anden form, så er ikke al deltagelse lig med integration. Ansættelse af fangere som rensdyr- eller hvidhvalstællere i fly kan således næsten betragtes som gidseltagning: Fangerne har ikke noget at skulle have sagt hverken i metodeudvikling eller datafortolkning. Men denne form for samarbejde kan have andre værdifulde betydninger. Nogle fangere mener således, at fangere er langt bedre til at se og tælle hvaler end biologer fra København og Nuuk. Et andet positivt afkast af et sådant samarbejde kunne være, at fangerne fik bedre indsigt i biologernes arbejde og dermed kunne komme med kvalificerede forslag til ændringer.

Udveksling af viden

Kravet til og forventningen om, at man bør dele sine erfaringer med andre, fremhæves af mange grønlandere som en grundsten i grønlandsk kultur. »Vi hjælper altid hinanden«, sagde en fanger. Ved at lytte til andre fangere kan den enkelte fanger få viden om forholdene i et langt større område, end han kan nå at udforske selv. Når de første fangere om foråret vender tilbage til Sisimiut fra hvidhvalfangst nordpå ved Attu, er de andre fangeres interesse således stor: Er der blevet set mange hvaler deroppe, er der mange trawlere, er der meget is? Alt efter oplysningernes art kan hver enkelt vurdere, om det kan betale sig at tage derop.

I den engelsksprogede del af Arktis taler man meget om »sharing« – altså om det at dele. Forpligtelsen til at dele er ikke kun knyttet til viden, men gælder for eksempel også i forhold til kød. Men man deler hverken sine erfaringer eller sit kød med hvem som helst. Der er selvfølgelig traditioner, krav og forventninger fra omgivelserne, men ingen firkantede regler, og den enkelte fanger, og i nogle tilfælde hans familie, *forvalter* altså denne uddeling selv. Flere fangere har fortalt, hvorledes de har følt det nød-

vendigt at være tilbageholdende med at dele ud af deres erfaringer, selv om folk mødte dem på havnen i håb om at høre nyt. Fangerne nævner, at de har økonomiske og sociale grunde til at undlade at fortælle, hvad de har oplevet. Nogle fangere er for eksempel begyndt at kommunikere med mobiltelefoner for at undgå, at alle med en tændt VHF-radio hører om nye og gode fangstmuligheder. Andre gange spredes gode nyheder hurtigt, og nogle fangere er meget interesserede i at viderebringe deres erfaringer til udefrakommende, for eksempel til biologer og forskere. I alle tilfælde gælder det, at lokal viden i høj grad deles med andre, men at det er op til den enkelte, hvad der fortæles og til hvem. Hvis man undlader at dele ud af sin viden, så skal man imidlertid heller ikke regne med at andre viderebringer oplysninger til en. Der skal helst være en balance i udvekslingen. Biologer indgår i nogle tilfælde i en sådan balance på et personligt plan og giver mange erfaringer videre til de fangere og fiskere, som de kender. En biolog udtrykker denne tilknytning til lokalsamfundene således: »Vi er også privilegerede, ved at vores feltarbejde i regelen bringer os i kontakt med brugere af ressourcerne, fangerbefolkningen, fordi indsamlingen af prøver og data i mange tilfælde ville være umulig uden deres hjælp. Som vi næsten altid beredvilligt har fået. Livet i en fangerbygd eller på et fangststed har stadig et nærvær og en rytme, som er speciel, og som man ikke kan undgå at blive indfanget af. Mange af mine kontakter med fangerfamilierne har udviklet sig til nære bekendtskaber eller venskaber, som jeg nødigt ville have været foruden, og jeg tror, mine kolleger har gjort lignende erfaringer.«⁶⁷

Det kræver en form for gensidig tillid, hvor det at lytte og det at fortælle er vigtige ingredienser, hvis vidensudveksling og social interaktion skal være frugtbar – det gælder både fangere imellem og mellem fangere og biologer. Tillid er afhængig af de involverede personer, og derfor er en vis grad af social kontinuitet vigtig for konstruktive dialoger. Den sociale kontinuitet forsvinder, hvis der for eksempel sker en for stor udskiftning af biologer, eller hvis man fra lokal side vælger, at biologen skal møde nye ansigter hver gang.

I litteraturen og blandt fangere bruges lokal viden ofte til at understrege, at der eksisterer et lokalt fællesskab og gensidige for-

pligtelser i fangersamfundene. Og heri ligger en vigtig pointe – nemlig at spørgsmålet om lokal viden ofte også handler om at definere, hvem der er indenfor, og hvem der er udenfor. Det fortæller således om personer, der opfattes som uden for fællesskabet, at de »ikke ved noget«, dvs. ikke har (nok) lokal viden. Danske fritidsfangere og hundslædekørere placeres ofte i denne kategori, på linje med turisterne, på trods af at mange danskere faktisk har en stor erfaring med livet i lokalsamfundene og resourceudnyttelsen.

Grænsedragningen mellem indenfor og udenfor hænger sammen med en opfattelse af, hvem der har ret til at bruge og forvalte den grønlandske natur. Men den hænger også sammen med selvopfattelse – hvad der er grønlandsk, og hvad der ikke er grønlandsk. Det, der specielt definerer grønlandsk kultur, er imidlertid umuligt præcist at indkredse. Det er i det hele taget kendetegnende for begrebet kultur, at det er bredt og kan tillægges mange betydninger. Derfor er det også nemt at bruge kulturbegrebet til enten at lukke folk inde eller ude med.⁶⁸ Er man uenig med en person, er det nemt at placere vedkommende uden for den grønlandske kultur, da mange er enige i, at de, der er udefrakommende, ikke har den forståelse af de grønlandske betingelser, som er nødvendig for at blive taget alvorligt. Ofte møder man denne holdning, når biologernes betragtninger bliver målt og vejlet. I et læserbrev i avisen Atuagagdliutit/Grønlandsposten skriver en debattør, at »Ingen andre end fangeren har fulgt de pågældende fangststyr så nøje. Derfor er det ham alene, der kan komme med rigtige budskaber, når det gælder fangststyr ... «⁶⁹ En anden debattør kritiserer de mange fremmede eksperter i Grønland således: »... det er på tide, at myndighederne primært begynder at lytte til og spørge den fastboende befolkning om, hvorledes de nuværende og fremtidige problemer bør løses. Vi er opvokset med og kender de faktiske forhold i vort land. Vi er de eneste, der kan tegne et landkort, der nøjagtigt passer til landskabet.«⁷⁰ Mange grønslændere anklager således biologerne for at mangle den intimitet og tilknytning, som fangerne har, og som man mener må være grundlaget for en troværdig viden om naturen. Biologerne og deres arbejde får på den måde et skær af

verdensfjernhed og ideologi; deres arbejde er skrivebordsarbejde.⁷¹ At nogle af biologerne selv er grønlændere og går på fangst ændrer ikke på dette. De anklages for ikke at være rigtige grønlændere, fordi de er blevet uddannet i Danmark og dermed er begyndt at tænke som danskere. For *nogle* debattører er det således nemt og bekvemt at placere biologer og andre, man er uenig med, i kategorierne »udefrakommende« og »ikke grønlandske«, som forbindes med falsk og manglende viden. Udefrakommende, som kritiserer forhold i Grønland, kan i forlængelse heraf for eksempel blive forstået som indvandrere⁷², som kolonialistiske⁷³ eller som medlemmer af en dyreværnsorganisation⁷⁴. Når uenigheden bliver for stor, kan den sidste »naturlige« udvej være at bede sin modpart om at blande sig udenom⁷⁵ eller opfordre vedkommende til at tage hjem.⁷⁶ Interessant er det, at nogle biologer også placerer fangere, de er uenige med, i kategorier baseret på opdelingen i indefra og udefra. Den intimitet med og tilknytning til naturen, som mange fangere mener er grundlaget for deres viden, udpeges af nogle biologer netop som en begrænsning. De ser fangernes udsagn som lokalt begrænsede, baseret på rygter og falske forestillinger med det ene formål at legitimere en fortsat fangstaktivitet. Fangernes udsagn bliver på den måde opfattet som snæversynede og nytteorienterede, fordi de er forankrede i det lokale perspektiv – perspektivet indefra.

Denne skarpe skelnen mellem indefra og udefra, som langt fra er særegen for Grønland, skaber en dialog, der ligner en skyttegravskrig. Parterne tager som udgangspunkt afstand fra hinanden, og man overser de potentialer, der kunne findes i et samarbejde på den lokale videns tre niveauer: erfaring, fortolkning og organisering. Men det skarpe skel mellem fangere og forvaltere/biologer, som nogle opretholder, kan hænge sammen med, at man føler sin integritet og værdighed truet. Med snakken om lokal viden synes fangerne at sende et klart signal om, at de gerne vil spille en større rolle i naturforvaltningen, og at de føler, at de er blevet kørt ud på et sidespor. Ønsket om at få integreret lokal viden i forvaltningen handler om, at man synes, at det, som biologerne kommer frem til, er forkert, men det kan også tolkes som

et signal om, at fangerne gerne vil være aktive i naturforvaltningen. At de føler sig sat uden for et system, som i stigende grad har udviklet sit eget specialiserede sprog og sine særegne strukturer, og hvor det er biologernes modeller og sprog, som sætter dagsordenen. Denne holdning udtrykkes for eksempel i følgende debatindlæg: »I disse år, siden hjemmestyrets indførelse, henvender politikerne sig kun til biologer, biologer og atter biologer, når der skal arbejdes med sager om levende ressourcer, helt sikkert fordi man vil efterligne idealerne i udlandet ... derfor er det yderst ønskeligt, at man igen begynder at basere arbejdet for fangerne på datidens respekt for dem.«⁷⁷ Også biologerne kan imidlertid frygte, at deres videnskabelige kultur og integritet bliver udhulet, hvis man af politiske årsager tvinger dem til at integrere lokal viden, uden det giver videnskabelig mening. For mange biologer er det vigtigt, at Naturinstituttet får lov til at »... bevare sin videnskabelige integritet, uden indblanding eller diktater udefra, fra dem, der skal markedsføre snævrere interesser, holdninger og fordomme«, som det her udtrykkes af en biolog.⁷⁸ En anden biolog udtaler: »for det første bør biologer ikke tvinges til at anvende fangernes viden; de kan tvinges til at lytte til den, men ikke til at bruge den. Biologerne bør stå frit og uafhængigt. Biologernes resultater vurderes bedst af andre uafhængige biologer.«⁷⁹ På trods af at biologerne insisterer på deres videnskabelige integritet og praksis, integrerer de fleste biologer, der arbejder i Grønland, faktisk lokal viden i mere eller mindre grad. Flere biologer beretter endda, at deres arbejde næsten ville være umuligt uden lokal viden. Et af problemerne er imidlertid, at de lokales bidrag sjældent kommer til at stå klart i rapporterne.

Lokal viden som politisk redskab og diskussionerne om viden og forvaltning bliver ofte hvirvlet ind i større sammenhænge, hvor en enkelt sag kan blive brugt til at påpege, hvor umyndiggjort man kan blive af forvaltningen.⁸⁰ Enkeltvis kan hæves til at blive ekssponenter for det typiske i forvaltningen. Den meget hede debat om fuglebekendtgørelsen i 2002 er et eksempel på dette. Under debatten skete der en forskydning af fokus væk fra fuglene, dvs. lomvie og edderfugl, som efter biologernes vurdering er i kraftig tilbagegang, og over på politiske og forvaltningsmæssige forhold.

Fangernes protester samlede sig om politikernes manglende forståelse for fangernes behov og for lokale forhold, om fejl i høringsprocesserne og om den politiske struktur, der ifølge fangerne er domineret af (danske?) embedsmænd og for meget centralstyring. Debatten om fuglene blev således en debat om, hvorvidt de rigtige var blevet hørt – altså en debat om debatten. Dette tema er gennemgående i debatten om den grønlandske forvaltning og bliver gang på gang fremhævet i avisernes læserbreve. En debat-tør formulerer det på følgende måde: »[Landsstyret] lytter ... kun til deres biologer, og vi fiskere og fangere bliver gang på gang overhørt ... der [er] ikke ... noget samarbejde med fangere og fiskere omkring tildeling af fangstkvoter, og vi føler, at Naturinstituttet og andre administratorer undgår os.«⁸¹ Når lokale taler om lokal viden og fremfører, at den skal integreres i forvaltningen og det viden-kabelige arbejde, virker det ofte som en opfordring til at snakke bedre sammen og tilgodese fangernes behov mere. Integrationen af lokal viden skal således rette op på et kommunikationsunderskud, fjerne borgerens følelse af fremmedgørelse over for centrale institutioner og samtidig give fangerne bedre betingelser. Fangerne synes overbeviste om, at når blot biologerne integrerer fangernes viden i beregningerne, så vil tallene se bedre ud – og det kan måske også vise sig at være tilfældet, men det er der absolut ingen garanti for. Påberåbelsen af værdifuld lokal viden og fangernes tiltro til, at lokal viden vil medføre bedre bestandsvurderinger og dermed et bedre økonomisk grundlag for erhvervet, giver i dag fangerne en stor magt og styrker deres selvforståelse. Hvis fangerne mener, at lokal viden ikke er blevet integreret, så fremfører de ofte, at de ikke kan acceptere forvaltningens initiativer og biologernes vurderinger. Det giver forvaltningen et stort problem, da der på den ene side til stadighed er behov for nye bekendtgørelser, mens disse på den anden side bliver dårligt modtaget blandt brugere, som har mistillid til grundlaget. Naturinstituttet og Hjemmestyret sender derfor ofte medarbejdere ud på såkaldte informationsture, hvor formålet primært er at berette om nye tiltag og få nye idéer, men i lige så høj grad også at skabe tilid til forvaltningen og biologerne.

Den magt, der ligger i at påberåbe sig lokal viden, ses bl.a. i tilspidsede situationer med underskud af borgerindflydelse, hvor succes af integration af lokal viden måles efter, hvor meget man har kommunikeret/hørt hinanden – snarere end efter indholdet og perspektiverne i den kommunikerede viden. Kravet om integration af lokal viden synes i nogle tilfælde at have fået karakter af et politisk våben. På en konference i Qeqertarsuaq i februar 2001 opfordrede fangerne Landsstyret til at »... stoppe deres igangværende arbejde omkring kvotering af hvidhvaler i 2 år for at opnå mere omfattende undersøgelser, og ikke mindst at fangerne og brugerviden skal tages med i forberedelsen i kvoteringen i loven om jagt først ...«.⁸² I en politisk kultur, hvor viden om ressourcerne tilstand har fået en så vigtig position som i Grønland, bliver viden om ressourcer lig med magt i forvaltningspolitikken. Påberåbelse af lokal viden bliver en måde for lokale at råde centraladministrationen op, at blive synlige og påvirke beslutningsprocessen. Det lokale tilskrives en værdi med politiske og kulturelle implikationer, og påberåbelse af det lokale perspektiv bliver et forsøg på at frigøre sig fra en marginal position i forvaltningsprocessen og vidensproduktionen. Biologerne er en del af samme struktur, men de tilskriver deres vidensproduktion en værdi, hvis legitimitet hentes fra dets videnskabelige karakter, som vurderes ud fra internationale standarder. Tabes denne videnskabelighed, mister biologernes viden, og dermed deres rådgivning, betydning og anerkendelse i de forvaltningsorganer, som Grønland er medlem af. Selv om biologer og fangere har en masse fælles berøringsfelter i deres vidensproduktion, og selv om de allerede har etableret en dialog, vil den politiske vinkel og høringskulturen lægge en dæmper på det konstruktive i dialogen, og begge parter vil til stadighed forsøge at beskytte hver deres integritet i vidensproduktionen. Den canadiske forsker Nadasdy kritiserer for eksempel biologerne for at fastholde deres magtposition som datafortolkere, mens de alligevel hævder at ville integrere lokal viden i deres arbejde.⁸³ Andre mener, at biologerne og bureaukraterne kun snakker om lokal viden for at lukke munden på brugerne – de er i virkeligheden ikke interesserede og finder måske den lokale viden

irrelevant, fordomsfuld og begrænset.⁸⁴ Lokal viden har således i nogle kredse fået status af et »feel good project«, det vil sige noget, som skal kaste et positivt skær på ens arbejde, og som anvendes til at tiltrække forskningsmidler, fordi inddragelse af lokal viden efterhånden er blevet et krav fra de fleste bevillingsgivere. Dette magtspil om viden placerer dialogen i den paradoksale situation, at både biologer og fangere føler sig truet af hinandens viden – fangerne mener, at biologernes viden truer deres erhverv, og biologerne mener, at kravet om at integrere lokal viden uden om det »videnskabelige filter« truer deres videnskabelighed. Det er ikke det bedste udgangspunkt for samarbejde.

Forskellige natursyn

I 1990'ernes debat om fangsten af blandt andet edderfugle, hvidhvaler og lomvier støder man på påstanden om, at grønlænderne driver rovdrift på deres ressourcer. Det er ikke en ny påstand. Op gennem 1900-tallet har danskerne forklaret faldet i ressourcer med rovdrift og grønlændernes manglende forståelse for naturens grænser. Debatten om naturforvaltningen i Grønland har således inddraget spørgsmålet om grønlændernes natursyn som et vigtigt omdrejningspunkt. Et andet omdiskuteret emne i naturforvaltningen har været, hvilken negativ indflydelse teknologi og ydre forhold, som andre landes fiskeri eller kommercielle fangstaktiviteter, har på ressourcerne. Det er disse to temaer, som primært vil blive berørt i dette kapitel. Centralt i begge temaer er relationerne mellem natur, menneske og teknologi og dermed spørgsmålet om menneskets rolle i relationen samt hvordan og i hvilken retning mennesket kan styre udviklingen. Grundlæggende synes der at være den opfattelse blandt kritikere af naturudnyttelsen i Grønland, at bedre viden om naturen og et nyt natursyn vil kunne ændre naturudnyttelsen.

Holdningsændringer og manglende miljødebat

I den grønlandske presse er der med jævne mellemrum indlæg og artikler om fangererhvervet og de problemer, det står over for af politisk og økonomisk karakter. Fangernes vilkår og fangstdyrenes udnyttelse er tit til debat i de grønlandske medier. Alligevel har grønlandske politikere og andre centrale personer på det seneste fremhævet, at der mangler en miljødebat i Grønland.¹ Men hvad skal denne debat bruges til? Nogle er af den opfattelse, at en miljødebat vil lede til en bedre forståelse for nødvendigheden af

reguleringer og en accept af kvoter og fredninger. Debatten skal altså være holdningsændrende i en bestemt retning. Andre efterlyser en offentlig debat, som bryder med de gamle tabuer og sætter vigtige miljødiskussioner i gang på andre betingelser end dem, fangerne og biologerne sætter. For at give fangerne et modspil i miljødiskussionerne er der blevet efterlyst udspil fra miljøorganisationer, så det ikke er fangerens interesser og perspektiver, der alene kommer til at stå som synonymt med befolkningens interesse.

Man efterlyser sandsynligvis en miljødebat, fordi befolkningen har været overraskende tavs, når det gælder om at bidrage med idéer til, hvordan man kunne tænke sig at se Grønlands natur i fremtiden. Selv om der findes mange forskellige vinkler, idéer og prioriteringer i den grønlandske befolkning med hensyn til udformningen af naturforvaltningen, er debatten styret af få skribenter, der i sagens natur ikke kan afspejle befolkningens mangfoldighed. Når politikere efterlyser en miljødebat, savner de måske snarere debattører, som på en mere direkte og organiseret måde kan repræsentere den gruppe af grønlændere, som er bekymrede over udnyttelsen af ressourcerne. Dermed ville bekymringen for miljøet forankres i befolkningen snarere end hos biologerne og blandt enkelte politikere. Det ville også betyde, at politikerne ville blive presset til at sætte miljøspørgsmål på dagsordenen, som ikke først havde været igennem Naturinstituttet eller KNAPK. I et debatindlæg i avisen Atuagagdliutit/Grønlandsposten karakteriserer den ornitologiske interesseorganisation Timmiaq debattens manglende bredde på følgende måde: »I den løbende diskussion om den generelle forvaltning af naturens ressourcer bliver der altid fokuseret på hensynet til fangerne, fiskerne og fritidsjægerne. Tilsyneladende er vi ikke nået frem til at inddrage hensyn til andre interesser repræsenteret af for eksempel stangfiskere, spejdere, fuglefolk, turister og andre naturelskere, som godt kan bruge naturen uden skydevåben og nylongarn. Disse grupper i samfundet har tilsyneladende intet talerør i det nuværende politiske landskab.«² Paradoxalt nok er der masser af miljødebat i Grønland. På lokalt plan, i Landstinget og i den grønlandske presse er fangerhvervet og mil-

jøproblemer ofte fremme. Blandt fangerne taler man dagligt om miljø og fangsttyr. Debatten er der, men den er fastfrosset. Det, der mangler, er således ikke standpunkter, som fremlægges, men snarere rum, hvori alle parter har mulighed for at lytte og indgå i en dialog. Det er også vigtigt for debatten, at der deltager flere debattører. Men flere debattører er ingen garanti for, at debatten resulterer i den holdningsændring blandt befolkningen, som nogle efterlyser – det betyder blot, at offentligheden får flere interesser, aspekter og vinkler at forholde sig til.

Fortalerne for en bred offentlig miljødebat håber altså på, at en sådan debat kan virke holdningsbearbejdende og hjælpe befolkningen til nye erkendelser. Hertil må man så spørge, om det er, fordi de mener, at befolkningens nuværende viden er falsk, utidssvarende eller manglende? Der er faktisk en stigende bekymring over, at de grønlandske unge er ved at blive fremmedgjorte over for naturen, og formanden for den grønlandske lærerforening udtaler for eksempel: »Vi skal skabe en større natur- og miljøbevidsthed hos børnene. For det er børnene, miljøbevidstheden starter med.«³ Også den nyoprettede natur- og miljøorganisation Upik understreger nødvendigheden af at få fat i børn og unge: »Mange unge har ikke den viden, indsigt og oplevelseserfaring med naturen, som kan være én af forudsætningerne for dels at få et sundt og godt liv, og samtidig er nødvendig for at kunne påvirke meningsdannere og beslutningstagere i et demokratisk samfund, når emnet er natur og miljø.«⁴ Spørgsmålet er, om de unges manglende interesse for naturen er et »storbyfænomen«, eller om man også oplever denne fremmedgørelse i de mindre samfund i Grønland. I Grønlands næststørste by, Sisimiut, er der en del unge, som i sommerperioden ikke kommer ud i naturen og oplever sommerlivets glæder i form af socialt samvær, fangst, overnatning og sejlad. Det vækker bekymring hos de voksne, fordi naturen for mange voksne grønlændere er et så vigtigt kulturelt, socialt, psykologisk og økonomisk orienteringspunkt. Kommer ungdommen til at mangle dette orienteringspunkt, vil den – ifølge de voksne – komme til at mangle noget meget vigtigt i det at være grønlænder og i det at bo i Grønland.

Det er imidlertid ikke kun de unge, som siges at have brug for oplysning om naturen. Flere tiltag er blevet gjort for at ændre befolkningens generelle holdning til naturen og skabe en blivende forståelse for, hvordan man passer på sit miljø og bevarer det rent. For eksempel iværksatte Hjemmestyret i 1995 en helårskampagne⁵, og kommunerne arrangerer flere steder fælles oprydning med skolebørnene som en primær målgruppe. Men affaldsproblemet springer stadig mange i øjnene⁶. Avisen Sermitsiaq havde i 1997 en kampagne, som de kaldte »Ugens svineri«, for, som en journalist skrev, »det er langt fra et flatterende billede, vi i dag kan fremvise af »verdens reneste land«. Byerne er ved at drukne i affald og det i så voldsomt omfang, at ingen tilsyneladende magter at gøre noget ved det ... Det er ganske enkelt noget svineri, som vi ikke kan være bekendt.«⁷ Avisen Atuagagdliutit/Grønlandsposten skriver i lederen »Grønlandsk griseri«, at det, at man har vænnet sig til grisseriet, kan medføre, at »vi bliver ligeglade, ukritiske, og vi bestemmer os måske efterhånden for miljøløsninger, som ikke er rigtige ... Vi læsser naturen til med affald og håber, at tidevandet, stormen eller tøbruddet fjerner sporene. Men så stærke er naturkræfterne slet ikke i Grønland.«⁸

Avisernes, Hjemmestyrets og kommunernes ønsker om holdningsændringer i befolkningen er også blevet kommenteret af Nuuks borgmester: »der er mange voksne og børn i dag, som ikke er bevidste om deres eget forhold til naturen. Som et eksempel kan jeg nævne den opførsel, vi ikke sjældent ser på ørredfangststederne. Folk er skodesløse og ligeglade med den skade, de kan tilføje naturen.«⁹ Nuuk Kommune, Direktoratet for Natur og Miljø samt det danske Friluftsråd gik i 1999 sammen for at finansiere ansættelsen af en naturvejleder, som fik til opgave at give børn og voksne en bredere forståelse af naturens sammenhænge med den forventning, at »... større viden vil betyde større ansvarlighed over for naturen«. At viden opfattes som en vigtig brik i holdningsændringen, fremgår også af den kritik, der er blevet rettet mod de grønlandske medier for deres manglende og tilfældige dækning af natur- og miljøjstoffet.¹⁰ Atuagagdliutit/Grønlandsposten forsvare sig med begrænset plads og for få journalister. Også skolerne skal udvide de-

res undervisning i miljøspørgsmål. På det store Tulugaq-dialogmøde i 2002 mellem en lang række af miljødebattens parter var to af mødets syv topanbefalinger for eksempel rettet mod mere oplysning i folkeskolen om god udnyttelse af naturen og de levende ressourcer.¹¹ Fra politisk hold findes der altså et ønske om en bred styrkelse af vidensniveauet i Grønland og et håb om, at det vil styrke og forbedre befolkningens holdning til miljøet.

Drømmen om den bæredygtige inuit

Hvad er det så for en holdning til naturen, som man ønsker at ændre? Hvad er det for et tankegods, som har drevet forvaltningsdiskussionen? Meget central synes diskussion om, hvordan udviklingen i Grønland har skabt opbrud i tidligere tiders naturudnyttelse. Det er en udbredt forestilling, at de grønlandske fangere, dvs. den grønlandske kultur, i traditionel tid stod i en harmonisk og bæredygtig relation til naturen. Imidlertid blev denne harmoni brudt ved danskernes modernisering af Grønland. Dette brud med traditionerne omtales ofte som smertefuldt af grønlandere, og de kritiserer gerne udviklingen for at være gået for hurtigt. Mangler man en forklaring på de grønlandske samfunds problemer, refererer man ofte til dette brud: At danskerne har kastet Grønland ind i den moderne verden med fremmedgørelse til følge. Retorikken blandt de grønlandske intellektuelle i 1960'erne og 1970'erne byggede i høj grad på, at man ikke skulle rive alt op med rødderne i udviklingens hellige navn. Indførelsen af et Hjemmestyre skulle sikre de specielle grønlandske værdier og prioriteter og om ikke ligefrem bremse udviklingen så i hvert fald dreje den i en grønlandsk retning. Hjemmestyret skulle være en stødpude mellem, hvad man opfattede som det gamle og det nye. Et sundt bygdelig kom på dagsordenen, og det nyindførte Hjemmestyre investerede blandt andet i at udvide bygdernes produktionsmuligheder samt vand- og elforsyningen. For at beskytte fangerhvervet mod en økonomisk nedtur grundet faldende sælskinspriser på verdensmarkedet gav Hjemmestyret tilskud til indhandlingen af sælskind. Dermed sikrede man både kødforsynin-

gen, vedligeholdelsen af udstyr og husstandsindkomsten for mange fangerfamilier.

På trods af at idéen om et kraftigt brud mellem det traditionelle og det moderne Grønland er fremherskende, synes nogle alligevel, at man stadig kan finde rester af det traditionelle, for eksempel denne debattør, der mener, at »... respekten for fangstdyrene er bygget ind i kulturen«. ¹² Selv om der ikke er nogen tvivl om, at Grønland i dag, takket være Hjemmestyrets og befolkningens initiativer og arbejde, er et velfærdssamfund med alt, hvad det indebærer af kompleksitet, så forbindes Grønland stadig med noget ikke-moderne – noget traditionelt. »Det er altså meget svært«, sagde en frustreret dansk turist i Sisimiut, »at finde det traditionelle iblandt alt det moderne!«. Grønlands turisme lever højt på forestillingen om, at man både kan finde det moderne blandt det traditionelle og noget traditionelt mellem alt det moderne. Det er traditionelle, hvad det så end er, opfattes som autentisk og eksotisk – og dermed ikke blot som grads-, men også væsensforskelligt fra vestlig kultur – og derfor en attraktion for turister. Denne skelnen mellem det traditionelle og det moderne har også resonans i den grønlandske befolknings selvforståelse, og ofte fremføres det, at »det specielle ved Grønland er, at vi er en fangerkultur, der er hoppet direkte ind i den moderne verden«. ¹³

»De primitive« synes at være blevet en spillebrik i en global stræben efter at finde måder, hvorpå man kan løse eller forebygge miljøproblemer og nedslidning af ressourcer, så der stadig vil findes muligheder, flot natur og ressourcer til kommende generationer. I denne stræben er der nogen, der sætter deres lid til bureaukrater og videnskabsfolk. Andre sætter deres lid til sund fornuft og markeds kræfterne. Andre igen mener, at problemerne er overvurderede, og at naturen nok skal klare sig på den ene eller anden måde. Endelig er der nogle, der er af den opfattelse, at man kan finde anvendelige strategier for bæredygtighed iboende i nogle enkelte kulturer. Den vestlige og moderne kultur, som mange forbinder med kapitalisme, individualisme, kristendom og en imperialistisk mentalitet, udpeges af en stor gruppe som den kultur, hvor svarene ikke skal findes – og snarere som den kultur, der er

roden til problemerne. Derimod indtager tanken om »de primitive« en stærk plads i den postmoderne bevidsthed, og »de primitive kulturer« betragtes ofte som bæredygtige. Vores forestillinger om »de primitives« nærhed til naturen giver sig bl.a. tilkende i udtrykket »naturfolk«. I dag er det især verdens oprindelige folk, også kaldet indfødte folk eller urfolk, der skal udleve og løfte tanken om »de primitive«. Den underlæggende logik synes at være, at disse folk har en respekt for naturen, som vi i Vesten har mistet. Om inuit er det således blevet sagt, at: »Det var et barskt liv, hvor kun de mest hårdføre overlevede. ... Man fandt derfor hos inuit en naturnødvendig respekt for »Sila« – »det deroppe«. Inuit kunne aldrig finde på at krænke naturen, for de vidste at det var til fare for dem selv. Inuit var økologer; 4.500 år før, det blev moderne.« ¹⁴ At inuit har en historisk nærhed til naturen, er også blevet fremlagt på følgende måde: »Som folk har vi hverken mistet vor ærbødighed for naturens verden eller vor forpligtelse til at behandle den med respekt. Inuit har praktiseret bæredygtig udvikling i generationer.« ¹⁵

Forestillingen om de traditionelle eskimoers naturudnyttelse er sammensat af en forestilling om, at den lille og mobile befolkning med simpel og ineffektiv teknologi samt et sundt natursyn i et samfund med regler og konsekvens ikke ødelagde og ikke havde mulighed for at ødelægge deres eget resourcegrundlag. ¹⁶ »Inuit kunne aldrig finde på at krænke naturen, for de vidste, at det var til fare for dem selv«, lyder retorikken ofte. Det fremføres altså, at den økologiske tankegang er arvegods, der i dag videreføres af grønlænderne og andre indfødte folk.

Denne opfattelse er efterhånden også blevet et aspekt i inuits selvopfattelse, og for nogle politikere er den et slagfærdigt retorisk redskab, som man kan råde en ellers ikke særlig forstående verden op med. Med udgangspunkt i en sådan opfattelse kan naturbevarelse komme til at handle om at vende tilbage til, genfinde eller udpege de traditionelle elementer, som har denne iboende bæredygtighed. Det, at inuits kultur på en indlysende måde kunne kobles med bæredygtighed, har imidlertid ikke altid været den udbrede forståelse. Snarere tværtimod – i den vestlige verden blev

»de primitive« ofte udpeget til at repræsentere det modsatte af fornuft og planlægning for fremtiden. Denne holdning afspejles blandt andet i måden, som nogle antropologer har set på jægersamfund og deres fremtidsopfattelser. Jeg vil i slutningen af kapitlet her argumentere for, at inuits syn på bæredygtighed, i tiden før de fik kontakt med den vestlige verden, var af en karakter, som ikke anerkendes fuldt ud af hverken fortalere for inuits iboende bæredygtighed eller af kritikerne af inuits ressourcendnyttelse.

Fangersamfund og fremtidsopfattelser

Inuit levede i traditionel tid – dvs. før kontakten med den hvide mand – som jægere og samlere. Studiet af jægere og samlere er en hel gren inden for antropologien, og den nyder stor bevågenhed. Nogle argumenterer for eksempel for, at forskning inden for dette felt kan være medvirkende til at forstå, hvad der præcist adskiller jægere og samlere fra agerbrugere, idet overgangen til agerbrug bliver betragtet som et radikalt spring i menneskehedens historie. Der ligger nemlig helt andre værdier til grund for et agerbrugssamfund end for et jæger- og samlersamfund. I agerbrugssamfundet skal man arbejde med jorden på en langsigtet og kontrolleret måde. Der skal for eksempel lægges planer for såning og høst. Denne langsigtede tankegang har konsekvenser for ejendomsretten til og kontrollen over jorden, afgrøden og høsten. Nogle kulturforskere er med udgangspunkt i den franske antropolog Claude Meillassoux¹⁸ fremkommet med den påstand, at agerbrugssamfund er kendetegnet ved det, de kalder »delayed return«, dvs. forsinket afkast, og at det netop er denne forsinkelse i produktionsprocessen, der adskiller agerbrugssamfund fra jæger- og samlersamfund. Disse er derimod kendetegnet ved »immediate return«, et her-og-nu-afkast. Jægere og samlere konsumerer, hvad de har produceret, med det samme – de behøver ikke tænke langsigtet. Mange missionærer og opdagelsesrejsende udtrykte netop bekymring over jægere og samleres kortsigtede tankegang, fordi den ikke stemte overens med det europæiske ideal om mådehold og

fornuftig organisering. Jesuitmissionæren Péré LeJeune skrev således i 1633 følgende om de canadiske Montagnais-indianere: »Jeg fortalte dem, at de ikke planlagde godt nok, og at det ville være bedre at gemme de store fester til engang i fremtiden for dermed at undgå at være underkastet sulten. De grinede af mig og respondede »i morgen skal vi have endnu en stor fest, når vi kommer hjem med fangst«. Ja! ... men for det meste var det eneste de fangede kulde og vind.«¹⁹ Denne fordømmelse af, at jægere og samlere levede fra »hånden til munden« og uden tanke for fremtiden, genfindes flere steder, både i beskrivelser af fangst og i debatoplæg. Knud Rasmussen formulerede det således: »... mangel på fremsyn ... plejer at være eskimoernes svage side«. ²⁰ Og den danske botaniker Porsild bemærkede, at grønlænderne »... er sorgløse, fraadser, naar der er Overflod, uden at tænke meget paa den følgende Dag«. ²¹ En sådan holdning til fremtiden fandt ifølge Porsild resonans i den grønlandske »sjæl«: »... dybt i enhver Grønlænders Sjæl ... [er] en levende Uafhengighedstrang, der kan grænse til Selvræddighed, udover Samfundets berettigede Krav.«²² Grønlænderens frihedstrang og modstand mod at indføre reguleringer kommenteres her af kolonibestyrelsen Rasmus Müller: »At ville forsøge paa at indføre en Jagtlov eller en Begrænsning af Jagtretten her [i Grønland], vilde være lige saa umuligt som at øse Havet tørt; Grønlænderen føler sig fri som Fuglen i Luften, følger kun sin egen Vilje og vilde aldeles ikke kunne indse, hvad Nyttie slig Indskrænkning skulde være til, og derfor selvfølgelig heller ikke overholde den.«²³ Og den danske biolog Finn Salomonsen havde følgende kommentar til lomviefangsten: »I intet andet land i verden bærer man sig så kortsynet ad.«²⁴ Op igennem 1900-tallet har mange danskere været kritiske over for grønlændernes naturudnyttelse. De har betragtet den som kortsigtet, men har stillet sig tilfreds med den forklaring, at grønlænderne som et »jægerfolk« havde et syn på naturen, der var radikalt anderledes end europæernes. Jeg vil i slutningen af kapitlet imidlertid argumentere for, at de nordlige jægere og fangere tænkte meget på fremtiden – men bare ikke på den måde, som danskerne gjorde, og det kan være en af årsagerne til administratorenes og biologernes kritik.

Administrationens syn på grønlændernes natursyn

De danske administrators opfattelse af grønlænderne har været gennemsyret af den holdning, at grønlænderne var kortsynede, selvrådende og frådende uden fornemmelse for deres påvirkning af ressourcerne. Til tider luftes forestillingen om, at grønlænderne og især fangerne stadig har en falsk eller utidssvarende miljøbevidsthed. »De har simpelthen ikke opdaget, at dyret dør, når man fanger det!«, som én forvalter i Hjemmestyret udtrykte det, »... de skyder på alt, hvad der bevæger sig«. I samme stil beskylder Kjeld Hansen fangerne for at være grådige.²⁵ Han fremstiller fangerne i negative og generelle termer som egoistiske personer, der ikke tænker på de kommende generationer, og som ikke har nogen forståelse for deres egen indflydelse på ressourcerne. Fangerne vil kun akkumulere på andres bekostning. Stillet over for jagtbegrænsninger, mente Rasmus Müller, ville grønlænderne tænke således: »tager jeg ikke det Strykke Vildt i Dag, tager min Nabo det maaske i Morgen, saa vil jeg dog heller tage det selv, medens jeg kan faa det, thi i Morgen kan det være mange Mile borte!«. ²⁶

Opfattelsen af, at enkeltpersoner rager til sig af de fælles ressourcer, er også fremført af den ofte citerede amerikanske professor i human økologi, Garrett Hardin. Han kalder det for »tragedy of the commons« – fælledens tragedie.²⁷ Denne opfattelse af, at grønlænderne mangler ansvarfølelse for de fælles ressourcer, udtrykkes også i bogen *Arktisk miljø i Norden – en uspoleret natur?*. Der konkluderes følgende: »De naturressourcer, som fornys, kan i princippet anvendes på en bæredygtig måde, men ofte er også dette svært at gennemføre i praksis. Erhverv, som er baseret på kollektive naturressourcer – som for eksempel fiskebestandene i havet ... – har særlig store problemer i den henseende: Sådanne ressourcer har ofte en tendens til at blive udnyttet af alle, mens ingen drager omsorg for dem. Er udnyttelsen vokset i en sådan grad, at ressourcerne begynder at blive knappe, indtræder ofte det fænomen, som kaldes »fællesskabs tragedie«. Presset på den pågældende naturressource forstærkes med at stige, på trods af at den er blevet så trængt, at det samlede udbytte daler. Årsagen er, at den enkelte bruger fortsat – i hvert fald på kort sigt – vinder ved en større udnyttelse for sit eget ved-

kommende, på trods af at dette går ud over alle andre ... Hos bestanden af jagtbart vildt på Vestgrønland finder vi ... nogle eksempler på fælles ressourcer, som stadigvæk udpines af en alt for uhæmmet udnyttelse. Den enkelte jæger får her et større udbytte, hvis han intensiverer sin egen jagt – den ulempe, at den samlede ressource af byttedyr dermed mindskes, deles af alle, som udnytter den samme bestand, og for jægeren selv er den derfor af ret lille betydning. Men på samme måde ræsonnerer også alle andre, der udnytter den pågældende bestand.«²⁸ Det lyder som en besnærende forklaringsmodel i forhold til nogle af de miljøproblemer, man ser i Grønland, men faktisk er Hardins teori om »tragedy of the commons« blevet så kritiseret, siden han fremkom med den i 1968, at det er spørgsmålet, om den fuldt ud kan bruges som forklaringsmodel.²⁹ Kritikken har især rettet sig mod hans grundlæggende idé om menneskets egoistiske tilbøjeligheder og manglende evne til at samarbejde om en forvaltning. Endvidere handler Hardins artikel faktisk ikke om fælledens tragedie, men snarere om det modsatte, nemlig om det, man kunne kalde »tragedy of open access« – altså den tragedie, som opstår, når alle har ureguleret adgang til at udnytte ressourcerne, for eksempel hvis fællesskabets kontrol eroderes. Det kan ske, når der ikke er nogen forvaltning eller et fællesskab, som handler og regulerer naturudnyttelsen. Historisk set har der været forskellige former for fællesskaber i Grønland, som har reguleret fangst- og fiskeriaktiviteterne, og som har bekymret sig om fordelingen af ressourcerne mellem brugerne.³⁰ Hvis man skal tale om en tragedie i forhold til ressourcerne i Grønland, så må det være den dårlige forvaltnings tragedie – eller at det fællesskab, der har reguleret udnyttelsen, ikke har kunnet udleve denne regulering til fulde, for eksempel gennem kontrol. Historisk set er den sociale kontrol i forbindelse med fangsten i stigerende grad blevet lagt i hænderne på større og større enheder – en proces, hvor lokalsamfund har mistet indflydelse til centrale institutioner.³¹

Hvad er årsagen til den overudnyttelse af ressourcerne, som i nogle tilfælde har fundet sted i Grønland? Med udgangspunkt i diskussionen rejst af Hardin kan man pege på fangernes egoisme

og fællesskabets opløsning. Men det er tvivlsomt, om det er en forklaringsmodel, som kan anvendes i Grønland, da naturudnyttelse altid har været strengt reguleret af et fællesskab. Det springende punkt er måske snarere, at fællesskabet ikke i tilstrækkelig grad har betragtet antallet af fangst dyr som begrænset, og at det ikke havde reguleringsmekanismer, der var møntet på netop dette. For Knud Oldendow, der var landsfoged i Grønland i begyndelsen af 1900-tallet og senere direktør i Grønlands Styrelse, var der en klar sammenhæng mellem rovdriften, grønlandernes natursyn og egoisme, og han var en stærk fortalere for en holdningsændring hos grønlænderne og for fredningsidéen: »Vi [den danske kolonisation] beskæftiger os med Bevarelsen af Vildtet, ogsaa for Grønlandernes Skyld saaledes, at de i Fremtiden stadig kan basere deres nationale Kultur paa Erhvervenes økonomiske Grundvold og saaledes, at den moderne hvide (og formentlige rigtige) Betragtning om Naturens regulerede Værdier til Gavn for hele Samfundet maa kunne lempeligt, som det nu sker, lidt efter lidt afløse den ældgamle brune (og formodentlig gale) Betragtning om Naturens udtømmelige Kilder til Raadighed for Enkelthand.³² Oldendow var meget bekymret over udviklingen og fremstillede grønlandernes ressourceudnyttelse i negative termer, blandt andet beskrev han, hvordan »grønlanderne foranstalter store og graadige Æggetogter til Yderøerne og plyndrer Rederne, ofte flere Gange ... visse Steder, som før var vrømlende fulde af Terner, eksempelvis Egnen om Napassok og Atangmik, er nu næsten forladt.«³³

Den fredningstanke, som Oldendow blev eksponent for, var forskellig fra tidligere tiders naturforvaltning i Grønland, som ifølge Oldendow selv var mere orienteret mod at sikre erhvervenes udvikling og beskytte kajakfangsten. Han mente, at det var nytteløst at beskytte kajakfangsten. Han mente, at denne opfattelse deltes både af danskerne og af grønlænderne: »For de ældre [danske] Forfattere, der har beskæftiget sig med grønlandske Forhold, synes Fredningstanken slet ikke at have meldt sig – tværtimod, kan det næsten siges, idet disse under Omtalen af, at visse Dyrearter beklægteligvis tager af i Forekomst, alene hæfter sig ved de økonomiske Ulemper, der deraf følger: Nedgang i monopolhandelens Indtægter

og Forarmelse i Grønlandernes Økonomi; de tilraader som gavnligt og formaalstjenligt Middel herimod blot en – endnu intensivere Jagt paa Dyrene, en Betragtningssmaade, der laa i Tidens hele økonomiske og materielle Indstilling og Samfundsopfattelse; og hvor de i enkelte Tilfælde eksempelvis gør opmærksom paa Ilvaabenens skadelige Indflydelse paa Renbestanden, skyldes denne Omhu kun Frygten for, at andre og for Beboerne selv samt Monopolhandelen mere givtige Erhverv i for høj Grad skal tilsidesættes, derimod ikke egentlig det ideale Hensyn til Dyrets fortsatte Eksistens og Trivsel.«³⁴ Oldendow mente, at fredningerne i Grønland ikke byggede på den »civiliserede« og »ideale Fredningstanke«, hvor ønsket var at bevare »... den friske Vildmark og Fauna for følgende Generationer ... som en herlig Kilde til Rigdom, Opdragelse og Belæring for Menneskeaaenderne.«³⁵ Sådanne etiske og æstetiske værdier ville ifølge Oldendow have: »... ligget det fødte Jægerfolk fjernt under haarde og barske Livsvilkår, i hvert Fald saalænge Udviklingen i almen og kulturel Henseende ikke er slaaet afgørende igennem og ikke ganske har fortrængt den primitive og mystiske Glædesfølelse, som vel kun den fødte Jæger kender, men som ogsaa stedse vil virke paa ham som velkendte og indøvede Signaler paa den trænede Kavallerihest.«³⁶

At få grønlanderne til at forstå, at »... ikke alt Vildt, ethvert dyr, der kommer forbi Bøsepeiben, er lovligt og hæderligt Bytte ...«³⁷, lå Oldendow på sinde, og han mente, at autoriteterne fuldt ud besad den »... Indsigt og Klarhed ...«³⁸, der var nødvendig for at få fredningsregulativer indarbejdet og overholdt af befolkningen. Men det var ikke en nem opgave, da »... selve det at indføre Fredningsforanstaltninger i et Land som Grønland i og for sig er forbundet med betydelige Vanskeligheder alene som Følge af Grønlandernes Livssyn, deres hele Grundbetragtning over Menneskets Forhold til Naturen, kort sagt deres Jægerspsyke.«³⁹ Også Porsild gav udtryk for lignende betragtninger og var af den opfattelse, at naturfredning i Grønland »... synes at indeholde en urimelig Tanke, da hver Indbygger i Vest-Grønland har over een Kvadratkilometer isfrit Kystland til Raadighed, og da den danske Stat har Monopol paa Besejning og Handel her, saa at det hele koloniserede Omraade til en vis Grad kan opfattes som et Stykke fredet Natur. Alligevel har den

sparsomme Befolkning umiskendelig paavirket baade Landets og Havets Dyrebestand, i nogle Tilfælde stærkere, end godt er for Befolkningen selv. At faa Fredningsbestemmelser indført her, vil maaske blive nødvendigt, men det vil være forbundet med store Vanskeligheder at faa saadanne Bestemmelser iværksatte og respekterede.⁴⁰

Som landsfoged var Oldendow med til at statuere et eksempel, idet han fik stævnet mere end 40 personer for sysselletten på én gang og fik dem idømt en bøde for at have overtrådt fredningsreglerne – og så »... fik Piben en anden Lyd«, som han bemærkede.⁴¹ Også Knud Rasmussen forsøgte at introducere fredningstanken i Kap York Stationen Thules Love fra 1929⁴², der blev behandlet af fangerrådet. Som indledning til fredningslovene står blandt andet: »enhver fri Jæger og Fanger maa skaffe sig og sin Familie Føde og Skind ved Jagt og Fangst. Men vildtet er ikke mere til stede i ubegrænset Mængde. Over hele Jorden har frie Folk derfor vedtaget, at Vildtet skal være fredet paa de Tider af Aaret, hvor det yngler, fordi der ellers bliver mindre og mindre Vildt hvert Aar. Det gælder særlig her hos os at beskytte Ederfugle, Ræve og Hvalrosser mod Udryddelse, og enhver fri Jæger bør med Glæde gaa med til en saadan Fredning, for disse Dyr ellers vil være udryddede, naar de Mennesker, der nu er Børn, bliver Voksne. Enhver, der tilsidesætter Fredningsreglerne, begaar derfor en Handling, der skader ikke blot denne Slægt, men ogsaa den Slægt, der kommer efter vor ... Den Mand, der ikke vil forstaa dette, og som vil paastaa, at saadanne Regler ikke skal gælde for ham, begaar en daarlig Handling over for sine Medmennesker og bør have en Straf derfor.«⁴³ Indførelsen af saadanne fredningsregler må ses i sammenhæng med Knud Rasmussens beklagelser over, at eskimoerne manglede evnen til at begrænse deres fangst og dermed var medvirkende til, at nogle dyrarter, blandt andet moskusokserne, var tæt på udryddelse.⁴⁴

Tanken om, at rovdrift skulle undgås og straffes, fandtes også i de grønlandske råd. Sydgrønlands Landsråd diskuterede således i 1914 et emne med titlen »Foranstaltninger mod hensynsløs nedskyden af rensdyr«. ⁴⁵ Knud Rasmussen beretter endvidere om en episode fra begyndelsen af 1900-tallet, hvor forstanderskabet i Godthåb idømte den driftige fanger Abia den meget vanærende straf at få

frataget sin repartition, dvs. den bonus, der blev givet til dygtige fangere, fordi han kun havde sener og de bedste skindstykker med tilbage fra en rensdyrjagt, hvor han havde nedlagt en halv snes rensdyr.⁴⁶ Ifølge Knud Rasmussen protesterede mange grønlændere over denne straf, blandt andet med følgende begrundelse: »Landet er vort, og Byttet er Jægerens ... Ingen har Ret til at forbyde os at skyde.«⁴⁷ Abia selv forsvare sig således: »Jeg kan ikke anerkende Forstanderskabets Afgørelse, som jeg antager for at være formuleret af Mænd, der ikke have Begreb om Renjagter ... Hvis jeg skulde overholde Forstanderskabets Bestemmelse, maatte jeg visse Tider af Aaret, naar der hverken er Rævefangst eller Fiskeri, være ude af Stand til at ernære mig selv og min Familie ... Hvert foraar modtager jeg saa mange Bestillinger paa Skind og Senetraad, at det vilde være mig umuligt at overkomme alt ... Skulde jeg nu følge Forstanderskabets Bestemmelser, saa skulde jeg altsaa foretage en lang og besværlig Rejse, blot for at fælde en eller to Rener, mere Kød vil jeg ikke kunne fragte paa min Kajak, og saa skulde jeg Vinteren igennem ikke blot selv lide under Mangelen af Skind og Senetraad, men jeg vilde heller ikke være i Stand til at hjælpe mange, som jeg nu gør ... kan saa virkelig nogen komme og forbyde mig, ja straffe mig for, at jeg lader det Kød ligge, som ikke spiller nogen større Rolle for mig paa den Aarstid? Jeg fodrer jo Rævene med det, og dem skal jeg jo leve af om Vinteren.«⁴⁸

Rovdriften, og hvad det indebærer, synes ikke udelukkende at være forbundet med tanken om overudnyttelse af en bestand, men i lige så høj grad med unødvendig og ødsel udnyttelse, hvor man dræber flere dyr, end man kan bjærge, hjembringe, bruge og afsætte. Også Peter Freuchen, der blandt andet drev Knud Rasmussens handelsstation i Thule, var bekymret over problemerne med at bjærge fangsten.⁴⁹ Anvendelsen af skydevåben på for eksempel hvalrosser uden at have harpuneret dem først resulterede efter Freuchens eget skøn i en tabsprocent på 90 %.⁵⁰

Hvornår er der tale om rovdrift?

Den forvaltningstanke, der fandtes blandt enkelte danske autoriteter i begyndelsen af 1900-tallet, og som i dag er meget frem-

herskende, baserer sig på idéen om at økonomisere og forvalte ressourcerne som en begrænset mængde til nuværende og fremtidige behov. Dette meget økonomiske ideal, hvor man »høster renterne, men lader kapitalen stå«, som det så ofte er sagt, syntes at være fraværende hos den grønlandske befolkning i begyndelsen af 1900-tallet, i hvert fald ifølge nogle af den tids samfundsdebattører. John Møller fra Godthåb hævdede således, at det »... vilde blive i høj Grad opdragende for Grønlanderne af faa Tamrenner. Thi naar de saa, hvorledes en Flok gennem fornuftig Pasning kunde ernære Familier, og naar de fik Øjnene op for, hvorledes Dyrebstanden formerede sig og voksede i Tal, blot man nøjes med aarligt at fælde et begrænset, passende Antal Dyr, da vilde de ogsaa indse, hvor ødelæggende det er for Vildrenbestanden, naar man nedskyder den hensynsløst, uden endog at tage Hensyn til, hvad man har Brug for.«⁵¹ Idéen om at importere tamrenner til avl skulle altså både give befolkningen kød og skind, være et erhvervsalternativ for de kajakvimle⁵² samt have en opdragende effekt på grønlanderne. Tamrensdirene skulle være en form for brobygning mellem kulturforskellene. Også Freuchen håbede på, at grønlanderne kunne lære at forstå at »... holde Hus med Goderne i deres Land.«⁵³ Udviklingen af fåreavl havde ifølge Oldendow det resultat, at den »årtusindgamle Jægerpsyke« blev omlagt og veg pladsen for et natursyn, hvor dyr »... ikke blot skulle skydes, men oven i købet røgetes og plejes«.⁵⁴

Et grundlæggende udgangspunkt for naturbeskyttelsestanken, som vi møder den hos blandt andet Oldendow og i naturforvaltningen i dag, er, at ressourcerne er begrænsede og dermed kan bruges op. Kan man ikke få regnestykket om renter og kapital til at gå op, vil der i det lange løb blive tale om overudnyttelse og rovdrift. Men kan man forholde sig til rovdrift på andre måder? Overfiskeri er i samme begrebsmæssige familie som rovdrift. På grønlandsk omtales overfiskeri som »aalisapilunneq«.⁵⁵ Det er et begreb relateret til udsgnsordet »aalisapilutoq«, der både kan betyde »overfiskeri« og »en der fisker mere, end han har brug for«. Rovfiskeri på grønlandsk synes ikke direkte og entydigt at være relateret til overfiskeri i forhold til en bestand, men snarere til

overfiskeri i forhold til socio-økonomiske behov. Antropologen Andreas Roepstorff bemærker således, at en grønlandske fisker i et avisindlæg ikke, som biologerne gør det, benævner hellefiskeriet i Torsukkattak som »aalisapilunneq«, for fiskerne har brug for fiskene.⁵⁶ Fiskeren mener, at fangere og fiskere, der udnytter det, de har brug for, bliver meget stødt »... når man bruger udtryk som for stor udnyttelse af de levende ressourcer«⁵⁷. At fangerne ikke kan skade ressourcerne, når de kun tager, hvad de har brug for til dagen og vejen, er også fremført af den grønlandske debattør Nicolaj Heinrich.⁵⁸

Grundlæggende for dagens debat om overudnyttelse er begrebet bestand som en kvantitativ størrelse. Problemet med begrebet er, at der er tale om en abstraktion afhængig af beregninger foretaget med udgangspunkt i biologiske modeller. Det er meget svært at se en bestand – hvis ikke umuligt. Der synes endvidere at være en usikkerhed omkring oversættelsen af dette begreb til grønlandsk. Tager vi den grønlandske udgave af grundbogen Grønlands Økologi, så oversættes begrebet bestand til både »uumasut« og »uumasoqatigiit« på samme side.⁵⁹ Hvor det første er et navneord med betydningen dyr – »uumasoq« er ental for et levende dyr, hvor »uumavoq« betyder er levende/lever, ligesom »uummat« betyder hjerte – er det andet et navneord dannet på baggrund af »uumasut« (dyr) og tilhængen/affikset »-qatigaa«, som betyder »gøre sammen med«. Dette tilhæng kan bruges til at understrege en gruppe eller et samfund. »Uumasoqatigiit« kan således oversættes til dyregruppe eller dyresamfund, hvilket nok er tæt på, hvad biologerne mener med bestand. Der er dog en grundlæggende forskel på »uumasut« og »uumasoqatigiit«, idet det første refererer til konkrete levende dyr, mens det andet vægter en mere abstrakt kollektiv gruppe af levende dyr. Denne oversættelsesforvirring ses mange andre steder. I et grønlandsksproget debatindlæg i avisen beskriver en fanger, hvordan de levende dyr (»uumasut«) følger havstrømmen og kommer i større eller mindre flokke og er mere eller mindre synlige.⁶⁰ I den danske oversættelse oversættes »uumasut« med bestand, hvilket ikke giver mening.⁶¹ Hvis denne oversættelsesproblematik afspejler en betydnings- og for-

stålsesforvirring, så kan det være en medvirkende faktor til, at biologer og fangere i nogle sammenhænge taler forbi hinanden.⁶²

Begrebet bestand har også været medvirkende til, at biologerne har kunnet tage monopol på sproget i forvaltningsdebatten. Med dette begreb følger diskussionen om tal, og for at kunne være med her, skal man næsten have en højere uddannelse i statistik. Biologernes idé om, at de kan fastholde en begrænset bestand i et mere eller mindre lukket system, hvor parametrene kan udpeges og manipuleres i modeller, hænger nøje sammen med idéen om, at mennesket faktisk kan få nok viden om dette system. Selvfølgelig er der usikkerhedsmomenter forbundet med biologernes dyrtællinger og deres modeller. Disse usikkerhedsmomenter er ofte udførligt beskrevet i deres rapporter. Selv om usikkerhedsfaktorerne er til stede, forsøger man at kontrollere dem, når man arbejder på at forstå naturens processer. For fangeren og fiskeren kan disse modeller og usikkerhedsberegninger virke fremmedgørende. For det første foregår det i et videnskabeligt sprog og med nogle komplicerede metoder, der ofte ligger fjernt fra de kompetencer, som fangeren besidder. For det andet forholder fangeren sig måske til usikkerhedsmomentet på en anden måde, som i højere grad er knyttet til uforudsigelighed og risiko i et system, der egentlig ikke lader sig kontrollere. Nogle fangere opponerer mod denne kontroltanke ved at kritisere forestillingen om, at fangerne »høster naturens ressourcer«, som om fangst- og fiskeriaktiviteter kan sammenlignes med landbrugsaktiviteter, hvor ressourcerne er underkastet en hel anden kontrol og produktionsplanlægning. I begyndelsen af 1900-tallet opponerede en del fangere faktisk mod fangstforbud, da man med sådanne regler gjorde sig til »herre over fangstdyrene« og altså ønskede at kontrollere noget, som det ikke tilkom én at kontrollere.⁶³ Det er spørgsmålet om netop forskelle i opfattelsen af menneskets rolle i naturen samt dets relation til og forpligtelse over for både natur og fangstdyr – herunder forskelle i forventninger til den grad af kontrol, som man kan og bør udøve – er noget, der stadig skiller fangere, biologer og forvaltere.

Menneskets indflydelse på naturen

Endnu et vigtigt element i enhver naturforvaltning er, hvordan man forstår relationen mellem menneske og natur – altså i hvor stor grad mennesket påvirker naturen. Biologerne, hvis job det blandt andet er at monitorere udviklingen i naturen, tilskriver den menneskelige aktivitet i naturen en stor indflydelse på tingenes tilstand. For biologer er mennesket en faktor, som indregnes sammen med andre faktorer, såsom naturlig dødelighed, ødelæggende isforekomster og temperatursvingninger. I biologernes modeller er fangstmængden altså en vigtig faktor i bestandsvurderingen. Problemet er, at hvis den menneskelige faktor bliver for fremtrædende i de biologiske modeller og i hele forståelsen af processerne i miljøet, så kan menneskets aktivitet komme til at blive vurderet som noget negativt – sådan som det her udtrykkes af en biolog: »Næsten enhver form for menneskelig aktivitet har en negativ effekt på miljøet i Arktis.«⁶⁴

Biologerne bliver blandt andet betalt for at være bekymrede og for at råbe vagt i gevær. De skal være bekymrede i den forstand, at de hele tiden skal arbejde med så mange risiko- og usikkerhedsfaktorer som muligt. Men biologernes arbejde ligner alligevel ikke de miljøorganisationers, som kan siges at have specialiseret sig i risikoproduktion. For nogle af disse organisationer indebærer næsten enhver menneskelig udnyttelse således en ødelæggelse af miljøet, lokalt og globalt. Miljøorganisationer spredt over hele verden tilbyder samtidig den medicin, der skal til for at kurere problemerne – og medlemskab i organisationen er ofte første skridt på vejen. Det kan ikke gå hurtigt nok, for som Greenpeace-sloganet lyder, så er der »no time to waste«; der er ingen tid at spille/det er ikke tid til at spille.

I ethvert forvaltningsforslag er indlejret, hvordan man opfatter menneskets indflydelse på naturen, og hvordan man forstår begrebet risiko. For mange anti-hvalfangstorganisationer er kommerciel hvalfangst for eksempel et onde, der skal stoppes. Kollisionen mellem kapitalisme og resourceudnyttelse er nemlig til stadighed potentielt farlig, og for disse organisationer er kapita-

lister indgrebet af ustyrlig egoisme og griskhed. For at understøtte deres holdning henviser de til de historiske erfaringer fra den euroamerikanske kommercielle hvalfangst verden over, som flere steder pressede hvalbestandene voldsomt. For andre er kommerciel hvalfangst en mulighed; den kræver bare overvågning, regler og kontrol. Indlejret i ethvert natursyn er således også et menneskesyn, for eksempel i forhold til i hvor høj grad man kan stole på mennesker, og hvor stor en ansvars- og fællesskabsfølelse, man mener, mennesker har.

Mange fangere giver udtryk for, at deres fangstaktiviteter kun har lille indflydelse på naturen. Fangerne opfatter sig selv som meget små i den store sammenhæng, og set fra hvidhvalfangerens lille jolle i drifvisen langt fra kysten virker det som en meget forståelig forklaringsmodel. Når fangerne skal forklare udsving i antallet af fangstdyr, peger de ofte på forhold som vejir, havstrøm, isen (for eksempel indespærring af hvaler under isen), vandtemperatur (for eksempel forsvandt torsken, da havtemperaturen faldt), føde, rovdyr (for eksempel spækhuggere), trafik (herunder støj og forurening) og rovdrift (for eksempel europæisk laksefiskeri, som menes at have haft mindst 200.000 lomvier som bifangst i begyndelsen af 1970'erne⁶⁵, eller trawleraktiviteter, der støvsuger havet). Fangernes erfaring siger dem, at adgangen til fangstdyrene svinger, og at svingningerne ikke altid kan forudses.⁶⁶ Også Ollandow bemærkede naturens store indflydelse på bestandene, her på edderfuglebestanden: »... naturligvis kan selve Naturen falde over disse Fugle som over andre med sin ubetvingelige Vælde og der ved gøre stor Fortræd, thi helt maa det nu heller ikke glemmes, naar Talen er om Ederfuglens Tilbagegang, at ogsaa Naturkatastrofer har haft deres Betydning ved siden af Menneskets Eftersiræbelser.«⁶⁷

I 1930 havde Nordgrønlands Landsråd en lang diskussion om, hvorfor hvidhvalernes antal var faldende, og hvorfor hvalerne havde ændret vandringsruter.⁶⁸ Mange skød skylden på motorbådene, og på hvad nogle betegnede som rovfangsten med garn ved det kolonilignende anlæg Prøven i Upernavik. Formanden mente derimod, at ændringerne i hvalernes vandringsruter snarere skyldtes stigningen i vandtemperaturen. Han mente derfor ikke, at man

skulle være ængstelig for, at hvidhvalerne var udryddet eller skræmt bort.⁶⁹

Fangernes egne forklaringer på bestandsnedgange bygger på en grundlæggende forestilling om naturen som et stort og ikke-stabilit system, hvor den menneskelige indflydelse i form af fangst ikke nødvendigvis er dominerende. Fangstdyrene påvirkes primært af eksterne faktorer, hvorfor begrænsninger af den enkelte fangers aktiviteter kan synes unødvendige. Samtidig fremføres det, at naturen, vejret og isen lægger nogle begrænsninger, og at naturen beskytter sig selv på den måde.⁷⁰ En fanger fra Kitsissuarsuit protesterede således mod Landstyreets forslag om at indføre restriktioner i hvidhvalfangsten med følgende argument: »naturen sørger selv for restriktionerne! Vejret og isforekomsten sørger for at begrænse fangsten. Ligeledes bliver hvidhvalerne holdt på afstand på grund af motorlarmen.«⁷¹ I de tilfælde, hvor forvaltningen lægger op til begrænsninger i fangsten, kan man blandt fangerne møde argumenter for, at de ikke har noget med problemerne at gøre – og hvis de har, så er de ikke alene om det – og derfor foreslår fangerne ofte stramminger, der ikke berører dem selv. Det kan tolkes som egoisme og manglende forståelse for de større sammenhænge. Men det kan også, og helt væsentligt, tolkes som et vidnesbyrd om, at fangerne har et natursyn, hvor spørgsmålet om bæredygtighed og kriterierne for at vurdere, hvad der er bæredygtigt, er helt anderledes end biologernes. Mange fangere foreslår faktisk reguleringer af de vigtige arter – reguleringer, som også berører dem selv. Den sammenhæng, som fangerne ser reguleringerne i, er imidlertid ofte knyttet til en langt større socioøkonomisk helhed end den økologiske helhed, biologerne har som deres primære udgangspunkt. Man kan tale om, at fangerne fremlægger strategier for socioøkonomisk bæredygtighed, mens biologerne fokuserer på økologisk bæredygtighed.

Bæredygtig levevis

Bæredygtighed er et elastisk-begreb, som man kan strække til at have mange forskellige betydninger. Ingen er dog i tvivl om, at

bæredygtighed er godt! Men for hvem? I stedet for at tale om bæredygtig udnyttelse, bør man måske tale om bæredygtig levevis for at rodfæste diskussionen i en socioøkonomisk kontekst. På den måde generobrer politikerne og befolkningen diskussionen om bæredygtighed fra biologerne, som i stigende grad *sprogligt* har monopoliseret den. Med diskussionen om bæredygtig levevis skal diskussionen om, *hvis* og *hvilken* levevis man vil prioritere, og *hvor* man vil hen, højere op på dagsordenen – ikke som nu, hvor bestandens bæredygtighed, defineret af biologer, er det primære udgangspunkt for mange forvaltningsdiskussioner. Spørgsmålet om den økologiske bæredygtighed kan man ikke komme uden om, ej heller biologerne. Deres forskning og rådgivning er imidlertid kun begyndelsen. Fokus på bæredygtig levevis handler om at tilgodese og målrette sine prioriteter langt klarere, samtidig med at bæredygtigheden indskrives i en helhed: en hel levevis. Dermed undgår man det artstyranni, som dominerer forvaltningsdiskussionen i Grønland. Det er *hele* menneskets tilværelse, der skal i centrum. I dag integreres overvejelser over alternative ressourcer, når en ressource begrænses, og i det ligger selvfølgelig en helhedstanke, ligesom man udviser stor forståelse for fangernes problemer ved at give dem tilskud og dispensationer. Men det virker tit som lap-peløsninger. Under en diskussion af de økonomiske problemer, som et forbud mod fangst af hvidhvaler ville give nogle fangere i Sisimiut, sagde en embedsmand i Hjemmestyret for eksempel: »*de kunne bare fange fisk i stedet – der er masser af fisk i Sisimiut.*« Uden at gå ind på om det nu er rigtigt, at der er så mange fisk i Sisimiut, og om der ville være en reel mulighed for at indhandle en sådan fangst, så er det spørgsmålet, om de berørte fangere ville betragte fiskeri som et reelt alternativ til hvidhvalfangst. Hvad ville det betyde for deres økonomi, harmonerer det med deres teknologi og viden, og hvordan passer fiskeri ind i deres årsrytme?

Det kan indvendes, at et fokus på bæredygtig levevis ikke vil fjerne problemet med, hvad denne bæredygtighed skal måles i forhold til. Skal bæredygtighed måles i forhold til det globale niveau, det nationale, det kommunale, eller er vi nede på husholdets og det individuelle niveau? Det, der kan virke som sund fornuft på

ét niveau, kan virke tåbeligt på et andet. Et andet problem ved diskussionen om bæredygtig levevis er, at den kan medføre social konflikt og uro, da nogle grupper i samfundet vil blive afskåret fra at fortsætte deres aktiviteter. Diskussionen om bæredygtighed bliver altså ikke mindre kompliceret af, at man går fra et miljø-mæssigt til et menneskeligt udgangspunkt. Fordelen er imidlertid, at diskussionen om bæredygtighed kunne blive mere nærværende for befolkningen.

Teknologi og bæredygtighed

Selv om mange kobler den teknologiske udvikling sammen med overudnyttelsen af ressourcerne, så er sammenhængen mellem teknologi og bæredygtighed dobbeltsidig. På den ene side er der knyttet store forventninger til, at teknologien og dens udvikling kan være med til at sikre en bæredygtig udvikling, større sikkerhed for fangerne og bedre udnyttelse af ressourcerne. Bedre teknologi i form af radiosendere påmonteret fangstbøjer, har således i Alaska været en medvirkende faktor til, at flere har punerede grønlandshvaler bliver lokaliseret, når de er flygtet ind under isen. På den anden side bliver den teknologiske udvikling betragtet som en trussel mod bæredygtigheden. Folk frygter, at ny og bedre teknologi vil effektivisere naturudnyttelsen og skabe en overhængende risiko for, at resultatet er overudnyttelse. Den europæiske hvalfangst i Arktis blev for eksempel voldsomt intensiveret med indførelsen af dampskibet, da man så kunne komme længere og hurtigere omkring og samtidig begynde at udvinde tranet om bord.

Ny teknologi giver både nye muligheder og nye behov for risikovurdering. Fordi det i Vesten er en udbredt opfattelse, at ressourcerne er begrænsede, og derfor kun kan udnyttes til en vis grænse, vil det hele tiden være nødvendigt at vurdere, hvor tæt på denne grænse man kommer med introduktionen af ny teknologi. Idéen om begrænsede ressourcer kan altså medføre et samfund, hvor naturudnyttelsen løbende skal monitoreres med det formål at kunne vurdere risikoen. Risikomomentet afspejles blandt an-

det i tanken om forsigtighedsprincippet, som er nævnt i flere internationale aftaler, for eksempel Rio-deklarationen. Dette princip skal minde os om, at kollaps i naturen kan forekomme, og at når først et kollaps er indtruffet, så er muligheden for at genoprette »tingenes tilstand« lille. Jo længere tid der for eksempel går før en bestandsnedgang vendes, jo længere tid vil det tage at få bestanden op igen. Forsigtighedsprincippet indebærer også, at man ikke nødvendigvis skal afvente årtiers langsommelig videnskabelig forskning, som til fulde skal dokumentere en nedadgående tendens i en bestand, hvis der allerede kan fremlægges bekymrende data, det være sig som videnskabelig eller lokal viden. Forsigtighedsprincippet kan tolkes, som om ressourcen sættes i centrum, men for resourceafhængige erhverv er der en tæt forbindelse mellem ressourcerne og erhvervets tilstand. Man kan således sige, at når man udviser forsigtighed på vegne af ressourcen, gør man det også på vegne af erhvervet og dets fremtid.

Når talen falder på introduktionen af ny teknologi i Grønland, er det tit forbundet med bekymring for både fangststyr og erhverv. Det siges ofte i Grønland, at introduktionen af ny teknologi, som for eksempel rifler eller hurtigtgående joller, er en medvirkende faktor til stigningen i jagttrykket. Her er det tidligere landsstyreformand Lars Emil Johansen, der giver udtryk for sin bekymring: »Men den moderne udvikling har også medført, at vi i Grønland er blevet mange flere mennesker, og presset på vor natur er øget markant. Det skyldes naturligvis også de teknologiske landvindinger, der er opnået inden for jagt og fangst. Vi må i stadig højere grad søge at forvalte vores omgang med naturens gaver, så vi sikrer, at der ikke opstår skadevirkninger eller drives rovdrift på vores dyr.«⁷² En anden debatør angriber fangerne og den teknologiske udvikling, idet han bemærker, at naturen ødelægges, fordi »... lovgivningen og befolkningens holdning slet ikke har kunnet følge med udviklingen«.⁷³ Og med udvikling mener han »moderne skydevåben og hurtige motorbåde«. Med den nye teknologi er fangsten blevet hypereffektiv, og fangerne er ikke arealmæssigt begrænsede i samme grad som tidligere. Nu kan det for eksempel betale sig at sejle med jolle de mere end 350 km fra Sisimiut til bygden Saq-

qaq for at få mulighed for at deltage i den potentielt givende fangst af hvidhvaler. Også hvad angår jagten på landdyr, har ny teknologi medført en øget aktionsradius, som i perioder med nedgange i bestande kan udgøre en trussel: »Bestanden [af rensdyr] er mere udsat end tidligere, hvor der ikke var mange jægere, og de havde sværere ved at komme rundt i landet.«⁷⁴ Det at rejse langt efter fangst-dyr er imidlertid ikke noget nyt fænomen. Da rensdyrbestanden faldt i Sydgrønland omkring 1850, drog rensdyrjægerne de 400-600 kilometer op til Nordre Strømfjord for at gå på rensdyrjagt.⁷⁵ Det nye består i hurtigheden, med hvilken man kan komme omkring.

Peger man på den teknologiske udvikling som en af de primære årsager til overudnyttelse, implicerer det ofte, at man også mener, at teknologien har overhalet ideologien og herunder forvaltningen. I en selvkritisk kommentar siger en af Hjemmestyrets forvaltere følgende: »... vi har ikke indrettet vore reguleringer efter de gradvise ændringer, der sker i sammenhæng med et stigende befolkningstal, og de større og større materielle krav, som befolkningen ønsker opfyldt. Der er heller ikke reguleret for den gradvise indførsel af større og større både og hurtigere og hurtigere både og det, det betyder for ressourceudnyttelsen. Vi har heller ikke taget den fulde konsekvens af, at vi i dag bruger langt mere effektive redskaber end blot for 20-30 år siden.«⁷⁶ Men er det sandt, at man i Grønland ikke har indrettet reguleringerne af teknologien i takt med forandringerne i samfundet? Hvis man ser på, hvorledes relationen mellem ideologi/forvaltning og teknologi har været i nogle historiske perioder, så ser man nemlig en interessant udvikling.

I før-kontakt-tid synes inuit at have været optagede af, at teknologien forholdt sig til de bæredygtighedsstrategier, som man i øvrigt havde. Det var for eksempel meget vigtigt, at udstyret var i en sådan orden, at dyrene ikke lod sig mishage. Ved hvalfangst tog man sit bedste tøj på for ikke at støde hvalen og dermed ødelægge den sociale udvekslingsrelation mellem menneske og dyr. Man havde amuletter og talismaner – teknologier, som skulle beskytte mod uheld og tiltrække god fangst. På harpuner og kajaker havde fangerne påhæftet fine udsmykninger, ofte i form af udskæringer,

som i en forstand repræsenterede fangstdyrene, men som også var en måde at bibringe liv og glæde til objekterne selv, idet man mente, at de havde en »ånd«.⁷⁷ Udsmykningen skulle også fungere som fangstmagi. Adgangen til fangstdyrene var af allerstørste betydning, og man forsøgte at bevare denne adgang ved at respektere dyrene på en lang række områder. Teknologien og de krav, man stillede til den, skulle være med til at sikre denne relation over tid – deri det bæredygtige.

Introduktionen af de første motorbåde i begyndelsen af 1900-tallet betød en revolutionering af fangst- og fiskerierhvervet.⁷⁸ De nye muligheder, der åbnede sig, blev mødt med stor iver og engagement fra mange grønlandere. Men de teknologiske muligheder for at effektivisere og udvikle erhvervet begejstrede ikke alle i samfundet. Især var kajakfangerne utilfredse. De så, hvorledes fangstdyrene, og specielt hvidhvaler og hvalrosser, var svære at få adgang til og fange, fordi dyrene blev skræmt af motorbådene, så de enten trak sig væk fra fangstområdet eller var umulige at komme tæt på.⁷⁹ Kajakfangerne frygtede for deres erhverv, og fangerne fra bygden Agto (som nu skrives Attu) var ydermere af den opfattelse, at motorbådsjagt af hvalrosser ville skade fangsten så meget, at det i sidste ende også ville ødelægge motorbådsfangsten.⁸⁰ Et andet problem var, at motorbådene sejlede ind i andres fangstområder, og det var der stor utilfredshed med. I en diskussion i det Nordgrønlandske Landsråd beskriver et medlem problemerne med fangst fra motorbåde således: »... da en Motorbådsejer i Holsteinsborg første Gang benyttede Motorbaad i Holsteinsborg Distrikt til Hvidfiskefangst, frenhævede en derværende gammel Storfanger, at en saadan Fangstmaade paa Hvidfisk var ødelæggende for Bestanden og for almindelige Fangere; han mener, at Tiden siden har vist, at denne Storfanger havde Ret. Motorbaadene har sikkert nu ødelagt denne Fangst i Holsteinsborg Distrikt; det siges, at der ikke er flere dyr i den paagældende Fjord. Agtoerne er derimod mere varssomme, de passer meget nøje, at deres Fangstmetoder med Motorbaad ikke virker skadende. De overskrider ikke Nordgrønlands Sydgrænse for ikke at skade Sydgrønlandernes Fangst, selvom de ser, der

er Hvalrosser. De gaar heller ikke nordefter til andre Distrikter, men holder sig til deres eget Distrikt.«⁸¹

Landsrådets diskussion om brugen af motorbåde til fangst var en interessant problemstilling, som her opsummeres af Por-sild: »... det [vil] for udenforstående se underligt ud, at vi igaar alle ønskede, at Grønlanderne skulde have Motorbaade til Fangst og Fiskeri, og i Dag paapeger vi de Ulemper, der følger med dem.«⁸² Efter megen debat om emnet manede formanden Ph. Rosendahl til hensyntagelse og varsomhed, når motorbåde nærmede sig et beboet sted, hvor kajakfangerne drev deres daglige fangst.⁸³ Idéen om, at »... enhver maatte drive Fangst, hvor han vilde«⁸⁴, var god i nogle sammenhænge, men problematisk i andre. For fangere med motorbåde var det en fordel, men de blev mødt med protester. For eksempel klagede beboerne ved Godthåb og Kangek i 1916 over, at fangere fra andre bosteder kom for at deltage i hvidhvalfangsten ved Kakuk, som var blevet meget effektiv, efter at man var begyndt at låne styrelsens motorbåde. Det betød et faldende udbytte for fangerne i Godthåb og Kangek, fordi fangsten skulle deles med flere. Samtidig havde det stigende antal deltagere udfra gjort det næsten umuligt at overholde de lokale bestemmelser, hvorfor »... det nu næsten var lovløst under Fangsten«.⁸⁵ Landsrådet besluttede derfor at forbyde andre end lokale adgang til den særlige fangst ved Kakuk, selv om det generelle princip var, at »... der ikke kan sættes Grænser for Fangst i Almindelighed, men at Fangstrejser kan foretages, hvorhen det skal være, ogsaa til fremmede Kommuner«.⁸⁶

Ud over de uforudsete konsekvenser af introduktionen af motorbåde har også indførelsen af skydevåben bekymret forvalterne. Oldendow skrev i 1935, at »... Berøring med Europæerne har sat ogsaa Grønlanderne i Stand til at komme i Besiddelse af Jagtredskaber og Jagtmetoder saa fuldstændte, at deres egen Jagtudøvelse stundom kommer til ligeledes at nærme sig Rovdrift og trækker store Veksler paa Dyrebestanden«.⁸⁷ Oldendow var oprigtigt bekymret over teknologiens indflydelse på bestanden, som også udtrykt her: »Be-stræbelsen for med nye Vaaben i Haand at fremskaffe Handelsvarer

førte som sagt i sin Tid Rensdyrene til Randen af Undergang og har paa det betænkeligste gjort lyst blandt Ederfuglene samtidigt med, at den har gjort Jagten mere raa og barbarisk ved hyppigt at saare og pine uden at dræbe.»⁸⁸ Den norske opdagelsesrejsende Astrup delte Oldendows bekymring, idet han skrev: »... af rensdyrene selv vil der neppe blive spor tilbage. Thi at dræbe dem i flæng under genværsalut, hvad enten de i øieblikket kan drage tilbørlig nytte af dem eller ikke, er for slige jægmaturer en altfor kjær og fornøielig beskæftigelse til, at de paa nogen maade skulde lade sig afholde fra at drive den, naar og hvor den tilbyder sig. De er øieblikkets børn, der senere maa betale civilisationens overraskelser i dyre domme.»⁸⁹

Polarforskeren Peary lærte grønlanderne i Kap York-distriktet i Nordgrønland at bruge geværer i slutningen af 1800-tallet, hvorefter rensdyret i løbet af forbavsende kort tid blev en sjældenhed.⁹⁰ Det fremføres også, at introduktionen af skydevåben samt et sammenbrud i lokale mekanismer til at kontrollere adgangen til jagtterritoriet kan have været årsagen til, at rensdyrbestanden på Nuussuaq-halvøen blev reduceret i begyndelsen af 1960'erne.⁹¹ Nedgangen i antallet af rensdyr kan muligvis forklares med, at rensdyrbestanden gennemløber naturlige svingninger, som det blandt andet er fremlagt af den grønlandske forsker H.C. Petersen⁹², og at bestandsstørrelsen er afhængig af temperatursvingninger.⁹³ Der er dermed ikke nødvendigvis entydigt tale om rovjagt, når rensdyrbestanden pludselig synes meget mindre end normalt.⁹⁴ Men i nedgangstider opfattede de dansk/grønlandske autoriteter ofte nedgangen som et resultat af rovjagt, hvorfor de implementerede regler, som skulle sikre mod unødvendig og ødsel rensdyrjagt.

Op igennem 1900-tallet begyndte den teknologiske udvikling i Grønland at kunne mærkes på fangsten, og det resulterede i en række love, som fredede nogle dyrearter i yngleperioden samt begrænsede indhandling og brug af teknologi. Sydgrønlands Landsråd forsøgte i 1916 at gøre en samlet indsats for at beskytte edderfuglene.⁹⁵ Flere kommuner havde inden da gjort tiltag til en sådan beskyttelse: Kangeks Kommune (Godthåb) forbød således i 1911 al æg- og dunindsamling på Kitsigsut-øerne samt jagt på ed-

derfugle i nærheden af øerne i tiden 15. juni-31. august, Fiskerisets Kommune forbød i 1913 al nattejagt på edderfugle og i 1914 al indsamling af æg, og Napassoks Kommune fulgte efter med et lignende ægindsamlingsforbud i 1915. Sydgrønlands Landsråd var imidlertid af den opfattelse, at disse spredte fredningsbestemmelser ikke ville have nogen virkning, hvis ikke man lavede nogle bestemmelser, som gjaldt for hele Sydgrønland. Landsrådet besluttede at indføre et jagtforbud i månederne juni-oktober, hvorved fuglene fik fred til at yngle. Endvidere besluttede man at forbyde al indsamling af æg og dun. Landsrådet besluttede i 1970 at forbyde skydning på og i nærheden af fuglefjelde, hvor rider og lomvier yngler – et forbud, som allerede var indført i flere kommuner.

Introduktionen af ny teknologi i fangsten var også til fare og gene for befolkningen og for andre erhverv. Derfor blev det fra 1915 et påbud at aflade sit våben, når man steg ud af kajakken ved et beboet sted.⁹⁶ Motorbådene var forstyrrende for kajakfangerne, og Jakobshavn og Vaigat Kommuner besluttede i 1965 at gå sammen om at forbyde motordrevne fartøjer at jage mellem kajakker i forbindelse med sæl- og vågehalvfangst.⁹⁷ I 1970 vedtog Jakobshavn Kommune endvidere, at »motorbåde ikke må overtage de pladser eller i øvrigt være til gene, hvor kajakker, sejldugsjoller eller joller venter på sæl«. I samme vedtægt gjorde kommunen det forbudt at jage fugle op af vandet og at forfølge dem med nedskydning for øje.⁹⁹ En lignende regel fandtes i Nanortalik Kommune. Brugen af motorbåd blev således begrænset både af hensyn til andre brugere og til fuglene. I Frederikshåb Kommune gik man et skridt videre og forbød i 1968 jagt fra motorbåde.¹⁰⁰ Tre år efter, i 1971, besluttede man imidlertid at ophæve vedtægten.

Et andet eksempel på fredning forårsaget af brugen af effektiv teknologi er fra 1945, hvor Landsrådet besluttede at begrænse motorbådsaktiviteten i Melvillebugten. Forslaget, som kom fra Hendrik Olsen, blev fremlagt på følgende måde af Samuel Mathæussen: »Melvillebugten er det Sted, hvor Fangstdyrene har Mulighed for at yngle i Fred. Selv om man gerne ser en Udvidelse af Erhvervsmulighederne, maa man samtidig huske paa, at det snart bli-

ver nødvendigt at værne om det største af de tilbageværende Tilflugtssteder for Fangstdyrene, særlig i denne Tid, hvor bedre Fartøjer anskaffes, saaledes at Grænserne for Fangernes Erhvervsvirksomhed udvides. Melvillebugten har den naturlige Beskyttelse, som ligger i dennes afsides Beliggenhed, og i at den er tilfrossen saa stor en Del af Aaret. Men i en vis Periode er den isfri og kan da befares af Motorbaade paa Fangst ... Det er ikke Meningen at ville forbyde søgaaende Fangst ud for Kysten, men at forbyde at opholde sig paa Fangst i Melvillebugten med Motorbaad i Sommertiden. Som jeg sagde foran, bliver Fartøjerne bedre. Hvem der ønsker at rejse derop med Motorbaad kan nu om Sommeren rejse derop paa Fangst; jeg finder det derfor paakrævet, at man er opmærksom paa det, inden der begyndes paa det, da det altid er vanskeligere at standse noget, der er begyndt, og man faar den Opfattelse, at man bliver fratræget en Indtægtskilde.«¹⁰¹ I dag er Melvillebugten stadig udlagt som naturreservat¹⁰², men erhvervsfattere fra Upernavik og Avanersuaq Kommuner har ret til at drive jagt på hvid- og narhval, isbjørn, hvalros og sæler fra båd eller hundeslæde inden for et begrænset område i reservatet.

Den intensiverede modernisering af fanger- og fiskerierhvervet afspejles tydeligt i fangststatistikkerne. I Nuussuaq foretog man hvidhvalsfangst fra kajak helt op til 1970'erne. Den første kutter blev anskaffet i 1953, og i 1969 var der i alt fire kuttere i Nuussuaq. I sin afhandling om hvalfangsten i Nuussuaq beskriver eskimologen Bo Albrechtsen, at man først efter 1968 fangede flere end 20 hvidhvaler om året i Upernavik-distriktet, og han pointerer, at det må skyldes, at fangsten blev effektiviseret af kutterne.¹⁰³ Dette bekræfter lokale fangere.¹⁰⁴ Hvidhvalfangsten i Nuussuaq steg til et foreløbigt anslået maksimum på 661 hvidhvaler i 1992. Upernaviks andel i Grønlands samlede fangst steg således fra gennemsnitlig 3,6 % i perioden 1954-1968 til gennemsnitlig 35 % i perioden 1969 til 1999.¹⁰⁵ Den teknologiske udvikling sætter altså sit præg på hvidhvalsfangsten, som indtil midten af 1990'erne ikke var nævneværdigt begrænset gennem nationale regelsæt, kun gennem kommunale. I Upernavik var hvidhvalfangsten indtil 1995 for eksempel organiseret som omringsfangst med små både

under 30 fod, hvor man i fællesskab fastlåste hvidhvalerne ved kysten for derefter at kunne nedlægge en så stor del af gruppen som muligt.¹⁰⁶ Kødet blev delt mellem alle deltagere uafhængigt af deres rolle i fangsten. Da Hjemmestyret i 1995 forbød denne form for fangst, skete der ifølge Albrechtsen en individualisering af fangsten, sådan at man ikke længere hjælpes ad. Flere er således begyndt at bruge en ny form for harpun af metal for egenhændigt at kunne fastgøre den synkende hval, man har nedlagt. Denne individualisering af fangsten er til skade for både fangerne, som forstyrrer hinanden, og hvaler, idet ikke alle sårede hvaler bliver fanget. Samme tendens ses i Alaska¹⁰⁷ og Canada¹⁰⁸, hvor mange ældre fangere er utilfredse med de, efter deres betragtning, løvløse tilstande, som hersker, når fællesskabet ikke længere er en age-rende enhed. Den individuelle fangst har også betydet, at det kun er de få heldige, der får et udbytte – og ikke alle deltagere. I Alaska klager nogle ældre over, at det nu kun er de unge med den nyeste teknologi, som fanger hvidhvaler. De går på fangst efter dem til havs, og hvalerne søger derfor ikke længere tæt på land, hvor fangere med langsomme både venter.

Med erhvervelsen af ny teknologi får fangerne ofte nye økonomiske strategier, og dette ses afspejlet i fangstdelingen. Motorbådejere begyndte for eksempel at kræve en større fangstpart end kajakfattere, da de jo havde en investering og større udgifter at dække.¹⁰⁹ Det samme problem ses i dag i konflikterne omkring delingen af hvidhvaler mellem joller, kuttere og trawlere.¹¹⁰ I Canada er fællesfangst af sæler, dvs. hvor sælen eller sælerne deles mellem alle deltagere, blevet erstattet af individuel sælfangst, tilsyneladende fordi fællesfangst ikke passer til det øgede behov for indtægt.¹¹¹ Den individuelle fangst er endvidere blevet stimuleret af brugen af skydevåben. Behovet for en indtægt, der dækker driftsudgifter og nyinvesteringer, bringer mange fangere i et ubehageligt dilemma: Skal man dele ud til venner og familie, som man ofte har lyst til, og som det forventes, eller skal man i stedet sælge sine produkter?¹¹² Dette dilemma mellem sociale og økonomiske behov kan være nedbrydende for et fællesskab, der i høj grad er knyttet sammen gennem kødgaver. Enkelte fangere i Sisimiut har

i sjældne tilfælde været ude i så store økonomiske vanskeligheder, at de har set sig nødsaget til at sælge kød selv til nære familiedemedlemmer til stor frustration for alle parter.

Det virker oplagt at give den nye teknologi skylden for disse ændringer i fangstmetoder og økonomi, men det er også nødvendigt at se på, hvordan man vælger at organisere sig med den nye teknologi – lokalt som nationalt. Det er således af stor betydning, at man i Grønland i stigende grad er gået over til den opfattelse, at alle har ret til frit at fiske og fange, hvor de vil, uden på den ene eller anden måde at være integreret i det lokalsamfund, som tidligere udøvede stor social kontrol over fangsten i området. Udelukkende frakommende fangere kunne dog forholdsvis nemt blive integreret i lokalsamfundet, da der ikke var tale om, at lokalsamfundene ville udelukke folk. Snarere ønskede lokalsamfundet, at udelukkende frakommende skulle inkluderes i dets specifikke univers af lokale rettigheder og pligter og dermed underkastes lokal kontrol. Grønland er i dag så at sige blevet til ét stort jagtområde, hvor kontrollen er flyttet fra lokalt til nationalt niveau.¹¹³ Nogle henviser til denne ret som Grønlands »usynlige grundlov«. At jollernes motorkraft har gjort jagtområderne tilgængelige for så mange flere, ændrer ikke på det grundlæggende faktum, at Landsrådet såvel som Hjemmestyret har støttet og stimuleret den »frie bevægelighed« og »udnyttelsesret« for befolkningen på bekostning af lokal kontrol over ressourceadgangen. Når en forvalter, som tidligere citeret, udtaler, at »... vi i den grønlandske ressourceforvaltning ikke har taget højde for, at der er sket en meget høj grad af effektivisering, og at påvirkningen af de levende ressourcer dermed er steget«¹¹⁴, må det ses i sammenhæng med ønsket om at opretholde den frie bevægelighed og fælles udnyttelsesret. Forvaltningen er således både fulgt med udviklingen og har påvirket den med de valg, den har taget – i tilfældet med motorbådene har man ønsket at give fangerne den øgede jagtradius, som den nye teknologi muliggjorde. Forvaltningen er altså ikke blevet taget på sengen af den teknologiske udvikling. Men man kan sige, at den grønlandske naturforvaltning ikke har taget højde for, at den grundlæggende og svært angribelige ideologi om fri bevægelighed spænder ben for

naturforvaltningen i en tid, hvor man ønsker at sænke fangsttrykket på visse arter. Det er ikke teknologien, der er hele problemet – teknologiens effektivitet synliggør blot et grundlæggende problem: Nemlig at folks udnyttelses- og aktionsrettigheder nødvendigvis også må begrænses. At Landsrådet i 1917 besluttede sig for at begrænse hvidhvalfangsten ved Kakuk til kun at gælde beboerne i Godthåb og Kangek viser, at det har været nødvendigt at begrænse den frie bevægelighed. At fangerne i Sisimiut har motorkraft, som kan bringe dem hurtigt op til Saqqaq på hvidhvalfangst, er ikke et problem, men hvis man vil have nedsat jagttrykket, så er det et problem, at de *må*, ikke at de *kan*!

Ofte overses den sociale og kulturelle sammenhæng, hvori teknologien anvendes. I Avernersuaq har kommunen for eksempel indført en regel om, at hvalerne skal harpuneres fra kajak, før de dræbes med riffel fra jolle eller fra iskanten.¹¹⁵ Da det kræver stor erfaring at harpunere en hval fra kajak, begrænser man jagtadgangen til kun at gælde den lokale fangerbefolkning med kajak. Alle i Grønland har dog principielt stadig ret til at gå på hvalfangst i kommunen. Et sådant krav er en måde at begrænse fangsten til de lokale uden at gå imod retten til fri bevægelighed. I Hjemmestyrets hvidhvalsbekendtgørelse fra 1995 findes tiltag, som også begrænser fangernes adgangsmuligheder gennem teknologiske restriktioner.¹¹⁶ Alle med fangstbevis har således ret til at gå på hvidhvalfangst, men de skal gøre det fra små både for at få de bedste adgangs- og afsætningsrettigheder. Denne prioritering af jollere fangeren som den primære brugergruppe i hvidhvalfangsten resulterer også i, at det er jollens teknologiske formåen, dvs. dens aktionsradius, sødygtighed og isegnethed, der sætter rammerne for fangsten. Dette blev i en bekendtgørelse året efter yderligere understreget med et direkte forbud mod hvidhvalfangst fra joller, som er blevet slæbt efter større både.¹¹⁷ Dette ville ellers kunne have løst nogle af jollens begrænsninger og samtidigt stimuleret besætningsmedlemmer på større både til at foretage hvidhvalfangst.

Et andet argument for påstanden om, at forvaltningen rent faktisk er fulgt med udviklingen, er, at forvalterne i høj grad forhol-

der sig til teknologiens indflydelse på naturen og fangererhvervet. Landsstyrets bekendtgørelser indeholder en række teknologiske begrænsninger, som relaterer sig til dyreværn (for eksempel krav om brug af specielle våbenstørrelser/typer, såsom harpungranat til fangst af store hvaler), sikring af fangst (for eksempel krav om at anskudte hvalrosser harpuneres inden aflivning), begrænsning i effektivitet for at mindske jagttryk (eksempelvis forbud mod garnspærring af elve), beskyttelse af yngel (eksempelvis maskestørrelser i garn og afstanden mellem tremmerne i ørredruiser) og social fordeling (eksempelvis fordelingen af adgangsrettigheder til hvidhvaler mellem joller og trawlere). Antallet af teknologiske begrænsninger er steget markant og gør det svært at fastholde, at forvaltningen ikke følger med og præger udviklingen.

I en analyse af den teknologiske udvikling fra sælfangst til fiskeri i Grønland påpeger antropologen Helge Kleivan et af de problemer, der alle steder findes i kølvandet på nyskabelser.¹¹⁸ På den ene side er der tale om, at megen nyskabelse er knyttet til det *menneskelige valg*, og på den anden side har mennesket en begrænset evne til at forudse alle de afledte effekter af nyskabelsen. Det var nok de færreste grønlændere, pointerer Kleivan, som kunne forudse, at brugen af motorbåde og skydevåben ville sprede de store flokke af lomviir og dermed ødelægge kajakfangerens indbringende fællesfangster af fuglene.¹¹⁹ Kleivans pointe om at give det *menneskelige valg* en større placering i forståelsen af ændringsprocesser i både naturen og kulturen kan kaste et andet lys over udviklingen af naturforvaltningen i Grønland. Forvaltningen har historisk set reageret aktivt på ændringer med udgangspunkt i en række erfaringer med den nye teknologi samt forholdt sig til den nye fredningstanke, som spirede frem i begyndelsen af 1900-tallet. Man havde set nogle negative konsekvenser af både jagttrykket og den øgede konkurrence om ressourcerne, som resulterede i faldende udbytte. Forvaltningen har med tiden introduceret en ny ideologi baseret på tankegangen om mådehold og begrænsede ressourcer. Selv om dette har haft en positiv effekt på ressourcerne, har erhvervenes udvikling og effektivitet på den anden side også altid ligget forvalterne på sinde, og man har i den ånd op-

retholdt reglen om den frie bevægelighed: At alle har ret til at fange og fiske, hvor de vil. Op igennem 1900-tallet forsøgte forvaltningen både at følge med og samtidig præge udviklingen, og forvaltningen har arbejdet på at udvikle en »ny naturforståelse« i den grønlandske befolkning. Den teknologiske udvikling er altså ikke gået så stærkt, at den har overhalet forvaltningen. Forvaltningen har lavet et utal af løbende justeringer. Problemet er måske snarere, at forvaltningen har stimuleret en udnyttelse og en udvikling, herunder teknologisk, som har haft utilsigtede konsekvenser for ressourcerne, og som det er svært at gøre op med nu, hvor der forventes drastiske begrænsninger i resourceudnyttelsen. At mindre rejetrawlere har kunnet opretholde muligheden for at fange hvidhvaler til proviant (to pr. tur), i en tid, hvor både forvaltningsorganerne NAMMCO og JCCMMNB har anbefalet, at fangsten bør nedsættes fra de nuværende ca. 500 til 100, er et eksempel på dette.

Fredningstanken og de traditionelle inuits natursyn

Omkring 1900 begyndte en stigende interesse for naturfredning at spire frem i Danmark, og den satte sine spor i Grønland. Personer som Oldendow, Porsild og Müller fremlagde en række fredningsidéer og var talsmænd for, at grønlænderens jægnatur kunne underminere resourcegrundlaget. De mente, at det ikke længere var nyttehensynet, som skulle være i centrum på bekostning af resourcegrundlaget. Oldendow tog amerikanernes erfaring med i sine overvejelser, da han fremlagde sine bekymringer for rovdrift på Grønlands dyr. I Amerika faldt antallet af bisonokser fra 1870 til 1880, altså på kun ti år, fra fem en halv million til kun 10.000 dyr.¹²⁰ Og det var skræmmende for Oldendow.¹²¹ Derfor manede han for eksempel i forbindelse med moskusokserne til »... stor Forsigtighed og til Handling, inden Natten falder paa«.¹²²

Det er stadig spørgsmålet, om fortalerne for dette nye natursyn fremstillede grønlænderens natursyn korrekt. At fremhæve grønlænderen som ude af stand til at forstå forvaltningens grund-

principper, fordi deres »jægermentalitet« ikke harmonerede med den tids fredningstanke, kunne være en måde at tiltrække sig opmærksomhed på og et led i at understrege nødvendigheden af egne naturfredningsideologier og -projekter. Det er i den sammenhæng ikke uinteressant at vide, at Oldendow var medlem af hovedbestyrelsen for Danmarks Naturfredningsforening. Det kan således tænkes, at grønslænderen blev fremstillet i et negativt lys, netop for at danskernes kulturelle opdragelsesprojekt og deres fredningsidéer kunne komme til at virke indlysende.

Et andet problem i forbindelse med for eksempel Oldendows og Porsilds beskrivelse af grønslænderens jægermentalitet er, at den kunne have rod i et biologisk rovdyr-byttedyrs-paradigme, dvs. at grønslænderen, på linje med andre såkaldte naturfolk, bliver betragtet som underkastet de samme naturlige begrænsninger som rovdyr. Porsild skriver direkte, at »*Eskimoen lever som et Rovdyr* ...«. ¹²³ Jægeren lever med dette udgangspunkt så at sige fra hånden til munden i en konstant og opslidende søgen efter bytte, der uden overvejelser nedlægges for at stille sulten. Knud Rasmussen mente, at det var de »... barske Naturforhold, som tvinger *Polar eskimoen ind i en hvileløs Kamp for Tilværelsen* ...«. ¹²⁴ Den styrende kraft bag jægerens strategier bliver så de klassiske økonomiske love; han søger altid at få optimalt udbytte af minimal indsats. Med udgangspunkt i et sådant paradigme anses jægeren ikke som et kulturelt handlende individ, der ønsker at regulere naturudnyttelsen. Uden evne til eller ønske om at regulere egne og andres aktiviteter må introduktionen af effektive skydevåben, fælder, net og motorbåde automatisk føre til, at denne primitive jæger vil ødelægge alt omkring sig. Betragter man den grønlandske fanger ud fra dette paradigme, så bliver det de danske autoriteters indlysende opgave at opdrage og regulere fangerne, da de ikke evner det selv. Dette er et meget udbredt, men også problematisk paradigme, da inuit faktisk til alle tider selv har forvaltet deres udnyttelse af fangstdyrene. ¹²⁵ Mange antropologer har således efter studier i arkaiske og subarkaiske samfund stillet sig kritiske over for dette paradigme og har gjort op med opfattelsen af, at inuit og de subarkaiske indianere traditionelt var kortsigtede. ¹²⁶ Det viser sig, at inu-

it var meget langsigtede i deres strategier. Og at de i det hele taget var optaget af, at deres forhold til dyrene blev vedligeholdt over tid, så der var en stadig adgang til fangstdyr – ikke kun for dem selv, men også for deres børn og børnebørn.

For rigtigt at forstå, hvordan inuit var bæredygtige i gammel tid, er det nødvendigt først at se på inuits traditionelle verdenssyn og mere specifikt på, hvordan de forstod relationen mellem dyr og mennesker. Fremstillingen tager en generaliseret form og inkluderer ikke de mange regionale forskelle, som eksisterede i Arktis. ¹²⁷ Ud over den regionale generalisering er der også tale om en tidsmæssig generalisering, når begreber som »traditionel tid« og »før-kontakt tid« anvendes. Selv i traditionel tid var inuitsamfundene dynamiske og kan således ikke indfanges under ét tidsbegreb. Der er snarere tale om en konstruktion på baggrund af skriftlige og mundtlige fragmenter. Formålet er imidlertid ikke at lave en udybende regional og tidsmæssig fremstilling, men at fremføre den pointe, at inuit før kontakten med kolonister havde et verdenssyn, hvor respekten for og udvekslingen med dyrene var central i dagligdagen og for de strategier, som skulle etablere en relation til dyrene og muliggøre fortsat fangst næste år og for de følgende generationer. Det var dette verdenssyn, som satte standarder for rigtig og forkert omgang med fangstdyrene – og det var ud fra disse standarder, at strategierne blev formuleret.

I traditionel tid, dvs. før-kontakt tid, blev dyr og mennesker som udgangspunkt betragtet som havende mange fællestræk, og inuit var interesserede i at studere og forstå forskellene. Vestlig tankegang i dag lægger op til det modsatte – nemlig at dyr og mennesker er forskellige, men at det er interessant at studere lighederne. ¹²⁸ For inuit var dyrene bevidste, sociale og aktive menneskelignende individer, som man kunne indgå i en livslang social relation med. Dyret opsøgte *aktivt* den respektfulde fanger og hans samfund. ¹²⁹ Dyrene havde stærke sanser og kunne lugte, se og høre utroligt godt. Endelig nærrede de afsky for det urene. Når et dyr døde og blev behandlet respektfuldt af fangerne, ville det, når det blev genfødt, opsøge ham og lade sig fange igen. ¹³⁰ Inuit tillagde dyrene følgende egenskaber:

- De har fantastiske sanser: lugter, hører og ser godt samt kan fornemme folks tanker
- De er aktører, dvs. at de giver sig selv til fangeren
- De genfødes efter fangsten
- De vil gerne indgå i en udvekslingsrelation med fangeren over tid
- De afskyr det urene.

Dagligdagen var for inuit præget af en række regler og tabuer, som skulle sikre, at dyrene ikke blev krænkede. Uden den rette respekt for dyrene ville dyrene vælge at give afkald på den sociale relation, som de havde til fangerne og hans samfund. De afskyede især det urene, som var forbundet med fødsler, død og menstruation. Menstruerende kvinder hos Iglulik-eskimoerne i Canada skulle således holde sig indendørs, de måtte ikke spise råt kød, og deres mad skulle tilberedes i en speciel gryde, som ingen andre måtte spise af.¹³¹ Man måtte altså skjule disse personer fra dyrene, og der var også strenge regler for, hvordan andre i samfundet skulle omgås urene personer. Renhed og respekt synes at hænge sammen. Hans Egede beretter i 1741 om, hvordan fangerne tog af sted på hvalfangst i deres fineste tøj for at vise hvalen respekt: »Til Hvalfiskeriet i Særdelighed, udruste de sig i deres største Stads ligesom til et Bryllup.«¹³² Der var knyttet mange regler og tabuer til hvalfangsten, og de gjaldt ikke kun fangerne, men i lige så høj grad fangerkonerne. Konernes adfærd på bopladsen, mens manden var på jagt, har haft stor indflydelse på udfaldet af fangsten, da dyrenes opmærksomhed og følsomhed ikke kun var rettet mod manden. En antropolog blev således så sent som i 1980 sat på plads af inupiat-hvalfangere i Alaska, da hun insinuerede, at hvalfangst var en mandebesæftigelse. De svarede, at hvalen kom til konen, ikke til manden. Det var konen, som skulle kaldes en storfanger, selv om hun opholdt sig i huset under fangsten.¹³³ Knud Rasmussen nævner også, at Iglulik-kvinderne under hvalfangsten skulle overholde en række regler, således at hvalen lod sig fange. Blandt andet skulle de bære et hovedsmykke lavet med en hvid kvartssten.¹³⁴ Hos eskimoerne på Nelsonøen i Alaska forventes det stadig i dag,

at kvinden forholder sig i ro, når manden er på fangst; det skal sikre, at dyrene vil nærme sig.¹³⁵

Dyrenes følsomhed over for larm og lugt, for eksempel over for røg, har sikkert haft en indflydelse på, at fangerfamilier i Grønland roterede mellem forskellige fangstområder – dyrene skulle også have fred.¹³⁶ Selv i dag er larm og høj tale i Canada og Alaska under fangstture ilde set blandt nogle fangere, da fangstdyrene har en god hørelse og skræmmes væk. For nogle er det endda tabu at tale om de dyr, man ønsker at fange.¹³⁷

Når dyrene var nedlagt og sikkert bragt op på land eller på isen, tilbød man dem ofte ferskvand¹³⁸, en gave, som inuit mente, at disse saltvandsdyr værdsatte højt. Det var en praksis, som bruges i hele Arktis.¹³⁹ Ud over dette skulle man overholde en række tabuer, der skulle sikre, at dyret blev genfødt og dermed igen kunne indgå i livets cyklus. Der var for eksempel tabu mod specielle former for arbejde. Længden af tabuperioden afhang af regionen og af dyrets størrelse. Et stort dyr krævede stor respekt og tid til genfødsel. Knud Rasmussen beretter således om, hvordan kvinderne skulle stoppe deres syarbejde i en hel måned midt i efterårets vigtige sy-periode, hvis en hvalros blev fanget.¹⁴⁰

Dyrene forventede at blive behandlet med respekt, også når det gjaldt brugen af deres kroppe. Kødet og skindet måtte ikke gå til spildevand, og det skulle deles, for ingen dyr ønskede at vende tilbage til sløsed, ødsle og egoistiske fangere. Nogle steder i Arktis var det en regel, at man ikke måtte fange mere, end der var brug for, mens der andre steder ikke synes at have været nogle begrænsninger for, hvor mange dyr man måtte fange.¹⁴¹ I Grønland var der ifølge Robert Petersen ingen forbud mod overudnyttelse – kun regler mod *unødvendig* udnyttelse.¹⁴² For ikke at fremstå som ødsel skulle man i yup'ik-eskimoernes tilfælde sørge for, at sidste års forråd var opbrugt, før man startede på en ny fangstseson.¹⁴³

Fangerne havde ikke brug for et forbud mod overudnyttelse af dyrene, fordi de betragtede dyrene som aktører, der aktivt kom til fangerne. Enhver tilbageholdenhed fra fangerens side ville derfor virke stødende på dyret, som om man ikke ville tage imod den gave, som dyret var. Missionæren J. Kilbuck skrev i 1911 forund-

ret om yup'ik-eskimoerne, at de var af den opfattelse, at »... jo [flere hvaler] ... de fanger, jo flere hvaler vil komme tilbage til næste år. En sådan ligegyldighed vil koste dem dyrt det efterfølgende forår«. ¹⁴⁴

I Canada og Alaska har inuits traditionelle syn på dyr stadig en vis udbredelse, og det kommer til tider i konflikt med biologernes og forvalternes måde at opfatte dyrene på. Et eksempel er den diskussion, der fandt sted i 1980'erne mellem yup'ik-eskimoer, biologer og sportsfiskere. Biologerne og sportsfiskerne mente, at det var god naturforvaltning at praktisere »catch and release-fis-keri«, dvs. at fange fisken for at genudsætte den. Yup'ik protesterede kraftigt, da de følte, at det ikke var respektfuldt over for fiskene at »lege med dem«. De mente yderligere, at det ville få fiskene til at forsvinde, fordi de ville fortælle hinanden om menneskets hånlige adfærd. ¹⁴⁵

Et lignende eksempel på inuits respekt for dyrene er også fra Alaska, hvor to unge yup'ik-fangere for ca. 10 år siden observerede en moskusokse opholde sig lige uden for deres by. De vidste, at det var uden for jagtsæsonen, men henvendte sig til de ældre i byen, så de kunne bestemme, om den skulle skydes eller ej. De ældre svarede, at moskusoksen var kommet til dem, og at det ville være en hån mod den, hvis de ikke skød den, og at det ville skade den fremtidige fangst, hvis man ikke skød de dyr, der tilbød sig. Fangerne nedlagde dyret, hvorefter de blev anklaget for overtrædelse af jagtloven og fik hver en bøde. ¹⁴⁶ Også forskeren Fikret Berkes bemærker med baggrund i sine undersøgelser af cree-indianernes verdenssyn, at hvis dyrene ønskede at være fri for jægere, så ville de lade jægere det vide, da det er dyrene, der kommer til jægere. ¹⁴⁷

Den grundlæggende respekt for dyrene skulle sikre en *langsigtet* relation til dyrene – en relation, som kunne strække sig over generationer. Man kan sige, at inuit forsøgte at forvalte en langsigtet social relation til dyrene. Til spørgsmålet om, hvorvidt den gamle inuitkultur var bæredygtig eller ej, må svaret altså være ja. De traditionelle inuit havde en række regler og strategier, der skulle sikre, at dyrene kom tilbage, og deri ligger det bæredygtige: Der

ville være fangst dyr til eftertiden. Derfor kan man altså *ikke* sige, at inuit var kortsigtede og levede »fra hånden til munden«, som det ofte er fremstillet.

Det næste spørgsmål, som melder sig, er, hvad vi kan bruge denne konklusion til i dagens Grønland. Kan vi identificere nogle relevante elementer i den traditionelle ideologi, som harmonerer med forståelsen af, hvad bæredygtighed indebærer i dag? Måhold, respekt for de fangne dyr og fuld udnyttelse af disse er nogle af de første elementer, som falder i øjnene. Men disse krav er i dag knyttet til et helt andet og moderne natursyn, hvor dyr betragtes som passive ressourcer, der kan og skal forvaltes således, at den økologiske relation opretholdes over tid. Hvor disse krav i det traditionelle verdenssyn var nødvendige for ikke at krænke det specifikke dyr, er de i dag til for ikke at overudnytte en begrænset og generel gruppe af dyr, dvs. det man kalder en bestand. I den traditionelle ideologi blev dårlig fangst – som i sidste ende kunne føre til hungersnød og betyde, at man flyttede til andre fangstområder – fortolket som, at dyrene nægtede at give sig til menesket på grund af dettes manglende respekt og urenlige adfærd – ikke fordi man havde overudnyttet en bestand. Dyrene holdt sig blot væk fra mennesket, ude af syne. ¹⁴⁸ Antropologen Ernest Burch mener for eksempel, at de to eskimoiske grupper, han sammenligner, nemlig inupiat i Alaska og rensdyreskimoerne i Canada, var af den opfattelse, at dyrene eksisterede i ubegrænset omfang, men at fangernes adgang til dyrene var begrænset af, hvorvidt de respekterede dyrene. ¹⁴⁹ Burch beskriver endvidere, at de to grupper ikke så nogen sammenhæng mellem antallet af fangne dyr og størrelsen på den bestand, de var afhængig af. På Baffinøen i Canada fremfører The Planning Committee for the Co-Management of Southeast Baffin Beluga, at inuit i området i dag ikke spekulerer på relationen mellem sete og usete hvidhvaler. Det, der bekymrer inuit, er, hvorvidt hvalerne er til stede og kommer hvert år. ¹⁵⁰ Og derfor får inuit mange problemer med biologerne og deres bestandsbegreb. I traditionel tid var man angst for, at dyrene ikke ville vende tilbage eller ville være svære at opdrive, hvis man krænkede dem. Derfor var man nogle steder mådeholden i fang-

sten – ikke fordi man var bekymret for bestanden, den forholdt man sig ikke til.¹⁵¹ Mennesket havde kun indflydelse på dyrenes *tilstedeværelse* ikke på deres *eksistens*.

Et andet spørgsmål, som det vil være relevant at beskæftige sig med i lyset af bæredygtighed, er, hvilken effekt den traditionelle ideologi reelt havde på bestandene. Eller sagt på en anden måde: Selv om det traditionelle og det moderne natursyn er radikalt forskellige, så har inuit beboet Arktis i tusindvis af år uden stort set at udrydde nogen dyrearter, og det må kunne tages som bevis for, at de var bæredygtige – de formulerede det blot i andre termer. Vi kan i dag godt anlægge nogle kriterier og standarder for bæredygtighed for derefter at analysere de traditionelle samfund efter dem.¹⁵² Og det kan også godt være, at det viser sig, at den kombinerede *effekt* af de traditionelle samfunds demografiske sammen-sætning, teknologi, bosætningsmønster og ideologi var, at bestandene ikke blev overudnyttet. Men hvis vi skal respektere det traditionelle verdenssyn, så har overudnyttelsen af ressourcerne i kvantitativ forstand måske ikke været et så stort spørgsmål, eller noget man nødvendigvis bekymrede sig om. Det, der har været centralt, var at sikre adgangen til fangstdyrene gennem en opret-holdelse af en social relation til specifikke fangstdyr ved at undgå, at de følte sig krænket af fangerne og samfundets medlemmer. De gamle inuitkulturers langsigtede strategier byggede således på et helt andet natursyn, end det man har i dag i Grønland. Man kan måske sige, at intentionen var den samme – at sikre fremtidige fangster – men at deres ideologiske grundlag for planlægning var radikalt anderledes. Fordi de gamle kulturer ikke overudnyttede bestandene, er det ikke ensbetydende med, at de designede strategier, som skulle sikre mod overudnyttelse.

Mange vil nok stille sig kritisk over for denne fremstilling af inuit som bæredygtige, men på en helt egen måde, som nok ikke har den store resonans i dagens Grønland. En sådan fremstilling af inuits verdenssyn og måde at agere på i verden bliver ofte kritiseret for at være alt for religiøs, kosmologisk og ideologisk – understøttet af den ikke har noget med virkeligheden at gøre, og dermed ikke skal udgøre grundlaget for vores betragtninger over de

traditionelle inuits bæredygtighedsstrategier. Men handlinger med bund i inuits verdenssyn, for eksempel at give den nedlagte hval ferskvand, var ikke blinde og mekaniske aktiviteter dikteret af et religiøst verdensbillede, men handlinger, som var aktive, intentionelle og produktive inden for deres egen forståelsesramme. I dette perspektiv kan man betragte amuletter og lignende som værktøj og ikke blot som en »overtro«, der bare blindt skulle følges.

Det her fremførte argument for, at inuit og andre oprindelige folk ikke er iboende bæredygtige, er blevet mødt med kritik, fordi man af politiske grunde frygter at tabe goodwill i den internationale miljødebat. Derved kunne indfødte folk blive mere marginaliserede, end de allerede er. Men det er min påstand, at naturforvaltningen og miljødebatten bliver svækket og i værste tilfælde stækket ved at henvise til, at inuit/fanger-kulturen altid har været bæredygtig. Med denne retorik gør man fangerkulturens bæredygtighed til et indlysende og iboende faktum, som ikke skal kvalificeres, og man slipper således for at inddrage lokale fangere og andre aktører, som rent faktisk har en masse idéer til, hvordan udnyttelsen i dag kan gøres mere bæredygtig. De ansvarlige grønlandske politikere synes da også i stigende grad at være gået bort fra denne opfattelse og arbejder snarere på at etablere en bedre kommunikation og et bedre samspil mellem biologer, fangere, valtere, indhandlingsinstanser, befolkning og forbrugere med det formål at sikre, at flest mulige idéer, perspektiver og behov kommer frem og bliver integreret i forvaltningen. Antallet og indholdet af bekendtgørelser og regler for fangst og fiskeri viser da også, at forvaltningen forsøger at varetage mange forskellige grupperes interesser. Etablerer man en troværdig og løbende kommunikation, kan det betyde, at bæredygtighed aldrig bliver et fastlåst begreb, og at strategierne kan finde en helt unik form, som passer til de grønlandske behov og forventninger, og således ikke bliver en blind kopi af andre landes naturforvaltning eller sidste års prioriteter.

Et vigtigt udgangspunkt for denne bog har været, at bæredygtighed ikke er et endeligt mål, men en proces, som kræver en løbende inddragelse af flere parter med forskellige perspektiver og behov. I takt med at antallet af forskellige interessegrupper stiger, kræver de da også i stigende grad at blive hørt i debatten. Fangerne vil inddrages, fordi de føler sig overhørt og tilsidesat, biologerne fordi de er trætte af at blive anklaget for gætteri og for at udføre skrivedorbsarbejde, og forvalterne/politikerne vil gerne ændre befolknings holdninger til ressourcerne og forvaltningen, så deres love og bekendtgørelser vækker større forståelse og kan implementeres ordentligt. Alle disse grupper har en grad af indflydelse på udformningen af forvaltningstiltag, og der kan ikke udpeges specielle grupper, som er primært dominerende. Selv fangerne, der ofte påpeger, at de har et sårbart erhverv, og at deres behov bliver negligeret, har gennem fangerorganisationen og gennem høringerne en mulighed for at påvirke forvaltningen, hvilket de til stadighed udnytter. Og selv om biologernes rådgivning til tider ikke opfølges af politiske tiltag, så har biologerne alligevel formået at være med til at sætte mange dagsordner. Ud over disse parter i miljødebatten er andre naturinteresserede og fritidsfolk generelt i stigende grad begyndt at organisere sig for at få en stemme i debatten.

Biologerne har udsendt advarsler om, at flere arter udnyttes på en måde, der ikke kan betegnes som bæredygtig. Det har på nogle områder skabt en følelse af at være i krise. Men krisen i Grønland, hvad angår udnyttelsen af de levende ressourcer, er ikke en krise i naturen, men snarere en krise i relationen mellem mennesker. Der er ikke udviklet de rum, kanaler og kompetencer, der er nødvendige for at føre en konstruktiv debat omkring forvalt-

ningen og for at udveksle viden om ressourcerne. Mange af de centralt initierede offentlige debatter rummer en underliggende forventning om et specielt udfald, for eksempel at ændre offentlighedens holdninger til et specifikt emne, hvorfor disse debatter tenderer til at blive en form for kamouflerede oplysningskampagner – altså pseudodebatter. Den eksisterende diskussion om naturforvaltningen er forudsigelig, og placerer parterne i velafgrænsede enheder, der angriber hinanden på baggrund af indgroede, og ofte fejlagtige, forestillinger. Fronterne, argumenterne og forklaringerne, som vi ser i dag, har ikke ændret sig radikalt siden debatterne i Landsrådene i begyndelsen af 1900-tallet. Denne inerti præger diskussionen så meget, at der er langt mellem eksemplerne på virkelig nytænkning og udvikling. Mange aktører vil alligevel hævde, at der sker meget på området. De mange bekendtgørelser, initiativer, høringer, møder, taler, artikler og rapporter er da også udtryk for, at det ikke så meget er *handlingslammelse*, der forhindrer nytænkning på området, men snarere en form for *holdningslammelse*. Den nuværende situation er resultatet af årtiers ufokuseret politik, hvor en målrettet indsats for fangerne, erhvervet og naturen til stadighed er blevet overbudt af andre interesser. Et af de primære problemer har været, at man ikke har kunnet finde en balance mellem prioriteringen af erhvervsinteresser og kulturelle interesser. Mange har nydt godt af, at retten til fangst, og dermed adgangen til ressourcerne, har været åben for en stor del af befolkningen. Det har skadet erhvervet, men har været til fordel for den almindelige borger, der betragter fangst som en grundlæggende kulturel rettighed eller som en nødvendig aktivitet for at få forsyninger af frisk kød til husholdet. I andre tilfælde er fritidsfangeres interesser blevet ignoreret for at tilgodese et økonomisk trængt fangererhverv. Den vanskelige fordeling af ressourcerne mellem forskellige socioøkonomiske grupper i det grønlandske samfund synes at være den største kilde til frustration for den enkelte borger og afføder ofte en følelse af at være en lille brik i et uretfærdigt spil. Og følelsen af frustration er med til at øge fremmedgørelsen og underminere etableringen af social bæredygtighed. Disse problemer intensiver-

res i perioder, hvor ressourcerne enten er knappe eller anses for at være knappe af rådgiverne.

Fordelings- og forvaltningsproblemerne har en tendens til at blive forskudt over i dialogen mellem biologiske rådgivere og fangere, hvorved denne dialog vanskeliggøres. De mange potentialer, der ligger i et stærkere samarbejde mellem parterne, forstyrres og bliver ufokuserede grundet gensidige beskyldninger for manglende forståelse for ressourcernes tilstand og samspil. På trods af at der synes at være en forskel mellem biologernes og fangernes naturforståelse, er der gode muligheder for dialog på mange niveauer, hvis der laves en målrettet indsats for at udvikle parternes kompetencer i udveksling af viden og fortolkning. Biologernes alarmsignaler og forvaltnernes reguleringer af fangsten afføder imidlertid en krisestemning, som ikke er berigende for debatten. Man glemmer helt, at der faktisk er masser af ressourcer i Grønland, men at ressourcernes fordeling må prioriteres til så vidt muligt at dække kulturelle og økonomiske behov. En omformulering af fordelingspolitikken vil sandsynligvis medføre en social konflikt, idet mange vil føle deres nedravede kulturelle rettigheder truet. Der er brug for en bred idépolitisk debat, der kan være med til at forny grundlaget for den praksis, som ressourcerne fordeles efter, og relatere politikken til de nye grupper, værdier og modsætninger, som eksisterer i dagens Grønland. I debatten om fangst og forvaltning synes de ideologiske overleveringer imidlertid at forhindre, at der formuleres nye og aktuelle visioner for, hvordan fangsten skal se ud i fremtiden. Uden en målrettet og gennemtænkt indsats vil de forskellige tiltag og udspil blot blive forsigtige reaktioner på den umiddelbare situation.

Der er i det moderne Grønland kommet et mangefacetteret spektrum af interesser, som skal integreres og tilgodeses. Det gør, at alle parter står over for gevaldige udfordringer, når fangstrettinghederne skal omfordeles. Det bliver i den forbindelse relevant at tage begrebet »fanger« op til revision. Hvad skal der til for at blive betragtet som fanger og dermed få ret til de målrettede erhvervstilskud? Diskussionen om fangerkategorien vil være et opgør med et tabu i den grønlandske naturforvaltning og selvforståelse, men

kan være en løftestang for en mere vidtgående nytænkning af hele ressourceudnyttelsen og ressourcefordelingen.

Skal politikken på fangst- og naturforvaltningsområdet have gennemslagskraft, må den nødvendigvis have en høj grad af nærvær og må være i stand til at formulere reelle muligheder for den enkelte bruger – erhvervs- som fritidsfanger. Det foreslås ofte, at en større inddragelse af lokale i forvaltningen, i form af co-management, integration af lokal viden og en styrkelse af høringerne, er mulige veje at gå. Decentralisering og uddelegering af forvaltningsansvar og indflydelse vil være medvirkende til, at forvaltningen kan få et større nærvær for brugerne. Lokalt nærvær er medvirkende til, at forvaltningen får en føling med de eksisterende forhold og behov, ligesom at nærvær hos forvaltningen betyder, at lokale ikke føler, at de får mindre og mindre at skulle have sagt. Lokal deltagelse kræver imidlertid kompetenceudvikling på alle niveauer – og det kan både være dyrt, tidskrævende, besværligt og give anledning til flere konflikter på lokalt niveau. I nogle tilfælde kan integrationen af lokale behov og perspektiver også være medvirkende til, at de store linjer og perspektiver tabes af syne. En fangstpolitik med nærvær må nødvendigvis have et højt fagligt niveau og høje politiske standarder samt inddrage nationale og internationale perspektiver og forpligtelser. Politikken bør således heller ikke alene være formuleret på baggrund af lokale interesser. Den politiske udfordring er stor, fordi fangst og naturbeskyttelse befinder sig i et krydsfelt, hvor økonomiske, sociale, kulturelle, politiske og etiske interesser og perspektiver til stadighed spiller ind.

En måde at give brugerne bedre betingelser på, er ved også at give relationen mellem forvaltning og bruger – og brugere imellem – bedre betingelser. Der ligger et potentiale i at sikre midler og rum til at eksperimentere; til at byer, regioner, kommuner, borgere, brugere og interesseorganisationer kan prøve ting af og udvikle netværk og kommunikationskanaler. Det er helt grundlæggende, at man fra centralt hold er rede til politisk og økonomisk at støtte initiativer og projekter, der også kan gå galt. Øget lokal indflydelse og forvaltning vil imidlertid aldrig fjerne nødvendig-

heden af at have centralt placerede forvaltningsorganer og beslutningstagere. Derfor ligger der et lokalt ansvar og en udfordring i at holde de valgte organer og centrale institutioner løbende opdaterede og informerede om lokale forhold og idéer på en kvalificeret måde.

I diskussionen om, hvordan social og miljømæssig bæredygtighed kan kobles sammen, kan det være et nyt udgangspunkt at se på etableringen af bæredygtig levevis. Det er et perspektiv, der sætter aktiviteter, økonomiske alternativer, tilskud og fleksibilitet ind i et helhedsperspektiv med mennesket i centrum inden for nogle til stadighed skiftende naturmæssige rammer. Fordi både de naturmæssige og menneskelige rammer hele tiden forandrer sig, er det svært at tage bæredygtighed for givet. Bæredygtighed må ligesom lokal viden til stadighed kvalificeres. I samme stil må praksisser og termer løbende revurderes og justeres. Det grønlandske samfund står ikke stille, og debatten om bæredygtighed må derfor også være løbende, dynamisk og nærværende.

Noter til *Indledning og Ressourcer og fangerøkonomi*, s. 7-38.

- ¹ Nogle tidligere værker om udnyttelsen af ressourcerne er *Vildtet og Jagten i Grønland* (Müller 1906), *Polardyr* (Pedersen 1934) og *Naturfredning i Grønland* (Oldendow 1935). Disse er dog primært strukturerede efter dyrearterne og deres respektive levevilkår. Biologen Finn Salomonsen har publiceret en række centrale værker om dyrelivet, og hans kortlægning af fuglene er bemærkelsesværdig (Salomonsen 1967, 1974, 1979 og Muus et al. 1981). I 1991 udgav Hjemmestyret bogen *Naturbevaring i Grønland* (Egede (red.) 1991), som var en politisk markering af Hjemmestyrets initiativer og intentioner med naturforvaltningen. Finn Lynge udgav i 1990 debatabogen *Kampen om de vilde dyr*, hvis sigte synes at være at skabe en europæisk forståelse for inuits syn på og udnyttelse af fangstdyrene. For at igangsætte den overordnede debat om naturudnyttelse og -forvaltning afholdtes i 1998 i Nuuk et seminar om de levende ressourcer med stor deltagelse fra alle interessepartier, som kom med en række indlæg og diskuterede problemstillingerne i arbejdsgrupper. Referater og oplæg er blevet udgivet på dansk og grønlandsk (Rydahl og Egede (red.) 1998). Siden etableringen af Naturinstituttet har mange publikationer omhandlende fangst og forvaltning set dagens lys. De fleste har været meget tekniske i deres databehandling og strukturering og har ikke været specielt diskuterende. Heraf kan nævnes publikationer som *Naturbeskyttelse i Grønland* (Due og Ingerslev 2000) og *Grønlandske fugle, havpattedyr og landpattedyr: en status over vigtige ressourcer* (Born et al. 1998). Senest har Born og Böcher (1999) redigeret en grundbog om Grønlands økologi – den er siden udkommet på både grønlandsk (2000) og engelsk (2001). Naturinstituttet har endvidere udgivet en mere tilgængelig fremstilling af biologernes hvidhvalsforskning og -rådgivning (Rydahl og Heide-Jørgensen 2001), ligesom Naturinstituttet også formidler deres forskning gennem tidsskriftet Pitu. Endelig har Kjeld Hansen i 2001 udgivet bogen *Farvel til Grønlands Natur*. Kjeld Hansens formål synes at være at provokere Grønland og starte et dansk/internationalt pres på Grønland, hvorfor bogen nu også er udgivet på engelsk og grønlandsk.
- ² Dahl 2000; Langdon (red.) 1986; Petersen et al. 1981; Wenzel 1991.
- ³ Se for eksempel Rosing 1963: 24-28.
- ⁴ Burch 1994: 175-176.
- ⁵ Petersen 1993; Vibe 1967.
- ⁶ Rydahl og Heide-Jørgensen 2001: 19.
- ⁷ Falk og Kampp 1997a: 51-53; Falk og Kampp 2001: 20.
- ⁸ Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001a: 3-4; Frich 1997b,c.

- ⁹ Gengivet i Bobè 1936: 364-390; specifikt om edderfugle se s. 382.
- ¹⁰ Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001c: 2.
- ¹¹ Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001c: 2.
- ¹² Christensen 2001: 29-30.
- ¹³ Falk og Kampp 1997b: 7.
- ¹⁴ Meltofte 2000.
- ¹⁵ Hansen 2001: 9.
- ¹⁶ Det er muligt at få et overblik over ressourcernes tilstand i Born et al. (1998), Due og Ingerslev (2000) samt Jensen (1999).
- ¹⁷ Anonym 1993.
- ¹⁸ Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001c: 5.
- ¹⁹ Se for eksempel Hertz 1995 eller Sejersen 1998.
- ²⁰ Dahl 1989.
- ²¹ Nielsen 2001: 28.
- ²² Direktoratet for Fiskeri, Fangst og Landbrug 1994: 100-113.
- ²³ Se for eksempel også Madsen 1994.
- ²⁴ Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001b: 3.
- ²⁵ Paldam 1994: 75-86.
- ²⁶ Rasmussen og Hamilton 2001: 91-93.
- ²⁷ Berthelsen 2001a; Atuagagdliutit/Grønlandsposten 2001; Grønlands Radioavis 2001a,b; Pivdluarnartoq 2000b.
- ²⁸ Egede 2001c.
- ²⁹ Berthelsen 2001b.
- ³⁰ Citeret i Sejersen 1991.
- ³¹ Grønlands Landsstyre 1998.
- ³² Grønlands Landsstyre 1998.
- ³³ Danielsen et al. 1998: 144.
- ³⁴ Danielsen et al. 1998: 93.
- ³⁵ Danielsen et al. 1998: 97.
- ³⁶ Bernes 1996: 130.
- ³⁷ Grønlands Landsstyre 1998.
- ³⁸ Grønlands Landsstyre 1998.
- ³⁹ Lyck 1998: 86.
- ⁴⁰ Danielsen et al. 1998: 91.
- ⁴¹ HS Analyse 1998: 178.
- ⁴² Danielsen et al. 1998: 104.
- ⁴³ HS Analyse 1998: 82.
- ⁴⁴ Jørgensen 1998.
- ⁴⁵ Grønlands Statistik 2000a: 124.
- ⁴⁶ Grønlands Statistik 1999: 111.
- ⁴⁷ Danielsen et al. 1998: 139.
- ⁴⁸ Kristensen 2002.
- ⁴⁹ Atuagagdliutit/Grønlandsposten 1996.
- ⁵⁰ Atuagagdliutit/Grønlandsposten 1998.
- ⁵¹ Meissner 1998.
- ⁵² Nilsson 1998.

- ⁵³ Grønlands Landsstyre 1998.
- ⁵⁴ Grønlands Landsstyre 1998.
- ⁵⁵ Danielsen et al. 1998: 102.
- ⁵⁶ Grønlands Landsstyre 1998.
- ⁵⁷ Grønlands Statistik 2000a: 120.
- ⁵⁸ Paldam 1994: 92-95.
- ⁵⁹ Se også Mordhorst 1999.
- ⁶⁰ Tommasini 1998: 123.
- ⁶¹ Sort 1998.
- ⁶² Hynne 2002.
- ⁶³ Tommasini 1998.
- ⁶⁴ Paldam 1994: 91.
- ⁶⁵ Nuttall 1998: 125.
- ⁶⁶ Grønlands Statistik 2000b: 3.
- ⁶⁷ Turistcheferne i Sydgrønland, Nanortalik Tourism Service, Qaqortoq Turistforening og Narsaq Tourist Office 2002.
- ⁶⁸ Beck 1996: 34-35.
- ⁶⁹ Egede 2001a.
- ⁷⁰ Møller 1999.
- ⁷¹ Rasmussen 2001: 10-11.
- ⁷² Tommasini 1998.
- ⁷³ Kristensen 1998b.
- ⁷⁴ Nuttall 1998: 146.

Noter til *Naturforvaltning og forvaltningens natur*, s. 39-82.

- ¹ Larsen 1995: 21.
- ² Brooke 1993: 13; Sejersen submitted.
- ³ Sejersen 2002.
- ⁴ Hansen 2001.
- ⁵ Egevang og Boertmann 2001.
- ⁶ Egevang og Boertmann 2001: 5; se også Hjarsen 2002.
- ⁷ Motzfeldt 2001.
- ⁸ Motzfeldt 2001.
- ⁹ Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 4, 2000.
- ¹⁰ Citeret i Fisker 1998: 16.
- ¹¹ Grønlands Statistik 2000a: 103.
- ¹² Sejersen 1998: 5.
- ¹³ Hoff 2000.
- ¹⁴ Artiklen medfører en række modreaktioner bl.a. fra Møller 2000; Sejersen og Mølgaard 2000; Sveegaard og Kjærsgaard 2000.
- ¹⁵ Olsen 1998.
- ¹⁶ Se for eksempel Anonym 1996a; Hansen 2001; Nygaard 2000.
- ¹⁷ Citeret i Fisker 1998: 16.
- ¹⁸ Larsen 1996.
- ¹⁹ Jørgensen 1997.

- 20 Egede 2001c.
- 21 Egede 2001b,c.
- 22 Frederiksen 2000; Krohn 2000.
- 23 Sejersen submitted.
- 24 Krarup 2001.
- 25 Citeret i Grønlands Landstings Forhandlinger forår 1992: 1176-1178.
- 26 Citeret i Grønlands Landstings Forhandlinger forår 1992: 1180.
- 27 Citeret i Grønlands Landstings Forhandlinger forår 1992: 1144-1145.
- 28 Falk og Kampp 2001.
- 29 Se for eksempel Durinck 1989: 6; Grønlands Radioavis 2002c; Nielsen 2002; Thorleifsen 2002a,b.
- 30 Citeret i Durinck 1989: 6.
- 31 Grønlands Radioavis 2002c.
- 32 Grønlands Landsråds Forhandlinger 1957: 227.
- 33 Grønlands Landsråds Forhandlinger 1961: 68.
- 34 Brev fra Klaus Lynge citeret i Grønlands Landsraads Forhandlinger 1952: 281.
- 35 Læs mere om den i Osherenko 1988; Huntington 1992: 120ff; Langdon (red.) 1986.
- 36 Falk og Kampp 1997a: 51-52; Falk og Kampp 2001: 27; Hansen 2001: 112-113.
- 37 Falk og Kampp 2001: 19.
- 38 Citeret i Egede 2002b.
- 39 Hansen 2001: 117.
- 40 Thorleifsen 2002a.
- 41 Grønlands Landstings Forhandlinger 1981: 363.
- 42 Heilmann 1998.
- 43 Sejersen 2002.
- 44 Nordgrønlands Landsraads Forhandlinger 1934: 421-422.
- 45 Bekendtgørelse af 21. september 1943 vedrørende indhandling af ravnefodder publiceret i Kundgørelser vedrørende Grønlands Styrelse 1938-47: 60.
- 46 §10 i Forslag til vedtægt for Vestgrønland om regulering af hvalfangst i havene om Grønland og på grønlandsk søterritorium gengivet i bilag til Grønlands Landsråds Forhandlinger 1958: 283.
- 47 Muus et al. 1981: 430.
- 48 Grønlands Radioavis 2002e.
- 49 Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001c: 4; se også Klein-schmidt 1997.
- 50 Anonym 1998a.
- 51 Grønlands Hjemmestyre 2001.
- 52 Olsen 1998.
- 53 Rydahl og Heide-Jørgensen 2001.
- 54 Se for eksempel Berkes 1999; Inglis 1993; Roberts 1996; Treseder 1999.
- 55 Osherenko 1988.
- 56 Osherenko 1988: 23.
- 57 Huntington 1992; Sejersen 1994.
- 58 Osherenko 1988: 38.
- 59 Citeret i Anonym 1996b: 10.

- 60 Richard og Pike 1993:141.
- 61 Chapeskie 1995.
- 62 Penn 1995.
- 63 Osherenko 1988: 25ff.
- 64 Se også Collings 1997.
- 65 Uldall Jensen 2001.
- 66 Olsvig 2002.
- 67 Frich 1997a.
- 68 Grønlands Radioavis 2002d.
- 69 Hoff 2002.
- 70 Odgaard 2002.
- 71 Grønlands Radioavis 1998.
- 72 Citeret i Johansen 2001.
- 73 Citeret i Petersen 1998: 209, fremhævelse i original.
- 74 Formanden citeret i Grønlands Radioavis 2002a.
- 75 Citeret i Anonym 1995.
- 76 Grønlands Radioavis 2002b.
- 77 Brandt 1998.
- 78 Riewe og Gamble 1988: 34ff.
- 79 Riewe og Gamble 1988: 34ff.
- 80 Riewe og Gamble 1988: 34ff.
- 81 Fleischer 1996.
- 82 Grønlands Radioavis 1996a.
- 83 Grønlands Radioavis 1996b.
- 84 Se for eksempel Slettemark (2000), hvor Direktoratet for Miljø og Natur in-formerer om god jagtetik.
- 85 Berverly-Qamanirjuaq Caribou Management Board n.d.

Noter til *Lokal viden*, s. 83-118.

- 1 De Forenede Grønlandske Landsråds Forhandlinger 1949: 153.
- 2 Rydahl og Heide-Jørgensen 2001: 6.
- 3 Merkel og Nielsen 2001a.
- 4 Se for eksempel Merkel og Nielsen 2002.
- 5 Merkel og Nielsen 2001a.
- 6 Huntington 1992: 110.
- 7 Citeret i Freeman et al. 1998: 119.
- 8 Citeret i Freeman et al. 1998: 121; min oversættelse.
- 9 Sejersen 1994.
- 10 JCCMNB 1994: 4.
- 11 Rydahl og Heide-Jørgensen 2001: 6.
- 12 Ferguson and Messier 1997; Ferguson, Williamson and Messier 1998.
- 13 Se blandt andet Petersen 1984.
- 14 Kristensen 1998a.
- 15 Heilmann 1998: 60.
- 16 For et canadisk eksempel se Dubois and Olpinski 2002: 43.

- 17 Se for eksempel udtalelse af KNAPK-formand i Anonym (1998b), og for et eksempel om hvidvaler se Løvstrøm (2001).
- 18 Anonym 1999b.
- 19 Falk and Kampp 1997a; Falk, Kampp og Merkel 2000; Merkel og Nielsen 2001b.
- 20 Iversen 1998.
- 21 Simonsen 1999.
- 22 Citeret i Bjerg (2001); for en lignende udtalelse se Heinrich (2001).
- 23 Inukjuaq 1984 citeret i Brooke 1993: 23; min oversættelse.
- 24 Heinrich 2001.
- 25 Anonym 1999a.
- 26 Brønden 2002.
- 27 Frich og Falk 1997: 25-26.
- 28 Heide-Jørgensen og Rosing-Asvid 2000.
- 29 Sejersen 1998, 2001.
- 30 Jakobsen 1997: 27.
- 31 Sandgreen citeret i Kleinschmidt 1997.
- 32 Nielsen 2002.
- 33 Nadasdy 1999.
- 34 Hansen 2001: 9.
- 35 Larsen 2002; se også Kleinschmidt 1997.
- 36 Hansen 2001.
- 37 Schultz-Lorentzen 2001.
- 38 Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001b: 6.
- 39 Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001b: 13.
- 40 Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001b: 5.
- 41 Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001c: 6; Grønlands Radioavis 2002a.
- 42 Egede 2002a.
- 43 Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001c: 4.
- 44 Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001b: 8.
- 45 Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle 2001b: 8.
- 46 Steenholdt 2002a,b.
- 47 Grønlands Radioavis 2002b.
- 48 For en behandling af disse borgermøder se Uldall Jensen 2001.
- 49 Se også Thomsen 1993.
- 50 Nakashima 1994.
- 51 Fienup-Riordan 1999.
- 52 Timmins og Hendrichsen et al. 1999.
- 53 Huntington 1998.
- 54 Se for eksempel Enoksen 2001.
- 55 Anonym 1998d.
- 56 Petersen 1970.
- 57 Albrechtsen 2001.
- 58 Sejersen 2001.
- 59 Landsrådets vedtægt om fangst af sildepiskere af 4. oktober 1974.
- 60 Landshøjdingen over Grønland 1976.

- 61 Grønlands Hjemmestyre 1992: 304.
- 62 Direktoratet for Fiskeri, Fangst og Landbrug 1992.
- 63 Pivluarnartoq 2000a.
- 64 Se for eksempel Bielawski 1995; Sejersen 1998: 41.
- 65 Gunn, Arlooktoo og Kaomayok 1988.
- 66 Mokvist 2002; Tulugaq 2002a.
- 67 Kapel 1998: 23.
- 68 Appadurei 1995: 206.
- 69 Heinrich 2001.
- 70 Berthelsen 2000; se også Iversen 1998.
- 71 Thorleifsen 2002b.
- 72 Mathiasen 2002.
- 73 Fontaine 2002: 30.
- 74 Heinrich 2002.
- 75 Mørch 2002.
- 76 Petersen 1994.
- 77 Heinrich 2000.
- 78 Kapel 1998: 25.
- 79 Heide-Jørgensen 1998: 10.
- 80 Se for eksempel Enoksen 2001.
- 81 Heinrich citeret i Anonym 1998c.
- 82 Seminarer for kvoterede fangststyr i Qeqertarsuaq 2001.
- 83 Nadasdy 1999.
- 84 Howard and Widdowson 1996: 36.

Noter til *Forskellige natursyn*, s. 119-161.

- 1 Odgaard 2001a,b.
- 2 Wille og Kviesgaard 2001.
- 3 Jochimsen citeret i Odgaard 2001b.
- 4 Larsen 2002.
- 5 Anonym 1994.
- 6 Se for eksempel Møller 1997.
- 7 Sermitsiaq 1997.
- 8 Atuagadliutit/Grønlandsposten 1994.
- 9 Anonym 1999c.
- 10 Odgaard 2001b.
- 11 Mokvist 2002; Tulugaq 2002b.
- 12 Olsen 1992.
- 13 Olsen 1992.
- 14 Greenland Tourism 2000: 7.
- 15 Lyngge 1997 citeret i Hansen 2001: 15.
- 16 Collings 1997.
- 17 Greenland Tourism 2000: 7.
- 18 Meillassoux 1973.
- 19 Citeret i Sahliins 1972: 30; min oversættelse.

- 20 Rasmussen 1979: 162.
- 21 Porsild 1921: 73.
- 22 Porsild 1921: 84.
- 23 Müller 1906: 4.
- 24 Salomonsen 1967: 270.
- 25 Schultz-Lorentzen 2001.
- 26 Müller 1906: 4-5.
- 27 Hardin 1968.
- 28 Bernes 1996: 236.
- 29 Berkes 1985; Fenny et al. 1990.
- 30 Dahl 2000; Petersen 1965.
- 31 Dahl 2000.
- 32 Oldendow 1935: 354; original fremhævning.
- 33 Oldendow 1935: 104.
- 34 Oldendow 1935: 26-27.
- 35 Oldendow 1935: 30.
- 36 Oldendow 1935: 30-31.
- 37 Oldendow 1935: 30.
- 38 Oldendow 1935: 96.
- 39 Oldendow 1935: 29.
- 40 Porsild 1914: 253.
- 41 Oldendow 1935: 96.
- 42 Underskrevet 1929, udgivet 1947.
- 43 Kap York Stationen Thules Love af 1929 (1947): 98.
- 44 Rasmussen 1934: 143.
- 45 Sydgrønlands Landsraads Forhandlingsprotokol 1915: 313.
- 46 Rasmussen 1907.
- 47 Rasmussen 1907: 32.
- 48 Citeret i Rasmussen 1907: 33.
- 49 Freuchen 1921.
- 50 Freuchen 1921: 247
- 51 Møller 1907: 30-31.
- 52 Nielsen 1907: 23.
- 53 Freuchen 1921: 249.
- 54 Oldendow 1954: 956.
- 55 Kristensen 1998.
- 56 Roepstorff in press.
- 57 Kristensen 1998.
- 58 Heinrich 2002.
- 59 Born og Böcher (red.) 2000: 375.
- 60 Angubesen 2001a.
- 61 Angubesen 2001b.
- 62 Se også Roepstorff 2000.
- 63 Petersen 1965: 121-122.
- 64 Citeret i Ejning 2001.
- 65 Se også Falk og Kampp 2001: 35; Kampp 1983: 20.

- 66 Eksempler på lokale forklaringer på ændringer i antallet af hvid- og narhvaler kan findes i Thomsen 1993.
- 67 Oldendow 1935: 102.
- 68 Nordgrønlands Landsraads Forhandling 1930: 555-561.
- 69 Nordgrønlands Landsraads Forhandling 1930: 555-556.
- 70 Se for eksempel Kristensen 1998; Enoksen 2001.
- 71 Angubesen 2000.
- 72 Johansen 1991: 7-8.
- 73 Lyngs 1992.
- 74 Anonym 1993.
- 75 Petersen 1965: 109.
- 76 Nielsen 1998: 72.
- 77 Fienup Riordan 1990: 168.
- 78 Rask 1993.
- 79 Se for eksempel Nordgrønlands Landsraads Forhandling 1930: 554-561 og Nordgrønlands Landsraadsforhandling 1937: 1153-1158.
- 80 Nordgrønlands Landsraadsforhandling 1937: 1153.
- 81 Nordgrønlands Landsraadsforhandling 1937: 1154.
- 82 Nordgrønlands Landsraadsforhandling 1937: 1156.
- 83 Nordgrønlands Landsraadsforhandling 1937: 1157.
- 84 Nordgrønlands Landsraadsforhandling 1937: 1153.
- 85 Sydgrønlands Landsraads Forhandlingsprotokol for mødet 1916 (1917): 565-566.
- 86 Sydgrønlands Landsraads Forhandlingsprotokol for mødet 1916 (1917): 565.
- 87 Oldendow 1935: 24.
- 88 Oldendow 1935: 27
- 89 Astrup 1895: 130.
- 90 Oldendow 1935: 179.
- 91 Dahl 2000: 160-168.
- 92 Petersen 1993.
- 93 Vibe 1967.
- 94 Nellemann 1969/70.
- 95 Sydgrønlands Landsraads Forhandlingsprotokol for Mødet 1916 (1917): 558-560.
- 96 Reglement angaaende Behandling af Skydevaaben 22. juli 1914.
- 97 Fællesvedtægt af 6. februar 1965.
- 98 Vedtægt af 19. august 1970 for Jakobshavn Kommune om jagt på fugle og sæler.
- 99 Vedtægt af 23. juli 1970 for Nanortalik Kommune om jagt fra speedbåde.
- 100 Vedtægt af 23. april 1968 om forbud mod jagt fra hurtiggående motorbåde i Frederikshåb Kommune.
- 101 De Forenede Grønlandske Landsraads Forhandling 1945 (1948): 528-529.
- 102 Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 21 af 17. maj 1989 om naturservatet i Melville Bugt.
- 103 Albrechtsen 2001: 10-11.
- 104 Albrechtsen 2001: 22.

- ¹⁰⁵ Se også Heide-Jørgensen og Rosing-Asvid 2000.
- ¹⁰⁶ Se bl.a. Vedtægt for fællesjagt af hvidfisk og narhval i Upernavik Kommune af 26. september 1979 – denne regel var en medvirkende faktor til at holde store udefrakommende både væk fra fangsten.
- ¹⁰⁷ Morseth 1997.
- ¹⁰⁸ Kilabuk 1998.
- ¹⁰⁹ Hertz 1977.
- ¹¹⁰ Sejersen 1998, 2001.
- ¹¹¹ Buijs 1993.
- ¹¹² Kleivan 1964; Sejersen 1998.
- ¹¹³ Dahl 2000: 157-173.
- ¹¹⁴ Nielsen 1998: 72.
- ¹¹⁵ Se bl.a. Vedtægt om narhvalfangst ved iskannten i Thule Kommune 1972 og Vedtægt for Avanersuup Kommune om fangst af narhvaler i Hvalsund og Inglefield Bredning 1986.
- ¹¹⁶ Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 30 af 11. oktober 1995 om fangst af hvid- og narhvaler.
- ¹¹⁷ Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 6 af 29. februar 1996 om ændring af bekendtgørelse af bekendtgørelse nr. 30 af 11. oktober 1995 om fangst af hvid- og narhvaler.
- ¹¹⁸ Kleivan 1964.
- ¹¹⁹ Kleivan 1964: 66.
- ¹²⁰ Oldendow 1935: 240.
- ¹²¹ Oldendow 1935: 241.
- ¹²² Oldendow 1935: 243.
- ¹²³ Porsild 1921: 84.
- ¹²⁴ Rasmussen 1934: 139.
- ¹²⁵ Petersen 1965.
- ¹²⁶ Se for eksempel Berkes 1988; Feit 1973; Tanner 1979.
- ¹²⁷ For en beskrivelse af forskelle og ligheder se for eksempel Brandstrup 1985; Søby 1969/70; Watanabe 1994.
- ¹²⁸ Berkes 1988; Scott 1996.
- ¹²⁹ Fienup-Riordan 1990.
- ¹³⁰ For en beskrivelse af cree-indianerne se for eksempel Berkes 1988.
- ¹³¹ Rasmussen 1929: 179.
- ¹³² Egede 1971[1741]: 57.
- ¹³³ Bodenhorn 1990: 61-62.
- ¹³⁴ Rasmussen 1929: 187-188.
- ¹³⁵ Fienup-Riordan 1990.
- ¹³⁶ Petersen 1965.
- ¹³⁷ Collings 1997: 43.
- ¹³⁸ Birket-Smith 1924: 282-283.
- ¹³⁹ Søby 1969/70: 56.
- ¹⁴⁰ Rasmussen 1929: 186.
- ¹⁴¹ Berkes 1988; Søby 1969/70: 52.
- ¹⁴² Petersen 1965: 117.

- ¹⁴³ Fienup-Riordan 1990: 174.
- ¹⁴⁴ Citeret i Fienup-Riordan 1990: 174; min oversættelse.
- ¹⁴⁵ Fienup-Riordan 1990: 184-191.
- ¹⁴⁶ Fienup Riordan 1990: 181; Morrow og Hensel 1992: 40-41.
- ¹⁴⁷ Berkes 1988.
- ¹⁴⁸ Fienup-Riordan 1990: 189.
- ¹⁴⁹ Burch 1994: 165. Lignende analyser er fremført af Fienup-Riordan 1990.
- ¹⁵⁰ The Planning Committee for the Co-Management of Southeast Baffin Beluga 1994: 14.
- ¹⁵¹ Fienup-Riordan 1990: 172-173.
- ¹⁵² Se for eksempel Petersen 1965.

- Albrechtsen, Bo (2001). *Hvalerne i Nuussuaq – delingsprincipper, udveksling og social samhøring* blandt fangerebefolkningen i det nordlige Upernavik-distrikt. Speciale ved Institut for Eskimologi, Københavns Universitet.
- Angubesen, Jakob (2001a). Piniartog toqunniagaq. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 9. januar, s. 15.
- Angubesen, Jakob (2001b). Den efterstræbte fanger. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 18. januar, s. 18.
- Angubesen, Martin (2000). Restriktioner vil medføre elendighed. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 28. december, s. 25.
- Anonym (1993). Der er begrænsede ressourcer i Grønland. *Peqqinnissaq* 2(4): 8.
- Anonym (1994). Stor helårskampagne om Grønlands miljø næste år. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 24. november, s. 7.
- Anonym (1995). Fiskere og fangere til landsstyret: Uuud!!!. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 29. juni, s. 4.
- Anonym (1996a). Studerende i Nuuk må ikke søge rensdyrlicens. *Sermitsiaq* 2. august, s. 9.
- Anonym (1996b). *Understanding Harvest Assessment in the North. Synthesis of the Conference on Harvest Assessment April 20-22, 1995, Girdwood Alaska*. Juneau: Alaska Department of Fish and Game.
- Anonym (1998a). Biologerne tror ikke på os. *Aalisartog* nr. 7, s. 2.
- Anonym (1998b). Biologerne undersøger ikke grundigt nok. *Aalisartog* nr. 7, s. 7.
- Anonym (1998c). Fiskere og fangere skal tages med på råd. *Sermitsiaq* 16. oktober, s. 26.
- Anonym (1998d). NWMB considers harpoon gun training for bowhead kill. *Nunatsiaq News* June 5, s. 13.
- Anonym (1999a). Amatører styrer krabbefiskeriet. *Sermitsiaq* 29. januar, s. 10.
- Anonym (1999b). Samme redskaber hver gang. *Pitu* nr. 1, s. 15.
- Anonym (1999c). Naturen er ved at gå i glemmebogen. *Sermitsiaq* 19. februar, s. 32.
- Appadurai, Arjun (1995). The production of locality. I Richard Fardon (red.) *Coun-terworks. Managing the Diversity of Knowledge* (ss. 204-225). London: Routledge.
- Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle (2001a). *Referat af møde 13. februar 2001*. Nuuk: Direktoratet for Miljø og Natur.
- Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle (2001b). *Referat af møde 16. marts 2001*. Nuuk: Direktoratet for Miljø og Natur.
- Arbejdsgruppen om fangst og forvaltning af fugle (2001c). *Referat af møde 6. juni 2001*. Nuuk: Direktoratet for Miljø og Natur.
- Astrup, Eivind (1895). *Blandt Nordpolens naboer*. Kristiania: Aschehoug.
- Atuagagdluutit/Grønlandsposten (1994). Grønlandsk griseri. Leder i *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 24. november, s. 3.
- Atuagagdluutit/Grønlandsposten (1996). Klap hesten. Leder i *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 5. december, s. 2.
- Atuagagdluutit/Grønlandsposten (1998). Et narrespil. Leder i *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 6 oktober, s. 2.
- Atuagagdluutit/Grønlandsposten (2001). Afsetningsproblemer med rensdyrkødet. Leder i *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 17. juli, s. 2.
- Beck, Peter (1996). Oplæg om tilskudsordninger. I Fangst- og Landbrugsafdelingen og Mads Fægteborg (red.) *Fangererhvervet i dag og i fremtiden* (ss. 34-35). Nuuk: Grønlands Hjemmestyre.
- Berg, Anne-Marie (2001). Grønlandske fangere vil selv regulere fangsten. *Levende Natur* nr. 3, ss. 8-9.
- Berkes, Fikret (1985). Fishermen and the »Tragedy of the Commons«. *Environmental Conservation* 12(3): 199-206.
- Berkes, Fikret (1988). Environmental philosophy of the Chisasibi cree people of James Bay. I Milton Freeman og Ludwig Carbyn (red.) *Traditional Knowledge and Renewable Resource Management* (ss. 7-21). Edmonton: Boreal Institute for Northern Studies.
- Berkes, Fikret (1999). *Sacred Ecology. Traditional Ecological Knowledge and Resource Management*. Philadelphia: Taylor & Francis.
- Bernes, Claes (1996). *Arktisk miljø i Norden – en uspoleret natur?* København: Nordisk Ministerråd.
- Berthelsen, Jensine (2001a). Der sættes kun lid til brætterne. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 17. juli, s. 5.
- Berthelsen, Jensine (2001b). Turisme kan blive bygdernes redning. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 12. juli, s. 9.
- Berthelsen, Jess G. (2000). Fri os fra fremmede eksperter. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 3. februar, s. 16.
- Beverly-Qamanirjuaq Caribou Management Board (n.d.). Conserve caribou – hunt wisely. Plakat downloadet fra <http://www.arctic-caribou.com/poster.html> den 28.8.02.
- Bielski, Ellen (1995). Inuit indigenous knowledge and science in the Arctic. I David Peterson og Darryl Johnson (red.) *Human Ecology and Climate Change. People and Resources in the Far North* (ss. 219-227). Washington: Taylor and Francis.
- Birket-Smith, Kaj (1924). Ethnography of the Egedesminde District with Aspects of the General Culture of West Greenland. *Meddelelser om Grønland*, 66: 1-484.
- Bobé, Louis (1936). Diplomatarium Grønlandicum 1492-1814. Aktstykker og breve til oplysning om Grønlands besættelse, kolonisation og missionering. *Meddelelser om Grønland* 55(3). København: Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland.
- Bodenhorn, Babara (1990). »I'm not the great hunter, my wife is« – Inupiat and anthropological models of gender. *Études/Inuit/Studies* 14(1-2): 55-74.
- Born, Erik et al. (1998). *Grønlandske fugle, havpattedyr og landpattedyr: en status over vigtige ressourcer 1. oktober 1998*. Teknisk rapport nr. 16. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.

- Born, Erik og Jens Böcher (red.) (1999). *Grønlands økologi*. Nuuk: Atuakiorfik Ilinniusiorfik.
- Born, Erik og Jens Böcher (red.) (2000). *Kalaallit Nunaat Pimgorfik pinngorarfik – Kalaallit Nunaata Økologianik ilinniut*. Nuuk: Atuakiorfik Ilinniusiorfik.
- Brandstrup, Lasse (1985). *Dyrenes liv og død – de eskimoiske og sibiriske jøgere*. København: Borgen.
- Brandt, Ove (1998). Hvad skyldes jagtovertredelser. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 22. oktober, s. 24.
- Brooke, Lorraine F. (1993). *The Participation of Indigenous Peoples and the Application of their Environmental and Ecological Knowledge in the Arctic Environmental Protection Strategy*, vol. 1. Ottawa: Inuit Circumpolar Conference.
- Brønden, Jens (2002). Vinterjagt på rendyr og moskusokser. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 15. januar, s. 10.
- Buijs, Cunera (1993). Disappearance of traditional meat-sharing systems among the Tiniteklamiut of East Greenland and the Arvilgjuarmiut and Iglulingmiut of Canada. I Cunera Buijs (red.) *Continuity and Discontinuity in Arctic Cultures* (ss. 108-135). Leiden: Centre of Non-Western Studies and National Museum of Ethnology.
- Burch, Ernest S. (1994). Rationality and resource use among hunters. I Takashi Irimoto og Takako Yamada (red.) *Circumpolar Religion and Ecology – An Anthropology of the North* (ss. 163-185). Tokyo: University of Tokyo Press.
- Chapieskie, Andrew (1995). *Land, Landscape, Culturescape: Aboriginal Relationships to Land and the Co-management of Natural Resources*. Research Projects on Aboriginal Economies – Land and Resources: Contemporary Aboriginal Lands, Resources and Environment Regimes. Ottawa: Royal Commission on Aboriginal Peoples.
- Christensen, Tom (2001). Seabird harvest in Greenland. I Lynn Denlinger og Kenton Wohl (red.) *Seabird Harvest Regimes in the Circumpolar Nations*. CAFF Technical report no. 9. Akureyri: CAFF.
- Collings, Peter (1997). Subsistence hunting and wildlife management in the central Canadian Arctic. *Arctic Anthropology* 34(1): 41-56.
- Dahl, Jens (1989). The integrative and cultural role of hunting and subsistence in Greenland. *Études Inuit Studies* 13(1): 23-42.
- Dahl, Jens (2000). *Saqaq. An Inuit Hunting Community in the Modern World*. Toronto: University of Toronto Press.
- Danielsen, M., T. Andersen, T. Knudsen og O. Nielsen (1998). *Mål og strategier i den grønlandske erhvervsudvikling*. Nuuk: Grønlands Statistik og Sulisa.
- De Forenede Grønlandske Landsråds Forhandling 1945 (1948). I *De Grønlandske Landsråds Forhandling 1938-47* (ss. 435-591). København: Schultz a/s.
- De Forenede Grønlandske Landsråds Forhandling 1949 (1952). I *De Grønlandske Landsråds Forhandling 1948-1950*. København: Nielsen & Lydiche.
- Direktoratet for Fiskeri, Fangst og Landbrug (1992). *Bilag til meddelelsen om ændring af hvalbekendtgørelserne: 1) Bekendtgørelse nr. 11 af 19. juni 1992 om fangst af store hvaler; 2) Bekendtgørelse nr. 12 af 19. juni 1992 om rapportering ved fangst og anskydning af hvaler*. Nuuk: Grønlands Hjemmestyre.
- Direktoratet for Fiskeri, Fangst og Landbrug (1994). *Redegørelse om fangererhvervet 1994*. Nuuk: Grønlands Hjemmestyre.
- Dubois, Isabelle og Stas Olpinski (2002). Protecting beluga for future generations. *Makivik Magazine* No. 62: ss. 42-45.
- Due, Regina og Torsten Ingerslev (red.) (2000). *Naturbeskyttelse i Grønland*. Teknisk rapport nr. 29. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.
- Durinck, Jan (1989). *Polarlomvier i Upernavik distrikt. 8 juni – 13. juli 1989*. København: Ornis Consult.
- Egede, Elna (2001a). Fangererhvervet slået i stykker i Avanersuaq. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 6. september, s. 11.
- Egede, Elna (2001b). Hjemmestyret opfører sig som Greenpeace. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 27. september, s. 7.
- Egede, Elna (2001c). Landsstyret kan ikke regulere skindtilskud. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 18. oktober, s. 10.
- Egede, Elna (2001d). Fangerne er fanget i en gældsfælde. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 18. december, s. 9.
- Egede, Elna (2002a). KNAPK vil have kvoter på lomvier og ederfugle. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 25. januar, s. 8.
- Egede, Elna (2002b). Fangerne i Uummannaq har ikke flere lomvier. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 5. februar, s. 10.
- Egede, Hans (1971 (1741)). *Det gamle Grønlands nye perustration eller naturel-historie*. København: Rosenkilde og Bagger.
- Egede, Ivalo (red.) (1991). *Naturbevaring i Grønland*. Nuuk: Atuakiorfik.
- Egevang, Carsten og David Boertmann (2001). *The Greenland Ramsar sites. A status report*. NERI Technical Report, no. 346. Copenhagen: Ministry of Environment and Energy, National Environmental Research Institute.
- Ejlsing, Jens (2001). Arktis på glatis. *Berlingske Tidende (sektionen Univers)* 18. august, s. 7.
- Enoksen, Hans (2001). Foretag først nøjagtige vurderinger. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 4. januar, s. 30.
- Falk, Knud og Kaj Kampp (1997a). *A Manual for Monitoring Thick-billed Murre populations in Greenland*. Technical Report no. 7. Nuuk: Greenland Institute of Natural Resources.
- Falk, Knud og Kaj Kampp (1997b). Langsigtet monitoringsplan for lomvier i Grønland. Teknisk rapport nr. 18. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.
- Falk, Knud og Kaj Kampp (2001). *Lomvien i Grønland: Mulige effekter af forskellige bestandspåvirkende faktorer og praktiske grænser for ressourceudnyttelse*. Teknisk rapport nr. 38. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.
- Falk, Knud; Kaj Kampp og Flemming Merkel (2000). *Monitoring af lomviekolonierne i Sydgrønland, 1999*. Teknisk rapport nr. 38. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.
- Feeny, David; Fikret Berkes, Bonnie J. McCay og James Acheson (1990). The tragedy of the commons: 22 years later. *Human Ecology* 18(1): 1-19.
- Feit, Harvey (1973). The ethno-ecology of the Waswanipi cree; or how hunters can manage their resources. I Bruce Cox (red.) *Cultural Ecology* (ss. 115-125). Toronto: McClelland and Stewart.

Ferguson, Michael og Francois Messier (1997). Collection and analysis of traditional ecological knowledge about a population of Arctic tundra caribou. *Arctic* 50(1): 17-28.

Ferguson, Michael, Robert Williamson og Francois Messier (1998). Inuit knowledge of long-term changes in a population of Arctic tundra caribou. *Arctic* 51(3): 201-219.

Fienup-Riordan, Ann (1990). *Eskimo Essays*. New Brunswick and London: Rutgers University Press.

Fienup-Riordan, Ann (1999). Yaqulget qaillun pilartat (what the birds do): Yup'ik Eskimo understanding of geese and those who study them. *Arctic* 52(1): 1-22.

Fisker, Henrik (1998). Sæl ikke skindet før lotteriet er slut. *Kontakt* nr. 6, ss. 16-19.

Fleischer, Jørgen (1996). Kropløse hvalroshoveder er landet også i Nuuk. *Sermitsiaq* 21. juni, s. 8.

Fontaine, Leif (2002). Naturen og de levende ressourcer endnu engang. *Sermitsiaq* 22. marts, ss. 30-31.

Frederiksen, Klaus (2000). Hvad skal der så ske? *Atuagagdluittit/Grønlandsposten* 8. august, s. 21.

Freeman, Milton M.R. et al. (1998). *Inuit, Whaling and Sustainability*. Walnut Creek: Altamira.

Freuchen, Peter (1921). Om hvalrossens forekomst og vandringer ved Grønlands vestkyst. *Videnskabelige Meddelelser fra Dansk Naturhistorisk Forening*. 72: 237-249.

Frich, Alex Sand (1997a). *Fuglelivet og dets udnyttelse på Grønne Eiland i Vestgrønland juni 1996. Teknisk rapport nr. 1*. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.

Frich, Alex Sand (1997b). *Lomviefangst i Grønland 1993*. Teknisk rapport nr. 2. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.

Frich, Alex Sand (1997c). *Kommerciel lomviefangst i Grønland 1990-96*. Teknisk rapport nr. 3. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.

Frich, Alex Sand og Knud Falk (1997). *Jagtindsats og ederfuglefangst ved Nuuk*. Teknisk rapport nr. 5. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.

Fællesvedtægt af 6. februar 1965, stadfæstet den 21. maj 1966, for Jakobshavn og Vagat kommuner vedrørende sæl og sildepiskerjagt fra motordrevne fartøjer (1965).

Greenland Tourism (2000). *Nordgrønland. Oplevelser af en anden verden*. Nuuk: Greenland Tourism.

Grønlands Hjemmestyre (1992). *Redegørelse om Grønlands Hjemmestyrers hvalpolitik*. Bilag i Grønlands Landstings Forhandlinger forår 1992 bilag (ss. 299-305).

Grønlands Hjemmestyre (2001). *Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 6 af 8. februar 2001 om jagt på rensdyr*. Nuuk: Grønlands Hjemmestyre.

Grønlands Landsråds Forhandlinger 1952 (1952). I *Beretninger vedrørende Grønland* nr. 3.

Grønlands Landsråds Forhandlinger 1957 (1957). I *Beretninger vedrørende Grønland* nr. 2.

Grønlands Landsråds Forhandlinger 1958 (1958). I *Beretninger vedrørende Grønland* nr. 2.

Grønlands Landsråds Forhandlinger 1961 (1961). I *Beretninger vedrørende Grønland* nr. 2.

Grønlands Landstyre (1998). *Turismerdegørelse*. Nuuk.

Grønlands Landstings Forhandlinger efterår 1981, vol. 2. Nuuk: Grønlands Hjemmestyre.

Grønlands Landstings Forhandlinger efterår 1992. Nuuk: Grønlands Hjemmestyre.

Grønlands Radioavis (1996a). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 17. juni.

Grønlands Radioavis (1996b). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 18. oktober.

Grønlands Radioavis (1998). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 28. september.

Grønlands Radioavis (2001a). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 4. maj.

Grønlands Radioavis (2001b). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 10. juli.

Grønlands Radioavis (2002a). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 20. januar.

Grønlands Radioavis (2002b). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 21. januar.

Grønlands Radioavis (2002c). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 22. april.

Grønlands Radioavis (2002d). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 30. juni.

Grønlands Radioavis (2002e). *Udskrift af Nyheder fra Radioavisen* den 27. juli.

Grønlands Statistik (1999). *Grønland 1999. Statistisk Årbog*. Nuuk: Grønlands Hjemmestyre og Grønlands Statistik.

Grønlands Statistik (2000a). *Grønland 2000. Statistisk Årbog*. Nuuk: Grønlands Hjemmestyre og Grønlands Statistik.

Grønlands Statistik (2000b). *Flypassagerstatistikken 1999*. Nuuk: Grønlands Statistik.

Gunn, Anne, Goo Arlooktoo og David Kaomayok (1988). The contribution of the ecological knowledge of Inuit to wildlife management in the Northwest Territories. I Milton Freeman og Ludwig N. Carbyn (red.) *Traditional Knowledge and Renewable Resource Management in Northern Regions* (ss. 22-30). Edmonton: A joint publication of the IUCN Commission on Ecology and the Boreal Institute for Northern Studies.

Hansen, Kåte (2001). Er vi ikke landsmænd? *Atuagagdluittit/Grønlandsposten* 19. juli, s. 12.

Hansen, Kjeld (2001). *Farvel til Grønlands natur*. København: Gads Forlag.

Hardin, Garrett (1968). The tragedy of the commons. *Science*, 162: 1243-1247.

Heide-Jørgensen, Mads Peter (1998). Et beredygtigt Grønland. *Atuagagdluittit/Grønlandsposten* 8. oktober, ss. 10-11.

Heide-Jørgensen, Mads Peter og Aqalu Rosing-Asvid (2000). *Revised catch statistics for belugas in West Greenland 1862 to 1999*. SC/8/BN/4. NAMMCO.

Heilmann, Paviaraq (1998). Om begrænsninger i adgangen til rensdyrjagt. <http://www.atuag.gl/debat/indlaeg/1998/98082002.htm>, hentet den 2.8.02.

Heilmann, Paviaraq (1998). Optakt til den anden dag. I Ivalu Egede et al. (red.) *Seminar om de levende ressourcer* (ss. 60-62). Nuuk: Grønlands Naturinstitut.

Heinrich, Nikolaj (2000). Biologer, biologer og atter biologer. *Atuagagdluittit/Grønlandsposten* 21. december, s. 15.

Heinrich, Nikolaj (2001). Bedrevidende fangere. *Atuagagdluittit/Grønlandsposten* 12. april, s. 22.

Heinrich, Nikolaj (2002). De faktiske forhold. *Atuagagdluittit/Grønlandsposten* 28. juni, s. 19.

Hertz, Ole (1977). *Ikerarsuk – en boplads i Vestgrønland*. København: Nationalmuseet.

Hertz, Ole (1995). *Økologi og levevilkår i Arktis. Uummammiut*. København: Christian Ejlers' Forlag og Mellemfolkeligt Samvirke.

Hjarsen, Thor (2002). Den glemte RAMSAR-konvention. *Sermitsiaq* 2. august, ss. 18-19.

Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 21 af 17. maj om naturreservatet i Melville Bugt (1989).

Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 6 af 29. februar om ændring af bekendtgørelse nr. 30 af 11. oktober 1995 om fangst af hvid- og narhvaler (1996).

Hoff, Merete (2000). ICC ønsker debat om retten til fangst og jagt i Grønland. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 25. juli, s. 9.

Hoff, Merete (2002). Ulovlig ægindsamling på Grønne Ejlend. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 2. juli, s. 3.

Howard, Albert og Frances Widdowson (1996). Traditional knowledge threatens environmental assessment. *Policy Options*, November, ss. 34-36.

HS Analyse (1998). Arbejdsstyrken i Grønland fordelt på brancher. 1996. I Bilag B i Danielsen et al. *Mål og strategier i den grønlandske erhvervsudvikling* (ss. 176-184). Nuuk: Grønlands Statistik og Sulisa.

Huntington, Henry P. (1992). *Wildlife Management and Subsistence Hunting in Alaska*. London: Belhaven Press in association with Scott Polar Research Institute.

Huntington, Henry P. (1998). Observations on the utility of semi-directive interview for documenting traditional ecological knowledge. *Arctic* 51(3): 237-242.

Inglis, Julian (red.) (1993). *Traditional Ecological Knowledge. Concepts and Cases*. Ottawa: International Program on Traditional Ecological Knowledge and International Development Research Centre.

Iversen, Hans (1998). Velbegrundede beslutninger. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 22. december, s. 14.

Jakobsen, Alfred (1997). Biologer og brugere i fællesskab. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 28. august, ss. 26-27.

JCCMNB (1994). *Report of the Joint Commission on the Conservation and Management of Narwhal and Beluga. Meeting of the Scientific Working Group*, Copenhagen June 20-23, 1994.

Jensen, Dorte Bugge (red.) (1999). *Grønlands biodiversitet – et landestudie*. Teknisk rapport nr. 27. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.

Johansen, Jesper Bo (2001). Totalfredede fugle til salg på brættet. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 6. november, s. 9.

Johansen, Lars Emil (1991). Naturen = vor overlevelse. I Ivalo Egede (red.) *Naturbevaring i Grønland* (ss. 7-10). Nuuk: Atuaikiorkfik.

Jørgensen, K.F. (1998). Turismeskabet fordrejer virkeligheden. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 15 oktober, s. 17.

Jørgensen, Aage Krogsdam (1997). Rensdyrjagten sætter sindene i bevægelse. *Sermitsiaq* 29. august, s. 11.

Kampp, Kaj (1983). *Bestand og bestandsudvikling for den kortnæbbede lomvie Uria lomvia i Vestgrønland*. København: Zoologisk Museum.

Kap York Stationen Thules Love af 7. juni 1929 (1947). *Kundgørelser vedrørende Grønlands Styrelse*, (2): 91-101.

Kapel, Finn (1998). Fangst – facts og fordomme. I Finn O. Kapel, Per Kannevorf og Kirsten Rydahl Nielsen (red.) *Grønlands fiskeriundersøgelser gennem 50 år* (ss. 21-25). Nuuk: Grønlands Naturinstitut.

Kilabuk, P. (1998). *A Study of Inuit Knowledge of the Southern Baffin Beluga*. Iqaluit: Nunavut Wildlife Management Board.

Kleinschmidt, Karen (1997). Havtønen er ikke truet. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 22. juli, s. 10.

Kleivan, Helge (1964). Acculturation, Ecology and Human Choice: Case Studies from Labrador and South Greenland. *Folk*, 6.1: 63-74.

Krarup, Poul (2001). Svært at sælge rensdyrkød. *Sermitsiaq* 3. august, s. 20.

Kristensen, Jørgen (1998). Hellefisk ved Ilulissat. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 22. oktober, s. 22.

Kristensen, Kurt (1998a). Samarbejde i stedet for mistillid. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 15. oktober, s. 6.

Kristensen, Kurt (1998b). Sildepeskerfangst – forbudt for turister. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 15. oktober, s. 6.

Kristensen, Kurt (2002). Færre turister i Grønland 2002. *Sermitsiaq* 2. august, s. 10.

Krohn, Karina (2000). Det umulige salg. *Sermitsiaq* 15. september, s. 33.

Kundgørelser vedrørende Grønlands Styrelse 1938-47. København.

Landshövdingen over Grønland (1976). *Brev til samtlige kommunalbestyrelser dateret 1. juni 1976*. Bilag i Grønlands Landsråds Forhandlinger 1977, forårssamling (s. 231).

Langdon, Steve (red.) (1986). *Contemporary Alaskan Native Economies*. Lanham: University Press of America.

Larsen, Elias (1996). Fangstbeviser. *Sivdlek* nr. 13 27. juni, s. 13.

Larsen, Jens (2002). Biologerne er gået over strengen. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 22. februar, s. 23.

Larsen, Romby Troels (2002). Grønlands natur – et fælles ansvar. *Sermitsiaq* 8. marts, s. 28-29.

Larsen, Svend Erik (1995). *Natur og natursyn*. Arbejdsrapport nr. 74. Odense: Humanistisk Forskningscenter Menneske og Natur.

Lyck, Lise (1998). *Turismestrategi og -udvikling i Grønland*. Ballerup: Nordic Press.

Lyng, Finn (1990). *Kampen om de vilde dyr*. København: Akademisk Forlag.

Lyngs, Peter (1992). Stop hykleri om Grønlands fangere. *Sermitsiaq* 7. februar, s. 24.

Løvstrøm, Jens (2001). Planerne om restriktion på hvidhvalfangst. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 23. januar, s. 21.

Madsen, Lone (1994). Fangter, nej tak. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 3. maj, s. 6.

Mathiasen, Egede (2002). Kjeld Hansen og Ole Rud skaber rod i samfundet. *Sermitsiaq* 3. maj, s. 46.

Meillassoux, Claude (1973). On the mode of production of the hunting band. I *French Perspectives in African Studies. A Collection of Translated Essays* (ss. 187-203). London: Oxford University Press.

Meissner, Else (1998). Behov for debat om turisme. *Atuagagdluutit/Grønlandsposten* 20 oktober, s. 14.

Meltofte, Hans (2000). Lomvier i Nordvestgrønland. I Bjarne Holm Jakobsen et al. (red.) *Topografisk Atlas Grønland* (ss. 156-157). København: Det Kongelige Danske Geografiske Selskab og Kort- og Matrikelstyrelsen.

Merkel, Flemming Ravn og Søren Stach Nielsen (2001a). Lokal viden om ederfugle i Vestgrønland. *Pitu* nr. 1, s. 15.

Merkel, Flemming Ravn og Søren Stach Nielsen (2001b). Sådan tæller biologerne lomvier. *Pitu* nr. 1, s. 11.

Merkel, Flemming Ravn og Søren Stach Nielsen (2002). *Langsigtet overvågningsprogram for ederfuglen i Ilulissat, Uummannaq og Upernavik Kommuner – vejledning og baggrund*. Teknisk rapport nr. 44. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.

Mokvist, Claus (2002). Tulugaq på jagt efter dialog. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 22. oktober, s. 13.

Mordhorst, Jeppe (1999). *Turisme. I Jørgen Lorentzen et al. (red.) Inuit, kultur og samfund – en grundbog i eskimologi* (ss. 196-202). Aarhus: Systime.

Morrow, Phyllis og Chase Hensel (1992). Hidden dissension: Minority-majority relationships and the use of contested terminology. *Arctic Anthropology* 29(1): 38-53.

Morseth, Michele C. (1997). Twentieth-Century changes in beluga whale hunting and butchering by the Kanigmiut of Buckland, Alaska. *Arctic* 50(3): 241-255.

Motzfeldt, Jonathan (2001). En udenrigspolitik, der gavner Grønland. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 15. oktober, s. 14.

Muus, Bent, Finn Salomonsen og Christian Vibe (1981). *Grønlands fauna. Fisk, fugle, pattedyr*. København: Gyldendal.

Müller, Rasmus (1906). *Vildtet og jagten i Sydgrønland*. København: H. Hagerups Boghandel.

Møller, Christian (1997). Svineriet i Grønland. *Sermitsiaq* 12. september, s. 34.

Møller, John (1907). Brev til Knud Rasmussen dateret 10. september 1905. *Atlanten* nr. 37: 28-31.

Møller, Pauline (1999). Turisme er fremtidens levebrød. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 24. august, s. 12.

Møller, Stig T. (2000). Jagt i Grønland og i Danmark. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 8. august, s. 23.

Mørch, Hans Peter (2002). Bland dig udenom. *Sermitsiaq* 8. marts, s. 33.

Nadasdy, Paul (1999). The politics of TEK: Power and the »integration« of knowledge. *Arctic Anthropology* 36(1-2): 1-18.

Nakashima, Douglas (1994). *The Ecological Knowledge of Belcher Island Inuit: A Traditional Basis for Contemporary Wildlife Co-management*. Ph.d.-dissertation submitted at McGill University, Montreal.

Nellemann, George (1969/79). Caribou hunting in West Greenland. *Folk* vol. 11-12, ss. 133-154.

Nielsen, Adam (1907). Erhvervsforholdene i de grønlandske fjorde med særligt henblik paa fangerne i Godthaabsfjorden. *Atlanten*, (37): 9-27.

Nielsen, Pavia (2002). Hvad er årsagen til at lomvierne har forladt Salleg-øen? *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 5. april, s. 34.

Nielsen, Peter (1998). Ændringer i effektivitet, udnyttelse og afsætning de sidste 20-30 år. I Kirsten Rydahl og Ivalo Egede (red.) *Seminar om de levende ressourcer, Katuaq 9-11 oktober 1998* (ss. 72-76). Nuuk: Pinngortitaleriffik, Grønlands Naturinstitut.

Nielsen, Søren S. (2001). *Betingelser for fangererhvervet efter indførelse af hjemmestyret. Med Innaarsuit som case*. Specialet indleveret ved RUC.

Nilsson, A. (1998). Turismedegørelse. Ordforordindlæg for Atassut i Landstinget den 19. oktober. Hentet fra <http://www.atagu.gl/debat/indlaeg/1998/98101901.htm> den 11. juni 2001.

Nordgrønlands Landsraads Forhandlinger 1930 (1930). *Beretninger og Kundgørelser Vedrørende Styrelsen af Grønland* (3): 510-570.

Nordgrønlands Landsraads Forhandlinger 1934 (1934). I *Beretninger og Kundgørelser vedrørende Grønlands Styrelse* (7): 389-431.

Nordgrønlands Landsraadsforhandling 1937 (1937). *Beretninger og Kundgørelser Vedrørende Grønlands Styrelse* (8): 1131-1172.

Nuttall, Mark (1998). *Protecting the Arctic. Indigenous Peoples and Cultural Survival*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.

Nygaard, Niels (2000). Kære lovgivere. *Sermitsiaq* 28. juli, s. 27.

Odgaard, Jonna (2001a). Natur- og miljødebat efterlyses i Grønland. *MiljøDanmark* 15(2):10-11.

Odgaard, Jonna (2001b). Den grønlandske befolkning skal engageres. *MiljøDanmark* 15(2):12.

Odgaard, Jonna (2002). Havtønnen gav overraskelser. *MiljøDanmark* 16(8): 14-15.

Oldendow, Knud (1935). *Naturfredning i Grønland*. Grønlandske Selskabs Skrifter, 9.

Oldendow, Knud (1954). Grønlands jagt. I Gregers Ahlefeldt-Laurvig-Bille og Herluf Petersen (red.) *Jæger, jagt og vildt verden over – en jagtontologi* (ss. 955-978), bind 8. København: Erichsen.

Olsen, Johan Lund (1998). Jagtsæsonnen er i gang igen – også på Landsstyret. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 13. august, s. 19.

Olsen, Ove Rosing (1992). Stop de moralske angreb på Grønlands fangere. *Sermitsiaq* 13. marts, s. 12.

Olsvig, Else (2002). Hold de uansvarlige væk fra naturen. *Sermitsiaq* 26. juli, s. 31.

Osherenko, Gail (1988). *Sharing Power with Native Users: Co-management Regimes for Arctic Wildlife*. CARC Policy Paper no 5, Ottawa: The Canadian Arctic Resources Committee.

Paldam, Martin (1994). *Grønlands økonomiske udvikling. Hvad skal der til for at lukke gabet?* Århus: Århus Universitetsforlag.

Pedersen, Alwin (1934). *Polarstyr*. København: Nordisk Forlag.

Penn, A. (1995). The James Bay and Northern Quebec agreement: natural resources, public lands, and the implementation of a native land claim settlement. *Research Report, Land, Resources and Environment Regimes Project*. Ottawa: Royal Commission on Aboriginal Peoples.

Petersen, Didrik (1994). Rejs hjem, hvis du ikke vil behandle os anstændigt. *Sermitsiaq* 26. august, s. 19.

Petersen, H.C. (1984). *Registrering af naturforhold, ressourcer og deres udnyttelse samt områdets brug af mennesker og dyr i Kangaatsiaq kommune*. Nuuk.

- Petersen, H.C. (1993). Cycle 100 and its influence on renewable resources and economic conditions in Greenland – and other countries as well? *Geografisk Tidsskrift* vol. 93, ss. 101–107.
- Petersen, Hanne (1998). Forvaltning i en grønlandsk kontekst. I Hanne Petersen og Jakob Janussen (red.) *Retsforhold og samfund i Grønland* (ss. 191–213). Nuuk: Ilisimatusarfik.
- Petersen, Robert (1965). Some regulating factors in the hunting life of Greenlanders. *Folk*, 7: 107–124.
- Petersen, Robert (1970). *Fangst og bosættelse. Studie fra to grønlandske fangersamfund*. Upubliceret manuskript tilgængeligt i Polar Biblioteket, Strandgade 100H, København.
- Petersen, Robert; Einar Lemche og Finn O. Kapel (1981). *Subsistence Hunting in Greenland*. Paper prepared for the IWC. Nuuk: Home Rule of Greenland.
- Pivluarnartoq, Abel (2000a). Sildepiskerfangst med riffel søges stoppet. *Atuagadliutit/Grønlandsposten* 25. juli, s. 8.
- Pivluarnartoq, Abel (2000b). Rensdyrene har solgt godt i Nuuk. *Atuagadliutit/Grønlandsposten* 10. august, s. 9.
- Porsild, Morten P. (1914). Naturfredning i dansk Grønland. *Meddelelser om Grønland*, 51: 251–264.
- Porsild, Morten P. (1921). Grønlandernes gamle kultur. *Meddelelser om Grønland*, 60: 72–88.
- Rask, Sven (1993). De første erhvervsmotorbåde. Om fangstens betydning for udviklingen i industrifiskeriet. *Grønland* 41(3): 100–118.
- Rasmussen, Knud (1907). En grønlandsk jagtlov. Udtalelser af renjægeren Abia i Godthaabsfjorden. *Atlanten* (37): 31–33.
- Rasmussen, Knud (1929). Intellectual Culture of the Iglulik Eskimos. I *Report of the Fifth Thule Expedition 1921–24* København: Gyldendalske Boghandel.
- Rasmussen, Knud (1934). *Mindeudgave, bind 1*. Udgiven af Peter Freuchen, Therkel Mathiasen og Kaj Birket-Smith. København: Gyldalske Boghandel og Nordisk Forlag.
- Rasmussen, Knud (1979). *Slæderejserne. Knud Rasmussens ekspeditionsberetninger 1902–1924. Fra Grønland til Stillehavet i Hudson Bay*. København: Gyldendal.
- Rasmussen, Rasmus Ole (2001). *Om beredtygig udvikling i Grønland*. Upubliceret resposum.
- Rasmussen, Rasmus Ole og Lawrence C. Hamilton (2001). *The Development of Fisheries in Greenland with Focus on Paamiut/Frederikshåb and Sisimiut/Holsteinsborg*. Roskilde: NORs, Roskilde University.
- Reglement angaaende Behandling af Skydevåben (1914). *Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland* (3): 238.
- Richard, Pierre R. og Daniel G. Pike (1993). Small whale co-management in the eastern Canadian Arctic: A case history and analysis. *Arctic* 46(2): 138–143.
- Riewe, Rick og Lloyd Gamble (1988). The Inuit and wildlife management today. I Milton Freeman og Ludwig N. Carbyn (red.) *Traditional Knowledge and Renewable Resource Management in Northern Regions* (ss. 31–37). Edmonton: A joint publication of the IUCN Commission on Ecology and the Boreal Institute for Northern Studies.
- Roberts, Karen (red.) (1996). *Circumpolar Aboriginal People and Co-management Practice*. Calgary: Arctic Institute of North America and Joint Secretariat – Inuvialuit Renewable Resource Committees.
- Roepstorff, Andreas (2000). The double interface of environmental knowledge. I Barbara Neis og Lawrence Feit (red.) *Finding Our Sea Legs. Linking Fishery People and Their Knowledge with Science and Management* (ss. 165–188). St. John's: ISER Books.
- Roepstorff, Andreas (in press). Clashing cosmologies. Contrasting knowledges in the Greenlandic fishery. I Andreas Roepstorff, N. Bubandt og K. Kull (red.) *Imagining Nature. Practices of Cosmology and Identity*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Rosing, Jens (1963). *Sagn og saga fra Angmagssalik*. København: Nationalmuseum og det Grønlandske Selskab i samarbejde med Forlaget Rhodos.
- Rydahl Nielsen (red.) *Grønlands Fiskeriundersøgelser gennem 50 år* (ss. 21–25). Nuuk: Grønlands Naturinstitut.
- Rydahl, Kirsten og Heide-Jørgensen, Mads Peter (2001). *Hvidbog om hvidhvaler. Rapport til fangerne i Grønland om den videnskabelige viden om hvidhvaler*. Teknisk rapport nr. 35. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.
- Rydahl, Kirsten og Ivalo Egede (red.) (1998). *Seminar om de levende ressourcer*. Nuuk: Grønlands Naturinstitut.
- Sahlins, Marshall (1972). *Stone Age Economics*. New York: Aldine de Gruyter.
- Salomonsen, Finn (1967). *Fuglene på Grønland*. København: Rhodos.
- Salomonsen, Finn (1974). *Fuglene i menneskenes land, 1*. Det Grønlandske Forlag.
- Salomonsen, Finn (1979). *Fuglene i menneskenes land, 2*. Det Grønlandske Forlag.
- Schultz-Lorentzen, Christian (2001). Jagt-politikken på anklagebænken. *Atuagadliutit/Grønlandsposten* 13. september, s. 14.
- Scott, Colin (1996). Science for the West, myth for the rest? The case of James Bay Cree knowledge construction. I L. Nader (red.) *Naked Science: Anthropological Inquiry into Boundaries, Power and Knowledge* (ss. 69–86). New York: Routledge.
- Sejersen, Frank (1991). Mød en kannibal. *Kronik i Politiken* 2. januar.
- Sejersen, Frank (1994). *Alaska-eskimoer og miljøbevægelse på kollisionskurs. En analyse af betydninger og opfattelser af hvaler og hvalfangst i Nordalaska*. Speciale til magisterkonferens. København: Institut for Antropologi.
- Sejersen, Frank (1998). *Strategies for Sustainability and Management of People. An Analysis of Hunting and Environmental Perceptions in Greenland with a Special Focus on Sisimiut*. Ph.d.-afhandling indleveret til Humanistisk Fakultet, Københavns Universitet.
- Sejersen, Frank (2001). Hunting and management of beluga whales (*Delphinapterus leucas*) in Greenland: Changing strategies to cope with new national and local interests. *Arctic* 54(4): 431–443.
- Sejersen, Frank (2002). *Local Knowledge, Sustainability and Visionscapes in Greenland*. Eskimologis Skrifter, nr. 17. København: Københavns Universitet.
- Sejersen, Frank (submitted). Horizons of sustainability in Greenland: Inuit landscapes of memory and vision. Submitted to Arctic Anthropology, efteråret 2002.
- Sejersen, Frank og Per Krabbe Mølgaard (2000). Hvem har ret til fangstydrene? *Atuagadliutit/Grønlandsposten* 8. august, s. 20

Seminarer for kvoterede fangststyr i Qeqertarsuaq (2001). *Pressemeddelelse* 19. februar.

Sermitsiaq (1997). Stop svineriet. *Sermitsiaq* 11. juli, s. 2.

Simonsen, Claus Stenberg (1999). Gætværk! *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 7. januar, s. 16.

Slettemark, Øystein (2000). Reducér skamskydningen. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 1. august, ss. 12-13.

Sort, Jan (1998). Hold kursen. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 22. oktober, s. 18.

Steenholdt, Steen (2002a). Skidt attitude overfor fritidsjægerne. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 22. februar, s. 25.

Steenholdt, Steen (2002b). Ufin behandling af fritidsjægere. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 5. april, s. 36.

Sveegaard, Uffe og Søren Kjærsgaard (2000). Retten til fangst og jagt. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 8. august, s. 15.

Sydgrønlands Landsraads Forhandlingsprotokol 1914 (1915). *Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland* (2): 305-319.

Sydgrønlands Landsraads Forhandlingsprotokol for mødet 1916 (1917). *Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland* (2): 549-572.

Soby, Regitze Margrethe (1969/70). The Eskimo Animal Cult. *Folk*, 11-12: 43-78.

Takako, Yamada (red.), *Circumpolar Religion and Ecology. An Anthropology of the North* (ss. 163-185). Tokyo: University of Tokyo Press.

Tanner, Adrian (1979). *Bringing Home Animals*. London: Hurst.

Tennberg, Monica (1996). Indigenous peoples' involvement in the Arctic Council. *Northern Notes* no. 4, ss. 21-32.

The Planning Committee for the Co-Management of Southeast Baffin Beluga (1994). *Co-Management Plan for Southeast Baffin Beluga*. Iqaluit.

Thomsen, Marianne Lykke (1993). *Local Knowledge and the Distribution, Biology, and Hunting of Beluga and Narwhal – A Survey among Hunters in West and North Greenland*. Nuuk: Inuit Circumpolar Conference.

Thorleifsen, Ole (2002a). Dårlig service over for Upernavik. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 28. juni, s. 22.

Thorleifsen, Ole (2002b). Fangere og fiskere i Upernavik forbigås. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 9. august, s. 20.

Timmins, R.J., D.K. Hendrichsen et al. (1999). *A Preliminary Assessment of the Conservation Importance and Conservation priorities of the Phong Nha-Ke Bang Proposed National Park, Quang Binh Province, Vietnam*. Hanoi: Fauna and Flora International – Indochina Programme.

Tommasini, Daniella. (1998). Tourist images, motivation and perceptions. A profile of the Arctic tourist. I Tom Greiffenberg (red.) *Development in the Arctic* (ss. 118-126). Copenhagen: Danish Polar Center.

Treseder, Leslie (1999). *Northern Eden – Community-based Wildlife Management in Canada*. Evaluating Eden Series no. 2. London: International Institute for Environment and Development.

Tulugaq (2002a). Information om kampagnen om de levende ressourcer. Downloadet fra <http://dk.nanoq.gl/tulugaq> den 15. november 2002.

Tulugaq (2002b). Dialogmøde i Nuuk. Downloadet fra <http://dk.nanoq.gl/tulugaq> den 25. november 2002.

Turistcheferne i Sydgrønland, Nanortalik Tourism Service, Qaqortoq Turistforening og Narsaq Tourist Office (2002). Turismens vanskeligheder i Sydgrønland. *Sermitsiaq* 2. august, s. 27.

Uldall Jensen, Mette Sofie (2001). *Indhentning og brug af lokal viden i Grønland – en undersøgelse af hvilke faktorer som påvirker indhentning og brug af lokal viden om de levende ressourcer*. Speciale ved Institut for Eskimologi, Københavns Universitet.

Vedtaget af 19. august for Jakobshavn kommune om jagt på fugle og sæler (1970).

Vedtaget af 23. april om forbud mod jagt fra hurtigtiggende motorbåde i Frederikshåb kommune (1968).

Vedtaget af 23. juli for Nanortalik kommune om jagt fra speedbåde (1970).

Vedtaget for Avanersuup Kommunia om fangst af narhvaler i Hvalsund og Inglesfield Bredning af 23. juni (1986).

Vedtaget for fællesjagt af hvidfisk og narhval i Upernavik kommune af 26. september (1979).

Vedtaget om narhvalsfangst ved iskanten i Thule kommune af 13. september (1972).

Vibe, Christian (1967). Arctic animals in relation to climatic fluctuations. *Meddelelser om Grønland* 170(5). København: Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland.

Watanabe, Hitoshi (1994). The animal cult of northern hunter-gatherers: Patterns and their ecological implications. I Takashi Irimoto og Takako Yamada (red.) *Circumpolar Religion and Ecology* (ss. 47-68). Tokyo: Tokyo University Press.

Wenzel, George (1991). *Animal Rights – Human Rights. Ecology, Economy and Ideology in the Canadian Arctic*. London: Belhaven Press.

Wille, Frank og Martin Kviesgaard (2001). Om holdningen til Grønlands natur. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 13. februar, s. 15.